

Len.

TIDSKRIFT

FÖR

FOLKUNDERVISNINGEN

UNDER MEDVERKAN AF

FOLKSKOLEINSPEKTÖRER OCH SEMINARIELÄRARE M. FL.

UTGIFVEN

AF

T. F. KYLANDER

FIL. D:R, SEMINARIEADJUNKT

TJUGUFJÄRDE ÅRGÅNGEN

STOCKHOLM

P. A. NORSTEDT & SÖNERS FÖRLAG

INNEHÅLL.

	Sid.
Utdrag ur »Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan sista riksdags sammanträde sig tilldragit»	1.
Förenkling af undervisningen i språklära i folkskolan. KARL K—N . . .	6.
Om studiet af tyska och engelska språken vid folkskoleseminarierna. KLAËS REINHOLD	27.
Några tankar om räkneundervisningen i första seminarieklassen. J. VR .	35.
Till frågan om en seminariereform. OTTO W. SUNDÉN	52.
En ny svensk språklära. T. K—R	65.
Litteratur. T. K—R	74.
För sockenbibliotek, skolor m. fl. SVEN LAMPA	82.
Skolmöten under sommaren 1905	83.
Några ord om sinnesslöas uppfostran och vård. CARL K—N	87.
Behovet af en ny lärobok i biblisk historia. F. A. JOHÄNSSON	103.
Några tankar om våra högre folkskolor. CARL ADOLFSSON	112.
Lärarebildningen i Förenta staterna. OTTO W. SUNDÉN	123.
Litteratur. T. K—R	137.
Sjunde svenska seminarieläremötet i Landskrona den 3—5 augusti 1905	140.
Några ord om sinnesslöas uppfostran och vård. CARL K—N	143.
Lärarebildningen i Förenta staterna. OTTO W. SUNDÉN	178.

STOCKHOLM

KUNGL. BOKTRYCKERIET. P. A. NORSTEDT & SÖNER
1905

**Utdrag ur »Berättelse om hvad i rikets styrelse sedan
sista riksdags sammanträde sig tilldragit».**

Elevernas antal utgjorde höstterminen 1904 vid rikets åtta manliga folkskoleseminarier 825 och vid de sex kvinnliga folkskoleseminarierna 599 eller tillsammans 1,424 elever.

Afgångsexamen undergingo 1904 års vårtermin 187 manliga och 157 kvinnliga elever eller tillsammans 344 elever.

Småskolelärareexamen aflades samma termin vid folkskoleseminarierna af 58 elever, samtliga kvinnliga, hvilka genomgått första och andra klassernas lärokurser.

Seminariet i Mattisudden har vid höstterminens början 1904 inflyttat i de nybyggda lokalerna i Murjek inom Jockmocks församling. Vid seminariet, som är afsedt för bildande af lapska småskolelärare och -lärarinnor, voro höstterminen 1904 intagna 69 elever, hvaraf 12 manliga och 57 kvinnliga.

Vid seminariet i Haparanda för bildande af finska småskolelärare och -lärarinnor voro samma termin intagna 53 elever, 10 manliga och 43 kvinnliga.

Vid slutet af vårterminen 1904 aflades examen för behörighet till lärarebefattning vid småskola af 10 elever vid seminariet i Mattisudden och af 17 elever vid seminariet i Haparanda.

Vid af landsting underhållna småskoleseminarier hafva under år 1904, enligt till ecklesiastikdepartementet lämnade uppgifter, 431 elever, däraf 8 manliga, undergått den pröfning vid under offentlig kontroll stående seminarium för an-

ställning som lärare vid småskola m. m., som påbjudes i nådiga stadgan den 28 maj 1897.

Pröfning af behörighet till erhållande af befattning såsom lärarinna vid småskola har undergått af 368 elever vid af enskilda personer anordnade småskoleseminarier.

Till stipendier vid folkskoleseminarierna hafva för vårterminen 1904 anvisats tillsammans 42,835 kronor, hvarjämte stipendiemedel till ett sammanräknadt belopp af 14,465 kronor beviljats till seminarieelever, som tala finska eller lapska språket. För höstterminen samma år hafva 43,985 kronor utdelats som stipendier åt elever vid folkskoleseminarierna samt 12,605 kronor åt elever, som tala finska eller lapska språket.

Af den undervisningsmateriel, som genom ecklesiastikdepartementets försorg anskaffats, hafva statens samtliga fullständigt anordnade seminarier kostnadsfritt erhållit, hvad som för dem ansetts erforderligt.

Enligt meddeladt uppdrag har byråchefen för den inom ecklesiastikdepartementet inrättade afdelning för ärenden rörande folkundervisningen under år 1904 inspekterat folkskoleseminarierna i Lund, Landskrona, Växjö, Kalmar, Linköping och Strängnäs samt småskoleseminarierna i Kalmar och Linköping.

Enligt de — jämlikt föreskriften i gällande stadga angående folkundervisningen i § 67 samt kungl. cirkulären af den 24 november 1882 och den 6 oktober 1893 — af folkskoleinspektörerna och öfverstyrelsen för Stockholms stads folkskolor insända uppgifterna angående folkundervisningen meddelades år 1903 undervisning i 18 högre folkskolor. I rikets 2,403 skoldistrikt funnos

4,652 fasta och	534 flyttande eller tills.	5,186 folkskolor,
1,318 » »	776 » » »	2,094 } mindre
4,206 » »	1,123 » » »	5,329 småskolor,

Så 10,176 fasta och 2,433 flyttande eller tills. 12,609 skolor eller, med inräknande af de högre folkskolorna, 12,627 skolor.

I de högre folkskolorna undervisade antingen endast i läsämnen eller i såväl läs- som öfningsämnena 21 lärare och 4 lärarinnor samt i

folkskolorna . 5,173 lärare o. 2,965 lärarinnor eller tills. 8,138 mindre folksko-

lorna . . .	226 » »	1,874 » » »	2,100
småskolorna .	162 » »	6,279 » » »	6,441

Summa 5,561 lärare o. 11,118 lärarinnor eller tills. 16,679

eller, med inräknande af de högre folkskolornas lärarepersonal, 16,704 förutom 432 lärare och 858 lärarinnor eller tillsammans 1,290, hvilka undervisat endast i öfningsämnena.

Antalet barn i 7—14 års ålder utgjorde vid 1903 års slut 840,285, hvaraf 413,496 gossar och 426,789 flickor. Bland dessa hade

under året undervisats på något af nedan angifna sätt	767,032
» ej åtnjutit sådan undervisning	67,314
hvarjämte uppgifter saknas om	5,939

Summa 840,285

Bland de vid årets slut befintliga barnen i 7—14 års ålder undervisades under året i

sina egna distrikts fasta folkskolor	405,824
» » » flyttande folkskolor	36,817
» » » fasta mindre folkskolor	48,685
» » » flyttande mindre folkskolor	30,296
» » » fasta småskolor	145,863
» » » flyttande småskolor	38,057

folkskolor, mindre folkskolor och småskolor

utom sina egna distrikt	16,293	721,835
högre folkskolor		379
allmänna läroverk och fackskolor		13,479
skolor för abnorma barn		1,170
enskilda skolor		17,529
hemmen		12,640

Summa 767,032

Bland de vid årets slut befintliga barnen i 7—14 års ålder, hvilka under året ej åtnjutit undervisning på något af ofvan angifna sätt,

hade	8,160 inhämtat folkskolans minimikurs,
»	39,536 undergått godkänd afgangspröfning samt
uteblefvo	3,397 till följd af sjukdom eller naturfel och
»	16,221 af annan anledning.

Summa 67,314.

Med inräknande af de under året affidna samt af dem, som voro öfver eller under den ofvan angifna skolåldern af 7—14 år, undervisades i högre folkskolor 519 samt i folkskolor, mindre folkskolor och småskolor 752,380.

Utgifterna för högre folkskolor, folkskolor, mindre folkskolor och småskolor utgjorde under år 1903 enligt ofvan nämnda uppgifter:

för lärares och lärarinnors aflöning:	kontant	13,752,111 kr
	in natura	1,409,013 »
» skolbyggnader, skolplatser och inventarier		4,837,982 »
» undervisningsmateriel		380,902 »
» öfriga behof		4,454,786 »

Summa 24,834,794 kr.

Statsbidrag af allmänna medel hafva för år 1903 för aflönande af lärare och lärarinnor vid folkskolor, mindre folkskolor och småskolor, enligt till ecklesiastikdepartementet inkomna uppgifter, utgått med tillsammans 6,248,783 kronor 80 öre.

Understöd har för år 1903 utgått till lärares aflöning vid 1,640 fortsättningsskolor med 105,175 kronor.

För år 1903 har understöd utgått för främjande af undervisning i slöjd för gossar med 313,975 kronor samt af undervisning i slöjd för flickor med 183,799 kronor 30 öre.

Till aflönande af vikarier för 612 folkskolelärare, som af sjukdom hindrats att sköta sina befattningar, har för år 1903 utbetalts af allmänna medel 90,501 kronor 47 öre.

Till de högre folkskolorna, som uppgå till 18, har för år 1904 utgått statsbidrag med 29,800 kronor.

Statsbidrag till aflönande af 33 lärare och lärarinnor vid af landsting inrättade småskoleseminarier hafva under år 1903 utgått med 17,337 kronor 51 öre.

På därom af vederbörande styrelser gjorda ansökningar har Kungl. Maj:t för år 1904 beviljat understöd åt 31 folk-

högskolor med 141,650 kronor 40 öre. Enligt styrelsernas berättelser hafva under nämnda år i dessa skolor undervisats 849 manliga och 741 kvinnliga eller tillsammans 1,590 elever. Af det till stipendier åt obemedlade elever vid dessa skolor beviljade anslaget, 25,000 kronor, fördelades år 1904 16,150 kronor mellan 327 manliga och 8,588 kronor mellan 297 kvinnliga elever.

Till främjande af folkundervisningen bland de i rikets nordligare trakter bosatta finnar har, enligt uppgift från statskontoret, för år 1904 å länsstat varit uppfördt 39,875 kronor och af statskontoret anordnats 47,518 kronor 58 öre, allt till höjande af folkskolelärares löner till och öfver minimum, till ökande af lärares löner vid mindre folkskolor och småskolor, till aflönande af lärare vid af staten anordnade skolor, till anskaffande af undervisningsmateriel, bildande af lärare m. m.

De allmänna folkskolorna, döfstumskolorna jämte andra folkundervisningsanstalter, som därtill äro berättigade hafva till nedsatt pris erhållit den undervisningsmateriel, som genom chefens för folkskolebyrån försorg anskaffats. Under år 1903 uppgick kostnaden härför till 23,755 kronor 10 öre.

Kungl. Maj:t har för år 1904 af därtill anvisade medel beviljat understöd åt 19 äldre, behöfvande folkskolelärare med tillsammans 6,650 kronor samt åt 151 äldre, behöfvande småskolelärare m. fl. med tillsammans 15,100 kronor.

Vid institutet å Manilla för bildande af döfstumskolelärare voro under läsåret 1903—1904 intagna 2 elever. Profårskurs vid döfstumanstalter genomgicks af 1 lärare.

Under läsåret 1903—1904 undervisades vid anstalten i Bollnäs för öfveråriga döfstumma 38 elever.

Vid institutet för blinda å Tomtebodavoro under läsåret 1903—1904 intagna 121 elever, däraf 69 gossar och 52 flickor, af hvilka en gosse och en flicka inskrefvos under vårterminen. 114 lärjungar hafva erlagt afgift, och 7 hafva varit frielever för de särskilda stiften och Stockholms stad. 14 elever afgingo efter fullbordad lärokurs, 2 på grund af bristande förmåga att draga nytta af undervisningen.

1,635 exemplar blindskrifter hafva under läsåret 1903—1904 blifvit tryckta.

Vid förskolan för blindade å Tomtebodas voro under läsåret 1903—1904 intagna 31 elever, hvaraf 15 gossar och 16 flickor.

Vid förskolan i Växjö för blindade voro under läsåret 1903—1904 intagna 34 elever, 21 gossar och 13 flickor. Vid slutet af läsåret 1902—1903 utskrefvos 8 lärjungar från skolan. Af dessa öfvergingo 6 till institutet å Tomteboda; de 2 öfriga återvände till sina hemorter.

Vid handtverksskolan för blindade i Kristinehamn undervisades under skolåret 1903—1904 28 elever, hvaraf 24 män och 4 kvinnor.

Till skolhemmet för blindade döfstumma i Vänersborg har Kungl. Maj:t för år 1904 beviljat 5,000 kronor. Under året undervisades därstädes 9 elever.

Till uppehållande af döfstumskolor har för år 1904 anslagits ett belopp af 195,900 kronor.

Af anslaget till uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn har för år 1904 anvisats en summa af 171,787 kronor 50 öre.

Sedan riksdagen ställt till Kungl. Maj:ts förfogande ett extra anslag för år 1905 af 125,000 kronor att användas till understöd åt sådana anstalter eller föreningar, som anordna föreläsningsskurser för arbetsklassen, har Kungl. Maj:t af nämnda anslag tilldelat 334 sådana anstalter understöd.

2.

Förenklingen af undervisningen i språklära i folkskolan.

Olika åsikter om undervisningen i modersmålets språklära i folkskolan hafva under en lång följd af år sökt göra sig gällande, men ännu har man ej kunnat enas. Många hafva ansett och anse ännu, att hela språkläran, systematiskt anordnad, bör åtminstone i sina hufvuddrag genomgå i folkskolan. Andra åter hafva kämpat och kämpa ännu för den åsikten, att ingen undervisning i språklära bör i folkskolan förekomma. Enligt denna mening böra barnen lära sig an-

vända språket endast medelst efterhärmaning och öfning. Slutligen hafva några uppträdt som försvarare för det antagandet, att undervisning i språklära visserligen bör i folkskolan förekomma, men att den bör inskränka sig till de delar däraf, som kunna hafva någon praktisk betydelse, eller, med andra ord, de delar, hvaraf barnen kunna hafva någon väsentlig hjälp vid lärandet att förstå språket och att använda det för att i tal och skrift uttrycka sina tankar.

Man torde kunna med all rätt säga, att de, som hylla den sist framställda meningen, blifva till antalet allt flera och flera. Men äfven åtskilliga af dessa komma vid det dagliga arbetet i skolan ej sällan tillbaka till det gamla. De taga med allt flera och flera af de grammatiska satserna och reglerna, och trots sin egen teori sträcker sig deras undervisning utöfver hela eller nästan hela det grammatiska området.

Det är dock nödvändigt, att man gör allvar af att inskränka undervisningen till de delar af språklära, som kunna för barnen blifva verksamma och bekväma hjälpmedel vid deras arbete på att tillägna sig innehållet i det lästa och att lära sig att klart uttrycka sina tankar i tal och skrift, såvida man vill, att den undervisning, hvarom nu är fråga, skall medföra något beaktansvärdt resultat.

Redan år 1889 skref landtskolrådet i Nedre Österrike i sin årsberättelse: »Undervisningen i språklära bedrifves öfverallt med ifver; men resultaten äro endast delvis tillfredsställande, delvis blott nöjaktiga. Undervisningen är ännu alltför teoretisk. På uppräknande af språkformer och definierande af ord- och satsarter lägges mera vikt än på själfständigt uttänkande af exempel; öfver hufvud betraktas ofta ifrågavarande undervisning som själfändamål, ehuru den bör anses endast som ett medel för att vinna språkriktighet, hvilket är det mål, som bör eftersträfvast. Inöfningen af exempel, i synnerhet under tysta öfningar, lämnar ännu mycket öfrigt att önska.»

Professor Hans Sommert yttrade något mer än tio år senare i hufvudsak följande: »För att bibringa färdigheten att tala och skriva så rätt, som är erforderligt för att ens tankar skola blifva klart uttryckta, är en särskild under-

visning i språklära ej ovillkorligt nödvändig, ty man kan lära bådadera förnämligast genom öfning och efterhärmaning. Men hvem skulle väl detta oaktadt vilja förneka, att språkläran, om undervisningen däri meddelas förnuftigt och praktiskt, kan lämna en välkommen hjälp, då det gäller att lära barnen tala och skriva rätt, och att folkskolan sålunda handlar klokt, om den ej fränsäger sig denna hjälp. Men språkläran bör ej blifva härskarinna, utan den måste förblifva tjänarinna. Man bör i det fall, hvarom här är fråga, ej behandla språkläran som ett systematiskt helt, som från början till slut skall genomgås, utan begagna sig endast af vissa afdelningar däraf. Att välja ut dessa afdelningar, att framställa saken så enkelt som möjligt, att meddela dem på det mest praktiska sätt och att säkert inöfva dem, det är ett lönande och förtjänstfullt arbete, hvari alla de, som hafva till uppgift att undervisa ungdom, böra deltaga.»

Vår nu gällande normalplan för landets folk- och småskolor omfattar den senast framställda åsikten. I normalplanen heter nämligen, att lärokursen i modersmålet skall omfatta, bland annat, kännedom om de delar af språkläran, som äro af vikt för inhämtande af den öfriga lärokursen i modersmålet.

Men det är ej nog därmed att i läroplanen för en skola säges, att endast vissa delar af språkläran skola vid undervisningen förekomma. Om endast en så allmänt hållen föreskrift vore i läroplanen intagen, skulle man lämna alltför stort spelrum åt godtycket. Man måste ock angifva, hvilka afdelningar af språkläran skola behandlas. Därjämte bör ock i läroplanen föreskrifvas, i hvilken ordning de afdelningar, som skola förekomma vid undervisningen, skola däri inträda, ty, ehuru språkläran ej bör behandlas som ett systematiskt helt, bör undervisning däri dock meddelas efter en bestämd plan.

I vår senast antagna normalplan är angifvet, både hvilka delar af språkläran böra behandlas vid undervisningen, och i hvilken ordning de böra genomgås. Däri säges nämligen att af språkläran böra genomgås i första och andra årsklasserna: Särskiljande af satsens hufvuddelar, af tingord, egenskaps- och händelseord, af ental och flertal; bruket af större skilje-

tecken — i tredje och fjärde årsklasserna: satsens hufvuddelar och bidelar; ordklasserna; ordens böjning; hufvudsatser och bisatser; skiljetecknens bruk.

Innan vi gå vidare, vilja vi till besvarande upptaga frågan, om undervisning i språklära i folkskolan bör meddelas på särskild däråt anslagen tid. Med hänsyn därtill att det är en vinst för folkskolan med dess starkt begränsade tid att få så mycket som möjligt kombinera undervisningen synes det oss, som om det vore fördelaktigast att icke meddela sagda undervisning på särskild tid,* utan i samband med undervisningen i andra grenar af modersmålet, t. ex. vid väl-läsning, vid öfningar att uppfatta och redogöra för innehållet i det lästa, vid andra talöfningar, vid rättskrifning och uppsatsskrifning. Vid alla dessa öfningar bör man använda de delar af språkläran, som med de förutsättningar, barnen äga, böra för dem kunna blifva säkra och bekväma hjälpmedel till att lätt läsa en föreliggande text, riktigt uppfatta innehållet däri, korrekt uttrycka sina tankar i tal och skrift samt stafva och interpunktera i öfverensstämmelse med gifna föreskrifter.

Normalplanen säger också, att undervisning i språklära bör försiggå i sammanhang med skrif- och läsöfningar.

I normalplanen får man visserligen svar på frågan, hvilka afdelningar af språkläran skola vid undervisningen behandlas, men icke på det ensamt, utan normalplanen angifver jämväl, att dessa afdelningar icke böra genomgås i alla sina enskildheter. Den säger nämligen, att af de delar af språkläran, som skola förekomma vid undervisningen, skall endast det viktigaste meddelas. Men äfven med denna begränsning är svaret allmänt hållet. Försiktigt har också varit att lämna ett så allmänt svar, ty dels äro åsikterna om hvad som i detta fall är det viktigaste mycket skiftande, dels arbeta folkskolorna under så olika förhållanden, att man i den ena skolan kan med framgång upptaga till behandling en sak, som man i en annan ej bör genomgå, emedan man därigenom skulle antingen undanskjuta en ännu viktigare eller ej kunna ägna behörig tid till inlärande af det allra

* I detta hänseende hafva vi kommit till en annan öfvertygelse, än vi förut hyst.

viktigaste eller åtminstone ej kunna genomgå den ifrågavarande saken så, att därpå blefve någon vinning.

När man vill närmare bestämma det lärostoff, som vid undervisningen i modersmålets språklära i en folkskola bör genomgå, har man att först klargöra för sig de delar af språkläran, som i alla landets skolor böra behandlas.

Med ledning af flera skolmän, som gjort iakttagelser för att kunna besvara frågan: hvilka delar af språkläran böra i landets alla folkskolor behandlas, och med stöd af egen erfarenhet skola vi här nedan anförda de delar af språkläran, hvori undervisning enligt vårt förmenande bör meddelas i alla skolor.

1. Satsens hufvud- och bidelar. Härvid böra barnen få lära förstå hvad en sats är, och att i hvarje sats en del uttrycker det, hvarom i satsen talas, och en del det, som om detta utsäges. Vidare böra de få inhämta, att hvar och en af dessa delar kan bestå antingen af endast ett ord eller af flera, samt i senare fallet, att ett af orden betecknar just det omtalade eller det utsagda, samt att de öfriga orden tjäna att närmare bestämma detta i ett eller annat afseende. Vid redogörelse för satsens hufvud- och bidelar meddelas sålunda icke: genom hvilka ord subjektet uttryckes, t. ex. substantiv, substantivpronomen o. s. v.; hvilka de olika bidelarna äro t. ex. objekt, adverbial och attribut; genom hvilka ord de olika slagen af bidelar uttryckas, t. ex. objekt genom substantiv m. m.; adverbial genom adverb, substantiv med eller utan preposition m. m.; attribut genom adjektiv, substantiv, substantiv i genitiv m. m.; predikatsfyllnad genom adjektiv, preposition med substantiv m. m.

Barnens uppmärksamhet bör dock fästas därpå, att stundom en hel sats kan användas för att uttrycka det, hvarom man vid något tillfälle talar.

2. Ordklasserna. Med hänsyn till dem anmärkes, att barnen böra få lära känna igen »tingord». Däremot lär man dem icke, hur tingorden indelas med hänsyn till sin betydelse, t. ex. i abstrakta och konkreta.

Det enda, som i detta afseende bör meddelas dem, är, att några tingord äro så beskaffade, att de utgöra ett före-

måls särskilda namn, t. ex. Sverige, Karl, Brunte, samt att sådana tingord kallas »egennamn».

Vidare böra barnen få lära, att tingorden äro så beskaffade, att man i stället för några kan använda »han» (den), i stället för andra »hon» (den) och i stället för ännu andra »det». — Några regler för genus omtalas icke.

I kursen bör äfven ingå, att tingordet kan nämna blott ett föremål eller flera; att det i förra fallet säges uttrycka ental, i senare fallet flertal. I samband därmed bör jämväl meddelas, hur flertalet bildas t. ex. genom ändelsen -ar, -er o. s. v.

Läran om kasus bör ej förekomma. Man torde böra fästa uppmärksamheten endast därpå, att ett tingord stundom svarar på frågan hvems, hvilkas, och att det då förändrar sin form på det sätt, att ett »s» lägges till det. I samband därmed bör meddelas, hur man förfar, om tingordet slutar på »s».

Vidare torde böra göras reda för att tingorden kunna förekomma i obestämd och bestämd form samt huru hvar och en af dessa former uttryckes. Härvid må man meddela endast det allra allmänaste.

Läran om tingordens olika böjningssätt (deklinationer) böra uteslutas från lärokursen.

Vid undervisningen bör uppmärksamhet fästas vid sådana tingord, som hafva olika kön eller böjning vid olika betydelse, t. ex. agn, agnar = sädesagnar; agn, agn = lockbete; lock, lockar = hårlock; lock, lock = lock på kärl o. s. v.

Rörande undervisningen om egenskapsord anmärkes, att den bör omfatta, hvad egenskapsord är, att egenskapsordet får olika former, alltefter som det lägges till ett tingord, i stället för hvilket man kan använda orden: han, hon eller det, och hvilket uttrycker ental eller flertal. I samband därmed meddelas också, hur de olika formerna bildas. Vidare må man ock göra reda för de olika jämförelsegraderna och hur de bildas. —

Läran om egenskapsordens olika böjningssätt (deklinationer) bör uteslutas från lärokursen.

Beträffande räkneorden må man fästa uppmärksamheten endast på skillnaden mellan dem, som svara på frågan: huru

många, och dem, som gifva svar på frågan: hvilken i ordningen?

Det är onödigt att lära barnen att skilja mellan de olika slagen af ersättningsord. Hvad man bör meddela dem ur läran om nämnda slag af ord är, att »jag» betecknar den talande (1:a person), »du» den tilltalade (2:a person), och »han (hon, det)» den omtalade (3:e person), samt hur dessa ord (de personliga pronomina) böjas. I samband därmed redogöres för bruket af tilltalsordet Ni och dess böjning.

Läran om händelseorden inskränkes till redogörelse för hvilka ord som kallas händelseord; dessas böjning i en- och flertal; ändelsen för 2:a person flertal; de former, händelseordet antager i förening med orden hafva, skola, blifva m. fl.; den form, händelseordet ikläder sig, när det sättes framför ett tingord (particip).

Läran om öfriga ordklasser böra ej behöfva omfatta mer än svar på följande frågor: hvilka ord kallas omständighetsord (adverb); hvilka förord (prepositioner), hvilka bindeord (konjunktioner), hvilka utropsord (interjektioner)? Vid redogörelsen för omständighetsorden bör uppmärksamheten fästas vid deras jämförelsegrader och hur dessa bildas.

3. Hufvudsatser och bisatser. Skillnaden mellan självständiga satser och sådana, som behöfva sättas i förening med annan sats för att fullständigt uttrycka en tanke, inläres. Däremot sysslar man ej med olika slag af bisatser eller med olika slag af satsföreningar. Af stor vikt anses det vara att öfva barnen att sammandraga och förkorta satser samt att utbyta satsdelar mot satser och tvärtom.

4. Skiljetecknens bruk. För att inlära bruket af skiljetecken meddelar man några enkla regler med så få undantag som möjligt.

Slutligen må i detta sammanhang anmärkas, att erfarenheten visar, att man vid utredning af ett ords betydelse kan ej sällan hafva god hjälp af att hänvisa till ordets härstamning.

Här ofvan angifna delar af språkläran böra genomgåas i landets alla folkskolor. Men vid undervisningen i detta ämne i någon viss skola kan man stundom behöfva taga sin tillflykt till en eller annan grammatisk sats eller regel, som

ej är med bland de delar af språkläran, som böra behandlas i alla skolor. Detta kan inträffa, t. ex. då man vill vänja barnen från att begagna en ordform, som är egendomlig för den ort, i hvilken skolan ligger, eller ett uttryck, som i denna trakt begagnas, men som åtminstone ännu icke vunnit burskap i skriftspråket.

Men, vill man hafva en förenklad undervisning i språklära i folkskolan, är det ej nog därmed, att man inskränker stoffet till det allra nödvändigaste, utan man måste därjämte hafva en förenklad terminologi samt meddela undervisningen mycket enklare, än hittills i allmänhet varit vanligt.

Hvad nu terminologien beträffar, säger normalplanen: »Vid undervisningen i språklära bör terminologien med användande af svenska benämningar i den mån, de vunnit allmänne erkännande, inskränkas till det minsta möjliga.»

Vi anse denna normalplanens åsikt fullt riktig. Det förekommer oss, som om det vore ett fattigdomsbevis för vårt språk, om vi ej kunde finna inhemska beteckningar för de få grammatiska termer, som äro erforderliga för att kunna meddela en ändamålsenlig undervisning i språklära i folkskolan. Men, säger man, det kan ju vara godt för lärjungarne i folkskolan att få inlära de grammatiska termer, som användas vid språkundervisning i högre skolor, då ju åtskilliga af dem komma att öfvergå från folkskolan till högre läroverk. Detta är, synes oss, en synpunkt, som ej på något sätt bör tagas hänsyn till, då man ordnar undervisningen i folkskolan. Denna bör nämligen vara en fullt själfständig skola med sitt eget mål.

Äfven om skolorna i ett land organiseras så, att folkskolan blir den gemensamma botten skolan, bör ej undervisningen ordnas på det sätt, att ifrågavarande skola blir en förberedande skola för den högre skolan i den mening, hvori man i allmänhet tager uttrycket »förberedande» skola. Den högre skolan bör sålunda icke säga: Så mycket böra lärjungarne kunna för att kunna intagas i min första klass, på det jag må kunna medhinna de kurser, som jag anser mig böra genomgå; utan så mycket kunna lärjungar, när de hafva genomgått folkskolan, och därefter har jag att rätta mig, när jag gör upp mina lärokurser.

Terminologien torde kunna inskränkas till ett fåtal benämningar. Vi hålla före, att man vid undervisningen godt kan reda sig med följande termer: namnen på de särskilda ordklasserna; det omtalade, det utsagda; hufvudord, bestämning (biord), hufvudsats, bisats, själfständig sats; förkortad sats, sammandragen sats; namnen på de olika skiljetecknen.

Enligt gamla tiders undervisningssätt sökte man lära sig ett språk genom att läsa ett system af regler, som belystes med exempel, på hvilka en ifrågavarande regel blifvit tillämpad, hvarjämte man läste en på vidkommande språk skriven bok och därvid dels öfversatte den på modersmålet, dels gjorde reda för de grammatiska konstruktionerna, som användts vid formandet af de särskilda meningarna. Sedan förändrades undervisningssättet i språklära så, att man utgick från exempel och därur drog den regel, som i det särskilda exemplet blifvit tillämpad. Därefter kom man att mera betona inöfvandet af exemplen och slutligen kom man därhän, att man åtminstone på de lägre stadierna ville lära använda ett språk — förstå det och uttrycka sig på det — hufvudsakligen genom efterhärmande och öfning.

Undervisningen i modersmålet har i stort sedt haft samma utvecklingsgång. Den teoretiska undervisningen har fått allt mer vika undan för ett mer praktiskt tillvägagående. Detta senare förfaringssätt har i vårt land haft förespråkare längre bort i tiden, än mången föreställer sig. Redan på 1860-talet förordades det af en lärare, som då var anställd vid folkskolelärareseminariet i Linköping. Grundtankarna i det förfaringsätt, han framställde till efterföljd, hade han hämtat ur en uppsats rörande undervisningen i modersmålet, som författats af en lärare i Schlesien. Nästan samtidigt härmed började en lärare vid folkskolelärareseminariet i Göteborg meddela en mer praktisk undervisning i modersmålet, än tillföre varit brukligt. Han följde därvid i hufvudsak en metod, som han lärt känna i Schweiz. Sedan den tiden har man allt kraftigare och allmännare yrkat på en praktisk undervisning uti det ämne, hvarom här är fråga; men i själfva verket har äfven sedan undervisning i modersmålets språklära antingen icke förekommit i skolan eller också meddelats hufvudsakligen på gamla sättet med dåligt resultat. Endast i ett jäm-

förelsevis mindre antal skolor har man med allvar använt ett mera praktiskt förfaringssätt och därför också lyckats bättre. Först under senaste tiden har man allt mer allmänt och med större kraft och målmedvetenhet begagnat sig af enklare och ändamålsenligare metoder, som, med stor olikhet för öfrigt, kännetecknas däraf, att man söker föra till språkfärdighet hufvudsakligen genom efterhärmande och öfning.

Frågar man sig, hvarför det gått så långsamt att få en förenklad undervisning i modersmålets språklära i gång, torde man finna anledningarna därtill i följande omständigheter:

1. Den teoretiska undervisningen i språklära är ett arf från länge sedan förflutna tider, en helig tradition, med hvilken man haft och ännu här och där har svårt att bryta.

2. Mången anser folkskolan som en förberedande afdelning för det högre läroverket. Därför anser man, att de latinska termer, som vid språkundervisning i det högre läroverket användas, böra inläras redan i folkskolan. Men här om skrifver professor Sommert: »Det högre läroverket är en läroanstalt för utvalda, för ett ringa antal, som sträfva uppåt; folkskolan åter är en 'pliktskola' för den stora massan af folket. Därför bör det högre läroverket rätta sig efter folkskolan och icke tvärtom. De latinska namnen äro för folk- och borgarskolan en onyttig barlast; redan Kehr höll före, att det vore att förklara tyska språket bankrutt, om man ej vore i stånd att lära det utan främmande 'smulor'».

3. Läraren i folkskolan på landet, som väl i allmänhet ej behöfver taga någon hänsyn till det högre läroverket, finner i den teoretiska undervisningen i språklära ett säkert medel att för sina förmän visa, hur flitigt han arbetat; ty utan att läraren flitigt och träget arbetat, skulle ej barnen kunnat inhämta så mycket grammatiskt vetande.

4. Mången förblifver vid det gamla, emedan en trampad väg är bekvämare än en ny, som ännu icke blifvit mycket befaen.

5. Åtskilliga af de använda läroböckerna hafva i större eller mindre grad varit byggda på det af ålder brukliga grammatiska systemet.

Innan vi gå vidare, vilja vi gifva ett stöd åt de tankar, som ligga till grund för föregående framställning, genom att

anföra, hvad en finsk pedagog yttrar om språkundervisningen i folkskolan: »Till den allmänna medborgerliga bildningen hör i främsta rummet blott färdighet i språket, först i andra rummet och i mån af tillgång å tid dess teoretiska uppfattning eller allsidiga begripande. Språkundervisningen har hittills i alltför hög grad varit ändamål; den nya riktningen placerar den som medel, hvarigenom språkkunskapen utvidgas allt efter behag. Grammatikens tunga systematiska utrustning, dess regler och undantag och undantagens undantag, hvilka man hittills i skolan försökt inplugga i den tron, att de vore för den andliga utvecklingen något absolut nödvändigt, fjärmas dagligdags alltmera från undervisningsprogrammet, och i stället inträda praktiska språköfningar, belysta, där så anses behöfligt, genom grammatikaliska anvisningar.

Denna hälsosamma förändring berör naturligtvis i främsta rummet folkskolans språkundervisning. I våra folkskolor har man lyckligtvis aldrig haft ett öfverskott af tid att slösa bort på grammatikens teoretiska inlärande, men försök i den vägen ha emellertid gjorts på sin tid, äfven om tiden ej skulle så medgifvit, och fastän resultaten visade sig vara öfver måttan torftiga. Den mäktiga ställning, som språkundervisningen och särskildt grammatiken intagit på den lärda skolans område, har den synbart sökt tillskansa sig äfven på folkskoleundervisningens. Nutiden lösrycker sig, förstås, från denna mara med kraft. Den systematiska grammatikens dagar i folkskolan äro räknade.

Vi komma således till frågan: Bör man läsa och inlära grammatik i folkskolan, och, om så är, i hvilken form?

Eftersom man äfven i folkskolan måste sträfvat efter kunskap i modersmålet, förmåga af dess rätta användning i tal och skrift, måste man för sakens befordran äfven meddela det mått af insikt i de språkliga lagarna, som en verklig kunskap i ett språk förutsätter. Men med fasthållande af den grundsatsen, att grammatiken särskildt i folkskolan bör vara endast medel, aldrig ändamål, måste man noga ihågkomma följande fyra hufvudpunkter:

1. Eleven kan vid inträdet i skolan redan sitt modersmål, om också i form af en dialekt.

2. Modersmålets dagliga användning i skolan — vid läsning, skrifning, tal — utvecklar smäningom hos eleven språksinnet till den grad, att antalet af teoretiska regler kan anseeligt förminska.

3. Enär färdigheten i skrifning för det mesta kräfver grammatisk underbyggnad, bör undervisningen i grammatik uteslutande kombineras med undervisningen i skrifning, och det på så vis, att nödvändiga språkregler härledas ur elevernas skriföfningar, och att man försöker — vice versa — efterfölja och tillämpa dessa regler vid skriföfningarna.

4. Dyliga öfningar böra baseras å sådana kunskapsområden, som höra till elevernas begreppssfär, i det att man undviker förkonstlade, utom elevernas begrepp och intresse stående ämnens upptagande vid öfningarna.

Ifall dessa synpunkter iakttagas vid språkundervisningen, reduceras saken till något betydligt enklare, än den hittills vanligtvis varit.

För det första begränsas undervisningen i grammatik till behandling i första rummet endast af sådana fall, hvarest elevens dialekt eller outvecklade språksinne framkallar svårigheter.

För det andra försvinner ur språkundervisningen det så att säga tillgjordt högtidliga tillvägagående, som hittills existerat: man uppskrifver först på taflan konstfinurliga exempel, granskar dem och reducerar ur dem »regel» och »lag»; så inöfvas denna nyfunna regel med nya konstlade exempel, som eleverna muntligt framställa — den skriftliga öfningen glömmes vanligen bort. Hela denna procedur bör förenklas och göras mera praktisk. Vi föreslå följande tillvägagående: »Man gör sig till godo det läroinnehåll, som samtidigt behandlas särskildt vid undervisningen i läsning. Man erinrar t. ex. om någon nyss i läroboken läst berättelse. Under lärarens ledning skrifva eleverna t. ex. en liten imiterad skildring i sina häften. Dessa satser omformas under lärarens ledning så, att uppsatsen blir densamma för alla elever. När uppsatsen antingen under timmen eller påföljande lektion avslutats, handleder läraren sina elever vid granskningen af särskilda etymologiska eller syntaktiska förhållanden, som han speciellt vid detta tillfälle vill fästa deras uppmärksam-

het vid. Då detta skett och en allmän regel sålunda klargjorts för eleverna och inpräglats i deras minne, fortsätter man med skriföfningarna, hvartill läraren uppger ämne t. ex. ur läseboken, ledande dess behandling i den riktning, att den nyss inlärd grammatikaliska regeln expliceras åtminstone i några satser.

I denna riktning borde enligt vår mening den allmänna lärogången omgestaltas. Därigenom blefve språkundervisningen en skriftlig behandling af språket och komme till användning just i sådana ämnen, som hos eleverna för tillfället framstå som fullt friska. Med andra ord: språkundervisningen komme att företrädesvis bestå i smärre efterbildningar och ämnesuppsatser från för eleverna bekanta områden. För hvarje särskildt grammatiskt fall behöfves visserligen icke ett dylikt tillvägagående, lika litet som det skulle ens lämpa sig, men vi ville i alla fall förorda detta lärosätt som det vanligaste.»

Så långt den finske pedagogen, med hvilken vi, ehuru vi icke kunna instämma i allt hvad han yttrat, likväl tänka lika i det väsentliga.

I detta sammanhang vilja vi jämväl i hufvudsak meddela, hvad en framstående norsk lärare, som gjort undervisningen i modersmålet i folkskolan till föremål för särskilda studier, yttrat rörande undervisningen i modersmålets grammatik i nämnda skola. »Med att undervisa i grammatik förstår man väl i allmänhet att bibringa eleverna kunskap i språkets olika beståndsdelar och former, att tilldela hvar och en af dem sitt grammatiska namn, att bestämma dem genom uttömmande definitioner och att ordna dem efter ett bestämdt system med afdelningar och underafdelningar. Härtill komma åtskilliga lärosatser och regler angående språkbuket, rättskrifningen och användandet af skiljetecknen. Man sätter då såsom närmaste mål, att eleverna skola kunna angifva de särskilda beståndsdelarna, definiera dem och hänföra dem till deras plats i systemet; att de skola kunna upplösa ett förelagdt språkstycke (t. ex. ett läsestycke eller en del däraf) i dess grammatiska beståndsdelar, tilldela dessa deras benämningar och angifva deras plats i systemet, samt att de skola kunna återgifva de framställda lärosatserna och

reglerna i deras allmänna form och anföra exempel, som passa till dem.

Hvar och en vet, att det kostar mycken tid och möda att nå detta mål, till och med om man sätter fordringarna lågt både med hänsyn till systemets fullständighet och kunskapens säkerhet — ja, att arbetet härpå ofta slukar det mesta och bästa af den tid och kraft, man under flera år har att använda på undervisningen i modersmålet. I sådant fall kan man ju vara berättigad att spörja: »Hvilken nytta hafva barnen af denna teoretiskt-systematiska grammatik?» Det närmast liggande svaret är väl: De lära känna sitt språk. Ja, det är icke blott nyttigt utan nödvändigt, att barnen lära känna sitt språk. Men med detta uttryck förstås — hvilket bör noga märkas — två saker: att blifva förtrogen med språket och att studera det vetenskapligt. Ingen tviflar på att det är det första och icke det sista hvarom fråga är, när det är tal om folkskolans elever, men förtrogen med modersmålet, sådant det brukas i enkel, lättfattlig skrift samt enkelt, lättfattligt tal, blir man icke genom att få veta åtskilligt om det, utan genom att uppmärksamt höra och läsa samt genom att vara uppmärksam på sitt eget tal, hvilket man ju vanligen är, när man gör sig besvär att forma det till skriftlig framställning, — kort sagdt genom att bruka modersmålet så, att man utvecklas därigenom — — —

För den, som skall studera språket, är däremot teoretisk kunskap om dess byggnad och former nödvändig; men denna kunskap bör vara mycket fullständig, och den bör byggas på den omedelbara kännedomen, och det en mycket fullständigare än den, som man kan räkna på att folkskolans elever kunna nå. Den mycket inskränkta grammatik, som kan läras i folkskolan på erfarenhetens grundval, skulle endast i ringa grad vara tillräcklig till att främja en mera ingående språkkänedom — om en sådan afsåges — en rotlös minneskunskap naturligtvis än mindre. Däremot skulle arbetet med grammatikan hämma sträfvandena att vinna en omedelbar språkkänedom. Det slukar tid. — — —

Ett berättigadt kraf på folkskolan är, att den för de elever, som vilja fortsätta sina studier vid högre skolor, seminarier o. s. v., bör underlätta inträdet i dessa läroanstalter,

så vida detta kan förenas med dess eget syfte, som är bestämdt genom flertalets af dess elever behof. Men i det fall, hvarom här är fråga, tillmötesgår man nämnda kraf allra bäst därigenom, att man använder all möjlig kraft på att bibringa eleverna omedelbar språkkänedom. Är denna god, faller det sig lätt för begåfvade elever att sedan förvärfva sig den bristande teoretiska kunskapen, under det att bristfällig språkförfogenhet ej kan uppvägas af åtskillig teoretisk kunskap i grammatik.

Undervisningen i grammatik, säges det, är särskildt lämplig till att utveckla tankeförmågan. Detta påstående blef för flera år tillbaka kraftigt betonadt af flera framstående pedagoger, men blef af andra samtidigt med lika styrka bekämpadt. De förre gingo ut från det antagandet, att språkets lagar äro tänkandets lagar — grammatik är logik — och att intet kan vara bättre material för tänkandet än själfva lagarna för tänkandet. Dessa antaganden torde kunna sägas numera vara öfvergifna af pedagogerna. Man påstår däremot, att intet kan vara mera onaturligt för ett barn 'än att lära att tänka genom att tänka öfver sitt eget tänkande', och man fäster uppmärksamhet på att grammatik visserligen icke alltid sammanfaller med logik. — — —

Det säges ofta, att grammatisk kunskap är till hjälp vid läsningen, emedan den främjar uppfattningen af det lästa. Detta är dock mer än tvifvel underkastadt. Det händer näppeligen, att ett barn eller annan nödtorftigt upplyst människa, när den stöter på något, som är svårt att förstå, börjar att grammatiskt upplösa det för att därigenom komma till den rätta uppfattningen. I skolan använder man nog stundom ett sådant förfaringssätt; men är detta lämpligt? Vi vilja taga ett exempel. Barnet läser: 'Min vrede nedslog hennes blida röst!' Tviflar läraren, att det lästa uppfattats riktigt, och frågar: Hvad är subjekt? och hvad objekt?, svarar barnet, om det orätt uppfattat innehållet: 'Min vrede' är subjekt och 'blida röst' objekt. Äfven om det uppfattat innehållet rätt, torde det ofta gifva samma svar, emedan det förvillats af ordställningen och frågan i förening — — — För att rätta felet frågar då läraren: 'Hvad var det, som nedslog gossens vrede?' Därigenom vinnes den rätta upp-

fattningen. Men på det sistnämnda sättet kunde man ju genast hafva frågat. — — — Dessutom kan ett otidigt grammatiserande förstöra det intryck, som läsningen åstadkommit. —

Ingen är det väl, som tror, att barnen kunna lära sig att tala med hjälp af grammatik. Närmare ligger det däremot att antaga, att den grammatiska undervisningen kan blifva till gagn vid det omsorgsfullare formande af talet, som en skriftliga framställningen kräfver. Det finnes också verkligen några få fall, då man kanske lättast, men just icke grundligast, kan lära barnen skilja mellan uttrycksformer, som de äro böjda att förväxla, med hjälp af grammatiska benämningar. — — —

De regler för bruket af skiljetecken, som vanligen tillämpas hos oss, grunda sig till största delen på läran om satsen. Skola barnen kunna använda dessa, måste de få lära att känna satsen och dess delar.» — — —

Den författare, hvilkens hufvudtankar rörande undervisningen i modersmålets grammatik i folkskolan vi anført, förmenar sålunda, att ifrågavarande undervisning hvarken i och för sig eller för uppfattning af det lästa eller för förmågan att i tal uttrycka sina tankar är nödvändig eller ens gagnelig. Däremot medgifver han, att det är ändamålsenligt men icke alldeles nödvändigt, att barnen förvärfva någon grammatisk insikt för rättskrifningens och interpunktionens skull.

Ehuru vi i mångt och mycket kunna underskrifva, hvad nämnde författare yttrat, kunna vi dock ej instämma med honom däruti, att grammatisk insikt ej kan vara till hjälp vid uppfattningen af det lästa. Det synes oss t. ex. alldeles uppenbart och af erfarenheten styrkt, att öfning att uppdelas en mening i satser och en sats i de delar, hvaraf den är sammanställd, väsentligen underlättar uppfattningen af innehållet i det lästa, under den förutsättning dock, att undervisningen är praktiskt ställd. Den bör nämligen hafva till syfte att bibringa en grammatisk insikt, som kan vara ett hjälpmedel för ett rätt förstående och användande af språket inom det område, inom hvilket folkskolans elever kunna och böra röra sig. En dylik insikt kan dessutom ej annat än

bidraga därtill, att den talande framställer innehållet med mera reda, och att hans utförande kommer att inverka mera på åhörarne, just därför att han förstår och är van att förena med hvartannat det, som hör tillsammans.

Till sist vilja vi anföra några exempel, som visa, hur vi tänkt oss att undervisning i modersmålets språklära i folkskolan bör meddelas.

När man vill öfva barnen att uppdelas en sats i dess delar, kan man utgå antingen från en färdigbildad sats eller ock från en sats, som barnen själfva fått bilda. Ex. Abel var en herde. Hvem var en herde? Hvad säges om Abel? Hvad sitter du på? En skolbänk. Hurudan är skolbänken till färgen? Skolbänken är gul. Hvem är gul? Hvad säges om skolbänken? Hvem talar jag om i satsen: Abel var en herde? Hvem talar jag om i satsen: Skolbänken är gul? I båda satserna talar jag således om någon. Då jag utsäger något om någon person eller sak, uppstår en sats. Satsen består sålunda af en del, som säger, om hvilken person eller sak, jag talar, och en del, som innehåller, hvad jag säger om den person eller sak, om hvilken jag talar. Abel är en herde. Hvilken del af satsen säger, om hvilken person jag talar? Hvilken del af satsen säger, hvad jag uttalar om Abel? Bänken är gul. Hvilken del af satsen innehåller, hvad jag säger om bänken? Den del af satsen, som säger om hvilken person eller sak, jag talar, kallas det omtalade, och den del, som innehåller, hvad jag säger om den omtalade personen eller saken, kallas det utsagda. Säg, hvad som är det omtalade och utsagda i följande satser: Drängen hugger. Bonden plöjer. Taflan hänger. Lampan ryker.

Den flitige gossen berömmes. Om hvem talas i denna sats? (Hvem berömmes?) Är det en flicka, som berömmes? (Nej, det är en gosse.) Hurudan är den gosse, som berömmes? — Det, hvarpå du sitter, kallas bänk. Hvad kallas det, hvori du läser? (bok); hvarpå du skrifver? (tafla). Hvad hänger i taket? o. s. v. Sådana ord, som säga, hvad något är (som uttrycka namn på något), kallas tingord (substantiv). Tingorden beteckna personer (karl, kvinna, gosse, Gustaf, Johanna), djur (räf, oxe, åsna, häst o. s. v.), växt (ask, rönn, asp, m. m.),

ställe (Visby, Jönköping, haf o. s. v.), tid (dag, månad, vecka o. s. v.), sak (klädning, sko, talg, luft, vatten o. s. v.), känsla (sorg, glädje, vrede o. s. v.), händelse (hoppning, strykning, språng, rädd o. s. v.), egenskap (flit, bredd, tjocklek o. s. v.).

Till hvilken ordklass hör sålunda gosse? Jämföra vi båda satserna: Bänken är gul och Den flitige gossen berömmes, finna vi, att det omtalade i första satsen uttryckes genom endast *ett* ord, och detta är ett tingord, samt att det omtalade i andra satsen är uttryckt genom ett tingord samt ett annat ord, som besvarar frågan hurudan. Hästen drager plogen. Hunden skäller. Flickan gråter. Grannens vagn är stark. Det svarta bordet skall säljas. Den lata flickan fick bannor. Hus af trä äro eldfarliga. Talet om konungen bör vara aktningsfullt. De flesta städer i Sverige äro små. Gör reda för det omtalade och det utsagda i dessa satser! Hur är det omtalade uttryckt i första? andra? tredje meningen? I dessa satser uttryckes det omtalade sålunda genom endast ett tingord. Genom hvilka ord är det omtalade uttryckt i satsen: Det svarta bordet skall säljas? Hvad är det, som skall säljas? Hurudant är det bord, som skall säljas? Till hvilken ordklass hör bord? Det omtalade är sålunda uttryckt genom ett tingord och ett ord, som svarar på frågan hurudan. — Gör reda för det omtalade i de öfriga satserna! Det omtalade uttryckes sålunda antingen genom ett tingord ensamt eller genom ett tingord tillsammans med ett eller flera ord, som säga hvems?, hvilken(s)?, hurudan(t)?, hvaraf?, hvarom?, hvarest? m. m.

Gossen läser. Jag såg honom. Drängen högg ved åt sin husbonde. Fågeln sitter på taket. Han är trött af arbete. Min vän kommer om söndag. Den lilla flickan var mycket sjuk. Boken kostar tre kronor. Trädgården är grefvens. Snön är hvit.

Gossen läser. Om hvem talas i satsen? Hvad säges om gossen? Hvad gör sålunda gossen? Ordet »läser» säger oss sålunda, hvad gossen *gör*. Snön är hvit. Hvarom talas i denna sats? Hvad säges om snön? Snön hvit kan jag icke säga. Jag måste sätta ett ord emellan snön och hvit för att uttrycka, att det är om snön jag säger, att den är hvit. För

att vi skola förstå, att det är om snön som det säges, att den är vit, har man sålunda skrivit »är» mellan snön och vit. Sedan några flera satser blifvit på detta sätt genomgångna, meddelar man, att sådana ord, som uttrycka, hvad någon gör, hvad som sker eller hvad som är, höra till den ordklass, som vi kalla händelseord (eller tidsord). — Därefter fäster man uppmärksamhet på att det utsagda uttryckes stundom genom ett händelseord ensamt och stundom genom ett händelseord tillsammans med ett eller flera andra ord. Gossen läser. Hvarom talar man? Hvad säges om honom? Hvilket är sålunda det omtalade?, det utsagda? Genom hur många ord är det utsagda uttryckt? Till hvilken klass af ord hör läser. Det utsagda är sålunda uttryckt genom ett händelseord ensamt. Jag såg honom. Hvem såg honom? Hvad säges det om jag? Hvilken del af satsen innehåller det omtalade? Hvilken del utsagda? Genom hur många ord är det utsagda uttryckt? Det utsagda är sålunda uttryckt genom »såg» och honom. Till hvilken ordklass hör såg? Hur skall jag fråga med såg för att få honom till svar? (Hvem såg jag?) o. s. v.

Genom de nu anförda exemplen torde vi kunna anse oss hafva banat vägen för en rätt uppfattning af de antydningar om hur vi tänkt oss, att de grammatiska satserna böra praktiskt inläras, som vi vilja här nedan meddela.

1. Den enkla meningen torde böra inläras på följande sätt:

Först dele man satsen i två delar: det omtalade och det utsagda. Det förra gifver svar på fråga: Om hvem eller om hvad talas det i denna sats? det senare på frågan: Hvad säges därom? Sedan tage man inom det omtalade reda på det ord, omkring hvilket de öfriga gruppera sig för att beskrifva (bestämma) den sak (person), hvarom fråga är. Detta igenkännes därpå, att de öfriga orden ensamma eller i grupper besvara frågor angående dess beskaffenhet eller andra dess bestämningar, under det att detta ord själf ej gifver svar på en fråga efter någon af de öfriga ordens beskaffenhet eller dylikt. De särskilda mindre ordgrupper, hvilka besvarat ofvannämnda frågor, upplöse man sedan vidare genom sönderdelande frågor. Det utsagda upplöses på samma

sätt. Äfven i detta finnes ett ord, omkring hvilket de öfriga gruppera sig, Man skulle kalla det ord, omkring hvilket de öfriga gruppera sig, för hufvudord. Ex. Min grannes sjuklige, efter kunskaper törstande son, har dött. Om hvem talas det i denna sats? I denna talas om min grannes sjuklige, efter kunskaper törstande son. Hvad säges om min grannes — — — son? Om honom säges, att han *har dött*. Hvems son var det? Hurudan var sonen? Han var sjuklig och törstade efter kunskaper. Hvarefter törstade han? — — Luften är mer eller mindre gagnelig för människornas hälsa efter beskaffenheten af de i densamma befintliga ämnen. Hvarom talas i denna sats? Om luften. Hvad säges där om luften? Om luften säges, att den är mer eller mindre gagnelig för människornas hälsa etc. För hvad är den gagnelig? Till hvad grad är den gagnelig? Hvad orsakar dess större eller mindre gagn? Hvilkas beskaffenhet? Hvar finnas de ämnen, som göra luften mer eller mindre gagnelig?

För inöfvande af hvad sålunda blifvit genomgången kan man gifva barnen till uppgift att i läseboken uppsöka satser, i hvilka det omtalade är uttryckt genom ett ord ensamt, genom flera ord; det utsagda med ett eller flera ord.

Man kan ock låta dem själfva bilda satser på följande sätt:

Säg en person eller sak! Bilda en sats om personen eller saken! Sätt till ett ord, som besvarar frågan: hurudan? hvems? hvar?

De mera försigkomna barnen låter man utan särskilda frågor själfva göra reda för satsen på följande sätt (Min grannes sjuklige son etc.). I denna sats talas om min grannes sjuklige, efter kunskaper törstande son, och om honom säges, att han har dött. I det omtalade är son hufvudordet; min grannes hör till son, sjuklige och törstande höra också till son; efter kunskaper hör till törstande.

Äfven kan man gifva barnen följande uppgift: Uppskrif alla de frågor, hvarpå satsens särskilda delar gifva svar!

2. Vill man lära skillnaden mellan själfständiga satser, hufvud- och bisatser, kan man förfara sålunda: Hur säger du, om du vill omtala, att din bror gick till skolan i går? Min bror gick till skolan i går. Du ville säga endast det,

att din bror gick till skolan; intet annat ville du omtala om honom. Allt hvad du ville berätta om honom, har du sålunda sagt med de orden: Min bror gick till skolan i går. En sådan sats, som ensamt uttrycker, hvad man vill säga om en sak, kallas en själfständig sats. Men ville du omtala om din bror icke endast det, att han gick till skolan i går, utan ock att han gjorde det, oaktadt han ej var fullt frisk, hur skulle du då säga: Min bror gick till skolan i går, oaktadt han ej var fullt frisk. I dessa satser har du berättat två saker om din bror? Hvilka? I en sats har du sagt, att din bror gick till skolan, och i en annan har du omtalat, att han ej var fullt frisk. Hade man trott, att han skulle gå till skolan, då han ej var frisk? Nej, man hade trott, att han skulle vara hemma. Men han gick, oaktadt han ej var frisk. Förvandlar jag nu den första satsen till en fråga: Oaktadt hvad gick min bror till skolan? får jag till svar: Oaktadt han ej var fullt frisk. Du ser sålunda, att om jag gör den ena satsen till fråga, får jag den andra till svar. När satser äro förenade så, att en kan ombildas till fråga, och den eller de andra besvara denna fråga, kallas den, hvarigenom frågan framställles, hufvudsats, och de, som besvara frågan, bisatser. Hvilken är sålunda hufvudsatsen i meningen: Min bror gick till skolan i går, oaktadt han ej var fullt frisk? Hvilken bisatsen?

Han kunde icke komma, emedan han var sjuk. Huru många satser förekomma i meningen? Af hvad slag äro de? Hvilken fråga besvarar bisatsen?

Ett mera försigkommet barn låter man upplösa meningen sålunda: Han kunde icke komma, emedan han var sjuk, är en sammansatt mening, i hvilken han kunde icke komma är hufvudsats, och emedan han var sjuk bisats, som besvarar frågan, hvarför han icke kunde komma.

Men utrymmet förbjuder att fortsätta längre. Det anförda torde ock vara tillräckligt för att tydliggöra, hur vi tänkt oss, att undervisning i modersmålets språklära bör i folkskolan meddelas. Den, som möjligen skulle vara intresserad för att närmare sätta sig in i det här antydda sättet för undervisningen uti ifrågavarande ämne, torde vi hänvisa till »Metodiska anvisningar för den första undervisningen i moders-

målet af seminarieadjunkten Carl Kastman», af hvilket arbete andra upplagan utkom i Norrköping år 1868 på M. W. Wallbergs förlag.*

Carl K—n.

3.

Om studiet af tyska och engelska språken vid folkskoleseminarierna.

Mycket har på senare tider både talats och skrifvits om en reformering af statens folkskoleseminarier. Bland önskemålen har uppställts, att man borde införa främmande språk såsom undervisningsämne. — Om en sak är man i allmänhet ense: något eller några af de moderna främmande språken äro i hög grad behöfliga för våra folkskolelärares utbildning; att mycket ofta elever vid seminarierna och äfven stundom sedan flera år utexaminerade folkskolelärare taga privata lektioner i dessa språk, är ju ett stöd åt denna uppfattning.

Man är antagligen också tämligen väl på det klara med hvilka språk, som borde införas, nämligen tyska och engelska, om det nu får vara mer än ett. Däremot stöter man nog på olika meningar, då fråga blir, hvilken ställning dessa nya läroämnen skola intaga i förhållande till de öfriga på seminariets arbetsordning. Böra de bli obligatoriska, eller är det kanske större skäl att gifva eleverna valet fritt med afseende på dessa ämnen? Skola de läsas under hela seminarietiden, eller kanske man kan påräkna ett lika godt resultat, ifall de inskränkas till de två eller tre öfre klasserna? Är det syftmålet berättigadt, att dessa språk läsas för sin egen skull, eller bör lika mycken vikt läggas på att de tjäna modersmålet? Och slutligen, förutsatt att det ej kan komma några andra språk i fråga än dessa två, skola de likställas, eller bör det ena göras obligatoriskt och det andra valfritt? De flesta vilja nog ge företrädet åt tyskan såsom bildningsmedel vid seminarierna, fastän också många uttalat sig sär-

* Något exemplar torde möjligen finnas i en antikvarisk bokhandel.

skildt för engelskan i detta afseende. — Då undertecknad haft nöjet att vid Strängnäs nybildade seminarium upptaga och under trenne terminer leda kurser i såväl engelska som tyska språken med frivilligt anmälda elever, så må det tillåtas mig att här framlägga några af mina erfarenheter och min därpå grundade mening med afseende på ifrågavarande önskemål.

Hvad valet mellan de moderna kulturspråken beträffar, har jag alldeles lämnat franskan ur räkningen. Men, om samma fråga varit å bane för kanske ännu blott ett fyrtiotal år sedan, hade man måhända velat tillerkänna första platsen åt franska språket. Hur orimligt detta nu låter för oss, det torde tjäna som en måttstock på hvad tiderna förändrats sedan dess. Det är ej underligt, att tyskarne tillmätta utgången af sitt sista stora krig med Frankrike en sådan betydelse, som de göra. Äfven för oss i Norden ha ju dess verkningar ej varit små. Ingen kan väl bestrida, att Tyskland och tyska språket äfven här besegrat och så godt som undanträngt det franska inflytandet. Hela vår kultur står för närvarande i det mest nära organiska förhållande till Tysklands. Detta faktum har ju behjärtats och tillgodosetts genom den förändring och förbättring, som timplanen vid våra läroverk undergått i enlighet med förra riksdagens beslut. Då nu godt hopp finnes för våra seminariers snara reformering på fullt själfständigt bas — och ej såsom hittills i samband med läroverkens —, bör det blifva af synnerligt intresse att se, huru med de nämnda bägge germanska språken skall förfaras på den nya läsordningen.

Många skäl tala för tyska språkets betydelse för våra folkskolelärares utbildning, om man därvid rent af ej tänker på annat än språkets eget bildningsvärde. Än mer må framhållas den stora mängd pedagogisk litteratur, som det har att bjuda på mer än något annat språk, och som nu direkt blir den unge lärarens egendom. Hur många genialiska uppslag, tankar och erfarenheter från det gamla föregångs- och skollandet kan han således icke få här — utan mellanhänder. — Ett annat syfte är ju, att tyska språket är till vid seminarierna för att tjäna modersmålet till bästa. Därpå kommer väl den framtida reformen att gå ut. Om så är, räcker det

äfven i detta afseende mer än väl till för att fylla anspråken. Dess ingående och storartade grammatiska byggnad torde bli till det största gagn vid jämförelser med modersmålet. Som nog för många är i tacksamt minne, hvad den latinska grammatiken uträttat vid läroverken för att främja insikterna i öfriga språk, så har man rätt att hoppas det samma af den tyska vid seminarierna. Ofta har jag hört yttras af eleverna härstädes, att de först genom den tyska språkläran förstätt dunkla och svårare ställen i den svenska. Hur man däraf oväntadt kan få god hjälp att förstå uppkomsten af ett svenskt ord, tillåter jag mig att anföra ett exempel på ur ljud- och ordbildningsläran. Vid ett tillfälle stötte vi i svensk text på ordet »lädika». Som vi kort förut i den tyska språkkursen ganska omständligt behandlat diminutiverna, var det ringa besvär att förklara det som ett »förminskningsord», af »låda». Så framdrogs och förklarades i samband därmed andra liknande ord i vårt språk såsom »hyska» (litet hus), »fröken» (liten fru) m. fl. Om nu ej eleverna förut känt till verkan af den tyska chen-ändelsen, hade läraren trots mycket besvär kanske ändå ej lyckats fullt lära dem förstå detta. Många andra exempel skulle kunna anföras, som visa, hvilken stor fördel det är för studiet af vårt eget språk att vara bevandrad i ett beslåktadt främmande sådant som tyskan. Ej mindre hjälp har man ur den tyska form- och satsläran. Den tyska adjektivböjningen, de possessiva pronomen och de starka verben tjäna hvar i sin stad här angifvet syfte. Och prepositionernas betydelse för språket får man först riktig föreställning om genom bekantskap med tyskan. — Jag har härmed sökt visa, att tyska språket, för den händelse det infördes vid seminarierna, komme att spela en så viktig roll vid dessas utbildningsarbete af kunniga folklärare, att det ej torde kunna afspisas med mindre än att det göres obligatoriskt.

Ehuru man således måste gifva tyskan obetingadt företräde såsom direkt bildningsämne vid seminarierna, torde också engelska språket med dess framtid och utvecklingsmöjligheter där försvara sin plats. Den engelska litteraturen kan visserligen ej i pedagogiskt afseende erbjuda samma nytta som den tyska för oss, bl. a. därför att skolväsendet i

England är betydligt försummadt och efterblifvet. Men vi få ej glömma, att detta spåk är modersmål i en hel världsdel — Amerika. Och hvad har man ej där hunnit med på folkbildningsarbetet! Från den synpunkten sedt torde det språket mer än väl också kräfvat sitt rum — låt vara mera underordnad — på arbetsordningen för framtidens svenska seminarier. Det heter visserligen, att våra folkskoleseminarier äro fackbildningsanstalter med ett bestämdt mål för ögonen: utbildning af folklärare; men vill man i möjligast höga grad skaffa sig dugliga sådana, tror jag man må akta sig att för mycket begränsa basen för deras utbildning, såsom ju hittills skett. Man må väl kunna vara förvissad om att läraren blir desto bättre, om man lägger desto vidare grund. Ej kan seminariet under de fyra åren gifva läraren fullständig utrustning för hans kräfvande uppgift. Det ger honom väl snarare medlen och förutsättningarna för att lära mer. Bör därför ej målet vara minst lika mycket att gifva honom flera utvecklingsmöjligheter för självbildning än en viss ranson, som väl sönderhackas och många gånger males om, och sedan lämna honom åt sitt öde. Det är väl på så sätt, de ha kommit till, dessa ensidiga och trånga »Chronschoughar». — Det är med ett dylikt vidt mål för ögonen, man väl må ha fog för den önskan, att bland läroämnen vid de reformerade seminarierna uppfördes den anglogermanska folkvärldens kulturspråk — det engelska. Detta borde ske också mycket i betraktande af att det språket hör framtiden till, ja kanske mer än det tyska. Gärna måste likväl medgifvas, att studiet af detsamma vid våra seminarier ännu så länge kunde få en mera frivillig karaktär — bli s. k. valfritt ämne. Att de mera begåfvade och försigkomna eleverna med lätthet skulle kunna bedriva studier äfven i engelska, det har vid vårt seminarium tydligen visat sig.

En annan fråga blir nu, när dessa språkstudier skulle påbörjas i det alltjämt blott fyrklassiga seminariet. Ty så länge behovet af lärare är så stort och deras löner ännu så små, får man nog ej hoppas på utvidgning med en femte klass. I betraktande af nuvarande små inträdesfordringar synes mig, om dessa komme att bibehållas, de främmande språken knappast med god verkan kunde börja i första klas-

sen. Ty, som bekant, åtgår ofta hela första året med att inlära sådant, som borde ingått i inträdesfordringarna. Men ökades dessa på tillbörligt sätt, så skulle nog ej heller hos den nykomne eleven förutsättningar saknas för ingående språkstudier. — Emellertid tror jag mig ha funnit af hittills vunna erfarenheter, att man utan fara för hastverk godt kunde uppskjuta de främmande språken till 2. klassen. Då borde också dessa kunna bedrivas med desto större allvar och kraft. Och med tre timmar i veckan för tyska och två för engelska kunde man med sådant bildningsmaterial, som våra seminarier ha förmånen äga, medhinna mycket. Att dessa utexaminerade folkskolelärare godt skulle kunna mäta sig med läroverkens abiturienter på B-linjen, tar jag för afgjort, ja i grammatik och språkens skriftliga behandling vara dessa betydligt öfverlägsna. — Det är ju för dem, som haft att göra med undervisning vid seminarierna, väl bekant, hur fort dessa ofördärfvade och kroppsligen kraftiga unga män andligen utvecklas. Säkerligen skulle därför kunna medhinnas lika mycket på ett år i de ifrågavarande språken, som nu beräknas till tre års kurs vid läroverken.

De enskilda kurser i tyska och engelska, vi här sedan tre terminer fortsätta med, äro afsedda att vara tvååriga; det var så från början planlagdt. Som de hafva fortgått med blott två timmar i veckan, kan något djupare ingående i språken ej äga rum. Jag har därvid också mycket sysslat med experiment för att pröfva olika metoders användbarhet på detta område, något som naturligtvis verkat hämmande på framstegen. — Må det nu tillåtas mig att i detta sammanhang något närmare beskrifva förloppet af dessa försök. Jag skall därvid hufvudsakligen hålla mig vid den tyska språkkursen, hvilken varit och ju bör vara den normerande. Hvad grammatiken beträffar, ha vi från början begagnat den ganska utförliga af Calwagen. Likväl tror jag, vi efter slutadt arbete skola ha medhunnit det allra mesta af den. — Med treårig obligatorisk kurs och tre timmar i veckan bör alltså resultatet kunna bli det bästa. — Under de två första terminerna ha vi ej begagnat oss af hemläxor. Alla dessa för nybörjaren tråkiga böjningsmönster, som hvarje tysk språklära har i så rikt mått att bjuda på, har jag föredragit

att innöta under lektionerna. Jag tror, att dylikt tillvägagående under första året är att anbefalla; intresset för ämnet växer desto mer. Läxläsningstvånget har nog ej enbart goda följder med sig. Naturligtvis har genom en dylik metod därför intet hinder lagts för flitiga, framåtsträfvande elever att ägna tid åt detta språkstudium i hemmet. För seminariernas villiga elever är det en gifven sak. — Att genomgå vissa regler genom framställda lättfattliga exempel är ju den metod, som vunnit mest erkännande af moderna språklärare. När sedan eleven fått läsa själfva regeln, har den, säger man, lättare fäst sig i minnet. Men ett verksammare sätt ha vi användt, och som man torde lifligt kunna anbefalla just åt seminarierna såsom lämpligt. Vi hade som allra flyktigast genomgått formläran, då jag tog mig för att använda en metod, som, hvad grammatikens inlärande beträffar, visat sig öfverraskande fördelaktig. Jag gaf eleverna ganska svåra hemskrifningar, hvori grammatikens regler såväl ur syntax som formlära skulle användas, och lät dem i den svenska texten uppteckna numren på de regler, som de ej förut kände till. De ha således på egen hand fått göra den första bekantskapen med dessa. Mycket har vunnits därmed. Hvarje lärare känner ju, hur olika resultatet ställer sig, då lärjungar få muntligt redogöra för exempel och regel och sedan i skrifning tillämpa hvad de lärt. Det är då ofta, som om de aldrig hade hvarken hört eller läst det. Här ha vi nu gått alldeles motsatta vägen. Men jag vågar ej yttra mig, om detta tillvägagående kan användas vid andra läroanstalter än seminarierna. Ty det är väl särskildt hos deras vuxna ungdom, som själfverksamhet och eget moget omdöme i högre grad kan tagas i anspråk. De funno, sades det mig, en särskild lockelse och tillfredsställelse att kunna finna lösningen på den svåra punkten i öfverensstämmelse med den anvisade regeln. Och helt visst blir så förvärfvad kunskap mera levande, än om den vore genom många repetitioner inpluggad. — Själfva arbetet med grammatik, något som brukar vara det tyngsta vid rationella språkstudier, är på detta sätt nedbragt till en bråkdel. Det torde vara att taga grammatiken så att säga på bredden.

Mot slutet af förra terminen började vi läsa grammatik på vanligt sätt, regel för regel med exempel. Och är det meningen, att vi under instundande terminen, den för kursen sista, skola kunna fullt avsluta det grammatiska studiet. Detta har dock, som antydts, till följd af elevernas föregående bekantskap med de flesta regler, ej karaktären af något nytt utan af repetition i verklig mening. Detta något om den ena sidan af språkstudiet.

Af ej mindre vikt äro framsteg i explikation och talöfningar. Vid det förra torde hufvudvikten böra läggas på välläsning eller ett oklanderligt uttal samt förmågan att finna just de med de främmande uttrycken kongruenta svenska. Man må således ej nöja sig med att eleven blott återgifver meningen på svenska med många ord och omskrifningar, utan att han söker för samma tanke använda just det uttryck, som begagnas i vårt språk. Härigenom tillgodoses den svenska fraseologien och ordförrådet för uppsatsskrifningen. Modersmålet först och sist! I fråga om explikationen får jag vidare omnämna, att vi så snart som möjligt utbytte elementarboken mot lättare sammanhängande text. Att tröska igenom en elementarboks alla afdelningar torde ej hafva en mot arbetet svarande nytta med sig. Det är att taga bort tid, utan att lärjungarne bli förtrogna med verklig text af det främmande språket. Naturligtvis bör denna i början vara af det lättare slaget. — Redan andra terminen grepo vi oss an med »Einige Märchen der Gebrüder Grimm». Det är själfklart, att i explikation aldrig hemläxor gifvits, det har alltid varit extemporering. Från det att denna naturligen i början gick något trögt, gick det efter blott tre veckors förlopp ganska lätt och obehindradt, hvaraf den slutsats kunde dragas, att eleverna redan inhämtat behöfligt glosförråd och vant sig vid det främmande språkets — t. ex. i fråga om tyskan — invecklade satsbyggnad. Något inpluggande af glosor, såsom förr användes genom s. k. minnesböcker eller dylikt, måste väl numera anses utdömdt. Då ordet ej ses i sitt sammanhang i mening, gör dess inlärande ett så ytligt och flyktigt intryck, att det strax faller ur minnet. Genom att se orden i sammanhängande text bli de levande och

konkreta. — Som grammatik skrives efter språket, har ej heller något tillfälle lämnats obeaktadt att, då svåra eller dunkla ställen påträffats i texten, genast ha grammatiken till hands och uppsöka tillhörande regel. — Så snart eleverna blifvit mera förtrogna med respektive språk, gingo vi öfver till svårare litteratur. Det är därvid, tror jag, af största vikt att välja klassisk sådan. Vi bestämde oss för i tyska Goethes »Hermann und Dorothea», i engelska »Evangeline» af Longfellow.

Att eleverna måste höra det främmande språket talas, är en sak, som ej kan för mycket betonas. Därför måste läraren uttrycka sig och leda lektionerna med anlitande af språket själf. Undantag härifrån torde dock böra göras i fråga om grammatiklektionerna. Hvad särskildt beträffar seminariernas lärjungar, måste dessa tidigt få vänja örat vid de främmande ljuden och få sinne för dem. Gehöret spelar en oerhörd roll vid denna undervisning och måste därför mycket uppöfvas. Fördenskull ha vi pröfvat såsom särdeles lämplig den anordningen, att vid öfversättningsöfningarna låta en elev läsa upp ett mindre stycke af texten, en sats eller så, och sedan låta hans granne öfversätta det upplästa utan att se i boken. Detta tillvägagående måste befordra gehöret samtidigt som det tjänar till att förbereda talöfningar. Man gagnar ock blifvande talöfningar genom att i texten understryka och låta eleverna upprepade gånger omsäga typiska fraser, hvarvid man för hvarje gång låter dem sätta predikatet i annat tempus. På detta sätt sammanbindas böjningar, öfversättning och talöfningar. Att söka få svar af eleven på det främmande språket är ju en stor sak. Det har därför ej synts mig rådligt att alltför hårdhänt korrigera svaret, äfven om det mycket burit prägeln af försvenskning eller varit i någon mån oriktigt formuleradt. Detta har jag icke gjort, för att eleven ej skulle förlora själfstillit och den oräddhet, som nödvändigt behöfves, då man muntligen skall börja använda ett främmande språk. Likväl tror jag, att vid en blifvande obligatorisk undervisning i något af dessa språk man med fördel må hela första året kunna begagna sig af modersmålet och först andra året, då eleven inlärt ett behöfligt förråd af ord och vändningar och fått

något gehör, använda det främmande språket. Detta är dock förutsatt, att det blefve minst treårig kurs, när en gång detta önskemål om moderna språk vid seminarierna blifvit verklighet.

Jag ber slutligen att få betona, att dessa mina försök ej göra anspråk på att vara annat än sådana. De ha blifvit gjorda speciellt med hänsyn till lärjungarne vid seminarierna och ha nog kunnat göras endast på detta område. Jag vill också tillägga, att det varit ett synnerligen lärorikt och intressant studium, fastän ofta ansträngande, då det ju varit utom det obligatoriska arbetet. — Emellertid besjälar oss det hopp, att staten skall öka sin frikostighet i folkbildningens intresse genom att gifva seminariernas tacksamma elever åtminstone ett af dessa språk — att börja med. För våra blifvande folkskolelärare vore detta af mera djupgående betydelse, än man, ytligt betraktadt, anar. Det vore att likasom öppna en ny dörr ut mot vetandets vidder, hvarigenom deras förmåga att tjäna sitt höga mål än mer skulle ökas, på samma gång som det ock skulle kunna inge dem tanken om egen litenhet, således bidraga till att alstra på en gång storhet i uppfattning och ödmjukhet i sinne.

Klaës Reinhold.

4.

Några tankar om räkneundervisningen i första seminarieklassen.

I vårt land är seminariet byggdt omedelbart på folkskolan, och för inträde där fordras tills vidare icke mer än folkskolans kurs i matematik. Konkurrensen drifver visserligen upp fordringarna något på sina håll, men de skickligaste i examen inneha egentligen en mera uppdrifven mekanisk färdighet i att räkna än de svagare; sällan ha de några grundligare eller klarare insikter i ämnet än dessa. På semi-

narielärarmötet i Skara 1895 yttrade sem.-adjunkt Lindblom följande: »En utomstående anser helt visst, att de intagna eleverna, som genomgått lagstadgad folkskolekurs, känna till denna och följaktligen hastigt kunna åter genomgå den. Många elever tro sig också kunna den och önska snart nog komma in på nya områden. Men det är i stället så, att de flestas kunskap inom det för inträde erforderliga området är mycket ytlig. De hafva i allmänhet mycket oriktiga föreställningar om grundbegreppen för all räkning, om tal och sorter, om sammanhang mellan hela tal och bråk m. m.»

I detta yttrande måste säkert hvar och en, som praktiserat på detta gebit, instämma, och jag antar, att dr Lindblom ännu efter ytterligare nio års erfarenhet är af samma mening, som han uttryckt i dessa ord. Det är alldeles förvånande, hur oklara de matematiska begreppen äro, och hur mekaniskt man i allmänhet rör sig med tal och siffror.

Men är då icke matematiken ett af den svenska skolans stolta ämnen, och blifva ej eleverna duktigt drifna just däri?

Jo, de svänga sig med mycken säkerhet med hur stora tal som helst, och de gissa i regel rätt, om man frågar: »Hvilket räknesätt skall användas i detta fall?» De ha för längesen upphört att förvåna sig öfver den upp- och nedvända divisorn och andra mystiska foreteelser och äro så styfva i att nöta in hvad som helst i sitt matematiska minne, att inga formler, inga resonemang, hur inkrånglade de än äro, afskräcka dem från att börja på nya utanläxor. De ha hunnit så långt i att abstrahera, att deras matematik sväfvat högt öfver den konkreta världen. Att den en gång varit bunden vid denna, och hur den frigjorts därifrån, det är för dem såsom en förgäten saga från deras barndoms dagar.

Men de stå ock i hög grad oförstående inför de åldrar, för hvilka abstraherandets process är alldeles okänd, och seminariets uppgift blir därför mindre att drifva sina elever till allt större mekanisk färdighet, än att ta fatt på de vid sinnevärlden bundna matematiska begreppen, lära dem att iakttaga abstraherandets process, så att de kunna leda den hos barnet, samt ge dem en god öfversikt öfver den demon-

strativa vetenskapen matematik, som de gärna tro vara ett kinkigt öfningsämne.

Men äfven om folkskolans kurs är ganska osmält och nödvändigt måste tagas om igen, kan man ej annat än sympatisera med elevernas önskan att snart nog komma in på något nytt, d. v. s. slippa att upprepa skolans nötta läxa, slippa att som förr i världen gå igenom de lagstadgade kurserna som en grundligare och med större anspråk på förståelse af redogörelser genomgången folkskolekurs. En elev, som genomgått elementarskola, eller som arbetat mycket med ämnet i privat undervisning, finner det bittert att i timmar räkna hela tal på svarta taflan, om än redogörelserna äro aldrig så minutiösa och förträffliga. Om endast barndomsskolans metoder begagnas, har hela ungdomsskaran en känsla af att de vilja ha något annat, att de spilla bort sin tid med något, som är för längesedan undangjordt. De få icke denna för ungdom alldeles nödvändiga känsla af att de blickat ut öfver ett helt nytt fält eller öfver ett gammalt, hvars skatter de aldrig förr haft en aning om. De unga ha en stark känsla af tidens dyrbarhet — om än de kanske icke förmå uttrycka detta vare sig fint eller klart. De känna sig bittra eller vemodiga, om ej dagarna och månaderna ge dem det fullödiga innehåll, de längta efter. Seminariets undervisning i detta som i alla andra ämnen måste därför ordnas på ett helt annat sätt än barndomsskolans. Det får aldrig vara tanke på att upprepa redan innött läxa. Hur skulle den ungdom bli på gamla dagar, som funne behag i att upprepa nötta läxor?

Matematikläraren på seminariet har därför en ganska brydsam uppgift. Eleverna sitta där i alla åldrar framför honom från 17 år till några och trettio. Somliga äro skickliga räknemästare, och att låta dem gno igenom en massa enkla tal på skolmaner, det vore en löjlighet. Andra svetts förtvifladt öfver den enklaste kugguppgift, och att låta dessa hoppa öfver dessa öfningar vore orimligt. Men allesamman behöfva riktigt från början genomgå räkneläran. Grunden är vanligen sämre än något annat af deras matematik — och de behöfva alla genomlöpa de i seminariestadgan föreskrifna kurserna, som ju icke äro annat än mycket elementär matematik. Tar man klassens matematiska vetande i sin helhet,

så är det som en väfnad, där små och stora hål gapa bredvid hvarandra, där trådar blifvit felinslagna än här än där, och där mönstret är suddigt på många håll men mest på den första biten. Väfven har länge varit i verket, och kanske många mästare försökt sig på den.

När jag första gången, nödd och tvungen, blef ställd inför uppgiften att handleda första klassen i matematik, försökte jag gå så mycket som möjligt i förut upptrampade spår — och kände mig mycket missmodig, ty jag triffes ej på dem. Tack vare professor la Cours, lektor Nordlunds och sem.-adjunkt Lindbloms m. fl. arbeten i ämnet fick jag en helt ny syn på saken, och sedan jag gjort bekantskap med deras metoder, blef mig denna undervisning så kär, att jag mången gång önskat, att ämnet vore mitt, ja, så kär, att jag vågar samla mina famlande intryck i en uppsats. Tid och utrymme tillåta mig ej att följa kursen i dess helhet, utan jag skall begränsa mig till första klassens kurs i räkning.

Matematiken bör för visso på seminariet tagas hufvudsakligen ur pedagogisk synpunkt, och den öfning, som afser att sätta eleverna i stånd att snabbt utföra resp. räkneoperationer, icke ta för stort utrymme. Denna lämpar sig synnerligen väl till arbete utom klassrummet.

Undervisningens första uppgift blir då att undersöka talbegreppet psykologiskt. Hvad är ett tal? Hur uppstår begreppet tal? Hvar finna vi detta begrepp i dess rent primitiva form?

För att finna denna gå vi till barnen och vildarne. Vi se, att i den primitiva uppfattningen är talet alltid bundet vid en konkret sort, och vi taga en rikedom af exempel, som visa, att det kostar ansträngning att frigöra det därifrån. Till en början måste det konkreta vara rent af handgripligt för oss. Ett litet barn vill alltid beröra föremålen, som räknas. Först efter lång öfning nöjer det sig med att bara se på dem, ett efter annat. Min lille gosse stod en gång tyst och allvarlig i ett främmande rum. »Nu har jag räknat stolarna med ögonen, mamma», sade han slutligen, »och de äro nio».

Vi finna, att ju mera vi fästa uppmärksamhet vid föremålens antal, dess mindre fästa vi uppmärksamhet vid andra deras egenskaper, d. v. s. vi abstrahera bort från den ena

egenskapen efter den andra, tills endast antalet är kvar. Abstraktion från alla andra egenskaper blir en nödvändighet, när antalet är stort och det skall konstateras, att det är fullt och intet fattas. Har jag t. ex. 7 kor, så kan jag känna igen hvar och en och märker, om någon fattas, utan att jag räknar in dem — jag har i minnet något kännetecken på hvar och en af dem. Har jag 700, så blir detta en omöjlighet. Om en person skall lämna bort till reparation några möbler i ett rum, räknar han ej in dem, ty skulle han ej återfå någon af dem, saknar han den alldeles säkert. Om det däremot är fråga om dussintals varor, är det omöjligt att ha i minne särskilda kännetecken för hvarje sak, utan därför göres en förteckning på dem.

Det abstrakta talbegreppet få vi alltså genom att abstrahera bort från alla egenskaper utom antal hos de konkreta sorterna och slutligen frigöra talet själf från hvarje konkret sort. På samma sätt gå vi öfver till de abstrakta begreppen form och storlek genom att först skaffa oss sinnesförmimmelser med hjälp af hand och öga och sedan frigöra, bilda oss säkra föreställningar och slutligen dana oss ett begrepp, frigjort från konkret innehåll.

När vi matematiskt behandla föremålen, låta vi alltså alla bestämningar bortfalla utom antal (aritmetik och algebra) samt form (geometri).

Skillnaden mellan abstrakt och konkret innehåll synes vara ofantligt enkel, men i allmänhet är den ytterst oklar för klassen, och blir den icke väl uppfattad, vållar den ständigt oklarhet och suddighet. Den är i väsentlig grad orsak till svårighet att ge en enkel och klar redogörelse, att fatta sambandet mellan fråga och svar, mellan premisser och slutsats. Eleven blir ideligen korrigerad för sådant, som synes honom vara idel bagateller, och detta ger honom ett intryck af småaktighet från lärarens sida. Läraren känner sig lätt missmodig att ständigt behöfva göra dessa små erinringar. Intet ödelägger lif och intresse i arbetet i så hög grad som ständigt upprepade små påminnelser. Man kan lätt få för mycket af dem i matematiken, där hvarje steg åt sidan hämnar sig och måste påpekas och läraren icke på något villkor får se genom fingrarna.

Efter en psykologisk redogörelse för talbegreppet faller det ej eleven in att t. ex. 10 kr. kan vara något annat än en penningssumma, 6 liter en rymd, 8 mil en längd, $3\frac{1}{4}$ veckor en tid, 6,37 kilo en vikt, men 6 ett tal, $\sqrt{9}$ ett tal, 0,185 ett tal, $\frac{3651}{89327}$ likaså ett tal. Vidare blir det helt naturligt, att x är ett tal, ab ett tal, men x kr. en penningssumma, x kvmm. en yta, x kbcm. en rymd etc. Vid tecknandet af talen förefaller det dem lika själfklart, att sorten skall sättas ut efter x, om x betecknar konkret sort och denna är nämnd i annat sammanhang i uppgiften, som det nu förefaller dem småaktigt, att än sätta ut sort, än icke sätta ut den. T. ex. 7 m. + 8 m. = x m.; $9 \times 30 \text{ l.} = x \text{ l.}$; 70 kr. : 10 kr. = x kr.; 70 kr. : 7 = x kr.

Har klassen icke förstått saken, ser man det genast af sådana fel som t. ex. $5 \times 3 \text{ kr.} = 15$; $85 \text{ m.} : 5 = 17$; $93 - 17 \text{ m.} = x$. Ett annat symptom är, att en och annan resolut lämnar ute allt, hvad konkret sort heter, och endast rör sig med s. k. obenämnda tal.

En mängd oegentliga och vilseledande uttryck måste bortarbetas ur det matematiska språket, och denna filning af språket har till stor del sin förutsättning i en riktig uppfattning af skillnaden mellan konkret och abstrakt sort. Sådana uttryck äro: multiplicera höjden gånger basen, multiplicera höjden, bredden och längden etc.

Måhända vill mången invända, att det är alldeles öfverflödigt och hör ej till ämnet att syssla psykologiskt med abstraherandets process, ty saken kan inläras på annat sätt. Jag vill visst icke förneka detta, men jag vill endast nämna detta sätt såsom det bästa, jag försökt, emedan det befriar från upprepning af samma sak. En metod är god, om eleven snabbt kommer in i goda vanor och sedan icke faller ur dem. Dessa återfall i dåliga vanor är det, som framkallar missförhållandet, att småsaken får en otillbörligt stor plats, och det sker naturligtvis på bekostnad af det hufvudsakliga.

Det är alldeles nödvändigt, att eleverna komma i goda och säkra vanor och tillägna sig ett i detalj riktigt matematiskt språk, så att de kunna vägleda barnen från början på ett bestämdt och enkelt sätt och ej genom upprepade missägningar och omsägningar vilseleda barnens i sig själfva sunda omdömen.

Nästa uppgift blir att ordna talen. Vi gå då ut från en jämförelse med de konkreta sorterna och se, hvilka behof det är som framdrifva klassificering, göra klart, hvad som menas med indelningsgrund, begreppen koordinerad och subordinerad samt definition.

En historisk-lingvistisk redogörelse för de tio grundenheterens namn är icke ur vägen. Jämförelse med talsystem, som äro byggda på annan grundenhet, icke heller. Det dekadiska systemets enkelhet framstår bäst genom en jämförelse med de sedan gamla tider kvarstående enheterna kast, tolt, dussin, tjog, skock, val, gross. Viktigt är, att vid redogörelsen för hur talsorterna uppstått och deras namn bildats uttrycken smidigt sluta sig till tankegången. Så t. ex. *sammanfatta* vi ett tiotal (eller tio) i talsorten hundra, men *uppdel*a hundra i tio tiotal eller i hundra ental. Hundratalen äro *underordnade* i förhållande till tusentalen, *samordnade* i förhållande till hvarandra, *öfverordnade* i förhållande till tiotalen. Talsorten tusen *omfattar* tio lika delar, och hvarje del kallas ett tiotal. Systemtalet tio är en hundradel af systemtalet tusen etc.

De brutna talens uppkomst och benämning behandlas därefter. Vi finna då, att de uppstå genom delning af enheten, och att de till sitt värde ligga mellan tvenne hela tal. Ligga de till sitt värde under 1, kallas de egentliga bråk, ligga de till sitt värde öfver 1, kallas de oegentliga bråk. De brutna talsorternas namn bildas därigenom, att man sammansätter det räkneord, som anger, huru många däraf som kunna sammanfattas under talet ett, med ordet del. Fråga blir då, om grundtal eller ordningstal skall användas. Nu är ju sammansättning med ordningstalet enligt gängse språkbruk det grammatiskt riktiga, men det är väl ett spörsmål, om icke undervisningen i småskolan kommer att hugga bort ordningstalsändelsen, och att i en framtid bråksorternas namn komma att bildas genom sammansättning med grundtal, i enlighet med sem.-adjunkten Lindbloms förslag. Detta bl. a. därför, att när vi skola åskådliggöra för barnet begreppet bråk, så dela vi ett föremål, t. ex. ett band, i t. ex. tre lika delar. Alla äro samordnade i förhållande till hvarandra, alla äro i lika grad underordnade i förhållande

till det hela. Eftersom de äro tre, kalla vi hvar och en af dem en tre(3)-del. Där finns ingen möjlighet att göra en liten spekulativ utflykt.

Men säga vi: »Vi kalla dem tredjedelar», så lägges en otillbörlig vikt vid den tredje i ordningen, d. v. s. den sist tillkomna af dessa tre delar, och mer än en af de små bereder denna del en särställning, som hindrar honom att uppfatta dem alla som koordinerade. Andra skäl kunna ju också anföras. Rent språkligt är det en fördel att få dessa ord bildade med grundtalsformer, t. ex. tredelar, 75-delar, sju-delstal, i analogi med sådana ord som 5-liter, tiolitersmått, sjumilaskog.

Öfverensstämmelse mellan aritmetiskt och algebraiskt språkbruk är önskvärd. Kärleken till språkets melodi framtrollar verkligen sådana uttal som en b-endel, 7 m-tedelar (jämför takten i en niondel, 7 femtedelar), men det är säkert bäst att där stämma i bäcken och ej riskera att stämma i ån. De algebraiska uttrycken ha redan trängt ned i barndomsskolan, och barnens stora benägenhet att låta örat afgöra framför grammatiken kunde lätt åstadkomma en öfverensstämmelse på motsatt väg.

Det kan ju synas småaktigt att taga upp som ett skäl för den lindblomska reformen önskvärdheten af att få ett kortare uttryck i stället för ett längre. Det gäller ju i detta fall egentligen talet, ty teckningen af talet beröres ju mindre däraf. Men hur det är, så kommer det säkert att för alla, som nödgas mycket använda dessa ord, bli så pass bekvämt att slippa den öfverflödiga stafvelsen, att de snart nog vänja sig vid att kasta bort den.

Från ordet är vägen kort till ordets tecken. Man fastslår med bestämdhet, att en siffra är tecken för ett tal liksom en bokstaf är tecken för ett ljud, en not för en ton etc., att siffrorna ha sina namn, hvilka icke få förväxlas med talens namn, och man granskar kritiskt sådana uttryck som att *dividera med en femma*, att *dela en åtta i två delar*, att *addera en sju till täljaren*, att *addera siffrorna i ett additionstal*, att *multiplisera en nia med 3*. Mångtydigheten i uttrycken »*dela en femma*, *en tia*» må gärna tagas med.

Redogörelsen för talens beteckning sammanfaller måhända till tiden med redogörelsen för bokstafsskriften i svenskan och för runor och hållristningar i historien. Med stor fördel kan s. k. historisk gång i undervisningen användas. Så pass stor frihet från schemats bokstaf torde kunna lämnas läraren, att han kan få fördela denna undervisning på de lektioner, han disponerar, utan att vara tvungen att passa in det så, att bokstafsskriften endast behandlas under timmarna för rättskrifning, runor och hållristningar under historietimmarna och talbeteckningen under matematiktimmarna.

Om icke dessa ämnen äro samlade på en hand, böra de olika lärarne samråda, så att dessa resp. kapitel icke behandlas af den ene efter den andre af dem.

Vi gå då ut ifrån den erfarenheten, att så snart ett begrepp uppstått, söka vi oss ett tecken för detsamma. Vi kunna bestämma oss för en åtbörd såsom tecken därför, t. ex. vildens och barnets sätt att beteckna talen genom rörelser med fingrarna, den döfstummes teckenspråk; vi kunna bestämma oss för ett ljud eller en serie af ljud, d. v. s. ett ord som dess uttryck, samt slutligen för ett med något material i ett annat material inristadt, ingräft eller ritadt tecken. Därpå redogörelse för primitiva skrifteckensystem: hållristningar, hieroglyfskrift, kinesisk skrift.

Ju större mångfald, dess större behof af enkelhet vid klassificering. Öfvergångsformer mellan hieroglyfskrift och bokstafsskrift. De tecken, som föreställt ett föremål, komma att beteckna antingen detta eller ock endast det första ljudet i dess namn. Slutligen får hvarje ljud sitt tecken. Redogörelse för kilskrift, bokstafsskrift: runor, grekiska, latinska och tyska alfabet; stenografi. Det är klart, att det icke är meningen att inlära och inöfva alla dessa teckensystem utan att redogöra för principerna samt ge handledning för själfstudier åt dem, som möjligen skulle vilja lära sig mer om dem.

För talens beteckning kan man använda de vanliga skriftecknen, men sedan uråldriga tider har i stället användts ett slags förkortad skrift för dem, ett slags matematisk stenografi. Hvarje ljud i talets namn har icke sitt tecken, utan vissa tals namn ha sina särskilda tecken, och med dessa bildas sedan tecken för alla tal. En del ord, som oupphörligt förekomma i mate-

matiskt språk, utskrifvas icke i matematisk skrift utan ersättas med särskilda tecken, t. ex. +, —, $\times$, $\div$, $>$, $<$, $=$, $\sqrt{}$.

Talbeteckningen hos kaldeer, greker och romare.

Med hinduernas eminenta uppfinning att beteckna intet med 0 och användningen därpå fulländades det system för tecknandet af hela tal, som var byggt på den s. k. positionsgrundsatsen, d. v. s. siffran skall ange antal, dess plats talsort. Platsen till höger anger tiondel, platsen till vänster tiofald.

Mellan decimaltalen sinsemellan samt decimaltalen och entalen är samma förhållande som mellan heltalssorterna, d. v. s. tio koordinerade talstorheter finnas i hvar grupp. Äfven de kunna således tecknas efter positionsgrundsatsen, men det gäller då att bestämma, hvar gränsen går mellan heltals- och decimalsorter. Detta sker medelst decimalkommat.

Säkert är det icke ur vägen att låta en liten smula historiskt ljus falla öfver detta lilla tecken, hvars manövrering förefaller mången så mystisk, och för hvars skull säkert många tårar flutit.

I den stora geometriska åskådningsläran göra vi bekant-
skap med de geometriska storheterna och grunderna för deras mätning och beräkning. Därvid finna vi, att det dekadiska systemet numera är genomfördt med afseende på linjer, ytor och kroppar, vikter, men att vinklar och cirkelbågar mäta vi än i dag på samma sätt som de gamla kaldeerna. Sambandet mellan tidsräkningen och mätningen af dessa påvisas, och därpå inses anledningen till att 12-delar, 60-delar, och 360-delar komma att spela långt större roll för dessa folk, för hvilka de astronomiska studierna voro de käraste, än tiodelarna. Man började då teckna de olika sorterna efter hvarandra, men hittade på att skilja dem med olika tecken: ° grad, ' minut, " sekund etc. Först på 600-talet började araberna att begagna samma sätt med afseende på heltals- och decimalsorter. De skilde dem med gradtecknet, som troligen under tidernas lopp smalnat till ett komma.

Men decimaltalen äro endast några få af den oändliga talserie, som till sitt värde ligger mellan tvenne hela tal.

Redogörelsen för de s. k. allmänna bråkens begrepp och namn må göras både åskådligt och språkligt så ingående, att det mekaniska sättet att röra sig med täljare och nämnare må alldeles glida undan och bråksorterna uppfattas såsom en räkka tal, där hvart och ett är ett fullt fixerat begrepp, som bör nämnas och tecknas efter samma principer som alla öfriga, d. v. s. antalet skall betecknas på ett visst sätt, sorten på ett annat.

Som de äro subordinerade i förhållande till hela tal, var det helt naturligt, att hinduer, romare m. fl. folk brukade teckna dem på raden under dessa. Den siffra, som stod närmast under linjen, angaf antal, den därunder talsort. Så t. ex. skrefvo romarna $5\frac{3}{7}$ v, ett egentligt bråk ($\frac{3}{7}$) så här

III

III

VII

VII.

Hinduernas brukade sätta 0 på raden, om det var fråga om ett egentligt bråk för att med nollan beteckna, att inga hela tal funnos.

Af praktiska skäl ville man icke gärna bestå tvenne hela rader till bråket, utan omkring år 1200 började man sätta täljare och nämnare bredvid hvarandra men skilja dem genom ett minuttecken. Därifrån var steget ej stort till att låta bråket flytta upp på samma rad som heltalssorterna och göra bråkstreckets horisontalt. Det sneda har dock trotsat tiderna och användes ju mycket än i dag. Detta system för talbeteckning finna vi tidigast hos Leonardo från Pisa, en matematiker, som lefde på 1200-talet.

Men ännu ha vi icke öfverskådat hela mängden af tal. När vi mäta cirkelperiferien med diametern, komma vi till π och göra alltså bekant-
skap med de irrationella talen, och en redogörelse för deras begrepp, plats i systemet m. m. göres.

Slutligen komma vi till det algebraiska sättet att teckna talen.

Det kan måhända invändas, att det ej är lämpligt att redan första terminen ge hela det matematiska systemet, utan att man bör på seminariet som i skolan behandla hvarje talgrupp för sig från alla möjliga synpunkter och under trägna öfningar af räkneuppgifter af alla möjliga slag, utförda medelst hufvud- och tafvelräkning samt räkning i böcker.

Jag fattar ej, hvarför skolans metod skulle vara den enda lämpliga på seminariet, och antar, att ingen i våra dagar är benägen att neka seminarieläraren så mycket frihet som att själf välja sina metoder. Men när klassen sitter inne med tillräckliga förkunskaper och begåfning för att fatta en systematisk och historisk framställning, så menar jag, att denna är vida att föredraga framför barndomsskolans, ty genom densamma kommer matematikens egenskap af att vara en demonstrativ vetenskap till fullo fram, hvilket gifvetvis bör ske vid en undervisning, som afser mindre att skänka praktisk och mekanisk färdighet än att ge förmåga af matematiskt tänkande. Jag har därmed icke sagt, att barndoms- och ungdomsskolorna böra begränsa sig till att skänka mekanisk färdighet, men om detta kan försvaras i dessa skolformer, så är det alldeles oförsvarligt vid seminariet, där det gäller att bibringa eleven en så klar uppfattning, att han kan icke bara slå sig fram i lifvet med sin kunskap utan äfven bibringa denna kunskap åt andra.

Mekanisk öfning bör gifvetvis förekomma, men snarare för att konstatera, att mekanisk färdighet finns. De första öfningar af detta slag, som erbjuda sig, äro ett par dikamina i talskrifning. Skulle då befinnas, att nollorna och decimalkommat eller annat vålla otillbörligt stora svårigheter för en och annan, bör denne särskildt öfvas däri, men icke klassen i sin helhet deltaga i öfningar, som äro onödiga för densamma.

All räkning grundar sig på jämförelse. Först när flera föremål eller begrepp finnas, är jämförelse möjlig. Af jämförelsen emellan dem framgår ett förhållande. Genom att taga exempel på förhållanden från flera olika områden påvisas, att endast föremål af samma sort kunna jämföras eller ock föremål kunna jämföras endast med afseende på samma egenskap, på en viss bestämning.

Inom räkningen förekomma tvenne slags förhållanden: det aritmetiska och det geometriska. Det förra angifves genom uttrycken *skillnad*, *rest*, *mer än*, *mindre än*, *större än* m. fl. *adjektiv i komparativ* och uttryckes genom ett tal af abstrakt eller konkret innehåll, allteftersom de jämförda storheterna äro abstrakta eller konkreta.

Om jag t. ex. jämför penningssummorna 5 kr. och 13 kr., så kan jag finna många uttryck för det aritmetiska förhållandet mellan dem. Ex.: 13 kr. kunna delas i penningssummorna 5 kr. och 8 kr. Summan af 5 kr. och 8 kr. är 13 kr. Skillnaden mellan 13 kr. och 5 kr. är 8 kr.; mellan 13 kr. och 8 kr. är 5 kr.; 13 kr. är 5 kr. mer än 8 kr.; 13 kr. är 8 kr. mer än 5 kr.; 8 kr. är 5 kr. mindre än 13 kr.; 5 kr. är 8 kr. mindre än 13 kr.

För att minska arbetet med nedskrifningen af allt detta begagnas en konventionell teckenskrift, som skall skrivas och läsas liksom all annan skrift i grammatiskt riktig form. Också om endera af storheterna är obekant, kan man genom jämförelse med de bekanta beräkna den obekantas valör. Om endera eller flera af dessa storheter i sin tur bestå af en, två eller flera storheter, kan äfven detta matematiskt tecknas. Redogörelse för tecknen +, —, (), [], { }; för de konventionella namnen det hela, del, term, addend, summa, minuent, subtrahend, rest samt räknesätten addition och subtraktion.

Det geometriska förhållandet uttryckes enklast genom ett abstrakt tal, t. ex. förhållandet mellan 60 kr. och 5 kr. är 12, förhållandet mellan 25 l. och 75 l. är $\frac{1}{3}$; förhållandet mellan 15 m. och 27 m. är $\frac{5}{9}$. Andra uttryck för det geometriska förhållandet äro *del* och *mångfald*. Äfven för det geometriska förhållandet användes konventionellt teckenspråk och en konventionell ordning af storheterna. De tvenne jämförda storheterna sättas den ena efter den andra och åtskiljas genom kolon, divisionstecken, samt sammanbindas med förhållandetalet medelst ett likhetstecken. Det första talet kallas föregående storhet, det andra efterföljande. Andra namn på förhållandetalet äro proportions- och rationsexponent. Ordförklaringar till dessa benämningar böra naturligtvis gifvas. Ett förhållande kan omvändas därigenom, att de tvenne storheterna byta plats. Genom undersökning finna vi, att det omvända eller inverterade förhållandets exponent tillsammans med det raka ger oss produkten 1. Det kallas därför detta tals inverterade värde.

När eleven med tanken fattat läran om förhållandet, blir det honom lätt att förstå alla de olika användningar däraf, som förekomma inom aritmetiken, men som genom att hållas i sär ofta framstå som ett slags egendomliga hokuspokus. De kunna vålla en obegriplig villervalla just i de klaraste och bästa matematikhufvuden, nämligen just hos de elever, som vilja ha allting klart och ej trifvas med ämnet, om de ej förstå det. Särskildt ett kapitel, som blir ett enda förargligt mysterium, hur försiktigt empiriskt man än tar det, är division i bråk.

Olika sätt att uttrycka det geometriska förhållandet granskas. Ex.: 7 ggr 8 kr. är 56 kr.; 8 kr. är $\frac{1}{7}$ af 56 kr.; $\frac{1}{7}$ af 56 kr. är 8 kr.; om 56 kr. delas i 7 lika delar, få vi 8 kr. i hvar del; 56 kr. innehålla 8 kr. 7 ggr. Tecknen $\times$, $:$ beskrifvas och för deras användning redogöres.

Nämnda förhållanden kunna alltså tecknas: 56 kr. : 8 kr. = 7. Omvändes detta förhållande, få vi 8 kr. : 56 kr. = $\frac{1}{7}$.

Det kan äfven tecknas under formerna $7 \times 8 \text{ kr.} = 56 \text{ kr.}$; $\frac{1}{7} \times 56 \text{ kr.} = 8 \text{ kr.}$; $56 \text{ kr.} : 7 = 8 \text{ kr.}$; $56 \text{ kr.} : 8 \text{ kr.} = 7$; $\frac{56 \text{ kr.}}{7}$

= 8 kr.; $\frac{56 \text{ kr.}}{8 \text{ kr.}} = 7$. I detta sammanhang medtagas ord- och sakförklaringar till faktor, multiplikand, multiplikator, produkt, dividend, divisor, kvot, multiplikation, division, delnings- och innehållsdivision m. m. Genom att använda ett rikt urval af exempel, gärna ur folkskolans kurs, klargöras olika metoder att lösa dithörande uppgifter. Om vi endast använda heltalssorter, äro följande definitioner fullt tillämpliga:

genom addition finna vi det hela, om alla delarna äro kända;

genom subtraktion (omvändning af addition) finna vi en del, om det hela samt en eller flera delar äro kända;

genom multiplikation finna vi det hela, om delarnas storlek och antal äro kända;

genom division finna vi antingen delarnas storlek, nämligen om det hela och delarnas antal äro kända; eller ock delarnas antal, nämligen om det hela och delarnas storlek äro kända.

Äfven draga vi de slutsaterna, att multiplikation är en förenklad addition och produkt en summa af lika addender; samt att division är en upprepad subtraktion och en omvändning af multiplikation.

När vi få att göra med bråksorter, räcka dessa definitioner ej till. Så t. ex. kan man i talet $\frac{7}{8} \times 64 \text{ kr.}$ omöjligt kalla 64 kr. för del i förhållande till 56 som det hela. Talet 27 m. : $\frac{3}{8}$ ger oss kvoten 72 m., och denna längd kan omöjligt kallas för del i förhållande till 27 m. som det hela. Kritiskt granskas sådana uttryck som 27 kr. innehållas $\frac{3}{8}$ ggr i 72 kr.; 72 kr. innehålla 27 kr. $\frac{3}{8}$ ggr.

Dessa och andra oklara och för barnet obegripliga uttryck böra icke användas annat än för kritisk granskning.

Riktigt är att säga t. ex. $\frac{3}{8}$ ggr 27 kr.; 27 kr. divideradt med $\frac{3}{8}$; 27 kr. divideradt med 72 kr.; men dessa saker äro så abstrakta, att barnen ej fatta dem, förrän de lärt öfversätta ggr med af och lärt att, som det hette förr i världen, vända upp och ned på divisorn. Detta blir dock alltid för dem otillfredsställande, ty det blir helt mekaniskt. Därför blir det ett så svårt spörsmål för dem, hvilken som är divisor, och därför händer så otroligt ofta, att det är dividenden, som i stället blifvit upp- och nedvänd.

Genom en mängd exempel visas riktigheten af följande satser:

genom multiplikation finner man den föregående termen i förhållandet, när den efterföljande termen och förhållandetalet äro kända;

genom division finner man: antingen den efterföljande termen, nämligen om den föregående och förhållandetalet äro kända, eller förhållandetalet, om nämligen de tvenne jämförda storheterna äro kända.

Svårigheten att afgöra, »hvilket räknesätt som skall begagnas», bortfaller därmed, eftersom full frihet lämnas att teckna som multiplikation eller division. Svårigheten att hålla reda på hvilka af de tre storheterna, som ha abstrakt, och hvilka som ha konkret innehåll, blir försvinnande liten i jämförelse med hvad den är, om icke undervisningen stödjess på förhållandet.

När eleven fattat läran om förhållandet, blir den praktiska tillämpningen däraf en enkel sak. Procenttal, reduktions-tal, lödighet, karat, intervall, egentlig vikt etc., allt är förhållandetal, och all aritmetik, äfven den som ligger inom fysikens och kemiens områden, blir omedelbart klar för eleven, om han inhämtat läran om förhållandet.

Från kapitlet om det enkla förhållandet är det ej långt till analogien.

Om produktens alla faktorer äro lika, kan räkningen för-enklas från vanlig multiplikation till den form däraf, som kallas dignitetsräkning. Dignitet är alltså en produkt af lika faktorer, och genom dignitetsräkning finna vi den produkt, som innehåller en känd faktor ett visst antal gånger. Denna faktor kallas rot. Omvändningen af dignitetsräkning är rot-utdragning. Genom rotutdragning finna vi den faktor, som ingår i en känd dignitet ett känt antal gånger. Denna räk-nings kombinerar med kursen i geometri, som för klass II om-fattar Euklides' första och andra bok och ingår ej i sin hel-het i första klassens kurs.

Ett slags öfningar, som göra stort gagn, har jag funnit, är hvad jag skulle vilja kalla aritmetisk innanläsning. Jag menar därmed, att eleverna i en god och ej alltför svår exempelsamling få läsa innantill uppgift efter uppgift, ome-delbart redogöra för innehåll och tankegång samt uträkna i hufvudet eller med tillhjälp af en lätt anteckning på ett papper. Äro uppgifterna mycket lätta eller på förhand be-kanta, kunna de utelämnas redogörelsen och lämna svaret ome-delbart, seda de läst upp frågan, t. ex.:

1. Fredrik och Erik skola dela 28 kr., så att Fredriks andel blir $\frac{2}{5}$ af Eriks; huru mycket får vardera? Fredrik får $\frac{2}{7}$ af 28 kr., alltså 8 kr.; Erik får $\frac{5}{7}$ af 28 kr.; alltså 20 kr.

2. Huru mycket är $\frac{11}{18}$ af det tal, hvars femtedel är $12\frac{1}{2}$? Ifrågavarande tal är $5 \times 12\frac{1}{2}$; alltså $62\frac{1}{2}$ eller $12\frac{5}{2}$ $\frac{11}{18}$ däraf är $13\frac{7}{6}$ eller $38\frac{7}{36}$.

Hufvudräkning är ju både en nyttig och en rolig öfning, och i mån af tid bör man naturligtvis ge eleverna så många hjälpmedel som möjligt för att räkna snabbt och säkert. En klass, som blir intresserad af att idka denna sport, drifver den med lätthet ganska långt, och den aritmetiska innanläs-

ningen kan då gå i en så rask fart, att det för den oinvigde ter sig som ett jäktande. Den är ju verkligen som all sport ansträngande och bör aldrig drifvas mer än omkring 20 mi-nuter. Skulle en elev vara trött eller indisponerad därför, bör han icke tvingas att vara med, och är klassen skicklig, vill jag råda läraren att anteckna facit för hvarje tal, ty det händer lätt, att man blir osäker på huruvida man skall acceptera ett svar eller ej, när flera olika sätt att räkna ut talet anföras. Det kan ju hända, att det af en och annan naiv bedömes såsom oförmåga å lärarens sida att behärska ämnet, om han begagnar facit, men lektionen vinner säkert på att han under alla eventualiteter är viss om att han icke kan riskera att taga upp ett oriktigt svar. Det är så lätt att framställa anklagelsen mot läraren, att han ej märker, när eleverna räkna fel. Mången gång kan ju den anklagel-sen vara grundad, ty ett förbiseende är lätt gjordt. Så myc-ke angenämare känns det att kunna visa svart på hvitt på att den varit ogrundad. Därför är det måhända icke ur vä-gen att sätta facit i händerna på en tillfällig åhörare, liksom språkläraren brukar sätta en bok i händerna på sina åhörare för att dessa skola kunna följa med lektionen i det främ-mande språket.

Så långt tiden medger, öfvas naturligtvis skriftlig räk-ning på svarta taflan och i bok. Tecknandet af talen blir därvid en hufvudsak, och läraren bör ock vänja eleverna vid att skriva vackert och ordentligt på svarta taflan. De, som icke kunna hålla den i ordning, böra särskildt öfvas däri, t. ex. under välskrifningstimmar.

Med afseende på tiden är räkneundervisningen väl till-godosedd. I allmänhet är det ett i hög grad tacksamt ämne.

Många tillfällen erbjuda sig att förbereda eleverna för barnaundervisningen. Af stor betydelse är att ofta komma med typiska exempel och diskutera dem fullständigt. Olika metoder användas i olika skolor, och läraren får icke vara bunden vid någon viss utan bör äga kännedom om ju fler dess bättre, ty han kan lätt komma att bli orättvis mot barnet, om han ej fattar dess tankegång, då den är olik hans men dock riktig.

Det är naturligtvis utan alla anspråk på att uppträda såsom sakkunnig eller att komma med något nytt, som jag sammanskrifvit dessa rader. Det är endast en skisserad redogörelse för ett sätt bland många att handleda räkneundervisningen i klass I, och därför ha de partier, som företrädesvis verkat såsom nya, enligt hvad jag erfarit, behandlats vidlyftigare än de delar af kursen, som icke verkat som något nytt. Vid bedömandet af hur mycket af de psykologiska och språkliga elementen, som bör medtagas, är nödvändigt att skarpt hålla i sikte seminariets uppgift att förbereda till kunskapsmeddelelse.

J. Vr.

5.

Till frågan om en seminarierreform.

II.

Något, som våra seminarier behöfva, och en sak, som de icke behöfva.

Först några ord om den sak, som seminarierne enligt min mening icke behöfva, ehuru man velat skänka dem den. Man har vid ett tillfälle föreslagit, att uppgifterna för den skriftliga afgangsexamen skulle göras lika för alla seminarier och bestämmas af en central myndighet. Detta hör till de förslag, som beteckna en tillbakagång, icke ett framsteg. Jag förstår väl, att man därmed åsyftat en eller annan fördel, som på det sättet — icke kan vinnas. Men man har förbisett, att en på det sättet anordnad examen kan och på många ställen faktiskt har stått som ett ödesdigert hinder för en verkligt utvecklande undervisning. Det hjälper icke, att man söker följa kloka principer vid ämnenas bestämmande, och äfven om föresatserna hos lärare och lärjungarne att arbeta förståndigt äro än så ärliga, så lär det dock enligt mångas erfarenhet icke kunna hjälpas, att tanken på en examen af det slag, som ofvan antydts, leder förutom till onödiga oro och öfveransträngning just till det, som man vid en reform af seminarierne främst af allt vill komma ifrån, nämligen det tröstlösa innötandet af ordkunskap. Några tänk-

värda ord om denna sak yttrades för icke så länge sedan af prof. v. Schéele: »Man ger ännu i våra skolor minnesläxorna alltför stor plats till förfång för den lefvande innehållsrika, konkreta undervisningen och de däremot svarande bredare själfstudierna, som framför allt ungdomen behöfver, för att dess skolstudier skola blifva verkligt personligt bildande. Hur mången lektion i våra svenska skolor tager icke formen af ett läxförhör i stället för egentlig undervisning, af en polisartad kontroll öfver lärjungarnes hemarbete i stället för ett direkt studiearbete med lärarens ledning under skoltimmen.

Häri ser jag den djupaste anledningen till våra skolors bristande bildningsresultat och en af de viktigaste orsakerna till den enligt min mening oförnekliga öfveransträngningen hos många bland deras lärjungar. Häri har man enligt min åsikt hufvudanledningen till den alltför ofta trytande arbetsglädjen i våra skolsalar, till att så många bland våra gossar och flickor lämna skolan lillgamlä, utan spänstighet, utan erforderlig fond af ungdomligt lefnadsmod. Och det förnämsta hindret för de önskvärda reformerna i detta hänseende, det är — vårt *examensväsen*. Det är det, som nödgar äfven den lärare, som vet och vill bättre, att i det stora hela behålla den gamla pluggningsmetoden. Vi känna alltför väl den olyckliga inverkan, som den nuvarande studentexamen utöfvar på undervisningen i våra läroverks högsta klasser, och i viss mån på hela skolan.» Detta yttrades på ett möte i Uppsala den 25 febr. 1903, då frågan om den tilltänkta realskoleexamen diskuterades. Mötet antog enhälligt en af samme talare föreslagen resolution mot den nya examen.

Då samma fråga förevar i filosofiska fakulteten, yttrade prof. Lundell bland annat: »Examen ger icke i regeln något säkert uttryck för undervisningens bildningsvärde, men väl drifver den lärare och lärjungar att företrädesvis lägga an på sådana sidor af undervisningen, som lämpa sig för uppvisning, lägga an på dressyr för examen, på detaljkunskaper, hvilkas mängd i och för sig är af ringa värde för lärjungarnes bildning.» I samma riktning yttrade sig många lärare och läkare på olika ställen inom vårt land.

I andra länder har man icke heller gjort några glädjande erfarenheter af examensväsendet. Danskarne äro inte alls

förtjusta af sitt »examenspiskeri» med däraf följande »pædagogiske urimligheder». För öfrigt har man mångenstädes vid seminarierna mindre af examina, än hvad vi redan ha. Den bästa seminarieundervisning, som jag någonsin gjort bekantskap med, var vid de amerikanska lärarebildningsanstalter, jag varit i tillfälle att besöka. Där var läraren ingen läxförhöringsautomat utan en sakkunnig ledare af verkliga studier, och det var en fröjd att se, med hvilken glädje, intelligens och själfständighet arbetet bedrefs. Därtill samverkade flera orsaker, men i detta sammanhang vill jag bara nämna, att man hade alls ingen afgangsexamen, men väl hade man höga inträdesfordringar och noggrann inträdespröfning.

Meningen med det sagda är icke att yrka på borttagandet af den examen, som vi nu ha vid seminarierna, ty den behöfver icke leda till de konsekvenser, som ofvan antydts, men däremot ville jag på det allra eftertryckligaste afråda från införandet af examen i den form, hvarom förslag allt emellanåt dyka upp, nämligen med uppgifter lika för alla seminarier och bestämda af en central myndighet, ty i den formen komme den att bli till oberäknelig skada just för eleverna och deras studier och därmed för hela lärarebildningen.

Seminariernas förhållande till de allmänna läroverken har man bl. a. uttryckt så, att »seminariebildningen bör anses likvärdig med gymnasiebildningen», eller t. o. m. så, att kurserna i de svenska ämnena göras likvärdiga med gymnasiekurserna». Jag hoppas, att man härmed ingenting annat menat än detsamma, som jag i min broschyr i våras i sak framhållit såsom en af de viktigare förutsättningarna för en tillfredsställande folkskollärareutbildning, nämligen att seminarierna ställas åtminstone i nivå med gymnasierna eller såsom rektor Arcadius i ett i somras hållet föredrag uttryckt saken: »I undervisningsanstalternas system skall seminariet vara parallellt med gymnasiet.»

För den, som närmare vill tänka sig in i saken, bör det bli klart, att det nya seminariet icke bör inrätta sina kurser — icke ens i de s. k. svenska ämnena — på samma sätt som gymnasiet, än mindre behålla det för lärjungarne jämförelsevis osjälfständiga arbetssätt, som hittills varit det van-

liga både i seminarier och gymnasialafdelningar. I många stycken kan urvalet af lärostoff med stor fördel för seminarierna göras på annat sätt än det, som blifvit föreslaget för gymnasierna. Genom koncentrerings på sådant, som är särskildt värdefullt för bildningen, genom den något större mög- naden och ambitionen, som vi torde ha skäl att vänta hos seminariernas lärjungar, och genom ett fullt rationellt arbets- sätt borde — så är åtminstone min förhoppning — undervis- ningen i de nya seminarierna kunna lämna ett i vissa afse- enden t. o. m. bättre resultat än i gymnasiebildningen i mot- svarande ämnen.

När man vill tänka öfver hur arbetet på lärarebild- ningen bör ordnas, så är det utan tvifvel till stort gagn att kunna hämta lärdomar från andra läroanstalter hemma och ute, och den värdefullaste lärdomen får man naturligtvis från sådana anstalter af liknande art, hvilka allra förtjänstfullast lyckats lösa sin uppgift. Men utgångspunkt och ledtråd vid öfvervägandet af nämnda bildnings organisation böra sökas i ändamålet med ifrågavarande bildningsarbete.

Detta mål kan icke vara något annat än att utbilda eleven till en god lärare, skicklig att lösa de uppgifter, som arbetet i skolan skall lägga på honom. Därför ett par ord om dessa uppgifter. Det är min öfvertygelse, att våra skolor behöfva en pånyttfödelse för att kunna motsvara sin uppgift att fostra den dem anförtrödda ungdomen till vakna, tänkande och handlingskraftiga människor med verklighets- sinne och lust för lifvets uppgifter samt sedlig halt och kraft i karaktären.

Ju mer utvecklad ett folks kultur blir, dess mer kräfver den af uppfostran, för att folket skall så att säga kunna bära upp sin egen kultur och bestå i täflan med andra folk. Den fordrar ett mångsidigt vetande, men den kräfver i ännu högre grad, att de olika krafterna, kroppsliga och andliga, tillvara- tagas och utvecklas till full ändamålsenlighet. Det, som gö- res till föremål för undervisning, måste väljas så, att det blir af verkligt värde för lärjungarne, och det arbetssätt, som an- vändes, måste helt afpassas efter lagarna för lärjungarnes utveckling. Detta förutsätter tydligen hos läraren två ting: först en verklig kännedom om de nämnda lagarna och en

själfständig uppfattning af hvad det innebär att följa den, vidare ett inträngande i de olika ämnena, så att han kan med omdöme välja det, som är värdefullast och mot ändamålet mest svarande. Detta gäller för alla lärare, äfven för folkskoleläraren. Vi kunna därför numera icke stanna vid den gamla uppfattningen, att den senare blott skulle behöfva väl kunna de en gång fastställda folkskolekurserna och därtill vissa handgrepp för deras innötande hos barnen, eller att han icke skulle ha behof af att tänka själf utan blott helt handtverksmässigt utföra sitt arbete. Vi måste i stället fordra, att han är en både verkligt allmänbildad och fackbildad person, som därtill grundligt tänkt sig in i sin uppgift.

Besinnar man därjämte, huru väsentligen hans verksamhet som uppfostrare beror af hans egen karaktärsbildning, så har man därmed äfven de viktigaste fordringarna på en lärarebildningsanstalt gifna.

Utrymmet tillåter mig icke att här gå närmare in på alla de häremot svarande sidorna af seminariernas verksamhet, men jag vill fästa uppmärksamheten på ett och annat, som blifvit föga beaktadt i den hittills förda diskussionen, hvilken oftast rört sig om de allmänna mera yttre konturerna af organisationen.

Den fackbildning, som hittills gifvits i seminarierna, har meddelats hufvudsakligen genom undervisning i ämnet pedagogik och metodik samt vid de praktiska öfningarna. Man har på ett håll föreslagit, att det förra ämnet måtte delas i två: pedagogik och psykologi. Redan nu är ämnet ganska omfattande, och mer blir det, så att en delning må af praktiska skäl anses önskvärd. De blifvande seminarielektoraten komma antagligen att tillsättas i två ämnen hvarterdera, och då vill det synas mycket lämpligt, att en licentiatexamen i de båda hvart för sig mycket omfattande ämnena: pedagogik och teoretisk filosofi med hufvudvikten lagd på psykologi, får gälla för två ämnen i seminariet lika väl som t. ex. en licentiatexamen i nordiska språk och historia, eller nordiska språk och tyska, eller historia och geografi (ty att dessa båda böra äfven till namnet skiljas åt i seminarierna är väl själfklart). Därigenom vunnas tydligen större säkerhet för att få fackbildade lärare i både pedagogik och psykologi.

Ett par hittills mindre beaktade kunskapsgrenar, som äro af särskild vikt för lärarnes fackbildning och därför böra ingå i seminarieundervisningen, äro fysiologi (inklusive litet anatomi) och hygien. I ämnet pedagogik, sådant det börjat studeras för licentiatexamen i Uppsala, ingå både fysiologi och skolhygien, och tillfälle finnes att genomgå kurser och laboratorieöfningar tillsammans med läkarekandidaterna, men man kan numera äfven taga fysiologi som särskildt ämne i fil. licentiatexamen. Det är således att hoppas, att snart nog lärare med kunskaper i dessa ämnesgrenar skola vara att tillgå. Redan har man ju åtminstone i några seminarier läst skolhygien. Hvad fysiologien åter beträffar, så har man ju i samband med naturläran genomgått en kurs om människokroppens byggnad och förrättningar, som jag tror i regeln i första klassen. Men detta är för ändamålet alldeles otillräckligt. Detsamma gäller om de små fysiologiska notiser, som bruka förekomma i de vanliga läroböckerna i psykologi. Både för hygien och psykologien äro vissa delar af fysiologien ett alldeles nödvändigt underlag, och man märker snart, hur ytterst ofullständiga lärjungarnes förkunskaper hittills varit. De delar, som framför allt böra närmare genomgås, äro i första rummet sinnesfysiologien samt det som rör hjärnan och nervsystemet, vidare det hufvudsakliga om språk- och rörelseorganen, om cirkulation, respiration och ämnesomsättning. Man bör inte, ifall någon lämplig lärobok funnes på vårt språk, hvilket f. n. icke är fallet, nöja sig med att genomgå den — det skulle eleverna med ungefär lika godt resultat kunna göra på egen hand —, utan man bör ge en praktiskt anordnad kurs med tillhjälp af riklig åskådningsmateriel och öfningar.

Undervisningen i psykologi har rört sig hufvudsakligen blott omkring företeelserna i de vuxnas själslif. Dessa bör den blifvande läraren känna. Men han är icke hjälpt blott med det. Sedan man börjat närmare rikta uppmärksamheten på barnens själslif och vetenskapligt studera äfven det, har man kommit till insikt om hur olik det i många afseenden är de vuxnas. Det för barnen speciellt utmärkande får inte vara obekant för läraren, det är tvärtom bekantskapen med detta, som bör för honom bli en af de bästa förutsättning-

arna för ett framgångsrikt arbete. Man kan icke förebrå våra seminarier, att denna ämnesgren hittills så godt som saknats i deras undervisning, ty forskningen på området är helt ny. Redan har den dock kommit till så viktiga resultat och fastställt så pass bestämda arbetsmetoder, att de reformerade seminarierna hos oss kunna upptaga ämnet. Arbetet härmed kan göras synnerligen intressant och utvecklande för lärjungarne. Det första villkoret är, att läraren är väl inne i ämnet och omfattar det med intresse. Han ger då den teoretiska framställning, som är nödig, samt ordnar och leder lärjungarnes eget arbete, hvilket bland annat kan bestå dels i studium och diskussion af en eller annan första-handsframställning med anledning af någon af de talrika af fackmän utförda undersökningarna, dels i iakttagelser, som lärjungarne själfva göra och samtal öfver dessa m. m.* I flera utländska seminarier, där jag varit i tillfälle att se väl bedrifvet studium i detta ämne, ansåg man det som en af de viktigare faktorerna vid lärarebildningen, och många utgångna elever ha försäkrat, att de hålla dessa öfningar bland de för dem värdefullaste. De bidraga nämligen i hög grad till att ge förståelse för många uppgifter i skolan samt alstra kanske mer än något annat sympati för barnen och intresse för uppfostran.

Psykologiundervisningen i öfrigt bör heller icke inskränka sig till inlärandet efter någon lärobok af en öfversikt af ämnet. Man bör i stället så ingående behandla de partier, som för pedagogiken ha den största betydelsen, att lärjungarne få en klar och fyllig uppfattning af dem och kunna själfständigt tillämpa dem i sitt arbete. Äfven här kunna öfningar och experiment med fördel användas, och särskildt på sinnespsykologien äro de lätta att anordna.

Den egentliga pedagogikundervisningen bör icke efter tyskt mönster för mycket gå upp i filosofiska spekulationer och allmänna satser samt i en onödigt vidlyftig apparat af indelningar, hvilket allt belastar minnet men är af föga värde för läraren i hans verksamhet. Den bör i stället i intimaste anslutning till fysiologien, hygienien och psykologien

* Efter hvad jag erfarit, förekomma öfningar af detta sistnämnda slag redan nu vid seminariet i Växjö.

företa fullt konkret hållna utredningar rörande de olika krafternas och förmögenheternas uppfostran.

Pedagogikens historia är, rätt studerad, både lärorik och uppträskande. Men, för att man skall riktigt kunna tillgodogöra sig den, fordras egentligen både praktik och en rätt god bekantskap med öfriga delar af pedagogiken, dessutom behöfver man ha tillfälle att dröja vid och fördjupa sig i de partier, som studeras. Därför bör denna ämnesgren förläggas högt upp i seminariet och koncentreras på blott några få af de viktigaste pedagogerna; det öfriga får lämnas åt privatstudiet. En jämbred öfversikt, särskildt om den ges på ett tidigt stadium, torde vara föga fruktbringande, då däremot en närmare bekantskap med de viktigaste epokerna och stormännen skulle under lämpliga förutsättningar ej blott skänka en djupare förståelse af ämnet utan äfven entusiasmer för kallet.

Ett par ord äfven om undervisningen i den speciella metodiken för de olika ämnena. I flera lärarebildningsanstalter såväl profärskurser som seminarier hemma och i utlandet har jag varit i tillfälle att iakttaga följande tillvägagångssätt. De handledande lärarne hålla vissa, mycket få, s. k. mönsterlektioner, meddela på särskild tid eller i samband med kritiken mer eller mindre bestämda regler för undervisningen i ämnet och beifra vid kritiken öfverträdelse af dessa regler. Huruvida detta förfaringssätt må anses vara lämpligt vid det allra första steget på undervisningskonstens väg, lämnar jag f. n. därhän, men i det hela är det för visso olämpligt såsom varande alltför litet utvecklande.

Den speciella metodiken synes mig böra lika mycket som pedagogiken i öfrigt studeras i närmaste anslutning till psykologien. För valet af passande läroinnehåll och undervisningssätt är kännedom om barnets intressen och behof samt lagarna för dess utveckling en nödvändig förutsättning, och denna förutsättning får inte förtigas, än mindre lämnas ur räkningen, utan dessa saker skola just i första rummet dragas fram, af läraren och eleverna observeras, undersökas och i öfrigt studeras, så att de senare allt mer och mer själfständigt må kunna välja det innehåll och förfaringssätt, som påkallas af barnets och ämnets natur.

De praktiska öfningar, som böra drifvas i nära anslutning till denna undervisning, måste ställas så, att eleverna få åhöra ett större antal verkligt föredömliga lektioner och i stället färre kamratlektioner, än hvad hittills varit fallet, samt framför allt så, att de hvar och en få undervisa litet mer. Därtill fordras emellertid flera afdelningar i öfningsskolan.

Rörande de öfriga ämnena i seminariet måste jag af utrymmesskäl f. n. nöja mig med att hänvisa till hvad som blifvit sagdt i ofvannämnda broschyr och här till sist beröra en annan angelägenhet.

Af väsentlig betydelse för lärjungarnes bildning måste också andan och umgänget vid seminariet anses vara, såväl förhållandet mellan lärare och lärjungar som mellan dessa senare inbördes.

»Hvad stort och betydelsefullt är, blir hos ett folk verkamt och lefvande, blott när det öfvergår från själ till själ, från person till person. Det som skall gro och spira i ungdomens sinne, det måste först fatta rot och växa i lärarens själ, utgöra en del af hans eget personliga lif.» Måste dessa ord af en berömd samtida pedagog betecknas som sanning, så följer däraf, hvilken stor betydelse som måste tillmätas den blifvande lärarens personlighet, under det samtidigt äfven en antydning gifves, på hvilken väg denna kan utvecklas. Utan tvifvel måste hjärtats och karaktärens bildning anses som en viktig sida af en lärarebildningsanstalts uppgift, och äfven här torde det gälla, att det, som skall bli lefvande och verkamt, måste öfvergå från själ till själ. Utan tvifvel kan en sådan förmedling ske äfven genom undervisningen, i den form denna hittills ofta haft. Men vi känna alla af erfarenhet, i hvad slags skola den ene eller andre än må ha gått, huru ofantligt främmande för hvarandra de båda parter kunna vara, af hvilka den ena har plats i katedern och den andra är en i den stora skaran där nedanför, äfven om de på det sättet råkas hvar dag. Skall läraren kunna utöfva något verkningsfullt inflytande på lärjungarnes personliga bildning, så fordras säkert ett mera personligt förhållande mellan båda. Ett sådant kan åstadkommas på två sätt.

Det har sagts mig, att vid ett utländskt universitet, som för icke så länge sedan stiftades, man från början tog som

grundsats, att det öfverdrifna afståndet mellan professorer och studenter skulle försvinna och de förra träda i närmare beröring med de senare. Intressant var att se, hur väl man också lyckats förverkliga sin föresats. Ett medel därtill har man funnit i det gemensamma arbetet, som till stor del bedrifves i de talrika universitetsseminarierna. Man märker snart, att detta ej blott kommer studierna till godo utan äfven länder båda parterna till personlig bättnad. En mera verkligt bildad ungdom får man leta efter. Äfven vid våra universitet har man ju, fast ännu i mindre utsträckning, infört ett liknande arbetssätt, och det erkännes väl allmänt, att den bekantskap, som lärare och lärjungar därigenom få af hvarandra, äfven är en mycket beaktansvärd vinst. Jag menar nu, att seminarierna kunde i någon mån begagna ett arbetssätt, som förde läraren och eleven till närmare förståelse af hvarandra, till en — som man också uttryckt det — mera fri växelverkan mellan båda. Gemensamt arbete i laboratorier, exkursioner i undervisningssyfte, diskussioner öfver af eleverna själfva gjorda iakttagelser och undersökningar eller öfver studerad litteratur, ändtligen mer eller mindre privat gifna anvisningar på litteratur för fria studier äfvensom rörande dessas planläggning m. m., är det slags arbete, som jag här åsyftar. Ett sådant arbetssätt är ju nödvändigt redan för ett godt resultat af studierna öfver hufvud. Vunnes då därmed äfven ofvannämnda biprodukt — i fall man vill kalla den så —, så äro ju skälen för denna tankes realiserande så mycket större.

Det finnes äfven ett annat sätt att minska den klyfta, som stått söndrande mellan lärare och lärjungar och gjort dem främmande för hvarandra. Vid några svenska seminarier har man redan och med god framgång försökt att någon gång anordna enkla samkväm, till hvilka lärarne gemensamt inbjuda en och en klass i sänder. Små utflykter någon gång under en hel eller half lofdag verka i samma syfte, och för öfrigt erbjuda sig talrika tillfällen att utan några särskilda anstalter komma till tals med lärjungarne. Hufvudsaken är, att det rätta sinnet finnes och den rätta tonen anslås; då skall snart stellet å ena sidan och skyggheten å den andra försvinna och det sanna förtroendet komma i stället. Det är

inte fråga om någon förbrödring, och just därför inser jag inte, hvarför icke äfven samma tilltalssätt skulle kunna användas till eleverna som det, hvilket är vanligt i bildadt umgänge.

Hvad jag här velat taga till orda för, är ett bättre ömsesidigt förstående. Ingen må tro, att den verkliga respekten härigenom skulle minskas och disciplinen slappas. Tvärtom. I stället för en ofta nog konstlad respekts eller tvungen lydnads sköra band skulle träda ett annat vida starkare, nämligen det inbördes samförståndets och förtroendets; hvarför inte äfven tillgifvenhetens? Ungdomen är, rätt behandlad, mäktig af den känslan.

En viktig faktor för elevernas personliga bildning är också umgänget mellan kamraterna. Det är därför af största vikt, att detta umgänge är godt och att det är innehållsrikt. Det vore i två afseenden en dårskap att förbjuda ungdomen att öfva umgänge: för det första sökte man beröfva den ett verksamt bildningsmedel, för det andra toge man sig för något, som vore omöjligt; fick den icke öppet komma till sammans, skulle hemliga sällskap bilda sig. Ungdomen kan hysa entusiasm för ädla sträfvanden. Vål är det, om dess känslor och tankar ta sig uttryck i den riktningen, då må de gärna få ge sig luft och finna näring. Må man därför låta lärjungarne i mån af tid och intresse få bilda sina föreningar, och må man uppmuntra dem att i det fria öfva uppfriskande idrotter. På så sätt skall både själ och kropp öfvas och stärkas för kommande värf. Men viktigt är, att andan bland dem är den rätta, och på denna kunna säkerligen lärarne desto lättare inverka, ju bättre förhållandet mellan dem och lärjungarna är.

Jag nämnde äfven, att kamratlifvet bör göras innehållsrikt. I den mån lärjungarne äro med förtroende fästa vid sin rektor, skola de ock från honom kunna mottaga impulser i den riktningen. Men äfven en annan sak är här af intresse.

En fackskola, hvilken — såsom fallet är med ett folkskoleseminarium — förbereder alla sina lärjungar till ett och samma bestämda kall, till hvilket de skola från anstalten direkt utgå, har på grund af sin natur en stor fara att kämpa mot, att råka in i en viss rutin, och att lärjungar-

nes andliga horisont kommer att lida af en viss inskränkning. För att undgå denna fara måste seminariet med alla tillåtna medel fullt medvetet motarbeta densamma. Ett medel finnes i undervisningens innehåll och elevernas arbetssätt. Ett annat består däri, att den professionella seminariet kursen icke göres för lång, utan i stället en god allmänbildning förutsättes vid inträdet i själfta seminariet, och det måste anses som en ren förtjänst, om denna allmänbildning blir inhämtad på olika sätt af olika elever. Ty ofvannämnda fara växer, ifall ifrågavarande fackskola så godt som uteslutande rekryteras med lärjungar, som hufvudsakligen komma från samma klass, och hvilka redan genom föregående undervisning och vanor blifvit stöpta i en och samma form. Då man nu vet, hvilken bildningsmakt, som ligger i det personliga umgänget, så får man ej heller förbise betydelsen af kamratkretsens sammansättning. Det är därför redan för lösandet af seminariernas bildningsuppgift af betydelse, att deras elevkårer rekryteras med lärjungar från olika samhällsklasser och från olika skolor. Detta är, som vi veta, i stor utsträckning fallet vid våra kvinnliga seminarier, men så har heller hittills ingen kvinnlig Chronsough uppstått. För öfrigt ser jag äfven i förverkligandet af det önskemål, som här blifvit framhållet, en verklig förutsättning för att folkskolan en gång skall bli en af alla samhällslager använd, omhuldad och med verklig sympati omfattad bildningsanstalt.

Högst beklaglig är den söndring, som äfven på skolans område förspörjes mellan olika samhällsklasser. Det är endast genom att samverka samt söka förstå hvarandra och lära af hvarandra, som de själfta kunna bestå och det gemensamma fosterlandets lugn och välfärd kunna bevaras och främjas.

Jag satte som rubrik på denna uppsats: »Något, som våra seminarier behöfva», och, ehuru jag här icke haft tillfälle att beröra allt, hvad jag härvidlag tänker på — på annat ställe har berörts det öfriga —, så skulle jag ändå till sist vilja sammanfatta det, som för mig ter sig som mest väsentligt, sålunda:

De behöfva:

1. En yttre organisation, som ställer dem i nivå åtminstone med gymnasierna och låter dem bygga sin under-

visning på en god allmänbildning, hvilken de ha att vidga och fördjupa, jämte det att de gifva en grundlig fackbildning.

2. Främmande språk bland sina undervisningsämnen.

3. Ett ordnande af studierna så, att dessa i största möjliga mån främja en själfständig och konkret uppfattning af de olika ämnena och utveckla lärjungarnes förmåga af själfverksamhet, hvarför äfven behöfvas exkursioner i undervisningssyfte, laboratorie- och andra öfningskurser, föreläsningar och s. k. fria studier.

4. Som nödvändiga förutsättningar härför fordras:
bättre lokaler, materiel och bibliotek,
lärare med undervisningsskyldighet blott i ett par ämnen och med verklig fackkunskap i dessa,
inskränkning i de vanliga lektionernas antal både för lärare och lärjungar.

5. En ny anda och ett nytt lif.

I mycket högre grad än hvad jag för ett år sedan vågade hoppas hafva dessa idéer i hufvudsak vunnit anslutning i en mängd sedan dess framkomna förslag, hvilka visserligen i åtskilliga detaljer avvika från hvarandra men i det mesta, som är väsentligt, synas gå i samma riktning. Ännu för några år sedan skulle så pass omfattande reformförslag icke vunnit mycket afseende. Utan tvifvel är därför det nuvarande läget ett betydelsefullt tidens tecken, som bådär godt för en lycklig lösning af den viktiga frågan.

Otto W. Sundén.

6.

En ny svensk språklära.

En granskning.

Inom vår skollitteratur är en ny lärobok i svenska språket, afsedd för de allmänna läroverken och därmed jämförliga läroanstalter, en sällsynt företeelse. Under några decennier har *D. A. Sundéns* lärobok varit så godt som allenahärskande. Den af *E. Brate* år 1898 utgifna läroboken torde icke i nämnvärd grad hafva lyckats undantränga Sundéns. I slutet af förra året visade sig en ny medtäflare på arenan: *Svensk språklära för den högre elementarundervisningen af Natanael Beckman, lektor vid Högre realläroverket å Norrmalm.*

I företalet till sin lärobok säger författaren, att han tänkt sig, att boken skulle kunna användas äfven i flickskolor och vid seminarierna. I en not upplyser han, att särskildt kap. II (Språket och själslivet) är beräknadt för de sistnämnda, äfvensom att en kortare för folkskolan beräknad lärobok förberedes. Anmälaren har därför ansett sig böra underkasta arbetet en granskning företrädesvis från synpunkten af dess användbarhet vid rikets folkskolelärareseminarier. Lärostoffet är fördeladt på 14 kapitel. I kap. I redogöres för våra talorgan och språkljuden (Fonetik). Framställningen är lättfattlig och tar med, hvad som synes anmälaren åtminstone vara hvarken för mycket eller för litet utan just lagom. Kap. II, som ger några språkpsykologiska vinkar, pekar på sådana företeelser, som *ordbild*, *mönster*, *mönstergrupp* eller *språkligt schema*,* *analogibildning*, *levande* och *döda ordgrupper* samt *regel* och *undantag*. Kap. III behandlar substantiven. Här möter oss metodiska anvisningar, sammangjutna med läroframställningen — ett tillvägagångssätt, som upprepar sig litet hvarstades i läroboken, och om hvars lämplighet meningarna kunna vara delade. För vår del föredraga

* Läroboksförf. skrifver här och annorstädes *skema*, ett stafsätt, som 7:e upplagan af Svenska akademien ordlista icke ens upptagit, alltså är förbjudet i läroböcker för rikets folkskoleseminarier.

vi att få de metodiska anvisningarna i en särskild, för läraren afsedd bok. Läroboken, som ju närmast är afsedd för lärjungen, blir då ej onödigtvis fördyrad (Sundéns språklära, 247 sid., kostar 1,50 kr., Brates, 235 sid., 2 kr., denna, 278 sid., 2,50 kr.). Att det ej är en helt obetydlig del af utrymmet, som upptages af metodiska vinkar åt läraren, finner man vid en snabb genomläsning af t. ex. sidorna 91, 159, 193—198. I sammanhang härmed må nämnas, att den för en elementarlärobok ovanliga framställningsformen, som emellanåt bjuder läsaren snarare populärvetenskapliga kåserier och resoner, än fullt tillämpliga regler, äfven gör sitt till, att boken blir onödigt vidlyftig.

Härmed har anmeldaren framställt sina båda generella anmärkningar. Vi fortsätta nu redogörelsen för de särskilda kapitlen och komma att i sammanhang därmed framställa några detaljanmärkningar.

Hvad nu beträffar behandlingen af substantiven (*Kap. III*), må anmärkas, att författaren infört termen genus utrum (sid. 22) såsom samart till genus neutrum. Termen är nätt, men då man i våra dagar ej vill veta af flera termer, än nödigt är, torde nyheten ej vinna flertalets bifall. Den bestämda fristående artikeln kallar författaren (sid. 23) adjektivets bestämda artikel, också en ny term. Denna nyhet är mindre tilltalande, i det den verkar i viss mån vilseledande. Fastän bruket af ifrågavarande artikel förutsätter substantivets bestämning af ett adjektiv eller adjektiviskt ord, är dock äfven denna artikel strängt taget en bestämning till substantivet. I § 21 få vi ett exempel på bruket af substantivets bestämda form. Där läses: Säger jag *Jag gick på gatan. Bäst det var blåste hatten af hufvudet*, så har jag ej talat om *hatt* eller *hufvud* förut, men de höra så bestämdt till en person, som går på gatan, att jag kan lämna åt åhöraren att tänka sig dem. — *Gatan* är ju också bestämd form, lika väl som *hatten* och *hufvudet*, hvilket författaren tycks ha förbisett. Det anförda må ock tjäna att visa, hurusom arbetet synes vilja uppbära på en gång en läroboks och en lärares skilda funktioner. Sådant är törhända mer nymodigt än praktiskt lämpligt.

Sid. 28 märk 2: Ex. *Det var ett fruntimmer, som svimmade. Man bär ut henne i nästa rum.* — I rätttegångsspråk

torde (obs.) dock vittnet *det* vara fullt möjligt. — Var det ej möjligt för författaren att komma på det klara med rätttegångsspråket i detta stycke? Ju färre osäkra uppgifter i en lärobok, dess bättre?

§ 26 märk 5: Numera lägges genitiv-s alltid till grundformen, vare sig denna är bestämd eller obestämd. Förr böjdes både substantivet och artikeln, och några rester af detta bruk kvarstå. Ex. *Lifsens* bröd (-f³s-). *Riksens* råd. *Dagsens* sanning (k³s). Hit hör ock *Herrans* nattvard, *Herrans* väder, *Människones* son, *Ärones* konung, där artikeln (obs.) lagts till en föråldrad böjningsform. — Artikeln? Skall väl vara: genitivändelsen. Rättelserna lämna ingen upplysning härom. Märk 6: Då flera ord stå för att beteckna en och samma person eller ett och samma föremål, lägges genitiv-s i allmänhet blott till det sista. Ex. *Skolynglingen Karl Erik Grahns* uppförande. Jmf. *Karl den stores* verk. *Bror mins* böcker (§ 39). — Det sista exemplet, som ställes i paritet med de föregående, har dock sin skilda karaktär att tillhöra endast det otvungnare talspråket och det skriftspråk, som imiterar detta.

Sid. 37: d) *epexegetisk genitiv*, där hufvudordet för tanken utgör en förklaring till det ord, som står i genitiv. Ex. *Stockholms stad* = staden Stockholm. *Sveriges land*. — Hvar hör här »för tanken»? Ställningen hänvisar det närmast till »hufvudordet», men detta kan knappast vara meningen, hvilken väl måste vara denna: Den epexegetiska genitivens hufvudord utgör för tanken en förklaring till det ord, som står i genitiv. — Eller menar verkligen författaren, att stad i uttrycket *Stockholms stad* både är det logiska och det grammatiska hufvudordet?

Kap. IV. Adjektiv.

§ 33. Den bestämda adjektivformen föregås ofta af det obetonade pronominet *den, det, de*, som i detta fall brukar (obs.) kallas *adjektivets bestämda artikel*. — Hvar brukar den så kallas? Ätminstone ej i våra vanliga svenska språkläror. Sundén har ej termen; Brate (sid. 71) säger om den bestämda artikeln, att den ock stundom kallas adjektivartikel.

§ 36 *Anm.* Undantag gör — komparativen, hvars enda form liknar best. (= bestämd form). — Huruvida ett adjektivs komparativform liknar positivens bestämda form, kan ju möjligen bero på tycke och smak, säkert är att den sortens likhet mellan språkföreteelserna gör läraren klokt i att ej framhålla.

§ 37 *Anm. 1:* Bland hithörande adjektiv torde (obs.) t. ex. *fadd*, *rädd*, icke brukas i n. obest. form. — Utom vid den i en elementarlärobok olämpliga osäkerheten må här uppmärksamheten fästas vid att Svenska akademiens ordlista (sjunde upplagan) upptar formen *fadt*; Sundén upptar ej *fadd* bland dem, som sakna neutr. singular efter obestämda böjningssättet; ej heller Brate, som uppräknar *flat*, *lat*, *mån*, *snöd*, *såt*, *vred*, *rädd*, med hänvisning till a) 3, där det heter: Enstafviga adjektiv på dd, såsom *fadd*, *stadd*, *rädd*, *nödd*, bilda sällan eller aldrig det-genus. — Det smakar *fadt* får man någon gång höra. Vanligare dock: Det har en *fadd* smak.

Anm. 2: Af hithörande adjektiv *torde lat* icke brukas i n. obest. form. — I en elementarlärobok gäller det ej att formulera en regel så, att författaren skyddar sig själf för hvarje möjlighet till anmärkning i sak, utan så att lärjungen har nytta af regeln.

Om attributet säger vår läroboksförfattare *sid. 48:* Skriftspråket, som har behof af korthet och af omväxling i uttrycksmedlen, använder ofta attribut, där en ny sats hade varit naturligare. I en annons kan stå: *Förfriskningar erhålles i anordnad restaurationslokal* (Man observere här, huru naturetroget författaren återger annonsspråkets stilistiska egenheter!). I samtal vore naturligare att säga: *Och så ha vi anordnat en liten restauration, och där kan man få förfriskningar.* — Förbindelsen med attribut är liksom en torkad sats. — Den sista satsen tar sig, synes oss, bättre ut under lärarens samtal med eleverna än i läroboken. Eller hvad skulle författaren själf tycka, om han stötte på i en elementarlärobok i byggnadskonst följande metaforiska definition: Arkitekturen är liksom en frusen musik?

Kap. V. Räkneord. § 50 *Anm. 3:* Då substantivet är predikatsfyllnad, står det ibland med, ibland utan obest. artikel. Yrkesnamn och titlar stå utan, t. ex. *Han är skräd-*

dare, snickare, professor. Ord, som beteckna personliga egenskaper, ha däremot oftast artikel. *Du är en dumbom, en stackare, en hedersman.* I detta fall har artikeln uppfattats som något så nödvändigt, att en pluralform bildats för sådana fall som *Ni äro ena stackare.* — Sant är, att man *måste* säga *Han är en hedersman*, men om flera heter det *De äro hedersmän*, lika väl som *De äro ena hedersmän.* Har författaren ej något starkare stöd för sin åsikt, att *ena* är plural till obestämda artikeln, synes oss tryggast att låta det fortfarande få betraktas som plural till obestämda pronomen *en*.

Pronomina behandlas i *kap. VI.*

Här möter en förtjänstfull framställning af reflexivpronominas användning. I företalet meddelar författaren, att partierna om *sig* och *sin* granskats af D:r C. A. Ljunggren.*

§ 75 *Anm. 1:* Efter *ingen*, *någon* m. fl. och efter superlativ torde (märk den ständiga osäkerheten!) som vara det enda brukliga relativet (utom i genitiv, jfr § 76) — — — Likaså efter *sådan* och *samma* — — — Hade icke uppställningen vunnit, om *sådan* och *samma* förts tillsammans med *ingen* och *någon* och superlativerna fått bilda ett moment för sig? Hvarför står det m. fl. efter *någon*, när sedan *sådan* och *samma* uttryckligen nämnas? Underförstås vid m. fl. obestämda pronomina? Klar är inte framställningen.

§ 86. *Hvad* har tvenne användningar: 1. Substantiviskt; det är då alltid n. och frågar blott efter saker — — — Men nog kan man fråga *Hvad* ser du där borta? och både vänta sig och få svaret *en ko*.

§ 91. [*Anm.:* Man vet af fornspråket, att *någon* utvecklats ur en sats *ne-veit-ek-hverr*, som betydde: icke vet jag hvilken]. — I förordet hänvisar läroboksförfattaren till ett i Pedagogisk tidskrift (1903) infördt föredrag, »Några önskemål med afseende på en blifvande lärobok i modersmålets grammatik», som under sistlidna års hösttermin hölls såväl i Stockholms läraresällskap som i Pedagogiska sällskapet i Stockholm, och hvars hufvudinnehåll sammanfattades i 10

* För dem af tidskriftens läsare, som önska närmare besked i den svåra frågan om bruket af *sig* och *sin*, må här hänvisas till afhandlingen: Om bruket af *sig* och *sin* i svenskan. Historisk framställning af Carl August Ljunggren, Fil. D:r, Adjunkt vid allmänna läroverket i Växjö, Lund 1901.

punkter, af hvilka en (4.) lyder: Den bör därför utesluta allt, som har blott teoretiskt intresse utan att direkt rekommendera sig som underlag för lärjungens iakttagelse. — Männe ej ifrågavarande språkhistoriska notis om uppkomsten af *någon* just hör till sådant, som har blott teoretiskt intresse? Eller kan den möjligen sägas rekommendera sig som underlag för lärjungens iakttagelse? För vår del tillåta vi oss att besvara den sista frågan nekande.

§ 93: *Somt* är liktydigt med *somligt*. Ex. *Och när han sådde, föll somt vid vägen och vardt nedtrampadt* (Lukas 8: 5, nya öfvers.). Hithörande plural är dialektisk. Singularis utrum torde icke förekomma. Skulle ej det sista påståendet kunnat få — i en lärobok för barn och ungdom — en lika kategorisk form som det näst föregående?

I *kap. VII* (om verbet) träffa vi på (*sid. 110*, mom. III) en regel om kongruens vid *Ni*: Pronomen *Ni*, som egentligen tillhör hvardagsspråket, kan icke gärna förbindas med formen för andra person pluralis, som blott är hemmastadd i det högtidligare språket. Att skriva *Ni är* (*ä'*) friska förefaller kanske hvardagligt. *Ni ären friska* låter sökt, och *Ni äro friska* är en sammanblandning af alldeles olika stilarter. I återgifvande af samtal är det afgjort onaturligt. — Får man i ett sådant fall ej begagna samtalsspråkets uttrycksätt (predikatverbet i singular och subjektet i plural), därför att detta kanske förefaller hvardagligt, ej heller det grammatiskt korrekta *Ni ären friska*, därför att detta låter sökt, och lika litet *Ni äro friska*, därför att det skulle vara en sammanblandning af alldeles olika stilarter, så står man där vackert. Att lämna nybörjaren åt sig själf att finna sig till rätta i ett så brydsamt läge, är icke snällt gjordt af läraren. Och hvad skola vi säga om *läroboksförfattaren*, som själf kallar ofvan citerade proffbit på hyperkritisk osäkerhet för en regel? Här kan man verkligen känna behof af en smula bestämdhet och klarhet. Man får det tillfredsställt i Sundéns af mången ringaktade lärobok, *sid. 190*, uppl. 12, 223 *Anm. 4*: Tilltalsordet *Ni* förbindes med 2. pers. sing. af verbens imperativ, t. ex. *Gå ni er väg* (äfven vid tilltal till flere)! Eljest står predikatsverbet till *ni* i 3. pers. sing. eller plur., och ej blott i det otvungna talspråket utan äfven

ofta i skrift står verbet i sing. också vid tilltal till flere, t. ex. *Mina söner, vill ni det icke?*

§ 125: Infinitiven tjänstgör i satsen som predikat i följande fall:

1) Föregånget af *till att* i oberoende satser, mest tillhörande hvardagsspråket. *Gå din väg, sade jag. Och han till att springa, allt hvad benen buro.*

2) I vissa mest den högre stilen tillhörande utrops- och frågesatser. Ex. *Jag öfvergifva dig! Hvad kan du tro om mig?* — Båda dessa moment synas oss vara af alltför obetydlig beskaffenhet för att bilda text i en paragraf. Moment 1) tillhör hvardagsspråket och kunde helt utgå; moment 2) kunde fått sin plats i en anmärkning. Nu verkar denna § ofördelaktigt på nybörjaren, i det att dennes föreställning om predikatets typiska natur lätt grumlas.

Sid. 121 Anm. 5: Sådana bestämningar som *nöjd* och *lycklig* i *Att vara nöjd är att vara lycklig* kallas *predikatsfyllnad*, ehuru infinitiven icke är predikat. — Ja, dessa bestämningar bruka nog kallas så, men, inser man att benämningen är vilseledande, kan man ju begagna en annan, t. ex. *verbalfyllnad*. Anmälaren har brukat denna term vid sin undervisning under en lång följd af år.

I § 128 c) kallas satsförkortningen ackusativ med infinitiv objekt med infinitiv, en följd af förkastandet af kasusnamnet ackusativ, som föga rekommenderar åtgärden. Andra skulle kunna tilläggas, t. ex. den, att eleverna lätt få den föreställningen, att prepositionerna styra grundformen. Känner man sig manad af sitt språkliga samvete att i nysvenskan upptaga endast två kasusformer för substantiven, måste man se till, att konsekvenserna därpå ej bli alltför stötande.

§§ 148—164 lämna en jämförelsevis utförlig och ganska förtjänstfull redogörelse för bruket af våra hjälpverb, ett kapitel i språkläran, som plägar välla eleverna icke litet hufvudbry och läraren mycket besvär vid kriakorrigeringen.

Kap. VIII behandlar adverb.

§ 173: Adverbet förete ofta beröring med prepositioner. *Nedänför* är t. ex. oftast adverb, det kan vara preposition i en sådan sats som *Skogen ligger nedänför berget*. — Adverbet förete ofta beröring med prepositioner. Hvad för slags beröring?

Uttrycket är sväfvande. Rakt på sak heter det: Vissa adverb brukas också såsom prepositioner. Formuleringen af det, som anföres för att belysa påståendet, är ej heller synnerligt lyckad. Utan att vilja rida på ord skulle man ju här kunna fråga: Är det icke säkert, att *nedanför* är preposition i satsen Skogen ligger nedanför berget?

I *kap. IX* behandlas bindeorden, till hvilka läroboksförfattaren räknar äfven prepositioner. § 185. *Anm. 1*: Inverterad ordföljd förekommer ibland (mest i lagspråk) efter *och*. — — — *Eller* har ursprungligen betydt eljes. Det verkar någon gång liksom *och* inverterad ordföljd, så alltid efter *antingen, hvarken*. — Skulle då t. ex. satsen *Hvarken du eller jag förstår rätt den frågan* vara språkligt oriktig?

Vid författarens behandling af interjektionerna (*kap. X*) möter endast en anmärkningsvärd sak; han för svarorden *ja, jo, nej* till interjektionerna.

Nästa kapitel (*XI*) handlar om sammansättning. Af detta kapitel innehåll må här endast återges en liten *anm.* (4. Sid. 185): Vissa sammansättningar få vid enfatiskt uttal formen 33, t. ex. *stendöf*; hos många af dessa, t. ex. *stufull*, är det enfatiska uttalet rentaf det vanligaste. — Här af följer alltså, att vårt språk ej lider brist på spondéer. Hvarför har då författaren ej omnämnt spondéen i sin verslärare? För peonen har han fått plats, fastän han erkänner, att »denna form är icke synnerligen vanlig». För behandlingen af hexametern och särskildt vid dennas jämförelse med sin antika förebild har man svårt att alldeles undvara termen *spondé*.

Åt satsläran har författaren anslagit ett kapitel (*XII*) på 27 sidor, af hvilka en del innehåller metodik.

Sid. 215. 1: Alltid rörliga äro nekande adverb *aldrig, icke, ej, ingalunda*. — Det i denna uppräknings utelämnade *inte* förekommer dock i två af de tre regeln belysande exemplen: *Du får inte gå ännu* och *Hvad man inte kan vrida, måste man lida*.

Kap. XIII erbjuder en nyhet för våra svenska språkläraror, en stilistik. I företalet meddelar författaren, att detta kapitel blifvit granskadt af Lic. E. Sandberg. Det är inte en massa småregler, som här möta läsaren. Efter en utredning af *Stilarternas uppkomst* lämnar författaren några *Allmänna*

språkriktighetsregler. Hufvudrubriker äro: *Regler om det underförstådda, subjektregeln, regler om sammandragning, pronominalregler, symmetriregeln, a) den positiva, b) den negativa, regler om bestämning och hufvudord samt slutanmärkningar*.

Reglerna belysas genom ett stort antal exempel — hufvudsakligen ur elevskripta — på hur man *icke* får skriva, ett tillvägagångssätt, som talar direkt till lärjungarnes erfarenheter och behof.

Sista kapitlet (*XIV*) innehåller en kort verslärare. Att författaren rör vid hexametern utan att nämna ett ord om cesur, förefaller oss högst anmärkningsvärdt.

Boken slutar med *Litteratur* och *Register*. Under läsningen ha vi stött på ett icke anmärkt tryckfel, sid. 203 rad. 7 uppfifrån: underordnade konjunktioner, i stället för underordnande konjunktioner.

Vi ha nu afslutat den anmälan och granskning af den nya läroboken i modersmålet, som vi företagit oss. Af denna granskning har läsaren funnit, att läroboken enligt vår uppfattning lider af åtskilliga större och mindre bristfälligheter — alla dock lätt afhjälpta, om ej författaren är alltför svag för sin metod och sin stil. Vid arbetets förtjänster ha vi ej uppehållit oss, endast antydtt några af dem i förbigående. Men hvad blir då slutomdömet? Vi konstatera med tillfredsställelse, att läroboken på litet när är värd att rekommenderas till användning vid de läroanstalter, för hvilka den är afsedd. Att genom den krafvet på en fullt tidsenlig lärobok i svenska språket för den högre elementarbildningen tagit ett betydande steg fram mot sitt förverkligande, är den bestämda öfvertygelse, hvartill vi kommit under vår granskning.

T. K—r.

7.

Litteratur.

Lärobok i Sveriges historia för Döfstumskolan af *Johan Bergqvist*, lärare vid Döfstumskolan i Växjö.

Alltemellanåt höjas i pedagogiskt intresserade kretsar röster mot bruket af läroböcker vid i synnerhet undervisningen i realia. Detta har, som bekant, kunnat märkas i fråga om folkskoleundervisningen. Något liknande har ock för sports beträffande undervisningen i döfstumskolan.

Resultatet af skolarbetet har nämligen hittills alltid blifvit på något sätt otillfredsställande, och därtill anses läroböckerna vara skulden.

Förkastelsedomen öfver dessa böcker synes emellertid hvila på mycket lösa grunder.

Resultatet är ju icke beroende uteslutande af läroböckerna. Det är afhängigt också af lärjungarnes begåfning och antal m. m. Och, blir det dålig frukt af skolgärningen, då den bedrifves med tillhjälp af läroböcker, blefve den bestämdt ännu sämre utan denna hjälp. Hvad man än mände göra, är det i allmänhet bättre att ha hjälpmedel än att sakna sådana.

Våra läroböcker böra därför ej heller kasseras om ej för nya och bättre sådana. En lärobok skall nämligen vara mycket underhållig för att ej vara bättre än ingen.

De i döfstumskolan hittills använda skrifna läroböckerna i svensk historia och de tryckta folkskolesvenskhistorierna böra emellertid nu utan tvekan kunna slopas vid döfstumundervisningen. »Mohren har gjort sin plikt; mohren kan gå.» Vi ha nämligen i döfstumskolan nu äntligen fått en förut saknad, för denna skola afsedd tryckt lärobok i ämnet. Genom densamma onödiggöres där nu såväl afskrifvandet i svensk historia som lån af tryckt sådan från folkskolan. Och därmed är ej litet vunnet i tid och kraft.

Åsyftade boks titel läses här ofvan.

Som synes, är den skrifven af en döfstumlärare.

Emellertid gör den ingalunda anspråk på att vara något alltigenom själfständigt arbete eller att bjuda på i något afseende nya uppslag vid historieundervisningen.

I motsats härtill säger den sig uttryckligen vara en blott bearbetning af företrädesvis Hans Larssons och Ola Bergströms bekanta läroböcker i svensk historia för folkskolan.

Bearbetningen består i förenkling af det i dessa böcker förekommande språket. Icke litet af deras innehåll är ock uteslutet.

Språkförenklingen inskränker sig till konstruktionen. Denna är också i hela boken så enkel, den väl gärna kan vara. I sin härvarande form torde den ingenstädes hindra ens intellektuellt mycket svaga medelmåttor att uppfatta innehållet.

De »till ämnet hörande orden och fraserna» har författaren däremot ingenstädes undvikit. De begagnas redan från första början i full utsträckning.

Afsikten med den enkla språkbyggnaden har af författaren väl ansetts vara för genomskinlig för att tariffva förklaring.

Meningen är naturligtvis att dymedelst för lärjungen underlätta tillägnandet af innehållet.

Syftemålet med det redan från början stora bruket af för eleven obekanta ord och uttryck säges däremot i förordet uttryckligen vara att rikta lärjungens ordförråd så mycket som möjligt.

Om syftet i såväl det ena som det andra afseendet är naturligtvis ej annat än godt att säga. Visst behöfva de döfstumma både en enkel språkbyggnad i sina böcker och ett ej för begränsadt antal ord och uttryck. Detta är ju betingelsen för att de öfver hufvud taget skola kunna läsa.

Men detta medgifvet, torde dock kunna ifrågasättas, om ej konstruktionen bort bli något mera sammansatt i mån af fortskridandet i kursen. Också den döfstumme har gagn af att kunna intellektuellt behärska äfven något svårare språkombinationer.

Vidare vill det ock synas, som om de nya orden och fraser bort förekomma litet sparsammare i början. Där tyckes deras bruk nu vara något för rikligt. Men lagom är ju dock alltid bäst.

En efter kraftens tillväxt väl afpassad stegring af språksvårigheterna bör nämligen komma till synes äfven i döf-

stumskolans läroböcker i realia. De böra i språkligt afseende vara affattade såsom för nyssnämnda skola skrifna lärokurser i modersmålet. Den pedagogiska principen »gå från det enkla till det sammansatta, från det lätta till det svåra» bör med afseende på språket tillämpas såväl i fråga om det ena som det andra slaget af dessa böcker. Läsformågan hos eleven är nämligen ej heller vid undervisningens begynnande i t. ex. geografi och svensk historia oföränderligt densamma och fullt utvecklad. Gifvetvis är den mindre vid början och större vid slutet af äfven dylika ämnen.

Att omhandlade bok i språkligt hänseende skulle vara författad i enlighet härmed, var det emellertid väl knappast någon, som på fullt allvar väntade. Ingen vare sig för döfstum- eller folkskolan hittills utgifven lärobok i realia är nämligen, mig veterligt, skriven på detta sätt. Hade så varit händelsen här, hade det därför ju varit något alldeles nytt, men sådant säges ju i regeln aldrig gifvas. »Ingenting nytt under solen», veta vi ju.

Att saken ändock här förts på tal har sin förklaring däri, att jag vet, att det ju dock ej gifves någon regel utan verkliga eller möjliga afvikelser. »Ingen regel utan undantag», heter det ju ock. Ha hittills inga läroböcker af nyssnämnda slag varit så där skrifna, kan detta ju därför lätt komma att ske framdeles. Meningen skulle nu vara att härmedelst söka leda tanken på saken för att därigenom kanske medverka till att döfstumskolans läroböcker i realia i framtiden måtte bli så affattade.

Bortsedt nu emellertid från på tal varande boks anmärkta om också ej skarpt klandrade jämnstrukenhet, är densamma formellt väl skriven. Egentliga fel mot formen torde där ej stå att upptäcka.

För sakfel synes den ock i det närmaste fri. Blott en uppgift, å sidan 73, är oriktig. Där säges det: »Röst- och valberättigad (politiskt) är hvarje svensk man, som uppnått 25 års ålder» etc.

I åtnjutande af dessa rättigheter är dock, som vi ju veta, hvarje till myndig ålder kommen svensk man, som i öfrigt uppfyller villkoren. Men myndig är man redan vid 21 års

ålder. Det är valbarheten till ledamot af riksdagens andra kammare, som inträder först vid 25-årsåldern.

Ofvan anmärkta små ofullkomligheter förringa visserligen i någon mån bokens värde. Naturligtvis vore den bättre utan än med dem. Emellertid är den i formellt som sakligt afseende fullt användbar för sitt ändamål. Den är afgjort bättre vid döfstumundervisningen än de böcker i ämnet, som därvid förut stått oss till buds. Därför förordas den nu här uttryckligen till det för densamma afsedda bruket.

Bokens användbarhet inskränker sig emellertid ej till döfstumskolan ensam. Den förefaller att vara lika passande för folkskolan. I synnerhet i skolor med halftidsläsning bör den kunna bli till stort gagn. Döfstumskolan synes alltså nu äntligen kunna börja återgälda folkskolan sina boklån.

Änden på visan är således, att boken rekommenderas för både döfstum- och folkskolan. Slutet må väl alltså kunna anses vara godt. Och när detta är fallet, säges ju allt vara väl beställt. — Det är nu ej mera att tillägga.

P. Aug. Lundvall.

* * *

Fryxells Berättelser ur svenska historien. Nationalupplagan. P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1904. Häft. 179—230. Härmed föres berättelsen fram till sitt mål, Gustaf III:s tidehvarf. Sista delen innehåller »Öfversikt af Sveriges inre tillstånd och samhällsutveckling under frihetstiden».

I vår tid, då Sveriges ungdom i stora skaror lämnar fosterlandet för att i den stora republiken på andra sidan Atlanten omsätta sin här omhuldade och utbildade kraft i amerikanska dollars, då split och hat mellan olika sociala lager öppet predikas icke blott i en del af tidningspressen utan äfven af en eller annan den högre bildningens målsman, då äflan efter materiellt förvärf med ty åtföljande njutningslystnad växer år efter år, då sedlighet och gudsfruktan allt mindre sätta sin stämpel på lifvet och dess afspegling, litteraturen, — då kännes det vederkvickande att någon gång rikta blicken på forna tiders Sverige och gifva akt på, med hvilken kraft, uthållighet och omtanke våra förfäder upptimrat och värnat om den byggnad, som ännu rymmer ett fritt svenskt folk. Sådant är ägnadt att höja och stärka fosterlandskänslan, och härutinnan bjudes oss i dessa »berättelser ur svenska historien» ett rikt material, som i detta hänseende aldrig förlorar sin makt öfver svenska hjärtan, om än förnyad forsk-

ning ställt och kommer att ställa åtskilliga historiska personligheter, tilldragelser och förhållanden i annan dager.

Verket i dess nya, tidsenliga skick lämpar sig lika väl till användning i socken-, skol- och folkbibliotek som till läsning i familjekretsar.

Hvad den typografiska utstyrelsen vidkommer, kan man här med allt skäl använda frasen: »förläggaren har heder af arbetet».

Svenskt folkbibliotek, redigeradt af *Carl Kastman*, III: 5.

Johan Ludvig Runeberg. Hans lefnad, berättad för svenska folket af *Carl Kastman*. P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1904. Pris 1 kr.

Enkelt och flärdfritt berättar här, med stöd af goda källskrifter, författaren för folkbibliotekets läsekrets Runebergs lefnad ända från barndomsåren till och med sjukdomsåren. Det är människan mer än skalden teckningen gäller. Intressanta interiörer ur tidens kulturlif öka läsarens nöje.

Föreningen Heimdals Folkskrifter 81—84. P. A. Norstedt & Söners förlag. Stockholm 1904.

Tornedalen, dess land och folk af *Ludvig de Vylder*. Pris 70 öre.

Skildringen är gjord af en erfaren hand. För en närmare kännedom om den nordligaste delen af vårt fosterland behöfva vi ännu flera sådana skildringar. Utom kännedom om en vidsträckt del utaf vårt land verka de äfven intresse därför och knyta så fastare till föreningsbandet mellan de särskilda landskapens befolkning.

Anna Maria Lenngren af *Sigrid Leijonhufvud*. Pris 20 öre.

Inom den trånga ramen af 21 sidor tecknas här ett väl lyckadt skaldeporträtt af Anna Maria Lenngren, hvars idyller och satirer trots alla förändringar, tiden medfört, ännu läsas allmänt och med beundran.

Kristendomen och religionerna af *Nathan Söderblom*. Pris 35 öre. Innehåll: Religionskarta med statistik. Religionens allmänhet. I. *Den ociviliserade mänskligheten*. II. *Den högre andliga odlingen*. I. Kina. II. Indien. III. Västerlandet. III. *De högre religionerna*. I. Kinesisk religion och hinduism. A. Kina. B. Indien. II. Judendomen och parsismen. III. Buddhismen, kristendomen och islam. Islam, Buddha och Kristus. Slutord.

Den svenska kvinnorörelsen af *Lydia Wahlström*. Pris 45 öre.

I denna broschyr redogöres för rörelsens uppkomst och utveckling i vårt land. Framställningen slutar med följande tankvärda ord: Vi ha ingen anledning att misströsta om kommande tiders svenska kvinnorörelse, såvida den tager itu med sina nya uppgifter på grund-

valen af de gamla principerna. Och såsom de mest utmärkande bland dessa principer skulle vi vilja beteckna tvenne: Den svenska kvinnorörelsen har satt undervisningen om kvinnans skyldigheter före krafvet på kvinnans rättigheter, och

Den har grundat läran om dessa skyldigheter och rättigheter mera på kvinnans olikhet än på hennes likhet med mannen.

Men på detta sätt har den svenska kvinnorörelsen inneburit icke så mycket en kamp mot mannen om nya rättigheter för kvinnan, som fastmer en sträfvän att uppfostra samhället till insikt om att det icke blott är ett rättsinstitut, behärskadt af manliga krafter, utan också ett hem, som blir lidande på de kvinnliga krafternas undertryckande eller ensidiga utveckling.

Moderna svenska författare, utgifna i urval för skolan af Doktor *Ruben G:son Berg* med ett förord af Professor Adolf Noreen. II. *Erik Axel Karlfeldt*. Stockholm 1904. Wahlström & Widstrand. Pris 50 öre.

Det lilla dikthäftet är en proffbit på den originelle sångarens friska lyriska ton. Urvalet är gjordt med omdöme och rekommenderar sig för bruk i skolor.

Läsning för svenska folket, utgifven af sällskapet för nyttiga kunskapers spridande. 1904. Häft. 2—4. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris för häfte 30 öre.

Innehåll: I andra häftet: *Johan Ludvig Runeberg*. Emigrantminnen. Af *N. Vilhelm v. Schwerin*. Af *Cecilia Bååth-Holmberg*. Minnen från en resa i Finland hösten 1900. Af *John Ternstedt*. Liljan.

I tredje häftet: Munkväsendet och dess betydelse för vårt lands odling. Af *Herman Levin*. Egna hem på landsbygden. Spridda drag ur Julius Cæsars lif. Skildringar från den döende romerska fristatens tid af *Ingvar Olsson*. Åre, Storlien, Trondhjem. Af hofpredikanten *E. Holmberg*. Är det så illa beställt i Sverige?

I fjärde häftet: Munkväsendet och dess betydelse för vårt lands odling. Af *Herman Levin*. Världshafvet. Af *Olof Söderqvist*. Spridda drag ur Julius Cæsars lif. Af *Ingvar Olsson*. Minnen från en resa i Finland hösten 1900. Af *John Ternstedt*. En hjälpreda för folkbiblioteken.

Praktisk räknebok af *E. Carli*, Fil. Kand., Lärare vid Stockholms folkskolor, *C. Rendahl*, Fil. Kand., Lärare vid Stockholms Realläroverk, *A. G. Wihlander*, Lärare vid Stockholms folkskolor. Antagen till begagnande vid Stockholms Borgarskola. Tredje häftet. Stockholm 1904. C. E. Fritzes k. hofbokhandel. Pris med facitbok: 60 öre.

Med detta häfte af Praktisk räknebok är arbetet afslutadt. Det har blifvit något utförligare, än hvad ursprungligen var bestämdt, och

genom sin större relativa fullständighet användbart som lärobok äfven vid handelsskolor.

Skrifkursen Svea. 10 häften, hvaraf 1—8 äro afsedda för den egentliga folkskolan, häftena 9 och 10 däremot för folkskolans högre afdelning och fortsättningsskolan.

Hvarje häfte innehåller 24 sidor.

Häftena 1—5 äro dubbellinjerade, häftena 6—10 enkellinjerade. Pris för häfte 10 öre, med omslag 12 öre. Magnus Bergvalls förlag. Stockholm.

Denna skrifkurs, utarbetad af lärare vid Stockholms folkskolor, har vunnit allmänt erkännande på grund af lämpligt format, godt papper, vackra men enkla och praktiska bokstafsformer samt omväxlande innehåll, som ansluter sig till undervisningen i öfriga ämnen, i synnerhet det viktiga modersmålet. Häft. 6—10 innehålla uppgifter för det praktiska lifvet, såsom bref, annonser, kvitton, räkningar, fullmakter, ansökningar m. m. d.

Lärobok i gymnastik för folkskollärare- och folkskolläraryrkesseminarier af *L. M. Törngren*, professor, föreståndare för Kungl. Gymnastiska Centralinstitutet. Stockholm 1905. P. A. Norstedt & Söners förlag.

Läroboken är mycket omfattande (456 sidor) och såsom författad af en erkänd fackman fullt tillförlitlig. Med detta arbete har professor Törngren lämnat ett slags encyklopedisk handbok för gymnastiklärare på högre och lägre stadier. En massa teckningar tjäna att förklara texten. Boken är tillägnad minnet af *Hjalmar Ling*.

Sångbok för folkskolan, utgifven af *Vilh. Sefve*. N:r I. Tredje omarbetade upplagan. Stockholm. 1904. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris inbunden 1 kr. 25 öre.

Ur förordet må anföras: Föreliggande försök till sångsamling för folkskolan har omarbetats i syfte att underlätta inlärandet af sång efter noter, dock med bibehållande af flera i föregående upplagor använda sånger. Omarbetningen har vidtagits synnerligast inom första årskursen. Melodierna ha inordnats i en metodisk lärogång, så att dessa bilda en grundläggande, fortlöpande kurs i notsång, utan att de valda melodiernas värde som estetiskt bildningsmedel förbisätts.

Vid inöfningen af melodierna förutsättes, att dessa förberedas genom enkla tonträfnings- och taktöfningar, hvilka, oafsedt sin praktiska betydelse, äro ett godt bildningsmedel. Vid de förra torde i främsta rummet den toniska treklangens intervaller jämte skalan bilda grundlaget, såsom ju ock framgår af de valda sångerna. De senare öfningarna åter behöfva i sångundervisningen ej ha så stort utrymme, enär vårt klangrika, rytmiska språk underlättar uppfattningen och utförandet af melodiens rytmiska beståndsdel.

I berörda syfte ha sångerna i de följande årskurserna ordnats i grupper efter tonarter och svårighet med nödiga öfvergångsmelodier, dock mindre strängt genomfördt i de högre än i de lägre årskurserna.

Om undervisningens koncentration. Föredrag vid Västernorrlands läns tionde folkskollärarmöte i juni 1904 af *Patrik Holm-vall*, folkskolinspektör. Distribueras genom J. A. Johanssons bokhandel i Hernösand.

Några af folkskolans sociala uppgifter. Föredrag vid Växjö stifts femtonde folkskollärarmöte i Växjö den 29 juni 1904 af *Per Borgh*, folkskollärare och kantor i Lekaryd. Häftet rekvireras hos författaren, adress Gåfvetorp. Ett ex. erhålles franko mot 25 öre i frimärken. På 10 eller flera ex. lämnas 20 proc. rabatt.

Föreningen. Sveriges allmänna folkskolläraryrkesförenings årsskrift, utgifven af Centralstyrelsen. Tjugufemte årgången 1904. Häft. I.

Af innehållet i detta häfte märkes: Ärenden utsända till kretsarna: Förvaltningsärenden. Halftidsläsningen i folkskolan. Folkskol-lärarnes lönefråga. Motioners afgifvande och årsafgifters tidigare insändande.

Häft. II.

Språkstudier och läroverksorganisation. Ett diskussionsbidrag af *Hugo Hagelin*, lektor i franska och engelska språken vid h. allm. läroverket i Nyköping.

Folkskolestadgan med dithörande Författningar. Nionde upplagan, redigerad af *A. J. Lindhagen*. Jur. kand., vice häradshöfding, amanuens i k. ecklesiastikdepartementet. P. A. Norstedt & Söners förlag. 1905. Pris: karton. 1 kr. 40 öre; inb. 1 kr. 60 öre.

Pastoral tidskrift, utgifven af *Erik G. Ljungqvist*. Tredje årgången, tredje och fjärde häft. 1904. Pris 2 kr. 50 öre för årgång om fyra häften.

Innehåll: I. Uppsatser. Kyrkliga reformer vid 1903 års allm. kyrkomöte (forts.). *Ljungqvist*, Om ungdomens första nattvardsgång II, III, IV. *Ljungqvist*, Ännu några ord om katekesfrågan. *Holmström*, Hvad kan och bör pastor göra för en bättre fostran af den konfirmerade ungdomen? II. Kasualtal. *Ljungqvist*, Predikan vid allm. sv. prästförenings möte i Örebro. III. Litteratur.

Med 1904 års årgång slutar tidskriften sin treåriga verksamhet — vi hoppas, att det endast är tills vidare. Under sin korta tillvaro har den lämnat värdefulla bidrag till lösningen af viktiga kulturfrågor på det kyrkliga området. Af den sista årgången finnes det ännu ett mindre antal exemplar kvar, hvarå prenumeration kan ske genom postverket.

Pedagogisk tidskrift. Utgifven af *E. Schwartz, A. Rydfors, J. Kjederqvist*. Fyrtioförsta årgången, 1905. Första och andra häft. Stockholm. Vårt Lands boktryckeri.

Rostads elevförbunds årsskrift 1904. Kalmar.

Rostads Elevförbund konstituerades förtidigt den 16 februari 1904. Stadgarnas första paragraf anger förbundets syfte: Rostads elevförbund vill tjäna till inbördes stöd och uppmuntran för elever vid och lärarinnor, som utgått från Kalmar folkskollärarinneseminarium.

I detta syfte ville förbundet arbeta för:

- a) upprättande och understödjande af ett *seminaristhem* i Kalmar,
- b) åstadkommande af en *lånefond* för behöfvande seminarieelever och lärarinnor, samt
- c) utgivande af en *förbundsskrift* och anordnande af *förbundsmöten*.

Tanken manar till efterföljd. Årsskriftens innehåll vittnar godt om andan och den intellektuella bildningen vid lärarinneseminariet i Kalmar.

Skole og Samfund. Ugeblad for Opdragelse, Undervisning og almen Oplysning. Udgivere: Ulffe Jensen, Gammelstrup v. Stoholm, og Madsen-Vorgod, Moesgaard v. Sparkær. Bladets Pris: 1 kr. kv. og post.p. 17 ø.

I små piggt skrifna artiklar behandlar veckobladet skol- och andra kulturfrågor af aktuellt intresse i vårt grannland. Bladet erbjuder åtskilligt af intresse äfven för svenska läsare.

T. K—r.

8.

För sockenbibliotek, skolor m. fl.

Uppsatser i praktisk entomologi, med statsbidrag utgifna af Entomologiska Föreningen, särdeles passande för folkbibliotek, föreningar för jordbruk, trädgårdsskötel och skogshushållning, landtbruks-, landtmanna- och trädgårdsskolor m. fl., kunna numera genom Entomologiska Anstalten, Albano, erhållas för 50 öre per årgång, om minst 10 sådana rekvireras. Hvar och en af de 14 hittills utgifna årgångarna innehåller minst 6 ark text med intryckta figurer samt en färglagd

tafla med naturtroget framställda afbildningar af skadliga och nyttiga insekter. Innehållet är populärt samt bör vara af intresse och nytta för enhver, som önskar lära känna ifrågasvarande insekters utseende och lefnadssätt samt mot dem användbara skydds- och utrotningsmedel.

Sven Lampa.

9.

Skolmöten under sommaren 1905.

Kommittén för beredande af Sjunde seminarieläramötet, hvilket kommer att hållas i Landskrona år 1905 i början af aug., omedelbart före Allmänna nordiska skolmötet i Köpenhamn, anhåller, att de, som vilja framställa ämnen för öfverläggning vid detta möte, måtte insända dem till kommittén före den 1 mars 1905.

Desslikes anmodas de, som inkomma med öfverläggningsämnen, att ock uppgifva, huruvida de äro hugade att inleda diskussionen.

Alla skrivelser, som äro afsedda för kommittén, adresseras till dess sekreterare, seminarieadjunkten Åke Ryde, Landskrona.

Landskrona i november 1904.

E. OLBERS.

Ordförande.

Nils Torpson.

Nils Nyman.

Frith. Roslund.

Åke Ryde.
Sekreterare.

Vid det åttonde nordiska skolmötet i Kristiania 1900 beslöts, att det nionde nordiska skolmötet skulle hållas i Köpenhamn 1905. Tillika uppdrogs åt den dåvarande svenska bestyrelsen att vidtaga åtgärder, för att svenska korporationer, som företrädesvis kunna anses representera lärarkåren vid folkskolorna, folkhögskolorna, seminarierna, de högre flickskolorna och samskolorna samt de allmänna läroverken, måtte utse en svensk bestyrelse för instundande möte. I öfverens-

stämmelse med nämnda beslut hafva undertecknade blifvit utsedda att vara medlemmar af den svenska mötesbestyrelsen och att i denna egenskap förbereda Sveriges deltagande i det nionde nordiska skolmötet.

Efter uppfordran från den danska mötesbetyrelsen få vi härmed till deltagande i mötet inbjuda vårt lands *lärare och lärarinnor* vid offentliga och privata skolor samt sådana *män och kvinnor*, som till följd af sin ställning stå skolan och dess arbete nära.

Angående mötet får bestyrelsen i öfrigt lämna följande meddelanden:

1. Mötet tager sin början tisdagen *den 8 nästkommande augusti* och fortgår under fyra dagar.

2. Enligt den danska mötesbestyrelsens beslut få endast ämnen, som direkt angå skolan och uppfostran, upptagas till behandling vid mötet. Den, som vill anmäla något ämne till upptagande på mötesprogrammet, bör uppgifva, huruvida han har för afsikt att behandla ämnet som själfständigt föredrag eller som inledning till en efterföljande öfverläggning. Samtidigt med anmälan bör lämnas en kort sammanfattning af föredraget eller inledningsanförandet till upptagande i programhäftet. Föredrag får icke räcka längre tid än 45 minuter och inledningsanförande icke öfver 20 minuter. Öfverläggningsämnen eller föredrag skola vara anmälda hos den svenska bestyrelsen *före den 1 april*.

3. Anmälan om deltagande i mötet bör vara insänd till den svenska bestyrelsen *före den 15 juli*. Därvid skola deltagares namn, titel och adress tydligt angifvas. På samma gång som anmälan insändes (helst genom postanvisning) den bestämda mötesavgiften, *5 kronor*.

4. Den svenska bestyrelsen skall vidtaga alla på densamma ankommande åtgärder för att i möjligaste mån bereda *nedsättning i omkostnaderna för resan till och från mötet*.

Närmare upplysningar om mötet skola efter hand genom pressen meddelas mötesdeltagarne.

Skrifvelser adresseras till *Svenska bestyrelsen för nordiska skolmötet, Stockholm*.

Stockholm den 17 februari 1905.

B. J:SON BERGGQVIST.

Läroverksråd.
Bestyrelsens ordförande.

Hildur Djurberg. Föreståndarinna vid Högre lärarinneseminariet.	Gerda von Friesen. Skolföreståndarinna.	Eric Hallgren. Läroverksadjunkt.
Emil Hammarlund. Utgifvare af Svensk Lä- raretidning. Bestyrelsens vice ordförande.	Augusta Hellberg. Folkskolelärarinna.	Teodor Holmberg. Folkhögskoleföreståndare.
Alexander Jonsson. Folkskolelärare. Besty- relsens sekreterare.	Carl Lidman. Folkskolelärare. Mötes- byråns föreståndare.	Ludvig Lindroth. Rektor.
Nils Lundahl. Folkskolelärare.	I. A. Lyttkens. Kansliråd.	Anna Rylander. Folkskolelärarinna.
Rudolf Röding. Rektor.	Nils Torpson. Rektor.	L. M. Törngren. Professor. Bestyrelsens kassadirektör.

Några ord om sinnesslöas uppfostran och vård.

Att angifva de kännetecken, som bestämdt åtskilja från de sinnesslöa å ena sidan de sinnessjuka och å andra sidan de sinneströga, de efterblifna, är icke lätt. Sinnesslöheten yttrar sig nämligen i så många grader och på så olika sätt. Åtskilliga försök att gifva en definition på »sinnesslöhet» hafva visserligen gjorts, men de hafva ej vunnit någon allmännare tillslutning. Den beskrifning på en sinnesslö, som gifvits af en kommission, som i Danmark tillsattes år 1888 för att utarbeta förslag till ordnande af döfstum- och sinnesslöundervisningen i sagda land, synes hafva vunnit mesta ankläng. I kommissionens betänkande heter det: »Som sinnesslö betecknas hvarje person, barn eller vuxen, som lider af en fortvarande sjuklig svaghet (eller brist) i själsförmögenheterna, hvilken svaghet (eller brist) är medfödd eller uppkommen i barndomen (före puberteten).»

Under den tid, då våra förfäder bekände sig till den katolska läran, var det egentligen prästerskapet, som vårdade sig om fattiga, sjuka och andra hjälpbehöfvande. Ett vittnesbörd därom hafva vi uti berättelserna om de många helgeandshusen, som de katolska brödraskapen uppfört. Bland de många hjälplösa, som där fingo uppehälle och vård, var sannolikt en mängd sinnesslöa, ty med säkerhet vet man, att många sådana olyckliga fingo en fristad inom de gamla länshospitalen, hvilka vid »reformationstiden bildades på grundvalen af de indragna helgeandshusens donationer». Största delen af de sinnesslöa, som vårdades i hospitalen, voro äldre personer, men äfven barn mottogos. Emellertid gjordes vid denna tid nya försök att meddela de sinnesslöa någon undervisning.

Först i en senare tid har man börjat det människovänliga arbetet att söka bibringa äfven de sinnesslöa barnen några insikter, utveckla deras själskrafter och öfva dem att använda sina händer till utförande af allehanda arbeten.

»Söker man tillbaka i sinnesslösakens historia», säger en kännare af denna historia, »finner man snart, att den jordmån, hvarur den första brodden till omsorgen för de sinnesslöa skjutit upp, är olika i olika land.»

Stundom är det ren humanitet, som ligger till grund för de första sträfvandena att bättra de sinnesslöas förhållanden. Dessas olyckliga belägenhet gjorde djupt intryck på någon människovänlig människa och förmådde henne att vidtaga åtgärder för att bereda dem en mänskligare tillvaro. Sådant var förhållandet i Sverige, där bataljonspredikanten P. B. J. Glasell grep sig an med försök att undervisa sinnesslöa. År 1863 öppnade han på en egendom i västra skärgården en skola för barn, som ledo af idioti. Ledningen af skolan öfvertogs sedan af fröken Emanuella Carlbeck, som redan förut sysselsatt sig med undervisning af dylika barn.

I andra länder, t. ex. Tyskland och Danmark, har intresset för sinnesslöa utvecklats sig ur verksamheten för döfstumma barns uppfostran och undervisning.

I England och Frankrike har arbetet för de sinnesslöas höjande helt naturligt framgått ur den omsorg, man ägnat åt sinnessjuka. Vi säga helt naturligt, då ju sinnesslöhet är en form af sinnessjukdom, då man tager ordet sinnessjukdom i vidsträckt bemärkelse.

Den af fröken Carlbeck ledda anstalten flyttades år 1868 till Sköfde, och samma år vidtoges åtgärder för att skaffa den ekonomiskt understöd. En förening bildades, som kallade sig »Föreningen för sinnesslöa barns vård». Dess ändamål var att verka för sådana barns uppfostran till medvetna och nyttiga medlemmar i samhället. Den sökte vinna sitt mål genom att insamla medel dels för understödjande af Carlbecks skola, dels för upprättande af en uppfostringsanstalt för sinnesslöa, som skulle vara byggd på de grundsatser, som vid dylika anstalter i utlandet befunnits lämpliga.

År 1870 anordnade föreningen en uppfostringsanstalt för sinnesslöa i Stockholm.

År 1866 öppnade D. R. Bruce i byn Bläsenberg, belägen i Munktorps socken af Västmanlands län, en skola för döfstummas undervisning i vanliga skolämnen och handarbeten. I denna skola intogs år 1867 en sinnesslö elev, och följande år inskrefvos i anstalten tre sinnesslöa elever. Våren 1871 flyttades skolan till Sofielund invid Strömsholm, och det dröjde ej länge, förrän den mottog endast sinnesslöa barn.

År 1874 öppnades i Strängnäs en anstalt för sinnesslöas vård. Denna, som hade understöd af landstinget, var ej afsedd att blifva en egentlig läroanstalt utan hufvudsakligen en asyl för sådana sinnesslöa, hvilka, obildbara som de voro, ej kunde få stanna kvar i de egentliga läroanstalterna. Men år 1881 vidgades anstalten, så att den jämte asyl tillika blef en uppfostringsanstalt för bildbara sinnesslöa barn.

År 1874 anordnades i närheten af Gäfle en skola för sådana sinnesslöa barns vård och uppfostran, som tillhörde Gäfleborgs län. Skolan underhölls af »Gäfleborgs läns förening för sinnesslöa barns vård» med bidrag af medel, som sammanskötes af enskilda, samt af understöd, som landstinget beviljat för ändamålet.

Äfven Skaraborgs läns landsting anslog medel till understöd af fröken Carlbecks anstalt, som år 1875 blifvit förflyttad från Sköfde till Johannesberg i närheten af Mariestad.

År 1878 öppnades å lägenheten Lilla Mariehof i närheten af Söderköping »Östergötlands läns uppfostringsanstalt för sinnesslöa barn». Denna, som helt och hållet bekostades af landstingsmedel och de intagna barnens skolafgifter, flyttades fyra år därefter till Söderköping.

År 1878 inrättades ännu en läroanstalt för sinnesslöa barn. Den förlades till Möllevången i närheten af Lund. I den fingo intagas sinnesslöa, som kunde i någon mån anses bildbara. Företräde lämnades åt barn, som tillhörde Malmöhus län. Anstalten underhölls af landstinget med bidrag af de afgifter, som betalades af de intagna barnens målsmän.

År 1881 började en sådan uppfostringsanstalt, hvarom här är tal, sin verksamhet å lägenheten Fridå i närheten af Örebro. Anstalten, som uppbar understöd af landstingsmedel, flyttades följande år till Lilläng i närheten af samma stad.

År 1883 invigdes en uppfostringsanstalt för sinnesslöa bildbara barn från Småland och Öland. Denna förlades till Nannylund i närheten af Eksjö. Till anstaltens underhåll bidrogo de fyra landstingen i de småländska länen i mån af folkmängden inom de särskilda landstingsområdena.

Samma år fick äfven Uppsala län en skola för länets sinnesslöa barn. Denna förlades till Rickomberga i närheten af Uppsala. Anstalten underhölls af landstingsmedel och skolafgifter.

År 1886 började tvenne skolor för sinnesslöa sin verksamhet. Den ena, afsedd för Blekinge län, förlades till Karlshamn, den andra, som företrädesvis mottog barn från Kristianstads län, blef förlagd invid Hessleholms järnvägsstation. Dessa anstalter upprättades af landstingen i de respektive länen.

Samma år ökades skolorna för sinnesslöa med ännu två: den ena i närheten af Södertälje, den andra å Åbergstorp invid Jönköping. Den senare flyttades sedan till Attarp i Bankeryds socken. Anstalten vid Södertälje, som fick namnet »Caroline von Vegesacks minne», ville erbjuda ett godt hem med skola för sådana barn, som ej kunde följa med undervisningen i skola för normala barn, och hvilkas föräldrar och målsmän föredrogo ett sådant hem framför de större anstalterna för sinnesslöa. Den andra anstalten blef kallad Ebenezer. Den hade till syfte att mottaga bildbara abnorma barn af bemedlade familjer för att bereda dem ett familjehem, ordnad i enlighet med deras vanor. Anstalten ville sålunda vara på en gång hem och skola.

För idiotiska barn från Kopparbergs län började en skola sin verksamhet i Falun år 1888. Den var anordnad af landstinget. Samma år öppnade »Värmlands läns förening för sinnesslöa barns vård» en skola för dylika barn. Den blef förlagd i den s. k. Dalmersgården invid Karlstad. Under år 1888 kom ännu en anstalt, som hade till syfte att verka för ifrågavarande barns bästa, till stånd. En enskild person upprättade under nämnda år å Vilhelmsro i närheten af Jönköping en anstalt, kallad Hoppet, som var afsedd att vara både skolhem och asyl. Den skulle därjämte till undervisning och vård mottaga sådana sinnesslöa, som ledo af epilepsi, och

bland dem äfven sådana, som ledo af hämmad utveckling (idioti).

Under tiden till år 1894 vidtogos med här ofvan uppgifna anstalter åtskilliga förändringar. De viktigaste bland dessa må här anföras. Genom gåfvobref öfverlämnades år 1883 anstalten Johannesberg till Skaraborgs läns landsting, ehuru dock dispositionsrätten icke öfvergick, förrän Emanuella Carlbeck upphörde att förestå anstalten. Enligt beslut, som Örebro läns landsting fattade år 1885, öfvertog landstinget den invid Örebro stad arbetande sinnesslöskolan. Tre år därefter flyttades Uppsala läns skola till egendomen Karlsro invid Uppsala, hvilken blifvit inköpt för ändamålet. Gäfleborgs läns förenings skola, som någon tid efter dess inrättande blifvit flyttad till Gäfle stad, delades i två afdelningar. Den ena afdelningen, som bestod af flickorna och de mindre gossarne, fick stanna kvar i de gamla, i staden belägna lokalerna, den andra afdelningen, som utgjordes af de större gossarne, flyttades till lägenheten Karlsberg invid Gäfle. Anstalten å Sofielund invid Västerås öfvertogs år 1890 af Västmanlands läns landsting, som därefter öfverlämnade den till skolans föreståndarinna, som afgiftsfritt fick disponera öfver den mot skyldighet att där till vård och underhåll mottaga såväl bildbara som icke bildbara sinnesslöa barn från länet samt meddela de bildbara den undervisning, för hvilken de kunde vara mottagliga.

Sedan uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn varit i verksamhet några år, och, då till följd däraf åtskilliga af dem, som varit i dessa anstalter intagna, måste lämna anstalterna, emedan de nu slutat sin skolkurs, fann man, att de utgående ej ägde den arbetsskicklighet, som var nödvändig, för att de någorlunda skulle kunna reda sig i lifvet. Då uppstod frågan, hvilka åtgärder man borde vidtaga för att bereda de utgångna eleverna tillfälle att än vidare utbilda den arbets-skicklighet, de i skolan förvärfvat, och därigenom sätta dem i stånd att kunna förtjäna, hvad som erfordras för deras uppehälle, eller att åtminstone därtill bidra. Man kom då att tänka på s. k. arbetshem. I dessa skulle de elever, som genomgått en uppfostringsanstalt för sinnesslöa, mottagas och sysselsättas med sådana arbeten, som för dem syntes lämpliga,

till dess de förvärfvat en sådan färdighet, att de skulle kunna åtminstone under någon annans ledning ägna sig åt nyttigt arbete. Inom flera landsting väcktes förslag om inrättande af arbetshem. I åtskilliga af dessa förslag uttalades den tanken, att två eller flera närgränsande landstingsområden borde förena sig om inrättande af gemensamt arbetshem, enär därigenom kostnaden skulle blifva mindre för hvarje särskildt landstingsområde. Allmänt insåg man visserligen behovet af arbetshem, men de dryga kostnader, som voro förenade med anordnandet af sådana, vållade, att endast få dylika hem blefvo inrättade under tiden före år 1894.

Vid denna tid funnos, enligt uppgift i det kommittébetänkande, som nämnda år afgafs af de kommitterade, som erhållit uppdrag att inkomma med underdånigt förslag till ordnande af sinnesslöas undervisning, sex arbetshem. Det första inrättades år 1878 i Stockholm af en enskild förening. Detta jämte en för hemmet inköpt egendom, belägen i Rickomberga by i närheten af Uppsala, öfvertogs år 1890 af »Föreningen för sinnesslöa barns vård». Arbetshemmet, som förldades till nämnda egendom, är afsedt för de manliga elever, som hafva utgått från sinnesslö-skolan i hufvudstaden. Vid Johannesbergs uppfostringsanstalt var en särskild »arbetsafdelning» inrättad i samband med anstalten. Denna afdelning hade samma uppgift som ett arbetshem. År 1887 öppnades af »Gäflleborgs läns förening för sinnesslöa barns vård» ett arbetshem för de kvinnliga elever, som genomgått föreningens skola. Detta var förlagdt å en gård, som gränsade intill skolan. Uppsala läns landsting inköpte egendomen Karlsro, som låg i närheten af länets skola. Där grundades år 1888 ett arbetshem för vuxna personer, hvilka väl kunde anses såsom arbetsföra, men som dock fortfarande voro i behof af särskild ledning och vård till följd däraf, att de ännu voro alltför litet utvecklade för att kunna utan fara för tillbakagång lämnas utan den omvårdnad, som bereddes dem i arbetshemmet. Den förening, som år 1878 grundat arbetshem för Stockholmsskolans manliga elever, anordnade tio år därefter ett arbetshem för samma skolas kvinnliga elever. Det förldades till huset nr 14 vid Norrtullsgatan i Stockholm.* Sedan

* Nu är hemmet flyttadt till Hornsberg.

ytterligare fem år förflutit, anordnades ett arbetshem invid Örebro.

Men under arbetet för de sinnesslöa barnens uppfostran kom man snart till insikt om att det icke var tillräckligt att sörja för att erforderligt antal skolor och arbetshem inrättades. Man måste ock se till, att anstalter anordnades för sådana sinnesslöa barns vård, som ej voro mottagliga för bildning. Dylika anstalter hafva blifvit kallade för asylor. Före år 1894 hade man visserligen vidtagit en och annan åtgärd för att bereda vård åt dessa olyckliga, men det var dock ett jämförelsevis litet antal barn, för hvilka asylvård var anordnad. Sinnesslö-anstalten i Strängnäs var, såsom ofvan blifvit nämnt, till en början hufvudsakligen afsedd för obildbara sinnesslöa, men efter någon tid förändrades den så, att den företrädesvis skulle mottaga sådana sinnesslöa, som voro mottagliga för bildning. Anstalten å Sofielund var anordnad både till skola och asyl. Likadant var förhållandet med anstalten å Johannesberg. År 1886 öppnades »Skaraborgs läns idiotasyl». Denna var förlagdt till en lägenhet vid Säckestads kvarn invid Mariestad. Sedan flyttades den till egendomen Hindsberg i Leksbergs socken och därefter till närheten af Sköfde. Den upprättades genom anslag från den s. k. silfverbröllopsfonden, som var samlad för att genom något filantropiskt verk hugfästa minnet af konung Oscar II:s och drottning Sofias silfverbröllophögtid. År 1889 upprättades asylen »Skuggan» å Vilhelmsro i närheten af Jönköping. Där mottogos äfven sådana sinnesslöa, som ledo af epilepsi, oafsedt om de voro bildbara eller icke mottagliga för bildning. En förening, som bildats för vård af fallandesjuka sinnesslöa barn, öppnade år 1892 å Mariehäll invid Sundbyberg ett hem för dylika barn. De af dessa, som voro bildbara,ingo där undervisning både i bokliga ämnen och handaslöjd. Vid Högalid i närheten af Mariestad och vid Åhus funnos asylor. Dessutom mottogos asylyster vid den ofvan omtalade anstalten »Hoppet» å Vilhelmsro. Slutligen hade skyddshemmet för abnorma flickor i Karlskrona, som kommit till stånd redan år 1869, hufvudsakligen karaktär af asyl för de sinnesslöa, som där mottogos.

Hvad vi nu hafva meddelat, är en öfversikt öfver hvad landsting, enskilda föreningar och enskilda personer hafva uträttat för de sinnesslöa barnens uppfostran och vård intill år 1894. Under sagda tid började äfven staten småningom understödja arbetet. Redan år 1869 väckte häradshöfding Hasselrot i riksdagens Första kammare motion om ett årligt bidrag af 500 kr. för en tid af tre år till hemmet för sinnesslöa barn i Sköfde. Med anledning häraf beslöt riksdagen att ingå till Kungl. Maj:t med en skrifvelse med anhållan, att Kungl. Maj:t täcktes, efter vederbörandes hörande, taga i öfvervägande, huruvida icke berörda anstalt måtte anses förtjänt af allmänt understöd.

Riksdagens skrifvelse remitterades till Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Skaraborgs län, domkapitlet i Skara och Serafimerordensgillet. Nämnda myndigheter vitsordade, att anstalten vore väl förtjänt af understöd af statsmedel, samt tillstyrkte, att erforderligt statsanslag måtte åt den beredas. Härvid erinrade Serafimerordensgillet, att den anstalt, hvarom fråga vore, kunde anses jämförlig med de flerstädes inom riket befintliga privatanstalter för döfstummas uppfostran och undervisning, och att dessa ansetts förtjänta af statsunderstöd. Därför borde anstalten i Sköfde, ehuru den vore afsedd för sinnesslöas uppfostran, jämväl komma i åtnjutande af statsanslag. Med hänsyn till anslaget storlek tillstyrkte ordensgillet, att åt anstalten måtte beviljas ett årligt understöd, beräknadt efter 100 kr. för hvarje under året där underhållet sinnesslött och medellöst barn, dock icke för flera sådana än 25, hvilket vore det högsta antal, som i anstaltens dåvarande skick syntes kunna lämpligen där vårdas.

På de anförda skälen föreslog Kungl. Maj:t i proposition till 1870 års riksdag, att 2,500 kr. för år 1871 måtte anvisas på extra stat såsom understöd åt nämnda anstalt att utgå med 100 kr. för hvarje där intaget barn.

Riksdagen fann betänkligt, att enligt förslaget alla elever skulle vara medellösa, för att hela statsanslaget skulle komma anstalten till godo. Häraf skulle blifva en följd, att sådana elever, som kunde helt och hållet eller till någon del bekosta sitt underhåll, skulle från anstalten uteslutas, utan att därigenom dess ekonomiska ställning blefve förbättrad. Det

äskade anslaget blef dock beviljadt för år 1871, dock med villkor att vid anstalten underhölls och vårdades två frielever. Anstalten i Sköfde fick på samma villkor uppbära lika stort statsanslag under åren 1872-1874. År 1873 beviljade riksdagen ett extra anslag af 2,000 kr. att utgå under närmast följande år till den af Föreningen för sinnesslöa barns vård i Stockholm upprättade skola. Villkoren för anslaget erhållande voro, att i anstalten vårdades minst tjugu elever och att fyra friplatser anordnades.

Riksdagen medgaf år 1874, att ett lika stort anslag skulle på samma villkor få utgå till sistnämnda skola äfven under år 1875. Dessutom beviljade 1874 års riksdag ett extra anslag af 5,000 kr. att under år 1875 utgå till den af Emanuella Carlbeck upprättade anstalten, mot villkor att fyra obemedlade sinnesslöa barn där komme i åtnjutande af kostnadsfri undervisning och vård.

År 1875 beviljade riksdagen till Carlbecks anstalt samma anslag för år 1876 och bestämde för dess uppbärande samma villkor. Dessutom höjde riksdagen anslaget till skolan i Stockholm till 5,000 kr., mot villkor att där vårdades minst 20 elever, och af dessa 6 afgiftsfritt. Nämnda anstalter fingo på samma villkor som tillföre uppbära lika stora anslag under åren 1877 och 1878. Under år 1878 fick äfven en tredje anstalt uppbära statsunderstöd. Till Gäfleborgs läns förenings skola hade nämligen riksdagen år 1877 beviljat ett extra anslag af 1,500 kr., mot villkor att i densamma vårdades och undervisades minst 15 elever.

Under år 1878 inkommo till Kungl. Maj:t följande ansökningar om statsunderstöd för år 1879:

Emanuella Carlbeck anhöll om 5,000 kr. på samma villkor som förut.

Föreningen för sinnesslöa barns vård i Stockholm äskade, att, med afseende å det ständigt växande antalet inträdesökande, särdeles bland de fattigaste klasserna, det anslag, föreningen åtnjöt, måtte höjas till 10,000 kr., mot villkor att friplats bereddes för 10 elever samt att undervisning och handledning meddelades blifvande lärarinnor och sköterskor vid sinnesslöanstalterna.

Gäffleborgs läns förening för sinnesslöa barns vård anhöll, att, då elevantalet under året skulle höjas till 20, få ett där-
efter afpassadt förhöjdt anslag och detta utan skyldighet att
mottaga frielever i sin skola.

Landstinget i Malmöhus län anhöll, att Kungl. Maj:t
täcktes vid aflåtande af propositionen till riksdagen om an-
slag till ifrågavarande inrättningar jämväl beräkna under-
stöd åt nämnda läns uppfostringsanstalt för sinnesslöa
barn.

Sundhetskollegium, som erhållit befallning att inkomma
med utlåtande öfver ofvannämnda ansökningar, framhöll be-
hofvet af anslag af allmänna medel såväl för ifrågavarande
skolor som ock för andra uppfostringsanstalter för sinnesslöa
barn, som kunde komma att inom landet upprättas, och som,
då de vore afsedda äfven för fattiga barn, med lika grundade
skäl som förut befintliga skolor kunde göra anspråk på under-
stöd af statsmedel. De för ändamålet anslagna medlen borde
efter behof och på likformiga villkor fördelas mellan de sär-
skilda skolorna.

På grund af hvad kollegiet föreslagit uppdrogs åt detta
att inkomma med yttrande angående beloppet af det anslag,
som kunde finnas erforderligt till understöd åt uppfostrings-
anstalter för sinnesslöa, samt att i samband härmed föreslå
villkor för att komma i åtnjutande af anslag.

I det yttrande, som kollegiet afgaf, anförde kollegiet, att
bland de villkor, som blifvit fästa vid dittills beviljade under-
stöd åt ifrågavarande anstalter, åtnjutandet af ett visst bidrag
för hvarje intagen elev — hvilket jämväl iakttoges vid för-
delningen af de till understöd åt mindre uppfostringsanstalter
för medellösa döfstumma och blinda anslagna medel — syntes
kollegiet vara det principiellt riktiga, och föreslog kollegiet,
att understöd af statsmedel åt sinnesslöa barn i allmänhet
icke skulle beräknas lägre än vid förenämnda anstalter
för döfstumma och blinda, eller till 100 kr. för hvarje elev.

Beträffande de villkor i öfrigt, hvarunder anslag till
ifrågavarande skolor borde utgå, erinrade kollegiet i främsta
rummet om nödvändigheten att inskränka statens understöd
till sådana anstalter, hvilka hade till uppgift att genom
undervisning och tjänlig sysselsättning i öfrigt förbättra de

sinnesslöa och om möjligt göra dem till nyttiga samhälls-
medlemmar. Härvid borde staten bidraga, liksom den beredde
andra samhällsmedlemmar tillfälle till undervisning. För öf-
riga sinnesslöa borde statens mellankomst lika litet kunna
tagas i anspråk som för obotligt sjuka eller fattiga i all-
mänhet.

De villkor, som kollegiet föreslog för åtnjutande af stats-
bidrag, voro hufvudsakligen följande:

Endast sådana barn, som kunde anses mottagliga för
uppfostran och undervisning, och bland dessa icke något, som
vore under 6 år eller öfver 15, finge mottagas som skol-
elever;

understödet borde beräknas efter de vid årets början i
skolan intagna barn, och vid anstalter, hvarest jämte skol-
elever mottoges elever endast till vård, dessa senares antal
icke finge i beräkningen ingå;

hvarje skola skulle hafva sin inspektör, utsedd af dess
styrelse eller uppehållare, hvarjämte där borde vara anställd
en läkare, hvilken kunde lämna redogörelse för elevernas
hälsotillstånd;

barn, som lede af konvulsioner, fallandesot, sinnessjuk-
dom eller smittosam sjukdom, borde ej få intagas i skolan;

den, som under vistelsen i skolan visade sig icke vara
mottaglig för uppfostran, borde därifrån skiljas; och elev,
som i skolan ej kunde göra vidare framsteg, borde ej heller
där längre få kvarstanna.

De af kollegiet föreslagna villkoren fullgjordes visser-
ligen icke af anstalterna vid Mariestad och i Stockholm,
men, då dessa anstalter redan uppburit statsbidrag efter andra
grunder och anordnat sig därefter, samt, hvad särskildt be-
träffar sistnämnda skola, det i förhållande till elevantalet
tämligen höga belopp, hvartill statsbidrag blifvit begärdt,
kunde rättfärdigas af den uppgift, skolan ville ikläda sig,
nämligen att uppfostra lärarinnor och sköterskor för andra
skolor för sinnesslöa, ansåg kollegiet dessa två skolor icke
böra underkastas de af kollegiet föreslagna allmänna villkoren
för statsbidrags beviljande. Kollegiet förordade därför bifall
till dessa skolans ansökningar och tillstyrkte beträffande de
föreslagna villkoren endast den ändring, att vid skolan i

Stockholm skulle uppfostras minst 25 elever och bland dessa 10 afgiftsfritt, dock med tillåtelse för skolans styrelse att i stället för högst 4 frielever intaga dubbla antalet mot half afgift, hvarjämte vid skolan borde, utöfver det för elevernas undervisning och vård nödiga antal lärarinnor och sköterskor, anställas minst 3 personer, som därtill ville utbilda sig.

Hvad anginge det belopp, som vore behöfligt utöfver de 15,000 kr., hvilka begärts för sist omförmälda skolor, berodde det naturligtvis på antalet elever, som i öfriga skolor komme att under år 1879 åtnjuta undervisning. För Gäfle hade antalet uppgifvits till 20, och det kunde antagas, att antalet elever i Malmöhus läns skola icke skulle understiga detta antal. Medel borde dessutom icke helt och hållet saknas för den händelse, att elevantalet skulle ökas. Om anslaget, såsom lämpligast syntes, beräknades efter 50 elever, skulle det uppgå till 5,000 kr., och föreslog därför kollegiet, att sammanlagdt 20,000 kr. måtte för ifrågavarande ändamål beviljas.

I öfverensstämmelse med hvad kollegiet sålunda föreslagit, dock med den förändring i afseende å villkoren, att de skolor, som åtnjöte understöd af statsmedel, skulle vara underkastade den inspektion, chefen för ecklesiastikdepartementet bestämde, samt att elevantalet vid skolan i Stockholm skulle bestämmas till 35, framlade Kungl. Maj:t proposition till 1878 års riksdag.

Det äskade anslaget, 20,000 kr., blef af riksdagen beviljadt att utgå under år 1879 på de villkor, som af Kungl. Maj:t föreslagits. Riksdag efter riksdag beviljades samma belopp till och med år 1882. Följande års riksdag föreslog Kungl. Maj:t, att anslaget måtte förhöjas till 25,000 kr., emedan antalet skolor för sinnesslöa hade ökats, hvadan ett större anslag vore af behovet påkalladt, för att hvarje skola skulle komma i åtnjutande af det stadgade maximibeloppet, 100 kr. för hvarje elev. Det förhöjda anslaget blef af riksdagen beviljadt för år 1884 på enahanda villkor, som bestämts af närmast föregående riksdagar, men riksdagen fäste i sin skrifvelse härom uppmärksamhet på att olika grunder tillämpades vid utdelningen af statsanslaget, i det att skolan i

Stockholm hade rätt att utbyta 4 frielevplatser mot 8 platser för halfbetalande, under det att öfriga skolor ej ägde motsvarande rätt. I sammanhang härmed framhöll riksdagen, huruvida icke den grundsats, som kommit till användning vid anstalten i Stockholm i fråga om halfbetalande elever, skulle kunna med fördel utsträckas äfven till öfriga anstalter i riket, så att de om möjligt kunde befrias från bördan att underhålla frielever, genom hvilken åtgärd äfven den förmån skulle beredas allmänheten, att ett större antal barn kunde intagas i uppfostringsanstalterna för sinnesslöa. Skulle half afgift finnas för hög, kunde grundsatsen möjligen ytterligare jämkas, så att nedsättning blefve medgifven till en fjärdedel o. s. v.

Äfven vid 1884 års riksdag begärde Kungl. Maj:t för ändamålet i fråga samma belopp, eller 25,000 kr. Beloppet blef ock af riksdagen beviljadt, med villkor att understödet skulle utdelas i öfverensstämmelse med de grundsatser, som föregående år blifvit fastställda, dock så, att samtliga anstalter skulle i främsta rummet erhålla 100 kr. för hvarje vid årets början i anstalten intaget barn mellan 6 och 15 år, som vore mottagligt för undervisning.

I den proposition angående anslag af allmänna medel till understöd åt skolor för sinnesslöa, som Kungl. Maj:t framlade för 1885 års riksdag, anförde Kungl. Maj:t bland annat:

Staten hade dittills icke tagit direkt befattning med skolorna för sinnesslöa. Kungl. Maj:t ansåg icke någon ändring häri böra ske. Men, sedan en sådan anstalt kommit till stånd, syntes för upprätthållande af dess verksamhet statens bistånd böra kunna med säkerhet påräknas. Den ovisshet, som i detta hänseende hittills rådt, då anslag för ändamålet beviljats blott för ett år i sänder och under olika villkor samt statsbidragen utgått med växlande belopp, borde icke onödigt förlängas. Den på detta område vunna erfarenhet vore i själfva verket tillräcklig, för att åtgärder kunde vidtagas till avvägbringande af mera stadga och större likformighet härutinnan. Hvarje anstalt af ifrågavarande slag, som uppfyllde föreskrifna villkor, borde sålunda tillförsäkras att under alla förhållanden för hvarje behörigen kvalificerad elev komma i åtnjutande af statsbidrag till det belopp, som ur-

sprungligen varit afsedt och fortfarande syntes vara tillräckligt, eller 100 kr. En sådan trygghet kunde vinnas endast därigenom, att anslaget uppfördes såsom förslagsanslag å ordinarie stat.

Beträffande frågan om utbildningen af lärarinnor och sköterskor för sinnesslöa barn hade Föreningen för sinnesslöa barns vård i Stockholm i skrifvelse till Kungl. Maj:t föreslagit, att staten i egen anstalt skulle låta meddela den nödiga teoretiska och praktiska undervisningen för sådana lärarinnors och sköterskors utbildande. Då emellertid detta skulle vålla ganska stora kostnader och svårigheter, borde någon annan utväg beredas. Enligt inhämtade upplysningar skulle omförmälda förening kunna åtaga sig att mot ett årligt anslag af 6,000 kr., jämte bibehållande af skyldigheten att mottaga och vårda 10 sinnesslöa barn utan afgift, dock med rätt att, om föreningen så ville, i stället för hvarje frielev mottaga 2 halfbetalande elever, därjämte årligen lämna undervisning åt minst 4 personer att utbildas, 2 till lärarinnor och 2 till sköterskor. Genom en sådan anordning skulle utgifterna för staten blifva betydligt mindre, än om staten själf skulle upprätta en egen anstalt för ändamålet.

Kungl. Maj:t föreslog därför riksdagen, att på ordinarie stat måtte uppföras ett förslagsanslag af 25,000 kr. att användas med 6,000 kr. till utbildande af lärare- och vårdarepersonal och i öfrigt utgå till understöd åt inhemska uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn under förut bestämda villkor, med den ändring att understödet för hvarje år skulle utgå med 100 kr. för hvarje vid årets början intaget barn, som vore mottagligt för undervisning.

Riksdagen beslöt att på ordinarie stat från och med år 1886 uppföra ett förslagsanslag af 25,000 kr. att utgå till understöd åt inhemska undervisningsanstalter af ifrågavarande slag på de af Kungl. Maj:t sålunda föreslagna villkor, hvarjämte riksdagen medgaf, att af anslaget ett belopp af 6,000 kr. finge användas till att vid Föreningens för sinnesslöa barns vård i Stockholm vårdanstalt utbilda lärare- och vårdarepersonal för sådana barn, dock under villkor dels att föreningen skulle vara skyldig att mottaga och vårda 10 sinnesslöa barn utan afgift eller, om föreningen hellre så ville,

i stället för hvarje frielev två halfbetalande, samt årligen lämna undervisning åt fyra personer att utbildas, två till lärarinnor och två till sköterskor, dels att föreningen vid mottagande af frielever eller halfbetalande elever icke finge lämna företråde åt sinnesslöa barn från Stockholm, utan att inträde skulle i lika mån stå öppet för sinnesslöa barn från alla delar af riket, dels ock att föreningen skulle underkasta sig den inspektion öfver anstalten, som Kungl. Maj:t kunde finna skäligt att bestämma.

Sedan sålunda det äskade anslaget blifvit af riksdagen beviljadt, utfärdade Kungl. Maj:t den 5 juni 1885 kungörelse, som innehöll bestämmelser angående åtnjutande af understöd utaf berörda anslag.

Det belopp, som enligt de gifna föreskrifterna fördelades mellan de särskilda anstalterna, steg år efter år. År 1886 utbetalades 28,100 kr.; år 1893 hade det ifrågavarande beloppet stigit till 43,700 kr.

Emellertid hade man kommit till insikt om att de i skolorna intagna eleverna ej därstädes kunde vinna erforderlig utbildning för att sedan kunna med sitt arbete förtjäna sin utkomst eller därtill i nämnvärd grad bidra. Föreningen för sinnesslöa barns vård i Stockholm anhöll därför hos Kungl. Maj:t år 1888, att proposition måtte aflåtas till riksdagen om beviljande af anslag för beredande af arbetshem för äldre sinnesslöa personer, hvilket anslag skulle utgå med 100 kr. om året för hvarje i arbetshemmet intagen sinnesslö person, som ingåfve förhoppning om vidare utbildning. Denna ansökning föranledde ej någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Fyra år därefter, riksdagen 1892, väckte ledamoten i Första kammaren C. Ehrenborg motion därom, att nuvarande förslagsanslaget till ifrågavarande uppfostringsanstalter måtte höjas till 70,000 kr. att utgå med 200 kr. till hvarje bildbart, å anstalt intaget barn efter gällande bestämmelser. Som skäl för förslaget, att anslaget måtte höjas, anfördes, att många sinnesslöa barn af ekonomiska orsaker ännu måste vara i saknad af undervisning. Det statsanslag, som nu utginge, hade visserligen bidragit till att många barn kommit in i skolor, men ett större antal skulle helt visst blifva i dem intagna, om anslaget höjdes till 200 kr. för hvarje bildbart

barn, som i de anstalter, hvarom här är tal, finge fullständig vård och undervisning. Rättvisa syntes ock ligga däruti, att statsbidraget ökades till skolorna för sinnesslöa, då staten understödde döfstumskolorna med ett belopp af 250 kr. för hvarje i döfstumanstalt intaget barn.

Ökades statsbidraget till ifrågavarande uppfostringsanstalter, skulle sannolikt landstingen blifva villigare att göra mer för denna sak i stort sedt, än de hittills gjort. Från alla håll höjdes röster för att arbetshem, dels själfständiga, dels i förening med redan befintliga skolor, måtte anordnas. Skolorna fyllde endast en del af det förefintliga behovet. Man vände sina förhoppningar till den tid, då arbetshem och asyler skulle fylla den kännbara brist, som nu ofta gjorde sig gällande, då skolan måste lämna från sig antingen relativt utbildade eller ock obildbara andesvaga med det medvetande, att de ej skulle erhålla den ledning och vård, som de behöfde.

Riksdagen, för hvilken särskildt det i motionen framhållna missförhållandet mellan statens bidrag till döfstumskolorna och dess bidrag till skolorna för sinnesslöa syntes beaktansvärdt, ansåg, att, om bifall till förslaget skulle i önskvärd mån kunna verka till ökning af antalet i skolorna intagna barn, föreskrift borde meddelas därom, att vederbörande skolstyrelse icke finge af mindre bemedlade föräldrar fordra högre årsafgift än visst skäligt belopp, ty i annat fall kunde den samhällsklass, för hvilken tillträdet till ifrågavarande undervisningsanstalter företrädesvis borde underlättas, eller sådana obemedlade, som icke för sina barn erhöle fattigvård, tilläfventyrs icke blifva af den afsedda förmänen delaktiga. Riksdagen saknade emellertid tillräcklig utredning för att kunna bedöma, hvilket belopp i ofvan angifna hänseende kunde anses skäligt, likasom ock huruvida det af motionären föreslagna beloppet, 200 kr., för hvarje barn vore väl afvägdt. Det syntes riksdagen tillika med skäl kunna ifrågasättas, huruvida icke för statsunderstödet utgående borde som uttryckligt villkor föreskrifvas medverkan af landsting eller för städer, som icke i landsting deltog, af stadsfullmäktige. Med afseende härpå och då frågan om ökad statsbidrag åt skolorna för sinnesslöa syntes riksdagen alltför betydelsefull,

för att icke ett steg i riktning mot dess lösning borde tagas, anhöll riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t, det Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, i hvad mån och under hvilka villkor ökad statsunderstöd åt uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn borde anvisas, och därefter framlägga det förslag, hvartill förhållandena föranledde.

Med anledning af denna riksdagens skrifvelse, som är dagtecknad den 20 maj 1892, uppdrog Kungl. Maj:t den 22 september 1893 åt en kommitté att afgifva det underdåniga utlåtande och förslag i detta afseende, hvartill omständigheterna kunna föranleda.

(Forts.)

Carl K—n.

11.

Behovet af en ny lärobok i biblisk historia.

Trots de förtjänster, de nu använda läroböckerna i biblisk historia äga, är det knappt någon, som fullt fyller de kraf, man nu måste ställa på en sådan lärobok. Vi vilja nämna några egenskaper, som enligt vår mening skola utmärka den.

Gamla testamentet.

Lärobokens innehåll skall bestämmas af den bästa möjliga uppfattning af gamla testamentets historia. Denna historia är föremål för inträngande forskningar, som i viktiga fall gifvit en ny syn på tingen. Dessa forskningar ha visserligen gjort enskilda saker något tvifvelaktiga, men de ha ej, såsom somliga mena, omstörtat tron på Guds uppenbarelse till Israel. De gifva oss säkrare insikter i Israels verkliga historia, än vi förut ägt.

Läroboken skall ej ha till uppgift att ge det största möjliga mått af berättelser och data ur gamla testamentet, utan att med så litet material som möjligt gifva bilder af en-

skilda personer och inblick i samt en viss öfversikt af Israels historia. Det är ej ett synnerligt stort antal enskilda personer, af hvilka vi i gamla testamentets skrifter kunna få mera fullständiga, fullt lefvande och konkreta bilder. Det är folket, som här träder i förgrunden. De enskildas lif är nära sammanväfdt med folkets lif. Dock kunna vi få fram ej så få sköna gestalter, som vi liksom kunna lösgöra från folket och betrakta i deras individuella själfständighet. Ja, själfva folket ter sig såsom strängt individualiseradt, så att det kan tjäna till exempel både som individ och som folk. Just såsom folk är det ett lämpligt exempel att lära barnen förstå betydelsen af ett folk och af ett Guds rike.

Såväl de individuella gestalterna som de särskilda dragen ur folkets lif böra väljas så, att viktiga religiösa och etiska egenskaper genom dem framhållas och åskådliggöras. I fråga om folket bör det tydligt framträda, huru det under Guds ledning utvecklar sig alltmer till högre ståndpunkter, och huru dess historia behärskas af en genomgående idé, som syftar framåt mot det fullkomligare gudsriket i nya testamentet.

Hit hör, såsom något särdeles viktigt, att den bibliska historien på lämpligt sätt ger insikter i de stora religiösa och etiska grundtankarna i gamla testamentet. Det är dessa, som ge Israels historia dess blifvande och oförgångliga värde.

Här skola barnen i åskådlig historisk gestalt se Gud, som skapat världen och styr dess öden, som kräfvat helighet och rättfärdighet, som straffar och förlåter, som vill förbarma sig i den djupaste nöd. Och här skola de se stora drag af fromhet, helighet och humanitet hos Guds rätta tjänare i Israel.

Det torde vara lämpligt att vid undervisningen i biblisk historia ta fram något ur de rika skattkamrar vi ha i psalmerna, ordspråksboken och profeternas skrifter o. s. v. Det skulle kunna ske på olika sätt, t. ex. på det sättet, att man, vid skildringen af enskilda personer eller tillstånd hos folket, toge fram läroord ur de mindre skrifterna, som illustrerades af de historiska företeelserna och sammanfattade lärdomar, som dessa gifva.

Då man så gäfvat barnen insikter i gamla testamentets religion, torde det ej vara ur vägen att ge dem några föreställningar om religionen hos sådana folk, med hvilka israeliterna kommo i beröring, hvartill Israels historia i mer än ett fall ger direkt anledning. Så finge man in i den bibliska historien något religionshistoria, som då komme att visa, hvilka företräderna Israels religion ägde.

Nu några ord om det material mera i detalj, som bör finnas i en gamla testamentets bibliska historia.

Man skulle kunna börja med det historiska, med Abraham. Berättelserna om skapelsen o. s. v. skulle kunna insättas i sammanhang, som tillhöra de tider, då de i dem inneburna idéerna kommit fram. Det har nämligen ej skett strax i början af det israelitiska folkets tillvaro. Men skäl kunna anföras för att man bibehåller samma ordning, som bibeln själf anvisar.

Skapelseberättelsen ger oss de stora tankarna, att världen leder sitt upphof från en lefvande personlig Gud, som gifvit människan, sin afbild, en bestämd uppgift.

Berättelserna om syndafallet och Kain och Abel innehålla viktiga etiska element.

En kortare framställning om syndafloeden bör finnas, som illustrerar Herrens straffande verksamhet mot vår synd. Här bör dock särskildt betonas Herrens nådeförbund med Noa och hans löfte om naturens bestånd.

Guds nådeafsikter förverkligas genom skapandet af det israelitiska folket.

Patriarkernas historia behöfver ej vara så vidlyftig, som i en hel del läroböcker i biblisk historia är fallet. Vi ha här blandning af historia och helig saga. Personligheterna äro utrustade med viktiga drag, som utmärka fromma i gamla testamentet. Det gäller då att få fram dessa drag.

En bild bör gifvas af Abrahams personlighet, som visar honom såsom folkets grundläggare och såsom troshjälten, som hängifver sig åt Gud och förklaras rättfärdig. Sådana drag som förhållandet till Lot, Isaks offring m. m. torde ej behöfva åtminstone en utförligare behandling.

Jakobs historia bör finnas såsom bevis på Guds underbara ledning med en människa.

Josefs historia skall gifva bilden af den son, som hedrar föräldrarne, af den rene ynglingen, af den förlåtande brodern och den omsorgsfulle representanten för landsfadern. Sådana drag, som förhållandet till Potifars hustru, skola ej behandlas utförligt och detaljeradt.

Moses och folkets historia sammansmälta i betydande grad. Den bör behandlas så, att man får en åskådlig individuell bild af Moses underbara personlighet och tillika en bild af folkets lif i den numera bättre kända delen af dess tidigare existens. Mose skall skildras såsom den under Guds särskilda hägn stående ynglingen, såsom den Guds och folkets sak hängifne mannen, som förmedlar ny religiös kunskap, med uthållighet och tålmod leder folket och söker fostra det till ett Guds folk.

I fråga om själfva folket så beskrifvas dess uttåg ur Egypten och viktigare drag och moment ur ökenlifvet. Ett viktigt moment är lagstiftningen vid Sinai. De tio buden böra barnen göra bekantskap med vid läsningen af biblisk historia. Andra viktiga moment är dansandet kring guld-kalfven (afgudadyrkan), vistelsen vid Kades, striderna med amoreerna m. fl.

Folket hade nu en ökad kunskap om Gud, om villkoren för sedligt lif och om gudstjänst. Det skulle nu intaga det åt Abraham lofvade landet.

Här komma nu i korta drag Josuas verksamhet och hans nit för den rena gudsdyrkan.

Under domaretiden söker folket att utbilda sin samhällsordning. Det får del af kananeisk kultur och förfaller ofta till afgudadyrkan. Det drages med mycken ogudaktighet och råhet. Yttre fiender hota ofta dess själfständighet. Berättelsen om Gideon kan användas som exempel från denna tid. Flera äro knappt behöfliga. Icke Simson.

Öfvergången till konungatidens mera ordnade förhållanden bildas af Samuels verksamhet. Hans historia lämnas i korta drag.

Här skildras hans fromma moder, ynglingen, som offrar sig åt Guds tjänst, mannen, som såsom profet förkunnade om Gud och ingrep i det politiska lifvet. Eli och hans söner

böra ock något nämnas såsom exempel på en svag fader och illa uppfostrade söner.

Efter öfvergångstiden under Saul kommer Israels glanstid, Davids och Salomos tid. Hos David framhålles hans verksamhet för rikets storhet, hans nit för den sanne Gudens dyrkan, hans svagheter såsom människa, grymhet och sinnlighet, och såsom familjefader. Davids lif, förrän han blef konung, behandlas ej utförligt. Striden med Goliat behöfver väl ej nämnas. Berättelsen om Batseba framställes ej detaljeradt. Absaloms förhållande bör omtalas. Han är exempel på en dålig son. — David är Israels störste konung, som blir en föregångare till Messias. Härom tala emellertid profeterna.

Salomo håller på sitt sätt rikets glans vid makt och får anseende vida omkring. Han verkar för Guds dyrkan, särskildt genom byggandet af templet i Jerusalem. Själf förföll han senare till afguder.

Efter Salomo delas riket. Israelsriket var det större och låg närmare till för de hedniska grannarnes anfall. Det låg ock närmare till för mottagande af kulturelement från andra folk. Dyrkan af den sanne Guden bibehölls men uppblandades ofta med orena element såsom bilddyrkan och understundom ren afgudadyrkan. I Juda rike bibehölls den sanne Gudens dyrkan renare än i Israels rike.

Af Israelsrikets historia böra särskildt två tidpunkter kunna ge stoff åt den bibliska historien. Den ena är Akabs tid. Akab, gift med den feniciska Isebel, som var intrigant och samvetslös, införde hedniskt väsende, som bragte den sanne Gudens dyrkan i största fara. Tvenne andra personligheters bild bör kunna gifvas. Nabots historia ger godt stoff vid 5:e, 7:e och 8:e buden. Och så Elia. Han var den väldige väktaren på Sions höjder, som försvarade den sanna religionen och sedligheten. Utmärkande drag hos honom voro gudsfruktan, sorg öfver sitt folks elände och frimodighet inför människor (inför Akab). Såsom bevis på att han åtnjöt Guds skydd och välbehag i hög grad kunna anföras berättelserna om att korpar förde bröd till honom och att han upptogs till himmelen, hvilka berättelser naturligtvis fattas bildligt. Elia är en väldig representant för profetdömet, som blomstrat sedan Samuels dagar.

En annan viktig tidpunkt i Israels historia är Jerobeam II:s tid. Gudlösheten och sedeslösheten hade stigit högt. Då når också den profetiska verksamheten en ny höjd. Amos och Hosea få nya stora inblickar i Guds hemligheter och förmedla nya uppenbarelsen. De bestraffa gudlösheten, skrymteriet och osedligheten samt mana till bättring. De förkasta det yttre gärningsväsendet, äfven gudstjänsten, såsom en blott yttre gärning, och kräva hjärtats gudstjänst med lydnad mot Gud och kärlek till människor. Det är nya världsomskapande tankar, som nu såsom solstrålar belysa jorden.

I Judariket ha vi en viktig period, som står nära den nyss omtalade i Israel. Det är Hiskias dagar. Han förtjänar en plats i bibliska historien genom sina egenskaper såsom människa och regent och genom berättelsen om farorna från Assyrien. Den stora räddningen, därigenom att den assyriska hären föröddes af en sjukdom, är ett bevis på Guds hjälp. Men särskildt är det profeten Esaias bild, som här bör stråla barnen till mötes. Han verkade i Amos' och Hoseas ande, fördjupande insikterna om religionen och sedligheten. För hans blick vidgade sig vyerna öfver gudsriket. Messiasprofetiorna i Esaias 9 och 11 kap. passa här. Han stod ock kraftigt och klokt manande vid sin konungs sida i svåra tider.

Så kommer slutet af Juda rike, som beskrifves. I denna tid stå två mäktiga profetiska gestalter, Jeremia och Hese-kiel. Jeremia är en af de största gestalterna i gamla testamentet, hvars bild ej får saknas i en biblisk historia. I en ond, fördärfvad tid står han som en klippa i hafvet. Han hatas och förföljes. Men intet rubbar honom. Troheten mot Gud och folket sviktar ej. Klokt rådande, väldigt bestraffande, evangeliskt manande och meddelande stora nådelöften står han där såsom en kopparmur till skydd för rätt och sanning. Han talar höga profetior om gudsrikets framtid, om ett nytt andligt gudsrike, messiasriket.

Därefter kommer något om Israel i exilen och befrielsen därifrån. Här bör särskildt gifvas en bild af Herrens tjänare, som omtalas i senare delen af Jesaias bok. 53 kap. bildar här höjdpunkten. Här står en oupphunnen förebild till den sig uppoffrande och lidande Messias. Hvem denne Herrens tjänare

var, såvidt det är fråga om en enskild person, få vi ej veta, men en skön bild kan dock gifvas af honom med tillhjälp af flera ställen.

Här bör ock finnas en berättelse om Daniel. Visserligen är Danielsboken skriven under mackabeertiden, men bakom dess Daniel står för visso en historisk personlighet från exilens tid. Bilden af denna bör framställas med drag, hämtade från Danielsboken. Och den bilden är högst lärorik. Daniel ter sig såsom en innerligt from, ren och ljufvig personlighet, som verkar för att Guds makt och ära skola bli kända.

En alltför litet beaktad biblisk person är Nehemia; hans bild bör vara uppbygglig för de unga genom hans uppriktiga fromhet, hans verksamhet för folkets bästa under svåra tider och hans nitälskan för sedlighet och rätt. Han var en verklig räddare för sitt folk.

En berättelse bör finnas om den mackabeiska tiden, i hvilken inflätas drag ur Danielsboken om det nya gudsriket, som skall blifva ett evigt heligt rike.

Till sist kommer en sammanfattning, innehållande grunddragen af Israels historia och dess heliga läror, om Gud, om Messias, om fromt och rent lif i lydnad för Guds lag samt barmhärtighet och rättfärdighet mot människor. Den sanne Gudens och den sanna människans bilder stå, ännu insvepta i ett visst halfdunkel, vid ingången till nya testamentets ljusa rike.

Nya testamentet.

Äfven här gälla vissa af de grundsatser, som gälla för gamla testamentet. Man bör åsyfta att med så litet material som möjligt ge en tydlig och klar bild af Jesu person, lif och verksamhet, äfvensom af framstående apostlar och den första församlingen, deras lif och verksamhet. Och detta bör ske så, att barnen på samma gång få en klar inblick i det elementäraste af nya testamentets lära, kristendomens första grundtankar.

Början bör ske med en berättelse om förkunnelsen om Jesu födelse efter Lukas. Redan här förekommer den tanken, att Jesus skall bli konungen i ett rike. Därefter en berättelse

telse om Jesu födelse efter Lukas. Vidare Jesu frambärande i templet, då man får se, huru efterlängtnad Messias var af tidens fromma.

Jesus i templet vid 12 års ålder visar oss hans förhållande till Fadern och till föräldrarna samt hans utveckling.

Jesu dop lär oss känna döparens verksamhet och Jesu invigning till hans offentliga värf. Att han då proklameras såsom Faderns älskade son betyder, att han är den som Messias sände sonen, den rätte Messias. Därefter en berättelse om Jesu frestelse. Han skulle bli en konung. Nu skulle han bestämma sig för, om han ville bli en furste i ett världsligt rike eller i ett andligt sådant, som profeterna förkunnat. Han valde det senare, det rätta, och därigenom dokumenterade han sig såsom den rätte Messias.

Berättelsen om Nikodemus lär, att delaktigheten i Guds rike förmedlas genom Anden. Jesu lärjungar skola liksom han ha Anden.

Berättelsen om den samaritiska kvinnan — som ej bör vara för lång — lär, att Gud själf är Anden och därför allas Gud.

Därefter berättas, huru Jesus återkom till Galileen och började sin verksamhet där. Han förkunnade om Guds rike samt sinnesändring och tro (Markus). Här passar särskildt berättelsen om den lame, som visar, huru Jesus såsom Messias kunde förlåta synder.

Berättelserna om Jesu uppfattning af sabbatsbudet visa oss en fri andlig ståndpunkt.

Jesus utväljer tolf lärjungar, som skulle blifva vittnen om hans lif och lära. Därefter böra följa några viktiga punkter ur bergspredikan efter Matteus, såsom om riksmedlemmarnes egenskaper, om försonlighet, om ödmjukhet, om bönen Fader vår, om den rätta omsorgen, om mildhet i dömande, om ingående genom den trånga porten. Här närmar sig bibliska historien bibelläsning.

Berättelsen om höfvitsmannens tjänare åskådliggör förhållandet mellan husbondefolk och tjänare. Berättelsen om änkans son i Nain illustrerar på ett skönt sätt Jesu hjälp i nöden. Och berättelsen om synderskan i Simons hus — ej för lång — illustrerar hans hjälp i den andliga nöden. Här passar ock berättelsen om Jesu förhållande till Fadern och

hans hjälpande verksamhet i nöden och bedröfvelsen enligt Matt. 11: 25 ff. Berättelsen om den barmhärtige samariten ger oss exempel på barmhärtighet mot nödställda. Berättelsen om Marta och Maria visar det Jesusälskande sinnelaget.

Några af liknelserna om Guds rike böra finnas för att åskådliggöra vissa af dess egenskaper, såsom den om de fyra åkrarna, om ogräset bland hvetet, om pärlan.

Därjämte böra här finnas liknelserna om kallelsen till den stora nattvarden, om den förlorade sonen och om förvaltaren.

Apostlarne utsändas. Något af talet till dem enligt Matteus bör förekomma, såsom om nödvändigheten att bekänna Jesus.

Berättelsen om den kananeiska kvinnan.

Vid Cesarea Filippi aflägga lärjungarna genom Petrus en bekännelse till Jesus såsom Messias. I sammanhang härmed talar Jesus om sin död och om nödvändigheten att följa honom i lidandet. Därpå kommer förklaringen: Jesus proklameras åter såsom Guds älskade son, den rätte Messias.

Liknelsen om konungsmannens räakenskap, Matt. 18, passar för att lära barnen barmhärtighet. Liknelsen om fariseén och publiken visar skillnaden mellan själfbelåtenheten och ödmjukheten. Berättelsen, att de buro barn till Jesus, bör vara med. Berättelsen om den man, som frågade hvad han skulle göra för att få evigt lif, erbjuder viktiga etiska lärdomar, såsom om själfbelåtenhet, hjärtats hängande vid rikedom. Berättelsen om Sakkeus illustrerar en syndares sökande efter Jesus.

Intåget i Jerusalem. Berättelsen om skattepenningen åskådliggör förhållandet mellan öfverhet och undersåtar. Den yttersta domen enligt Matteus. Till sist Jesu lidandes historia: nattvarden instiftelse, Jesus i Getsemane, Jesus inför öfversteprästen, inför Pilatus och på korset. Därefter uppståndelsen och himmelfärden samt dopets instiftelse, det senare enligt Matteus.

Ur Apostlagärningarna böra några berättelser tagas, såsom om andeutgjutelsen, om fångvaktaren i Filippi och om Paulus i Aten, den senare emedan Pauli predikan i Aten innehåller viktiga lärdomar om skapelsen och försynen.

En berättelse bör finnas om Paulus, som skildrar hans person, lif och verksamhet och ger någon föreställning om hvad han lärt.

Till sist en blick på den första församlingens lif i allmänhet.

Ungefär så tänker jag mig innehållet i en biblisk historia; som skall ge en inblick i Israels, Jesu och den första församlingens historia samt i kristendomens enkla grundsanningar, sådana de historiskt framkommit, och som kan bli underlag för den därpå följande nya systematiska undervisningen i kristendomen, hvilken undervisning ej behöfver komma så tidigt, om undervisningen i biblisk historia bedrifves rätt. — Med det här genomgångna har jag velat antyda det ungefärliga omfånget af innehållet i den bibliska historien. På kursfördelningen inlåter jag mig ej här.

F. A. Johansson.

12.

Några tankar om våra högre folkskolor.

Våra högre folkskolor leda som bekant sitt ursprung från åtskilliga vid 1856—1858 års riksdag väckta motioner, i hvilka påyrkades statens understöd i och för upprättande af dylika läroanstalter.

Dessa läroanstalters ändamål skulle enligt ständernas vid ofvannämnda riksdag till Kungl. Maj:t aflåtna skrifvelse »i första rummet vara att åt arbetsklassens, ej blott de mera förmögnas utan jämväl de fattigare, barn, hvilka blifvit begåfvade med bättre fattningsförmåga samt visa framstående lärolust, bereda tillfälle att inhämta för framtida själfstudier behöfliga förkunskaper äfvensom att genom goda lärares handledning vinna allmän förståndsutveckling samt sinneslyftning till deltagande i fosterlandets och mänsklighetens högre angelägenheter, och detta utan att de genom skolan ryckas utur deras vanliga lefnadsförhållanden eller för mycket afhållas

från en för framtida arbetsduglighet nödvändig ihärdighet uti kroppsarbete». Denna ständernas skrifvelse lämnar enligt mitt förmenande rum för den åsikten, att de högre folkskolorna äfven kunna hafva till ändamål att helt eller delvis ersätta allmänna läroverk eller pedagogier och sålunda också helt eller delvis fylla deras uppgift. En sådan åsikt finner också stöd i Kungl. kungörelsen den 16 juni 1875, sådan den lyder genom ändring den 2 juni 1893. Där heter det nämligen, att med högre folkskola »förstås en sådan skola, som för en eller gemensamt för flera församlingar på landet eller i stad, där hvarken allmänt läroverk eller pedagogi finnes, inrättas i ändamål att bereda de arbetande klassernas barn tillfälle att inhämta ett högre mått af bildning, utan att barnen dragas från sina vanliga lefnadsförhållanden eller nödig öfning för duglighet och härdighet vid kroppsarbete». De högre folkskolorna kunna följaktligen utan att råka i strid med sitt hufvudsyfte mycket väl hafva en tvåfaldig uppgift. De skola visserligen först och främst rusta sina alumner för lifvet genom att under villkor, som nämnts, förskaffa dem för framtida själfstudier behöfliga förkunskaper, utveckla deras förstånd och gifva deras sinne lyftning, men de skola ock, därest så kräfves, kunna bereda dem till inträde vid allmänt läroverk genom att bibringa dem det pensum, som inhämtas i vissa dess klasser.

Till en början mottogos dessa högre folkskolor med mycket värme. Detta framgår tydligen däraf, att, om också en mycket snart indrogs, likväl ej mindre än 11 inrättades under 1860-talet. Emellertid synes värmen snart nog hafva svalnat. Följande årtionde tillkomma endast 4, hvarjämte en indrages. Och 1880-talet visar ren tillbakagång. Visserligen hafva 2 denna tidrymd att tacka för sitt upphof, men 4 indragas. Någon ljusning medför dock det därpå följande tiotalet af år med sina 5 nyinrättade högre folkskolor liksom äfven begynnelsen af innevarande sekel, som låtit ytterligare 4 skåda dagens ljus. Denna ljusning kan ju måhända varsla om bättre tider, men visst och säkert är, att våra högre folkskolor i stort sedt rönt mycket ringa framgång. Ja, när man betänker, att under nära ett halft århundrade endast ett 20-tal frambragts och bevarats åt eftervärlden, kunde man rent

af börja betvifla deras behöflighet. Och likväl äro de af behofvet påkallade.

Detta behof af högre folkskolor framträder särdeles tydligt vid tanken på deras ställning som öfverbyggnad på folkskolorna, en ställning, i öfverensstämmelse hvarmed de skola gifva sina elever bästa möjliga kunskaper och fostran för utträde i lifvet.

Folkskolan har ju nämligen också en uppgift att bringa kunskaper. Likväl kan det nog mer än en gång vara åtskilligt öfrigt att önska beträffande kunskaperna hos den, som lämnar folkskolan efter att där hafva tillbragt endast lagstadgad tid. Men det är måhända ej så underligt. Lärjungen lämnar ju skolan vid en tidpunkt, då hans ambition och förstånd börjat vakna, och då han med flit och intresse skulle kunna gripa sig an med sitt intellektuella arbete. Detta gäller äfven den svagt begåfvade lärjungen, hos hvilken man under den sista skoltiden kan märka ej blott större ifver utan äfven större fattningsförmåga. Hvad skulle icke en lärare med för den verkliga läraren nödvändiga egenskaper kunna uträtta, om han finge taga vård om ynglingen i denna tid, då hans sinne är så mottagligt för intryck och hans ande så spörjande och forskande! Men huru förhåller det sig? Utvecklas icke den största skyndsamhet för att så snart som möjligt i och med konfirmationen blifva kvitt ett olidligt tvång, få rätt att kasta allt hvad böcker och läsande heter öfver bord? Så händer det ej sällan, att ynglingen kommer ut i världen med kunskaper, där, såsom förut är sagdt, åtskilligt är öfrigt att önska. Han söker måhända sedermera förvärfva sig hvad han saknar men önskar äga. Dock detta är lättare sagdt än gjordt. Det är ingen lätt sak att på egen hand vidmakthålla och föröka kunskaper och färdigheter, som i skolan förvärfvats, då intellektuell kraft därtill saknas. Därför kan man väl som regel sätta, att det under sådana förhållanden inträder ett stillastående eller med andra ord en tillbakagång. Skolarbetets frukter försvinna, den ena efter den andra, och snart nog återstå endast några fragment, och allt detta vid en tid, då ynglingen har som lättast att förskaffa sig kunskaper.

Men folkskolan har ju ej blott en kunskapsmeddelande uppgift. Den har ju också uppgiften att fostra. Det är väl dock helt naturligt, att lärjungen vid utträdet ur skolan icke kan vara mäktig att upptaga lifvets kamp. Den ännu ej stadgade karaktären gör, att han omöjligen kan hafva nog sedlig kraft att stå emot i den onda dagen. Han behöfver alltjämt ledning, en ledning, hvarförutan han löper den största fara att duka under. Det kräfvades ej synnerligen stor erfarenhet för att kunna vittna om sanningen häraf. Man kan ju visserligen peka på föräldrarne, menande, att det är deras skyldighet att taga vård om sina barn och af dem söka dana goda medborgare. Och hvem vill förneka, att detta är deras skyldighet? Dock, huru många föräldrar äro icke till den grad svaga för sina barn, att de i sin svaghet fördärfa dem. I sin missriktade kärlek kunna de gifva efter för snart sagdt hvarje deras önskan. Och huru kan det icke vara med föräldrar, som verkligen förstå sitt barns bästa! De skulle mycket väl kunna gifva det en god ledning, blott de finge. Men de få icke. De hafva icke makt. Dem har beröfvats den auktoritet, som med rätta tillkommer mor och far. Och blir manne förhållandet bättre, om ynglingen kommer i tjänst hos främmande människor? Hvad bryr sig i allmänhet husbonden om sin tjänares göranden och låtanden utom tjänsten? Föga eller intet, så länge icke han själf på något sätt lider däraf. Och skulle han vilja vaka öfver honom med en faders öga, saknar äfven han helt visst vederbörlig auktoritet. Så lämnas ynglingen med eller utan vilja hart när vind för våg, ett offer för lifvets frestelser.

Vid tanken härpå kan det ju icke vara ur vägen att citera några ord ur det tyska geheimeregeringsrådet von Massows arbete »Reform eller revolution», ord, hvilka, om de också gälla ett annat land med förhållanden olika våra, dock kunna vara att beakta.

»Vi erfara dagligen», heter det där bl. a., »att just de mest fanatiska anhängarne af socialdemokratien framträda ur den uppväxande ungdomens led, hvilken till deras förfogande ställer en betydande kontingent. Vi erfara det, vi se det med egna ögon, och vi göra intet däremot. Vi fostra denna ungdom, och den blir sådan den blir, men vi ändra ingenting. Vi blifva kvar

vid de gamla vägarna och hjulspåren, ehuru många af oss äro af den meningen, att dessa vägar och hjulspår föra oss direkt i afgrunden. Hafva vi ej någon känsla af ansvar gentemot det efter oss kommande släktet? Hvar ligger felet i utbildningen af vår för sitt uppehälle kämpande ungdom? Änskönt folkskolan i många stycken behöfver reformeras, gör den dock sin skyldighet, men den arbetar väsentligen pro nihilo. Hvarför? Emedan den blott förmår inverka på lärjungarne till och med det fjortonde året.»

Redan vid första genomläsandet af ofvannämnda ord fattar man lätteligen Massows mening. Han kan naturligtvis icke hafva sina tankar riktade på något annat än just en öfverbyggnad på folkskolan. När vi så betänka, att folkskolan hos oss ytterst sällan förmår inverka på lärjungarne till och med det fjortonde året, då de ju oftast lämna densamma redan vid fyllda tolf eller tretton år, nog skulle det vara till mycket gagn, om en varmhjärtad och allvarligt sinnad lärare vid gossens utträde ur folkskolan finge taga vård om honom och skänka honom den ledning, som han så väl behöfver. Jag säger varmhjärtad och allvarligt sinnad lärare, ty det kan icke nog ofta påpekas, att det vid allt hvad uppfostran heter väsentligen kommer an på uppfostrarens personliga karaktär. Af det goda trädet får man dock mestadels god frukt, af det dåliga åter kan man väl knappast vänta sig annat än dålig.

En öfverbyggnad på folkskolan kräfves sålunda såväl från synpunkten af hennes kunskapsmeddelande som fostrande uppgift. Och framställes sedan frågan, hvilken öfverbyggnad är att föredraga, fortsättningsskolan eller högre folkskolan, måste man helt naturligt bestämma sig för den senare. Fortsättningsskolan kan till följd af den jämförelsevis ringa och obetydliga tid, den är stadd i verksamhet, aldrig komma att uthärda en jämförelse med högre folkskolan vare sig som lärarinna eller fostrarinna. En svaghet kan visserligen påpekas hos sistnämnda läroanstalt, den nämligen, att dess beivrande icke är obligatoriskt. Ty man kan ju inte under dylikt förhållande räkna på sådant resultat i bildningsarbetet utåt som eljest. Men å andra sidan innebär just denna svaghet en stor fördel beträffande bildningsarbetet inåt, en fördel

som inte bör förgätas. Lärjungen ställer sig ju själfmant under lärarens ledning, någonting, som i högsta grad måste underlätta dennes sträfvanden, och hvarigenom inflytandet på föremålet för hans verksamhet sannerligen icke blir ringa.

Men skulle manne de högre folkskolorna vara obehöfliga med hänsyn till uppgiften att, för den händelse så fordras, bereda sina elever till inträde vid allmänt läroverk? Visserligen icke.

Det måste ju först och främst ekonomiskt sedt vara af en synnerligen stor betydelse att få behålla barnen i hemmet under den tid, de bibringas det pensum, som genomgås i allmänna läroverkens lägre klasser.

Af mycken vikt måste det väl ock från synpunkten af barnens uppfostran vara, att de i yngre år så länge som möjligt komma att stanna under sina föräldrars omedelbara uppsikt.

Och vidare, huru många gånger händer det ej, att de unga, först sedan de genomgått folkskolan, få klart för sig, att de önska komma till den eller den ställningen i lifvet, en ställning, hvilken de dock endast kunna nå genom vare sig flyttningsbetyg från viss klass vid allmänt läroverk eller afgangsexamen från annan läroanstalt, där för inträde kräfvades ett godkänt inhämtande af kurserna i bestämda läroverksklasser. Man kan naturligtvis ej begära, att de vid sådan ålder skola söka vinna inträde i allmänt läroverks första klass. Och till hvilken nytta måste då ej i dylika fall lämpligt anordnade högre folkskolor vara, om de där under endast tvenne år utan svårighet skulle kunna bereda sig till inträde i allmänt läroverks fjärde eller möjligen femte klass! Kanske vill nu någon härvid invända, att man mycket väl kunde begagna sig af privat läsning. Mot ett sådant påstående må likväl anmärkas, att den enskilda undervisningen, därest man öfver hufvud taget kunde erhålla sådan, hvilket på landet och i småstäderna kan vara förenadt med svårigheter nog, måste blifva ganska dyrbar, under det däremot undervisningen vid ifrågavarande skolor i allmänhet lämnas afgiftsfritt.

Men, när sålunda de högre folkskolorna verkligen äro af behovet påkallade, hvarför hafva de då, trots de rikliga anslag, riksdagen till dem beviljat, i så ringa mån utvecklats?

De därtill bidragande orsakerna kunna ju vara flera. Här må emellertid blott påpekas trenne, såsom varande de förnämsta.

Den första af dessa hafva vi att söka i den ställning, befolkningen i allmänhet intager till dessa skolor.

Hvad då till en början de mindre bemedlade angår, får man ju ofta nog i deras kretsar höra yttranden sådana som detta: »Att få lära sig läsa, skriva och räkna är alldeles tillräckligt, och hvad därutöver är, är fullkomligt onödigt.» Har man denna deras uppfattning klar, möter det säkerligen ingen svårighet att förklara såväl deras likgiltighet för det sätt, hvarpå barnens skolgång skötes, som ock deras önskan, att denna skolgång måtte så snart som möjligt fullständigt upphöra. Visserligen kunna väl också dylika förhållanden härleda sig från ett knappt lefvebröd, men huru som helst, den ställning, dessa mindre bemedlade i kanske de flesta fall intaga till skolorna och här då särskildt de högre folkskolorna, ligger dock i öppen dag.

Och den ställning, som i allmänhet utmärker de mindre bemedlade i deras förhållande till de högre folkskolorna, är, om också undantag finnas, långt ifrån främmande för de bättre bemedlade. Skillnaden är blott den, att de sistnämnda härvid åtminstone delvis påverkas af andra bevekelsegrunder. Vid tanken på sina egna barn anse de sig icke kunna vara nöjda med den undervisning, som presteras i de högre folkskolorna. De måste följaktligen förskaffa dem, hvad enligt deras mening bättre är, och därför sända de dem till allmänt läroverk eller någon liknande läroanstalt. Nåväl, ett dylikt förfaringssätt kan ju i vissa fall vara förklarligt, alldenstund våra högre folkskolor äro i saknad af dimissionsrätt. Däremot synes det ganska omotiveradt, när det endast har till ändamål inhämtandet af de kunskaper, hvilka de allmänna eller med dem jämbördiga privata läroverkens lägre klasser bibringa, och dessa kunskaper i det närmaste kunna meddelas af de högre folkskolorna. Och blir det å andra sidan fråga om de mindre bemedlades barn, huru ofta är icke den åsikten gängse, att den undervisning, som kan hinna lämnas under den för besök i folkskolan lagstadgade tiden — hvad gör det, om folkskolan räknas till F., G. eller H.? — är mer än till-

räcklig. En fortsatt undervisning skulle förtaga lusten till allt hvad kroppsarbete heter, framkalla större pretentioner och sålunda blifva rent af skadlig. På grund häraf böra, menar man, omskrifna skolor icke röna någon som helst uppmuntran.

Den andra orsaken, hvilken för öfrigt redan vidrörts, återfinna vi i de högre folkskolornas ställning i förhållande till de allmänna läroverken.

I det föregående har framhållits, att ifrågavarande läroanstalters uppgift bör vara icke endast att rusta sina alumner för lifvet utan äfven, därest så kräfves, bereda dem till inträde vid allmänt läroverk. Nu finnas ju visserligen högre folkskolor, som äro fullkomligt främmande för en uppgift sådan som den sistnämnda. Men de finnas ock, där vederbörlig hänsyn tagits till densamma, och detta synes mig vara händelsen med alla dem, vid hvilka kursen är tvåårig och undervisningen fortgår mer än 24 veckor årligen samt till folkskolans vanliga läroämnen fogats tyska språket. Emellertid kan det lätt nog inträffa, att, då en elev från en på omskrifna sätt inrättad högre folkskola undergår pröfning för inträde vid allmänt läroverk, olikheten i läroböcker och metoder liksom andra omständigheter samverka till en olycklig utgång, under det en elev med måhända mindre kunskaper från ett annat läroverk vinner inträde blott och bart genom sina betyg. Det ena med det andra gör, att de bättre bemedlade i kanske de flesta fall känna sig nödsakade att sända sina barn till allmänna eller därmed likställda enskilda läroverk med förbigående af de högre folkskolorna. De känna de sistnämnda skolornas ställning. De veta, att, om de också mången gång kunna förskaffa sina lärjungar samma kunskapsmått som de allmänna läroverken i vissa lägre klasser, de likväl sakna dimissionsrätt och följaktligen icke kunna bereda dem samma fördelar.

Slutligen utgöres den tredje orsaken af den ställning, lärarne vid de högre folkskolorna hafva.

Hvarje förnuftigt tänkande människa inser nog, hvilken betydelse det har för allt hvad skolor heter, att lärarnes ställning är så trygg och bekymmersfri som möjligt. Men

härvid hafva ifrågavarande lärare åtskilligt öfrigt att önska. Deras ställning kan nog understundom vara allt annat än angenäm, då, såsom för öfrigt i de flesta af omskrifna läroanstalters reglementen är händelsen, bestämmelse finnes, att den skola, vid hvilken de äro anställda, när som helst och blott och bart genom ett kyrkostämmobeslut kan slopas, efter hvilket besluts delgifvande de endast under sex månader hafva rättighet att fordra lön eller pension. »En lärare vid högre folkskola kan således vara ordinarie, innehafva fullmakt, som kostat honom bortåt 100 kr. i lösen, vara delaktig i folkskollärarnes pensionsinrättning, hafva under många år inbetalt årsafgifter till folkskollärarnes änke- och pupillkassa, hafva under hela sin tjänstetid skött sin befattning med nit och skicklighet samt hafva fört en i allo hedrande och exemplarisk vandel — och likväl riskera, att pluraliteten vid en kyrkostämma skulle kunna behaga att rösta omkull skolan, i hvilket fall läraren uppsäges från sin befattning och går förlustig om både lön och pension.» Och huru lätt kan icke en sådan bestämmelse blifva ett medel att göra sig kvitt en lärare, som råkat blifva impopulär — kanske just genom sitt arbete för skolans höjande.

Deras ställning med hänsyn till löne- och pensionsförmånerna är icke heller sådan, som man kunde vänta sig af fordringarna i och för kompetens till lärarebefattning vid ifrågavarande skolor: väl vitsordade studier, idkade vid universitet, samt med godt vitsord genomgången praktisk öfningskurs vid ett folkskollärareseminarium. De åtnjuta icke ens fördelen af en i egentlig mening lagligen fixerad minimilön. Och deras lön utgör mångenstädes blott 1,400 kr. utom husrum och vedbrand. Var den tillräcklig vid respektive skolors inrättande på 1860- och 1870-talen, nu är den det icke. Huru hafva nämligen ej lefnadsomkostnaderna stegrats sedan dess? Besinnar man desslikes, att dessa lärare oftast icke erhålla några ålderstillägg, alldenstund sådana ej äro i lag bestämda och det alltså är beroende på kommunens offervillighet, huruvida det skall förblifva vid status quo eller icke, skall man säkerligen förstå, huru svårt, ja, ogörligt det mången gång måste vara för dem att existera under sådana ekonomiska förhållanden, då de kanske till på köpet måste dragas med

studieskulder, som de förskaffat sig för vinnande af ofvannämnda kompetens. Och, hvad slutligen pensionen angår, är den, då den ju utgår från folkskollärarnes pensionsinrättning, beräknad efter en lön af endast 1,000 kr.

Men huru hafva nu dessa osäkra och i pekuniärt afseende dåliga förhållanden verkat? Jo, i betydlig grad hafva de reducerat glädjen och intresset hos lärarne i deras arbete för skolornas utveckling och rent af drifvit dem att snarast möjligt skaffa sig förmånligare anställningar. De hafva sålunda förvandlat omskrifna läroanstalter till hvad man skulle kunna kalla genomgångsplatser och därigenom afsevärdt hämmat deras framåtskridande.

Af hvad som sålunda blifvit sagdt om orsakerna till de högre folkskolornas ringa utveckling framgår tydligen, hvad som är att göra, för att en ändring till det bättre skall kunna inträda.

Det gäller först och främst att söka åstadkomma en förändring i den ställning, som både mindre och bättre bemedlade hitintills intagit gentemot de högre folkskolorna. Det mest effektiva medlet vid en sådan sträfvan är måhända ej så lätt att bestämma, men visst är, att mycket skulle kunna vinnas genom föredrag och tidningsuppsatser, hvilkas ändamål vore att sätta allmänheten in i frågor rörande omskrifna läroanstalter. Ett dylikt tillvägagående skulle helt säkert kraftigt bidraga att bortarbета likgiltigheten och i dess ställe väcka till lif ett icke obetydligt intresse.

Vidare gäller det att ordna de högre folkskolorna på ett sådant sätt, att de verkligen förmå fylla den tvåfaldiga uppgift, som förut omtalats. De måste sättas i stånd att taga hänsyn till sina elever, vare sig nu dessa hafva för afsikt att efter aflagd afgangsexamen genast utträda i lifvet eller för fortsatt studium söka inträde i allmänt läroverk. Och under förutsättning af tvåårig kurs med något mer än 24 veckors lästid årligen synes mig detta kunna ske utan svårighet. Jämte undervisningen i kristendom, modersmålet, historia, geografi, matematik och naturlära, hvilken undervisning — i förbigående sagdt mycket väl motsvarande den, som lämnas i allmänt läroverks fyra lägre klasser — bör vara gemensam för samtliga alumner, meddelas nämligen också vissa timmar

undervisning i tyska (engelska och algebra) åt de alumner, som så önska, under hvilka timmar de öfriga erhålla undervisning i kommunalkunskap, statskunskap och bokföring, hvarvid det dock naturligtvis i endera gruppen kräves en biträdande lärare eller lärarinna. Och, att dylika pensa verkligen kunna inhämtas på sagda korta tid, garanterar det kraf, som i allmänhet ställes på inträdessökande vid högre folkskolor: fyllda tolf år samt under vistande i folkskolans fyra klasser erhållna eller däremot svarande kunskaper. Emellertid måste på så sätt, därest äfven lämpliga läroböcker användas, respektive lärjungar jämförelsevis lätt kunna vinna inträde i allmänt läroverks fjärde (femte) klass. Dock, på så sätt skola också säkerligen de högre folkskolorna kunna erhålla dimissionsrätt, såframt nämligen deras lärare (föreståndare) äro därför tillräckligt meriterade med hänsyn till ej blott praktisk erfarenhet utan ock akademisk lärdom. Ty, att vid anhallan om dylik förmån icke ringa vikt fästes just härvid, hafva våra samskolor fått erfara.

Men, skall ett sådant villkor för dimissionsrätts erhållande som det sistnämnda kunna fyllas, gäller det ock att förskaffa lärarne vid de högre folkskolorna en bättre ställning än den nuvarande. Dem bör beredas större trygghet och säkerhet genom undanröjande af den förut vidrörda bestämmelsen om ifrågavarande skolors indragning, hvilken icke borde kunna ske utom vid inträffad vakans. De böra ock erhålla ej blott mot meriter och tidens förhållanden svarande löner med ålders-tillägg utan äfven därmed öfverensstämmande pensioner. Och en dylik förbättring synes mig för öfrigt rent af böra ske för de högre folkskolornas bestånd. Förutsatt att för lärare-tjänst vid omskrifna läroanstalter nu gällande kompetensfordringar bibehållas, kan nämligen eljest den tid komma, då vid ledighet ingen kompetent sökande anmäler sig. Den akademiskt bildade får lätt nog en annan, förmånligare anställning, och den folkskollärare, som möjligen kunnat erhålla tillstånd att söka och innehafva lärarebefattning vid sagda skolor, och som väl då också måste vara att söka bland sina mera framstående kolleger, finner ett sådant medgifvande föga eftersträfvansvärdt och föredrager i stället de större städernas

folkskolor med deras bättre både aflönings- och pensionsförhållanden.

Se där några antydningar beträffande förfaringssättet vid arbetet för de högre folkskolornas utveckling! Mätte de i någon mån, om än aldrig så ringa, bidra till aflägsnandet af det oblida öde, som så länge hvilat öfver dessa skolor! Ty det är ju aflägsnandet af detta oblida öde, alla folkundervisningens vänner hoppas. Och visst och säkert är: gör hvar och en i sin stad hvad han förmår i denna sak, skall ett sådant hopp icke behöfva komma på skam. Våra högre folkskolor skola då gå bättre tider till mötes.

Carl Adolfsson.

13.

Lärarebildningen i Förenta staterna.

(På grund af iakttagelser under en studieresa sommaren och hösten 1904.)

En liten inledande orientering öfver Förenta staternas skolförhållanden torde vara lämplig.

I få länder torde skolorna vara lättare tillgängliga för den besökande främlingen, än hvad fallet är i Amerika. Han behöfver ingen ministeriell hjälp såsom i Preussen och vissa andra tyska stater, intet privat rekommendationsbref såsom i England. Han behöfver blott uppsöka rektorn eller förste läraren (The Principal) och tillkännage sin önskan att få se och höra, hvad dennes skola har att bjuda på, och han får utan vidare sin åstundan uppfylld. Endast hans uttalade intresse för skolan är tillräckligt att öppna dörrar och hjärtan. Han presenteras för än den ene än den andre af lärarepersonalen och bemötes öfverallt som en gammal bekant, öfverallt ljuder samma hjärtliga försäkran: »Very glad to see you!»

Skolsalarna äro också i regeln stora, ljusa och luftiga, lärjungarne hurtiga, glada och duktiga, undervisningen er-

bjuder så mycket af friskhet, lif och originalitet, att skolbesök här höra till de mest uppiggande och treffiga, man kan göra. I så måtto är således studiet af amerikanska skolförhållanden en angenäm och jämförelsevis lätt sak.

Men vill man komma underfund med systemet, vill man söka spåra upp de stora allmänna karaktärsdragen, vill man få fatt i något, som man sen kan ge ut för att vara allmän regel för amerikanskt undervisningsväsen, så är man inne på svårigheter af den art, som knappast torde möta i något annat land. Det är ytterst få saker, som äro allmän regel för amerikanska skolor. Ingenstädes torde variationerna på detta område vara så talrika, olikheterna så stora, motsatserna så skarpa. Ej nog med att hvar och en af de många staterna har sitt särskilda skolväsen; inom en och samma stat kunna de största olikheter träffas mellan stad och landsbygd och mellan olika orter inbördes både med afseende på skolsystem, skolornas styrelse och utrustning, lärarnes aflöning o. s. v. Och med afseende på det sätt, hvar på undervisningen meddelas, träffar man oerhörda kontraster. Man bör därför vara försiktig i fråga om allmänna omdömen rörande skolväsendet därute. Vi glömma lätt, att Förenta staterna i flera afseenden äro att jämföra med Europa i st. f. med en europeisk stat.

Inom detta väldiga område härskar nu på skolans liksom på de flesta andra gebit ett friskt pulserande lif. Många uppslag ha hämtats från Europa och omplanterats i en jordmån, som gett dem en kraftig växt; flera originella idéer ha uppstått därute och tack vare amerikanens praktiska sinne på ett lyckligt sätt omsatts i verklighet. Men missgrepp får man för visso också bevittna. Allt nog, en pedagogisk resa till Amerika är ägnad att vara i hög grad lärorik.

Härtill bidrar äfven mycket det pedagogiska intresse, som man där öfverallt träffar, ej blott inom vissa kretsar utan allmänt. Ingenstädes torde man hos föräldrar och barn finna en så medveten uppfattning rörande skolans gagn, ingenstädes höra skolbildningens betydelse för samhällets förkofran så allmänt och utan gensägelse framhållas, ingenstädes se de rika och förnäma så måna om folkskolans utveckling, ingenstädes finna universitetsmännen stå i så liflig rapport med

skolan. Detta allmänna och varma intresse har äfven visat sig i en storartad ofervillighet för skolan, på grund hvaraf den tillväxt med en sådan fart och kraft, att detta jämförelsevis unga kulturland i vissa afseenden med hänsyn till sitt skolväsen och särskildt hvad dess materiella utrustning angår öfverträffar de vida äldre kulturstaterna i Europa. Särskildt finner man detta, om man jämför folkskolorna och seminarierna på båda sidor om Atlanten. Men jag måste nu först säga ett par ord om skolornas organisation och benämning, för att klargöra några termer, som jag måste röra mig med.

Uttrycket *public schools* möter genast den pedagogiskt intresserade främlingen. Européen må dock icke tro, att därmed menas institutioner af den art, som han lärt känna i England under samma benämning. »Public schools» har i Amerika sin egentliga betydelse, det betecknar nämligen de offentliga och med allmänna medel underhållna skolorna, hvilka bestå af tre afdelningar: *Kindergarten*, *elementary school* och *high school*. Kindergarten, som här fått behålla sin tyska benämning, är en omplantering af Fröbels idé, hvilken här vunnit större utbredning än i hemlandet. Den tar hand om barnen i åldern 4—6 år. Vid 6 å 7 års ålder börja de i *elementary school*, som närmast motsvarar vår folkskola inklusive småskolan, fastän den på de flesta ställen omfattar minst 8 årsklasser (*grades*) och i några stater 9. Ofta delas den (nominellt mera än reellt) i två afdelningar: *primary grades* och *grammar grades*, af hvilka benämningar den första vanligen betecknar de 3 första klasserna och den andra de öfriga.

Omedelbart på den öfversta klassen i *grammar school* följer den 4-åriga *high school*, som således motsvarar de högre klasserna i våra allmänna läroverk. Följande schema klargör förhållandet närmare:

Sverige.		Amerika.		
I.	II.	(Kindergarten 2 å 3 år.)		
Småskolan 2 år	} Förber. kl. 3 år.	Primary grades	3 år.	
Folksk:n 1. kl. 1 »		} Allm. lärov. lägre afd. 5 »	} Grammar grades	} 5 »
» 2.—4. kl. 3 »				
Allm. lärov:n 4. och 5. kl. . . 2 »	} Gymnasiet 4 »			
Gymnasiet . . 4 »				

De olika afdelningarna i public school ända upp till sista klassen i high school bilda således ett sammanhängande helt. Af praktiska skäl ha elementary schools och high schools skilda lokaler, och, då naturligt nog de flesta lärjungarne före öfvergången till high school utgå till praktisk sysselsättning i lifvet, så behöfves för sistnämnda afdelning blott ett jämförelsevis mindre antal byggnader. De båda skolafdelningarna stå gemenligen under samma styrelse och förvaltning. Undervisningen är fullständigt kostnadsfri i dem båda, ja, på många ställen erhålla lärjungarne äfven läroböcker och nödig skriftmateriell m. m. på offentlig bekostnad. Någon skillnad på rika och fattiga göres därvid icke.

I elementary school förekommer i regeln ingen undervisning i främmande språk. Dock har man på vissa ställen infört ett eller två sådana i de båda högsta klasserna, och i Ohio träffade jag sådana skolor, hvilka utom i modersmålet (engelska) lämnade undervisning i tyska genom alla klasserna.

I high school fördelas lärjungarne från första stund på olika linjer (courses), vanligen 3. Namnen på dessa äfvensom ämnena, som ingå i den ena eller andra, skifta mycket från plats till plats. Jag nämner här ett exempel, som synes mig vara i någon mån typiskt.

1. Commercial course.

(1. English >)

med följande ämnen:

Engelska (uppsatser, läsning, litteraturhistoria).
Aritmetik.
Algebra.
Geometri.
Fysik.
Stats- och kommunalkunskap.
Bokhålleri, handelskorrespondens, affärsräkning, handelsgeografi m. m.
Stenografi.
Tyska.
Spanska
Historia
Naturalhistoria
Slöjd

} valfria ämnen.

2. Scientific course.

Engelska (uppsatser, läsning, litteraturhistoria, framställning af språkets lagar och utveckling).

Matematik (aritmetik, geometri, elementen af algebra, potenser, rötter, logaritmer, serier, analytisk geometri m. m.).

Fysik.

Kemi.

Fysisk geografi.

Historia.

Stats- och kommunalkunskap.

Latin.

Tyska.

Franska

Botanik

Fysiologi

Slöjd

} valfria ämnen.

3. Classical course.

Engelska som i course 2.

Algebra.

Geometri.

Historia.

Latin.

Minst ett af följande tre språk: grekiska, tyska, franska.

Naturalhistoria

Fysik

Matematik

} valfria ämnen.

Af dessa linjer förbereder, som man förstår, n:r 1 för praktiska yrken, n:r 2 och 3 för fortsatta studier. Af särskildt intresse här är det, att n:r 2 är på ganska många ställen den vanliga förberedelsekursen för inträde i

seminarierna.

Härmed är jag då inne på talet om dessa läroanstalter. De bära i Amerika vanligen namnet *normal schools* och ha i flera stater sin plats i undervisningsanstalternas system gifven närmast ofvanför high schools och jämsides med de lägre universitetskurserna, de s. k. *colleges*. På vissa ställen är detta äfven uttaladt i själfva namnet, i det många seminarier benämnas *normal colleges*. Viktigare är dock, att det så ofta äfven på andra ställen är markeradt genom inträdesfordrin-

garna, genom undervisningssättet, genom lärarnes ställning, kompetens, tjänstgöring, läroanstalternas utrustning m. m. Härigenom intaga ett stort antal amerikanska seminarier en ställning, som man ingenstädes träffar hos liknande anstalter i Europa.

Det varma intresse, som därute kommer skolorna, icke minst den för alla klassers barn gemensamma folkskolan, till del, har åstadkommit, att man på allt sätt sökt befordra de läroanstalter, som skola utbilda lärare för dessa skolor. Ehuru talrika undantag finnas, torde några allmänna typer af amerikanska seminarier kunna uppställas.

Jag nämner först tvenne typer af seminarier, hvilka bygga på mindre förkunskaper än de, som inhämtas i high schools.

Den första af dessa träffa vi i Sydstaterna, och dit höra de anstalter, som skola utbilda lärare för den färgade befolkningens barn. Dessa seminarier mottaga sina elever, vanligen negrer, med små förkunskaper och lägga an på att ej blott bibringa dem de nödtorftigaste insikterna och undervisningsfärdigheterna i de vanliga skolämnena utan utrusta dem äfven med en hel del kunskaper och färdigheter, tillhörande det kommunala, praktiska och industriella lifvet, så att de sedermera må kunna i dessa stycken gå sin okunniga omgifning till handa.

Det andra slaget hithörande seminarier står betydligt högre. De mottaga sina lärjungar från elementary schools, således med ett kunskapsmått, som, med undantag för främmande språk, motsvarar hvad som inhämtas i de 5 första klasserna af våra läroverk eller ock i en 2-årig öfverbyggnad på våra folkskolor.

Själftva seminariekursen är 2-, 3- eller 4-årig, men mellan den och skolkursen ligger icke sällan någon eller några förberedande klasser. Seminarier af denna typ träffas mest i Pennsylvania och närmast omkringliggande stater.

Seminarierna i öfriga delar i unionen torde kunna lämpigen delas i 3 typer.

Först ha vi mycket stora anstalter af »high standard», en eller ett par i hvar stat, men tilltagna så, att de kunna motiaga tusentals elever. För inträde erfordras ett af föl-

jande villkor: a) att ha genomgått 4-årig high school-kurs, b) att i särskild examen ådagalägga motsvarande kunskaper, c) att vara graduerad vid ett college eller universitet, d) att redan förut vara på visst sätt kvalificerad lärare.

Mom. a) är det som vanligast får tillämpas. Studierna kunna anläggas på olika sätt med mycket vidsträckt valfrihet och kräfva för de vid college eller universitet graduerade vanligen ett år, för de öfriga 2—5 år, allteftersom de välja flera eller färre kurser. Dessa stora seminarier, bland hvilka det ofvannämnda namnet normal college stundom förekommer, träffas mest i staterna i Mississippibäckenet samt i staten New York m. fl. De från dem utgående lärarne äro närmast bestämda för folkskolans högre klasser, grammar grades. Många, särdeles de, som förut idkat universitetsstudier, eller de, som vistats vid anstalten 4 à 5 års tid, gå som lärare till high schools, bli inspektörer eller dylikt.

I samma stater finnas äfven flera mindre seminarier af lägre grad, bestämda för att utbilda lärare för småskoleafdelningarna, primary grades.

Ändtligen ha vi en typ af måttligt stora, på jämförelsevis hög nivå stående seminarier. Elevantalet uppgår i dem till 1 à 3 hundra. För inträde fordras att ha genomgått 4-årig high school eller äga motsvarande kunskaper. Utom praktisk utbildning lämnas undervisning i psykologi, pedagogikens teori och historia, engelska språket och litteraturen, matematik, naturvetenskap, fysisk geografi och historia, musik, teckning och slöjd. Någon valfrihet förekommer. Kursen genomgås vanligen på 2½ à 3 år. Graderade från college eller universitet kunna äfven mottagas och bruka använda ett år vid seminariet. Anstalter af denna typ äro regel inom stora områden af unionen, nämligen i Nya Englands stater och i hela Västern. Renast är typen utbildad i Massachusetts, som har ett tiotal sådana seminarier. I allmänhet har hvar och en af nämnda stater flera sådana anstalter, och de från dem utgångna lärarne äro utan åtskillnad afsedda för såväl primary som grammar grades, men däremot för high schools inga andra än de som äfven äro universitetsbildade.

Hvad här blifvit sagdt, gäller närmast de offentliga seminarierna, state normal schools, hvilka helt och hållet under-

hållas af resp. stater. De uppgingo enligt senaste statistik (1902) till 173 och hade tillsammans 2,487 lärare, 49,403 elever och lämnade nämnda år afgangsbetyg åt 8,584 lärare och lärarinnor.

Därjämte finnes ett stort antal privata seminarier, hvilka dock äro jämförelsevis obetydliga. I början af 1890-talet uppgick deras antal till 176, 1902 utgjorde det 109. I jämförelse med de offentliga seminarierna ha de ett mycket ringa antal lärare, inalles blott 790, och utexaminerade sistnämnda år blott 1,421 lärare och lärarinnor.

Att i ett land sådant som Förenta staterna, där den privata företagsamheten är så stor, där t. ex. telegrafväsendet och hela den enorma järnvägstrafiken äro privatföretag, de privata seminarierna gå tillbaka, under det de offentliga oupphörligen och raskt ökas till antal, utvidgas och förbättras, är kanske ägnadt att väcka en viss förvåning. Jag kan icke närmare yttra mig om hur dessa privatseminarier fungera. I trots af något understöd från stater och kommuner röra de sig med små medel, och under sådana förhållanden är det i Amerika värre än annorstädes att anskaffa och behålla framstående lärare, på hvilka dock i främsta rummet en läroanstalts värde beror. Däremot synes man på senare tiden ha funnit på just de verksamma medlen att höja statsseminarierna till verkligt framstående och lifaktiga skolor. De voro under en tid föremål för icke så litet kritik, särskildt från universitetsmännens sida. Man klagade öfver att det gick pedantiskt till, att skolkunskaperna omtuggades o. s. v. Sådant torde väl ännu på sina ställen förekomma. Men i mycket stor utsträckning har en ny anda dels inträdt i de gamla, dels kommit att behärska de nya, som år efter år uppväxa. Då det klagades öfver att resultatet af undervisningen i folkskolorna, på hvilka man dock nedlade äfven efter amerikanska förhållanden högst betydliga summor, ej motsvarade utgifterna eller förväntningarna, så frågade sig vederbörande: Hvad är anledningen, och hur kan missförhållandet afhjälpas? Man fann då snart, att en häpnadsväckande stor procent af folkskollärarne ingen särskild utbildning fått för kallet, och att de öfriga icke sällan kommo från anstalter, som ej fyllde måttet. Utan tvekan drogs den riktiga slut-

satsen: Ha vi skaffat oss skolor, måste vi ock se till, att lärarne få utbildning och en den bästa möjliga sådan. Först därigenom skulle de stora utgifterna för skolväsendet rätt komma till gagn. Till följd häraf har också under den senaste tiden rådt en mycket liflig verksamhet för upprättandet af nya seminarier och förbättrande af de gamla. Öfverallt, hvar jag var i tillfälle att iakttaga det, var utrustningen med lokaler och materiell rik och ändamålsenlig. Jämte lektionsrum, sådana man vanligen träffar i Europa, finnas flera i stor stil tilltagna s. k. laboratorier för olika ämnen, såsom fysik, kemi, biologi, geografi etc., stora tecknings- och gymnastik-salar, badinrättning m. m. Särskild omsorg ägnas biblioteken. Sådana, innehållande 5 å 10 tusen band, äro nästan det vanliga. Rektorer och lärare vid seminarierna synas numera vara bland de bäst aflönade lärarekategorierna. Deras tjänstgöring är ordnad så, att de må få tillfälle att sätta sig grundligt in i sina ämnen. Cirka 15 timmar i veckan syntes vara en vanlig tjänstgöringstid för seminarielärarne. Det ena med det andra har gjort, att åtminstone de seminarier, som jag besökte, hade lyckats förvärfva jämförelsevis mycket utmärkta lärare, så att den utan all fråga bästa undervisning, jag var i tillfälle att höra därute, var just vid seminarierna. Det är det nu antydda, jag åsyftade med mitt uttryck, att man på senare tiden funnit medel att höja statsseminarierna till framstående skolor. Jag medförde från dem det intrycket, att de intaga en ansedd ställning bland amerikanska undervisningsanstalter. En amerikansk skolkommitté i våra dagar har också kunnat yttra, särskildt beträffande seminarierna i Mississippibäckenets stater, att intet slag af skolor i detta område utvecklar sig så hastigt och omhuldade af allmänheten så varmt som *state normal schools*.

Än lyda seminarierna direkt under de resp. staternas högsta skolmyndighet, än finnas för dessa anstalter särskilda styrelser. Emellertid har lämnats stor frihet åt rektorerna och lärarekollegierna att för hvarje särskild anstalt närmare ordna detaljerna. Detta har utan tvifvel kraftigt bidragit till den lifaktighet, som ofta mötte mig, och det inre reformarbete, som pågår på olika ställen.

I detta sammanhang bör jag också nämna den lifliga förbindelse, som mångenstädes äger rum å ena sidan med den vetenskapliga forskningen vid universiteten, å andra sidan med de i skolorna arbetande lärarne. Särskildt bland representanterna för den just i våra dagar i Amerika så lifligt pågående vetenskapligt pedagogiska forskningen träffa vi vid sidan af universitetets professorer åtskilliga seminarielärare, och äfven inom andra vetenskaper har seminarielärarekåren att uppvisa utmärkta namn. De äfven i Europa bekanta namnen Monroe, Russel, Kirkpatrick, Dryer, McMurry m. fl. bäras af seminarielärare.

Förbindelsen med de från seminarierna utgångna lärarne uppehålls på flera sätt. Framstående seminarielärare delta som föreläsare vid universitetens sommarkurser, dit skaror af lärare samlas från olika håll. Ibland träffas vid seminarierna en särskild liten afdelning, bestående af ett par rum, hvilka stå till de utgångna lärarnes förfogande. Från den omgifvande bygden samlas dessa en eller annan gång i månaden dit, hålla samkväm och samtal samt upplifva gamla minnen. Vid dessa sammankomster träffar man ofta seminariets lärare, och man sade mig, att utbytet af den sålunda underhållna personliga bekantskapen icke är ringa. Ändtligen är det på många ställen vanligt, att från seminarierna tid efter annan utsändas frågor till de i skolorna verksamma lärarne. Man vill höra något om deras iakttagelser rörande barnen i vissa uppgifna hänseenden, rörande det eller det ämnets behandling samt äfven deras egen, genom arbetet i skolan mognade uppfattning af de olika sidorna af den utbildning, de själfva vid seminariet erhö. Hvad man än må säga om detta amerikanska tillvägagångssätt, säkert är, att det afsevärdt underlättar seminariernas ärliga bemödande att reformera sig själfva och bidrar att upprätthålla samförstånd och samverkan mellan dem och deras forna elever.

Då de amerikanska seminarierna äro hvarandra inbördes så olika, anser jag det vara lämpligast att för den följande framställningen utvälja några ur mängden och säga något om hvar och ett af dem särskildt.

Jag gör i dag början med

Amerikas äldsta seminarium.

Detta är beläget i staden Bridgewater i Massachusetts och började inom en förhyrd lokal sin första termin den 9 september 1840 med en klass af 7 manliga och 21 kvinnliga elever.

Under läsåret 1903—1904 hade det 258 elever, af hvilka 32 voro män och 226 kvinnor. Lärarepersonalen för själfva seminariet utgöres af rektorn (Principal), 6 andra manliga lärare (Professors) och 8 lärarinnor. Seminariet har en öfnings-skola, bestående af Kindergarten och 9-klassig folkskola och med en lärarepersonal af 13 personer.

Ämnena äro fördelade mellan seminarielärarne på följande sätt:

1. Pedagogik och psykologi.
2. Engelska.
3. Historia, stats- och kommunalkunskap.
4. Latin. Matematik.
5. Moderna språk och grekiska.
6. Matematik, naturvetenskap. Engelsk litteratur.
7. Naturalhistoria. Geografi.
8. Matematik. Botanik.
9. Fysik. Slöjd.
10. Fysiologi. Gymnastik.
11. Läsning och fonetik.
12. Vokalmusik. Algebra.
13. Barnpsykologi. Öfverinseende öfver praktiken i öfningskolan.
14. Teckning.
15. Teckning.

Inträdesfordringar äro följande:

1. Fyllda 17 år för män, 16 för kvinnor.
2. God hälsa och god karaktär.
3. Med goda vitsord genomgången 4-årig high school-kurs eller fullt motsvarande kunskaper eller ock någon grad vid ett college eller universitet.

Alla, utom de som komma från college eller universitet, underkastas inträdespröfning, dels muntlig, dels i följande ämnen skriftlig: engelska, antingen latin eller franska, matematik, historia, fysiologi och hygien, två af följande ämnen:

fysik, kemi, botanik, allmän fysisk geografi; vidare teckning och musik.

I seminariet kan eleven välja mellan följande kurser:

1. *The elementary course*

innefattar:

a) studium af följande ämnen, deras metodiska behandling och värde för uppfostran: matematik, engelska, fysik, kemi, mineralogi, botanik, zoologi, geografi, fysiologi och hygien, historia, teckning, sång, slöjd, gymnastik.

b) Pedagogik och psykologi.

c) Auskultering och praktik i öfningsskolan.

Denna kurs tar 2 à 3 år.

2. *The intermediate course*

innefattar detsamma som föregående jämte fördjupadt studium af några ämnen, af hvilka vissa äfven kunna utgöras af främmande språk; vidare ökad praktik i öfningsskolan.

Denna kurs tar minst 3 år.

3. *The regular course*

innefattar detsamma som n:r 1 jämte latin, franska och valfritt tyska, vidare ett fördjupadt studium af historien samt af matematiken, utsträckt till trigonometrien och analytiska geometrien, mera omfattande studier af pedagogik och barnpsykologi samt utsträckt praktik.

Denna kurs tar 4 år.

4. *Course for college graduates*

ungefär lika med n:r 3 jämte studium af grekiska.

Denna kurs tar för dem, som förut aflagt examen vid ett college eller universitet, 2 år, men det är tillåtet för dem att utvälja en del ämnen och sluta kursen på ett år.

Kurserna 1 och 2 berättiga till lärarebefattning i primary och grammar grades; kurserna 3 och 4 till detsamma och därjämte till anställning som förste lärare, inspektör, lärare i high school etc.

Seminariet har äfven en kurs för dem, som vilja utbilda sig till föreståndarinnor för Kindergarten, och en kompletteringskurs för lärare med minst 5 års tjänstgöring. Den förra tar 2 år, den senare 1 à 2 år.

Bridgewater är en liten förtjusande stad på 6,000 invånare 27 engelska mil söder om Boston. Seminariets första egna byggnad, den äldsta af detta slag i Amerika, tillkom 1846 och var mycket anspråkslös.

Den nuvarande uppfördes 1890 för 150 tusen dollars men måste redan 1894 utvidgas, hvilket drog en kostnad af 75 tusen dollars. Det är en solid tegelbyggnad, 87 engelska fot bred, 314 fot lång och 3 våningar hög utom jordvåningen. I den sistnämnda finnas 2 lunchrum, 2 leksalar, toaletter för småskolan, maskinerna för hela byggnadens uppvärmning och luftväxling, maskinistens bostad, en gammal gymnastiksal, 2 lektionsrum, slöjdsal.

En trappa upp finna vi mottagningsrum, kapprum och toalett, lärarorum, biblioteket, lektionsrum för historia, klassrum och toaletterum för Kindergarten, för 1:a, 2:a och 9:e klasserna i öfningsskolan samt ett särskildt rum för den lärare, som har öfverinseende öfver praktiken.

Två trappor upp är rektors ämbetsrum, lärarorum, samtalsrum — en stor präktig sal, prydd med minnestafflor, byster af framstående män och porträtt af lärare, hvilka saker till större delen äro gåfvor från afgangsklasser —, ett lektionsrum för språk, 2 laboratorier för biologi, 1 för mineralogi och geologi, 1 för geografi — till hvarje laboratorium hör ett litet rum för läraren —, 2 lektionsrum — ett för pedagogik och ett för engelska —, klassrum och toaletterum för 3:e och 4:e klasserna i öfningsskolan.

Tre trappor upp finnas 2 lektionsrum för matematik, sångsal, 3 teckningssalar, 2 fysiska och 2 kemiska laboratorier samt klassrum och toaletterum för 5:e, 6:e, 7:e och 8:e klasserna i öfningsskolan.

Till seminariet höra ock dels en sistlidna sommar uppförd gymnastikbyggnad, äfven inrymmande badinrättning m. m., dels 3 särskilda hem, hvarest eleverna, i den mån utrymmet tillåter, få rum och för öfrigt all livets nödtorft för en afgift af 85 dollars för manlig och 80 dollars för kvinnlig elev i terminen.

All undervisning samt alla läroböcker och annan materiell är fri för elever från Massachusetts. Lärjungar

från andra stater ha att betala en terminsafgift af 50 dollars.

Genom arbetet i laboratorier och biblioteket och genom den form, man i öfrigt ger åt undervisningen, afses att lära eleverna studera på egen hand. Stor vikt lägges på att de inse de olika ämnenas uppfostrande värde och få en i någon mån själfständig uppfattning af undervisningsmetoderna, hvar för ock åt studiet af barnanaturen ägnas mycken uppmärksamhet.

Disciplinen är så enkel som möjligt. Man utgår från den principen, att eleverna skola ha aktning för sig själfva och uppföra sig som »ladies and gentlemen», utan tvång göra hvad som kräfvades och frivilligt afstå från det opassande.

Det är min afsikt att framdeles göra tidskriftens läsare bekanta med några andra amerikanska seminarier och därvid äfven ingå litet närmare på lifvet inom anstalterna, åhörda lektioner m. m. För i dag slutar jag med att omnämna ett yttrande af rektorn vid här omtalade seminarium, ett yttrande som är rätt betecknande för en numera i Amerika icke sällsynt uppfattning rörande de olika skolornas förhållande till hvarandra: »Seminarierna utbilda lärare för de skolor, som förbereda lärjungar för high schools, och high schools förbereda i sin tur lärjungar för seminarier. Alla dessa skolor äro delar af samma system, och enhvar af dem må säga till den andra: »I am going your way, so let us go hand in hand. You help me, and I will help you!»

(Forts.)

Otto W. Sundén.

14.

Litteratur.

Svensk språklära för de allmänna läroverken af Erik Brate, lektor vid Södermalms h. allm. läroverk i Stockholm. Förkortad upplaga. Stockholm 1905. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris: (i lärftsband) 1 kr. 75 öre.

I den förkortade upplaga, som härmed öfverlämnas åt läroverken — säger författaren i sitt förord —, har dels åtskilligt utelämnats, hvars framställning befunnits öfverflödig för dessas behof, dels ha många definitioner ändrats, som i den förra upplagan fått en för lärjungarne svårfattlig lydelse.

Att de många förändringar, som gjorts i den förkortade upplagan, varit förbättringar, må tacksamt erkännas. Åtskilligt synes dock anmälaren återstå att göra, innan innehållet blifvit så sofradt och framställningen så enkel, att boken fullt lämpar sig som lärobok äfven i läroverkens lägre klasser. Uteslutningarna äro på vissa ställen högst betydande. Så har inom ljudläran kapitlet *kvantitet* helt utelämnats, likaledes inom syntaxen kapitlet *adverbial, attribut, predikativ*. Läroboken hade nog icke förlorat på att äfven hela kapitlet, som innehåller rättskrifningsläran, utelutits. Vår pedagogiska litteratur lider ingalunda brist på användbara, till skolbruk afsedda arbeten på detta område af språkundervisningen. Dessutom vill det synas anmälaren, som om läroboksförfattaren just i detta stycket varit minst lycklig vid lösningen af sin uppgift. Som stöd för detta påstående hänvisa vi läsaren till kapitlet om stor begynnelsebokstaf, särskildt momentet 5) b) och d).

Med afseende på mindre detaljpartier vill anmälaren inskränka sig till tvenne anmärkningar. Substantivens indelning i *genus* med afseende på det sätt, hvar på substantiven bestämmas af olika former af artikel och adjektivt attribut (§ 82), medför, att till *den-genus* räknas ord sådana som August, Augusta, skraddare, sömmerska, hvilka författaren nämner såsom exempel på *den-genus* uti § 83. Denna konsekvens är betänkelig, ty termen *den-genus* (eller *real-genus*) har redan en fix betydelse. Kännes det som ett verkligt behof för systematiserande språkhufvuden att sammanfatta *han-* och *hon-kön* under gemensam rubrik, är det i Svensk språklära af Nat. Beckman på försök upptagna *utrum* (motsats: *neutrum*) så till vida bättre, som det ej verkar vilseledande — åtminstone för svenska öron.

Den andra anmärkningen rör en syntaktisk fråga.

Författarens stora obenägenhet för den gamla termen *dativ-objekt*, hvilken obenägenhet lefver kvar från lärobokens första upplaga, träder fortfarande skarpt i ögonen vid läsningen af §§ 186 och

187. Om vi rätt uppfattat författarens framställning där af objektet och adverbialet, skulle man i en sats sådan som *Solen gifver jorden ljus* få uppfatta jorden såsom objekt och kanske till och med få kalla detta objekt *dativ-objekt*, men, ändrar man något konstruktionen till det för tanken ekvivalenta *Solen gifver ljus åt jorden*, då är det »olämpligt dels att skilja dessa prepositionsadverbial från de öfriga, då den syntaktiska formen är densamma och väsentligen samma betydelse äfven kan tillkomma andra prepositionsadverbial, dels att under gemensam benämning, dativobjekt, med dessa prepositionsadverbial sammanföra en från dem skild syntaktisk form, grundformen ensam». Vi öfverlämna åt läsaren att själf granska halten och pröfva värdet af författarens argumentering mot det häfdvunna bruket af termen *dativ-objekt*. Att det understundom är förenadt med verklig svårighet att uppdraga en bestämd gräns mellan adverbialet och dativ-objektet, är ingen hemlighet för lärare i svenska språket, men däraf följer ej, att man äfven i fullt klara och typiska fall bör kasta skillnaden öfver bord.

Om den kyrkliga ungdomsvården. Meddelande från Västerås stifts prästerskap, utgifna med inledning och tillägg af stiftets biskop. Stockholm 1905. Aktiebolaget Normans förlag. Pris 1 kr.

Ungdomens fostran till sedlighet, gudsfruktan och trohet mot fosterlandet är bland stora frågor vårt folks största. Ty, skall Sveriges lilla folk förmå att hålla sig uppe i kampen för tillvaron, när de åskmoln, som nu allt mer skockas, urladda sitt hot, då måste här finnas en ungdom, ej förvekligad i njutning, ej heller förvildad i laglöshet, en ungdom, som stannar kvar i hemlandet att »odla torfvan, som Gud åt fädren gaf».

Allt arbete, som främjar detta mål, är högst förtjänstfullt och värdt tillslutning i vida kretsar. Vi mana därför tidskriftens läsare att taga kännedom om biskop Lövgrens inlägg i frågan om den kyrkliga ungdomsvården.

Rostads elevförbunds årsskrift 1905. Andra årgången. Kalmar 1905.

Innehåll: *Människovärdet* af domprost J. A. Eklund. — *En vandring genom Visby ruiner* af folkskollärarinnan Thora Klefbeck. — *En inspektion i en lappkäta* af seminarie-lärarinnan Karin Nilsson. — *I barndomens dar* af folkskollärarinnan Anna Uddenberg. — *Sol i hemmet* af folkskollärarinnan Anna Johansson. — *Från arbetsfältet*: I. Ett besök i Oskarsbergs skola af missionslärarinnan Emma Nilsson. II. »*Pottisvicka*» i Hälsingland af folkskollärarinnan Eva Kinnander. III. Ljusning af folkskollärarinnan Norna Sjöstrand. IV. Från missionsarbetet i Indien af missionslärarinnan Gertrud Wisén. V. Blommor i skolan af folkskollärarinnan Linnéa Sillén. VI. En julfest i Ölands Segerstad af folkskollärarinnan Gertrud Bonde. — *Till kamraterna* af folkskollärarinnan Anna Uddenberg. — *Hemförlofede från arbetet*: Hanna Nilsson af folkskollärarinnan Tyra Schultz, Karin Lindell af seminarieföreståndarinnan Anna Ekman, Alma Olivia Hartman af seminarie-lärarinnan Sofie Sandvall. — *Skolan och nykterhetsarbetet* af seminarieadjunkt Augusta Westerberg. — *Afsked från Rostads lärare och lärarinnor den 31 maj 1895* af folkskollärarinnan Sigrid Holm. — *Något om ungdoms-*

vård af rektor Johan Wickbom. — *En dag på Nääs* af folkskollärarinnan Herta Bäckström. — *Inträdeseexamen till andra klass* af folkskollärarinnan Eva Reuterskiöld. — *Ett tack från Lappland*. — *Vid vårterminens början* af rektor Johan Wickbom. — *Strödda meddelanden från förbundsstyrelsen*. — *Rostads elevförbund*. — Medlemsförteckning.

Läsning för svenska folket, utgifven af Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande. P. Å. Norstedt & Söners förlag 1905. Häft. 1. Pris 30 öre.

Innehåll: Linné. Af Arvid Kempe. — Om fiskarna. Af J. B—n. — Riksdagspredikan 1905. Af hofpredikanten E. Holmberg. — Några drag ur den kristna psalmens historia. Af E. N. Söderberg. — Förskräckelse såsom sjukdomsorsak. — Till Sällskapet för nyttiga kunskapers spridande.

Den nya sångmetoden eller Folkskolans lärobok i sång. Efter rationella och strängt pedagogiska grundsatser utarbetad af N. E. Anjou, organist och folkskollärare, ex. musiklärare. Gäfle 1905.

Utgifvaren lämnar följande upplysningar om den nya metoden: att metoden med framgång praktiserats i Finland öfver 10 år samt på sista tiden tillvunnit sig stor uppmärksamhet äfven i Danmark, Sverige och Norge;

att arbetet sålunda är grundadt på den finska *formalmetoden*;

att denna likväl blifvit ytterligare *förenklad*;

att *taktläran* äfven är utarbetad efter enkla principer;

att synnerlig omsorg ägnats åt ett vårdadt *textuttal*;

att de vanliga tonträfningsöfningarna äro öfverflödiga;

att undervisningen därför bör blifva *intressant* utan att blifva mindre *instruktiv*.

Text till sångbok för folkskolan. Utgifven af Vilh. Sefve. Tredje omarbetade upplagan. Stockholm 1905. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 20 öre.

Ur utgifvarens *förord*: Den härmed utgifna textboken till tredje omarbetade upplagan af Sångbok för folkskolan innehåller sångtexter till den egentliga folkskolekursen (1—116), till enstämmiga melodier ur de följande årskurserna samt till några af de tvåstämmiga sångerna, tillsammans sångtexter till 132 melodier.

Handledning i kemi, meddelad af fil. dr. G. H. Gärdstam, rektor vid skeppsgosseskolan i Karlskrona. Stockholm 1905. P. A. Norstedt & Söners förlag. Pris 60 öre.

Detta lilla arbete är afsedt att utgöra ett medel för nybörjare i kemi att i minnet inpräglade benämningarna på och den kemiska sammansättningen hos en del ämnen, som allmänt förekomma i det hvardagliga lifvet (ur förordet).

Förf. har, synes det oss, nått sitt mål, i det framställningen på ett sinnrikt sätt förtydligas af en mängd teckningar, belysande atomernas föreningar.

T. K—r.

15.

Sjunde svenska seminarieläraremötet i Landskrona den 3—5 augusti 1905.

I. Till behandling vid mötet uppställda frågor.

(Inom parentes är angifvet, hvem som åtagit sig att inleda diskussionen.)

1. Inträdesfordringarna vid folkskoleseminarierna.
(Seminariektör G. W. Bucht, Hernösand.)
2. Om ett förändradt arbetssätt vid seminarierna.
(Seminarieadjunkt O. W. Sundén, Landskrona.)
3. Hvilka förändringar i kurser och läroplan för undervisningen i kristendomskunskap å folkskoleseminarierna äro önskvärda och lämpliga?
(Lektor Esscher, Lund.)
4. Bör undervisning i tyska införas vid seminarierna?
(Seminarieadjunkt G. G. S. Sandahl, Hernösand.)
5. Hvilka förändringar i kurser och läroplan för undervisningen i modersmålet å folkskoleseminarierna äro önskvärda och lämpliga?
(Seminarieadjunkt K. Karlgren, Skara.)
6. Hvilka förändringar i kurser och läroplan för undervisningen i naturkunnighet å folkskoleseminarierna äro önskvärda och lämpliga?
(Seminarieadjunkt Gunhild Linder, Landskrona.)
7. Förekommer öfveranstängning vid våra semnarier, och, om så är, hvilka äro orsakerna därtill?
(Seminarieadjunkt Hanna Gardell, Kalmar.)
8. Böra icke själfstudier i bestämdt omfång göras till villkor för öfverbetyg åt eleverna?
(Seminariektör C. O. Arcadius, Växjö.)
9. Huru bör den gymnastiska undervisningen vid våra seminarier ordnas, för att de fordringar, som svenska folkets fysiska uppfostran kräfver, må kunna förverkligas?
(Öfverstelöjtnant C. A. H. Norlander, Lund.)

II. Öfriga meddelanden.

K. järnvägsstyrelsen har beviljat sedvanlig prisnedsättning för resa å statens banor till och från mötet, hvarmed utan vidare följer enahanda nedsättning å ett stort antal enskilda järnvägar och ångbåtslinjer. Liknande prisnedsättning har medgifvits af Landskrona—Kjeflinge järnväg. Framställning om samma biljettrabatt har gjorts hos styrelsen för Kjeflinge—Lund—Trelleborgs järnväg och för Stora Bergslagsbanan.

För erhållande af legitimationskort, berättigande till rabattbiljett, bör mötesdeltagare anmäla sig hos Bestyrelsens sekreterare, seminarieadjunkt Å. Ryde, Landskrona, *före den 1 nästkommande juli*. Därvid skola deltagares namn, titel och adress tydligt angifvas. På samma gång som anmälan insändes (helst genom postanvisning) den bestämda mötesavgiften, 3 kr.

Bestyrelsen har för afsikt att träffa sådana anstalter, att mötesbesökare genom hänvändning till dess sekreterare må kunna erhålla anvisning på rum. Tillfälle till gemensam middagsspisning under mötesdagarna vill Bestyrelsen ock söka bereda.

Öfriga nödiga upplysningar skola gifvas närmare mötet genom annonsering.

Landskrona i mars 1905.

BESTYRELSEN.

Rättelse.

Häft. 1 sid. 71 rad 13 nedifr. står *grundformen*. Bör vara *utgångsformen* (nominativen).

 Med detta häfte följer ett ark, innehållande profsidor ur en omarbetad och betydligt tillökad upplaga af *C. T. Odhners lärobok i fäderneslandets historia*, för folkskolan, hvilken upplaga nyligen utkommit på *P. A. Norstedt & Söners förlag*.

16.

Några ord om sinnesslöas uppfostran och vård.

(Forts. fr. sid. 103.)

Kommitterade fattade sin uppgift så, att den innebure icke blott ett åliggande för kommitterade att verkställa utredning, i hvad mån och under hvilka villkor ökad statsbidrag åt uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn kan böra anvisas, utan äfven ett bemyndigande för kommitterade att, då dessa frågors besvarande befunnits vara beroende af det sätt, hvarpå undervisningen och vården af sinnesslöa i allmänhet inom vårt land komme att ordnas, verkställa den utredning och framställa de förslag, som kommitterade funne vara behöfliga.

Till kommittéen hade öfverlämnats riksdagens skrifvelse jämte de utlåtanden, med hvilka vederbörande myndigheter med anledning däraf till Kungl. Maj:t inkommit. Därjämte hade kommittéen beredt sig tillfälle att inhämta kännedom om det sätt, hvarpå i utlandet undervisningen och vården af sinnesslöa bedrifves.

Efter afslutade öfverläggningar i ärendet framställde kommitterade såsom sin åsikt:

att undervisningen af bildbara sinnesslöa barn bör vara obligatorisk, såsom för de döfstumma är fallet och såsom kommitterade ansett nödigt äfven för de blindas*:

att undervisningens ändamål bör vara tvåfaldigt, nämligen dels att i möjligaste mån utveckla de sinnesslöas själsförmögenheter, dels ock att bibringa dem en sådan arbets-skicklighet, att de må kunna förvärfva sitt uppehälle eller åtminstone i någon mån själfva därtill bidraga;

* Numera är undervisningen för de blindas obligatorisk.

att skolåldern bör räknas från och med det år, under hvilket barnet fyller sju år, och lärotiden i allmänhet omfatta 8 år;

att undervisningen bör meddelas i därför särskildt anordnade skolor, föräldrar eller målsmän likväl obetaget att under kontroll af vederbörande skolstyrelse enskildt sörja för de sinnesslöa barns undervisning, hvilka stå under deras målsmansskap;

att kostnaderna för undervisningen böra bestridas af skoldistriktet, hvilka böra omfatta minst ett landstingsområde eller stad, som ej i landsting deltagar, med bidrag af statsmedel och rätt till viss årlig afgift af föräldrar eller målsmän, eller, om dessa icke äga tillgång till afgiften, af vederbörande fattigvårdssamhälle;

att staten bör draga försorg därom, att erforderlig tillgång på särskildt utbildade lärare för sinnesslöa beredes, och jämväl bestrida de därför nödiga kostnaderna; samt

att staten bör anordna kontroll öfver sinnesslöskolans verksamhet, för hvilken kontroll kostnaderna böra bestridas af statsmedel.

I dessa sinnesslöskolor bör, enligt kommitterades åsikt, undervisning åt fallandesjuka sinnesslöa barn icke meddelas, utan böra sådana barn erhålla undervisning i särskilda anstalter; och synes meddelandet af denna undervisning tills vidare lämpligast kunna anförtros åt enskilde, under nödig kontroll, med bidrag af staten, skoldistriktet och vederbörande föräldrar, målsmän eller fattigvårdssamhälle, såsom nyss nämnts.

Undervisningen af bildbara sinnesslöa barn, som tillika äro döfstumma eller blinda eller både döfstumma och blinda anse kommitterade lämpligast böra ske i skolor för döfstumma eller blinda.

Vidare anse kommitterade, att åtgärder från det allmännas sida böra vidtagas beträffande undervisningen äfven af sådana bildbara sinnesslöa, som öfverskridit den egentliga skolåldern. Liksom man ansett, att tillfälle till fortsatt undervisning bör beredas för de normala barnen, så bör tillfälle till fortsatt utbildning och underhållande af förvärfvad arbetsskicklighet såvidt möjligt erbjudas de sinnesslöa, syn-

nerligast om den egentliga skolåldern anses böra begränsas, såsom kommitterade ofvan föreslagit. Eljest äfventyras lätteligen, att resultatet af den i skolan lämnade undervisningen går om intet och att ändamålet därmed således helt och hållet förfelas. Med afseende å de stora kostnader, som för skoldistriktet måste föranledas af anordnande på nöjaktigt sätt af undervisningen för de sinnesslöa i skolåldern, synes dock denna fortsatta undervisning ej böra blifva obligatorisk. Men för att uppmuntra distriktet att anordna särskilda anstalter eller så kallade arbetshem för sådan fortsatt utbildning och undervisning af de sinnesslöa, som ej kunna omedelbart efter afgången från skolan själfva förvärfva sig sitt uppehälle eller i afsevärd mån därtill bidraga, synes staten böra deltaga i kostnaden för deras underhåll i dessa anstalter, om än i mindre mån än till eleverna i de egentliga uppfostringsanstalterna och endast för viss begränsad tid. Denna tid har af kommitterade ansetts skäligen kunna begränsas till fem år, enär en längre tidrymd än denna utöfver lärotiden i skolan, hvilken i allmänhet skulle utgöra åtta år, nu ej synes behöfva bestämmas för att befästa den utveckling af själsförmögenheterna och det mått af arbetsskicklighet, som under skoltiden kunnat bibringas de sinnesslöa. Liksom öfver skolorna skulle äfven öfver arbetshemmen nödig kontroll utöfvas från statens sida.

Hvad slutligen angår de obildbara sinnesslöa, hvilka mer eller mindre närma sig de sinnessjukas gräns, är dessas behof af omvårdnad tydligen lika stort som eller ännu större än de bildbara sinnesslöas kraf på undervisning och uppfostran. Om det än lär kunna ifrågasättas, huruvida ej i en framtid staten bör öfvertaga anordnandet och underhållet af erforderligt antal vårdanstalter eller s. k. asylor för dessa obildbara sinnesslöa eller åtminstone i väsentlig mån deltaga i kostnaderna därför, hafva kommitterade dock, under förutsättning att staten åtager sig så dryga kostnader för de bildbara sinnesslöas undervisning och uppfostran, som kommitterade ansett sig böra föreslå, trott sig icke kunna ifrågasätta, att staten för närvarande skulle åtaga sig äfven denna ökade börda. Närmast måste det ligga i vederbörande kommuners och fattigvårdssamhällens intresse, att sådana anstalter

komma till stånd; men då frekvensen af de obildbara sinnesslöa i olika kommuner är mycket växlande, synas de kostnader, som för anstalternas ordnande och underhåll blifva nödvändiga, komma att drabba jämnare och lindrigare, ju större antal kommuner förena sig om en dylik anstalt. Enligt kommitterades åsikt böra därför helst flera landstingsområden jämte städer, som ej i landsting deltaga, sammansluta sig till distrikt, hvilkas omfång synes kunna lämpligen sammanfalla med de nuvarande döfstumskoldistrikten, för bestridande af kostnaderna för anläggande och underhåll af sådana asylter. För att medverka till uppkomsten af dylika asylter torde dock staten redan nu böra lämna bidrag till anläggningskostnaderna, och hafva kommitterade ansett, att detta statens bidrag skäligen kunde bestämmas till halfva anläggningskostnaden.

Enligt kommitterades förslag skulle således staten bidraga till bestridande af följande kostnader:

1) för undervisning och uppfostran i skola af bildbara sinnesslöa barn i skolåldern:

a) dels med visst bidrag för hvarje barn, hvilket bidrag kommitterade anse böra sättas lika med det för de döfstumma barnen eller sålunda: till understöd åt skola, anordnad af skoldistrikt, omfattande minst ett landstingsområde eller stad, som ej i landsting deltagar, statsbidrag för år räknadt, med 250 kronor för hvarje barn, som inom skolan eller på dess bekostnad åtnjuter underhåll, samt med 125 kronor för hvarje annat i skolan intaget barn, och till understöd åt enskild skola, hvilken finnes däraf förtjänt, statsbidrag, för år räknadt, med högst 100 kronor för hvarje barn, som inom skolan eller på dess bekostnad åtnjuter underhåll, samt med högst 50 kronor för hvarje annat i skolan intaget barn;

b) dels med det belopp, som erfordras för utbildning af nödig lärarpersonal;

c) dels med den summa, som må finnas nödig för utövande af erforderlig kontroll från statens sida öfver de särskilda undervisningsanstalterna och arbetshemmen;

2) för fortsatt utbildning och undervisning i arbetshem af bildbara sinnesslöa, som öfverskridit skolåldern:

med visst belopp, som kommitterade anse skäligen kunna bestämmas till 100 kronor för år för hvarje sådan sinnesslö under en tid af fem år; och

3) för vård och underhåll i asylter af obildbara sinnesslöa: med belopp motsvarande halfva anläggningskostnaden för de för hvarje sådan asyl erforderliga byggnader.

Storleken af de belopp, som, enligt kommitterades mening, borde utgå af statsmedel, kan ej på förhand bestämmas, ty den beror af antalet sinnesslöa, för hvilka bidrag skall lämnas; men kommitterade hafva dock verkställt en beräkning öfver omkostnaderna, under förutsättning att skolpliktiga bildbara sinnesslöa uppginge till 1,000, sinnesslöa i arbetshem till 415 och asylister till 1,800. Till dessa siffror hafva kommitterade kommit medelst bearbetning af det statistiska material, som fanns att tillgå, men sannolikt är, att antalet sinnesslöa — såväl bildbara som obildbara — i själfva verket var större än det af kommitterade uppgifna. Emellertid kan det vara af intresse att se, till hvilken utgiftssumma för statsverket kommitterade enligt sina beräkningar kommo:

1. a)	För bidrag till undervisning af 1,000 skolbarn:	
	för 90 % interner i allmän skola, eller 900 barn	
	efter 250 kr. för hvarje	kr. 225,000
	» 5 % extermer i d:o d:o eller 50 barn, efter 125	
	kr. för hvarje	» 6,250
	» 4 % interner i enskilda skolor, eller för 40	
	barn efter 100 kr. för hvarje	» 4,000
	» 1 % extermer i d:o d:o eller 10 barn efter 50	
	kr. för hvarje	» 500
		235,750
b)	» utbildning af lärarpersonal	15,000
c)	» inspektionen: arfvoden åt inspektörer, utom rese- och trak-	
	mentsersättning, högst	3,000
2.	För bidrag till undervisning af 415 sinnesslöa i arbetshemmen	
	efter 100 kr. för hvarje	41,500
	Summa kronor	295,250

För år 1893 utgjorde statens bidrag till då befintliga sinnesslöskolor 43,700 kronor. Om bidraget beräknats efter de af kommitterade föreslagna grunder, skulle statsbidragets belopp hafva uppgått till väsentligt högre summa. Under förutsättning, att antalet sinnesslöa inom de olika grupperna

varit så stort, som kommitterade antagit, hade statsbidraget måst ökas med 251,550 kronor.

Men utom det årliga bidraget till skolor och arbetshem skulle staten, enligt kommitterades mening, bidraga med halfva kostnaden till uppförande af asylor. Antager man, att kostnaden för hvarje asylplats uppgår till omkring 2,000 kronor, skulle staten sålunda lämna 1,000 kronor till hvarje sådan plats, och antager man därjämte, att asylisternas antal stiger till 1,800, skulle sålunda statens bidrag till asylor belöpa sig till 1,800,000 kronor.

Slutligen anmärka kommitterade, att de af kommitterade angifna beloppen icke behöfde genast tagas i anspråk utan först sedan organisationen af undervisningen för de sinnesslöa hunnit fullständigt genomföras, hvadan statens bidrag under de år, som närmast komma efter det, under hvilket kommitterade afgifvit sitt betänkande, skulle belöpa sig till väsentligt mindre belopp, än sedan organisationen blifvit genomförd.

Jämte betänkandet öfverlämnade kommitterade till Kungl. Maj:t förslag till förordning angående sinnesslöas undervisning; förslag till läroplan för undervisningen i sinnesslöskolor, förslag till formulär för frågor, som böra af läkare besvaras vid undersökning af sinnesslött barn, hvilket skall intagas i skola, samt förslag till formulär för frågor, som böra besvaras af sinnesslött barns målsman eller närmaste anförvanter, då barnet skall intagas i skola. Förslaget till förordning angående sinnesslöas undervisning sönderföll i följande afdelningar: skoldistrikt och skolstyrelser, skolor, lärare, lärjungar, kostnader för sinnesslöskoleväsendet, utbildning af lärare för sinnesslöa, öfvergångsstadganden.

Öfver de förslag, som af kommitterade afgifvits, inhämtades utlåtande af vederbörande myndigheter. I dessa utlåtanden framställdes åtskilliga invändningar mot det af kommitterade föreslagna skoltvånget. Så sades, att den ofta sväfvande gränsen mellan sinnesslöa och normala men sent utvecklade barn, i all synnerhet vid en så tidig ålder som sju år, skulle lägga snart sagdt öfvervinneliga hinder i vägen för afgörandet, huruvida ett barn, om hvilket man ej visste, om det vore sinnesslött eller endast sent utveckladt, borde vara underkastadt stränga bestämmelser om skoltvång. Vidare

anfördes mot skoltvånget, att man visserligen borde vidtaga mera omfattande åtgärder än hittills för sinnesslöas undervisning, men att denna undervisningsplikt mot de sinnesslöa borde kunna genomföras, utan att en så radikal åtgärd som stadgandet af skoltvång behöfde tillgripas. Därjämte fästes uppmärksamhet på att erfarenheten visade, att föräldrarna ej vore villiga att öfverlämna barnen till uppfostringsanstalt, samt att, om erforderliga platser kunde beredas i dessa anstalter, tvång ej behöfde användas för att få barnen i skolorna.

I utlåtandena anfördes ock åtskilliga skäl mot anordnandet af lagstadgade skolor. Undervisningens bindande vid reglementerade läroplaner och reglementen vore icke tillrädligt; resultatet af undervisningen vore obetydligt och icke värdt de kostnader, som genomförandet af det förslag kommitterade framställt skulle hafva med sig.

Medicinalstyrelsen ansåg, att det skulle blifva förenadt med stora svårigheter att ordna anstalterna, då man ej kunde afgöra, huru många sinnesslöa funnes i hvarje distrikt. Dessutom höll styrelsen före, att den föreslagna kretsindelningen vore olämplig, emedan skolorna blefve för små. I dessa små skolor skulle ej arbeta sig fram så god metod vid barnens behandling, ej så ändamålsenliga undervisningsmetoder som i stora skolor. Utsikterna för barnens utveckling vore för öfrigt större i större skolor än i små. De större skolorna vore slutligen mindre kostsamma än de små.

Mot arbetshemmen hade man ock invändningar. Den föreslagna formen för dessa anstalter för fortsatt utbildning vore opröfvad och skulle medföra ökade kostnader. Efter slutad skolgång borde barnen vända åter till sina hem. Den föreslagna tiden för vistelsen i arbetshemmen vore för lång. Kostnaderna för arbetshemmen borde bestridas helt och hållet af vederbörande skoldistrikt.

Mot anordnandet af asylor hade man ock ett och annat att säga. Det vore alldeles för dyrbart att uppföra sådana. Innan man företog sig att uppföra vårdanstalter för sinnesslöa, borde man sörja för att erforderliga platser funnes för de sinnessjuka.

I protokollet, som medföljde den proposition om understöd af allmänna medel till sinnesslöas utbildning, som framlades för 1897 års riksdag, yttrade dåvarande chefen för

Kungl. ecklesiastikdepartementet, att han ansåg, att de sinnesslöa barnens kraf på utbildning vore lika beaktansvärdt som öfriga abnorma barns och att därför skoltvång borde åläggas sinnesslöa likaväl som döfstumma och blinda samt att anstalterna för de sinnesslöas uppfostran och vård borde vara anordnade dels som skolor, dels som arbetshem och dels som asylor. I princip gillade sålunda chefen för ecklesiastikdepartementet kommitterades åsikt rörande hufvudgrunderna för sinnesslöundervisningens ordnande. Detta oaktadt ville han icke för närvarande föreslå genomförandet af deras förslag i dess helhet, helst som landstingen ännu måste vidkännas stora utgifter för ordnandet af döfstumundervisningen. Däremot ville han främja utvecklingen af de närvarande förhållandena genom att föreslå riksdagen bevilja rikligare statsbidrag till de ifrågavarande anstalterna, dock endast till skolor och arbetshem. Frågan om anordnandet af asylor borde för närvarande anstå. För öfrigt instämde departementschefen i kommitterades förslag, att statsbidragets storlek skulle beräknas efter antalet elever, och att skolor, upprättade af landsting, skulle erhålla större statsbidrag än skolor, som enskilda anordnat. Slutligen ansåg statsrådet, att de belopp, som kommitterade föreslagit för de olika slagen af elever och skolor, vore så väl beräknade, att han kunde föreslå riksdagen att medgifva, att de föreslagna beloppen måtte få utgå hufvudsakligen på de villkor, som af kommitterade föreslagits. Slutligen hemställde departementschefen, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att på ordinarie stat från och med år 1898 uppföra ett förslagsanslag af 150,000 kronor till understöd för sinnesslöas utbildning.

Sedan riksdagen i hufvudsak bifallit hvad Kungl. Maj:t föreslagit, utfärdade Kungl. Maj:t den 28 maj 1897 kungörelse angående anslag af allmänna medel åt uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn och arbetshem för sinnesslöa. I denna stadgas, att af det berörda förslagsanslaget må från och med år 1898 utgå:

dels till uppfostringsanstalt för icke fallandesjuka sinnesslöa barn, hvilken af landsting eller stadsfullmäktige i stad, som ej i landsting deltagar, anordnas och understödes samt står under inseende af en utaf landsting eller stadsfullmäktige utsedd styrelse, samt till enskild uppfostringsanstalt för

fallandesjuka sinnesslöa barn, äfvensom till den af föreningen för sinnesslöa barns vård i Stockholm anordnade uppfostringsanstalt för icke fallandesjuka sinnesslöa, för hvarje läsetermin ett understöd af 125 kronor för hvart och ett vid läsetermins början intaget barn, som i anstalten eller på dess bekostnad njuter underhåll, och ett understöd af 62 kronor 50 öre för hvarje annat i anstalten intaget barn, som från läsetermins början deltagit i undervisningen;

dels till enskild uppfostringsanstalt för icke fallandesjuka sinnesslöa barn, med det undantag, som ofvan nämnts, för hvarje lästermin ett understöd af 50 kronor för hvart och ett i anstalten vid lästermins början intaget barn, som i anstalten eller på dess bekostnad njuter underhåll, och med 25 kronor för hvarje annat i dylik anstalt intaget barn, som från lästermins början deltagit i undervisningen;

dels ock till arbetshem för sinnesslöa ett årligt understöd af 100 kronor att utgå under högst fem år för hvarje i arbetshemmet intagen sinnesslö elev, som genomgått sådan uppfostringsanstalt för sinnesslöa barn, som ofvan nämnts.

Som villkor för åtnjutande af oförmälda understöd meddelade Kungl. Maj:t följande bestämmelser:

att sinnesslö, som lider af konvulsioner eller fallandesot, ej får intagas i anstalt för icke fallandesjuka sinnesslöa, hvaremot i anstalt för fallandesjuka sinnesslöa endast med fallandesot eller konvulsioner behäftade sinnesslöa få intagas;

att i anstalten ej får intagas sinnesslö, som lider af sinnessjukdom eller smittosam sjukdom eller som af anstaltens läkare eller inspektor förklaras vara olämplig för samlifvet i anstalten och deltagandet i arbetet därstädes;

att i anstalt, där till vård mottagas äfven obildbara sinnesslöa, dessa ej få inräknas bland dem, för hvilka statsunderstöd sökes;

att vid anstalten finnes anställd en legitimerad läkare; samt

att anstalten skall vara underkastad den inspektion, som chefen för Kungl. ecklesiastikdepartementet bestämmer.

Därjämte har Kungl. Maj:t föreskrifvit följande villkor för åtnjutande af statsunderstöd åt uppfostringsanstalt för sinnesslöa barn:

att sådan anstalt skall bestå af två afdelningar: profklassen och den egentliga skolafdelningen;

att barns ålder vid intagningen ej får understiga 6 år och ej öfverstiga 12 år;

att, så snart barn befunnits obildbart eller oförmöget till vidare utveckling, det skall skiljas från anstalten;

att barn får kvarstanna i profklassen högst två år och i den egentliga skolafdelningen högst sex år; samt

att den årliga afgift, med hvilken föräldrar eller målsmän bidra till barns kosthåll vid anstalten, ej får öfverstiga 50 kronor för barn af mindre bemedlade föräldrar.

Uti här ofvan angifna bestämmelser hafva följande förändringar vidtagits:

Bestämmelsen, att barn får kvarstanna i profklassen högst två år och i den egentliga skolafdelningen högst sex år, har blifvit utbytt mot föreskriften, att understöd för barn, intaget i sådan uppfostringsanstalt, må åtnjutas under högst åtta år, utan afseende å huruvida barnet är intaget i försöksafdelning eller egentlig skolafdelning, dock att, så snart barn befunnits obildbart eller oförmöget till vidare utveckling, understöd för barnet ej vidare må erhållas.*

Kommitterade, som fått i uppdrag att utarbete förslag till ordnande af de sinnesslöas uppfostran och vård, hade föreslagit, att döfstumma och blinda, som tillika voro sinnesslöa, skulle undervisas: de förra i döfstumskolorna, de senare i blindskolorna. Emellertid hade ett så kalladt skolhem anordnats för undervisning af blinda döfstumma. I detta, som först var förlagdt till Skara och sedan flyttades till Vänersborg, intogos gång efter annan blinda sinnesslöa till uppfostran och undervisning. För att betäcka kostnaderna för dessas undervisning, kost och vård begärdes understöd af de allmänna medel, som voro anslagna till uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn och till arbetshem för sinnesslöa. Då denna ansökan ej kunde enligt de bestämmelser, som voro gifna för användandet af berörda medel, bifallas, väcktes år 1901 inom riksdagens båda kamrar motioner om att riksdagen måtte besluta sådan ändring i de för åtnjutande af bidrag

* Kungl. kungörelsen den 13 juni 1902.

till undervisning och uppfostran af abnorma barn från förslagsanslaget till uppfostringsanstalter för sinnesslöa framställda villkor, att dylikt bidrag finge utgå jämväl för hvarje i privat uppfostringsanstalt intaget blindt sinnesslött barn med 250 kronor om året på i öfrigt samma villkor, som gällde för andra anstalter för sinnesslöas undervisning.

Riksdagen, som fann motionernas syfte vara synnerligen behjärtansvärdt, ansåg sig emellertid icke böra för det närvarande vidtaga den åtgärd, som i motionerna ifrågasatts, utan anhöll i skrifvelse den 29 maj 1901, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, dels huruvida blinda sinnesslöa kunde antagas i allmänhet vara för undervisning mottagliga, dels huruvida för meddelande af statsbidrag till deras undervisning och uppfostran lämpligen borde stadgas samma villkor, som gällde för bidragen till uppfostran af andra sinnesslöa barn, och dels angående de kostnader, som kunde komma att tillskyndas statsverket.

Sedan den äskade utredningen blifvit verkställd, framlade Kungl. Maj:t proposition till 1903 års riksdag, hvori Kungl. Maj:t föreslog riksdagen medgifva, att till skolhemmet i Vänersborg för blinda döfstumma må för där intagna blinda sinnesslöa barn utgå understöd med samma belopp och på enahanda villkor, som gälla beträffande understöd till enskilda uppfostringsanstalter för fallandesjuka sinnesslöa barn.

Som skäl för förslaget anförde chefen för ecklesiastikdepartementet, att det vore ådagalagdt, att, i åtminstone åtskilliga fall, blinda sinnesslöa barn vore mottagliga för undervisning, därest för denna väljas särskildt för dessa barn afpassade metoder, och att det vore samhällets oeftergifliga plikt att jämväl för denna grupp af barn söka lindra deras hårda lott genom bibringande af den uppfostran, som vore möjlig; att dylika barn ej borde undervisas tillsammans med blinda barn, som i öfrigt voro normalt begåfvade, utan att dessa barns uppfostran borde öfverlämnas till enskild anstalt med de för ändamålet särskildt befintliga betingelserna, helst ifrågavarande grupp af barn vore jämförelsevis fåtalig. Vid en sådan anstalt borde en mångsidigare erfarenhet och ett bättre resultat kunna vinnas, än om de blinda sinnesslöa barnen fördelades på flera anstalter. För närvarande torde

skolhemmet för blinda döfstumma i Vänersborg vara den enda anstalt i vårt land, som lämpade sig för att mottaga blinda sinnesslöa barn till undervisning och uppfostran.

Riksdagen lämnade sitt bifall till det af Kungl. Maj:t framställda förslaget.

Bestämmelsen, att af de medel, som blifvit anslagna till understöd för sinnesslöas utbildning, må utgå till arbetshem för sinnesslöa ett årligt understöd af 100 kronor under högst fem år för hvarje i arbetshemmet intagen sinnesslö elev, som genomgått sådan uppfostringsanstalt för sinnesslöa barn, som omnämnas i kungl. kungörelsen den 28 maj 1897, har blifvit förändrad så, att till arbetshem för sinnesslöa må ett årligt understöd af 100 kronor tills vidare utgå under högst sju år för hvarje i arbetshemmet intagen sinnesslö elev, som genomgått en med statsbidrag understödd uppfostringsanstalt för sinnesslöa barn, intill dess en sådan elev anses kunna öfverlämnas till enskild vård eller tjänst eller befinnes kunna utan det skydd och den ledning, som åtnjutes i arbetshemmet, bibehålla de färdigheter och goda seder, eleven under sin utbildning förvärfvat.*

Det dröjde icke mer än två år, förrän denna bestämmelse i sin ordning blef förändrad. Den utbyttes då mot följande föreskrift: af de ifrågavarande medlen må utgå till arbetshem för sinnesslöa ett årligt understöd af 100 kronor för hvarje i arbetshemmet intagen sinnesslö elev, som genomgått en med statsbidrag understödd uppfostringsanstalt för sinnesslöa barn eller annorledes förvärfvat utbildning motsvarande den, som sådan anstalt afser att meddela, intill dess sådan elev anses kunna öfverlämnas till enskild vård eller tjänst eller befinnes kunna utan det skydd och den ledning, som erbjudes i arbetshemmet, bibehålla de färdigheter och goda seder, eleven under sin utbildning förvärfvat.**

För att åstadkomma en bättre utbildning af lärare vid skolorna för sinnesslöa barn anmodade Kungl. Maj:t styrelsen för sinnesslöa barns vård att inkomma med yttrande, huruvida och på hvilka villkor föreningen skulle vara villig att anordna en läroanstalt för utbildande af lärare vid skolorna för sin-

* Kungl. kungörelsen den 13 juni 1902.

** Kungl. kungörelsen den 10 juni 1904.

nesslöa barn i hufvudsaklig öfverensstämmelse med det förslag till en dylik anstalt, som i ett af särskildt utsedda kommitterade afgifvet betänkande angående ordnande af sinnesslöas undervisning omförmältes, inkom föreningens styrelse den 10 augusti 1896 med en skrifvelse, hvari den anförde, att föreningen, under antagande att ökad statsanslag komme den af henne inrättade skola till godo, hvarigenom föreningen kunde sättas i tillfälle att i mån af behof utvidga skolans dåvarande verksamhet, ansåg sig efter hand kunna utvidga det redan befintliga seminariet till den omfattning, som kommitterade tänkt sig; att redan för närvarande en ökning af seminariets elevantal kunde ske, så att under den tvååriga kurs, som undervisningen ansågs böra omfatta, ett antal af åtta elever utbildades, därvid enligt styrelsens för föreningen uppfattning behofvet af lärarkrafter skulle bäst tillgodoses, om kursen anordnades så, att årligen fyra elever intoges och fyra afginge, att hvad anginge de villkor, under hvilka en dylik utvidgning kunde äga rum, föreningens styrelse tillåte sig framhålla nödvändigheten för styrelsen att erhålla visshet om att föreningen för en tid af minst fem år ägde åtnjuta det anslag, som för ändamålet kunde blifva anvisadt, då en utvidgning af seminariet vore förenad med stora kostnader för undervisning, lokal m. m.; att beträffande organisationen styrelsen ansåge, att, då den hittills vunna erfarenheten gifvit vid handen, att undervisning för sinnesslöa i allmänhet bäst handhades af kvinnliga lärarkrafter, utbildandet af dylika borde ställas i främsta rummet, och att därför tillträde till seminariet tills vidare endast borde medgifvas lärarinneelever, så mycket mer som föreningens styrelse hyste betänklighet vid att inom en dylik anstalt samtidigt till undervisning och särskildt i internat mottaga manliga och kvinnliga elever af skilda samhällsklasser, en sammanblandning, som ej heller förekomme vid andra inom riket anordnade seminarier eller motsvarande undervisningsanstalter; samt att, då enligt styrelsens beräkning utgifterna för seminariet komme att uppgå till 9,400 kronor, styrelsen anhölle att detta belopp måtte ställas till styrelsens föfogande, för den händelse att styrelsen lämnades i uppdrag att, på sätt styrelsen föreslagit, anordna seminarieundervisningen.

Med skrifvelsen följde ett förslag till stat för det utvidgade seminariet. I detta förslag voro nedanstående utgiftsposter upptagna:

Hyra för sju rum, däraf fyra sofrum, ett matrum, ett dagrum och ett rum för lärarinna	kr. 1,200
Ved och lyshållning » »	» 400
Löner åt föreståndarinna, lärarinna, gymnastiklärare samt till lektioner af speciallärare i hälsovård, bokföring och olika slöjdarter	» 2,000
Sjukvård och medicin	» 100
Underhåll af 8 elever à 40 kr. i månaden	» 3,840
Stipendier åt 8 elever à 100 kr. pr elev	» 800
Tillökning i lön åt husmodern samt lön och kosthåll för tjänarinna	» 700
Diverse	» 300
Summa	kr. 9,400

Dessutom hade föreningens styrelse samtidigt till Kungl. Maj:t öfverlämnat följande program för undervisningen vid seminariet.

Undervisningen, som fördelas på två år, bör vara dels praktisk, dels teoretisk och omfatta:

Den praktiska kursen:

Deltagande i barnens skötsel och vård;

i hushållsgöromålen.

Undervisning och öfning i att handleda barn vid väfnad, knyppling m. fl. dylika arbeten, slöjd.

Undervisning i tillskärning och tillverkning af barnens kläder.

Kännedom om undervisningsmateriellen.

Undervisning i bokhålleri.

Gymnastik.

Den teoretiska kursen:

Öfning att undervisa barnen i de skolämnena, som tillhöra deras utbildning.

Undervisning i:

Kristendom och svenska språket.

Hälsövärdslära.

Det allmännaste af läran om själen samt allmän undervisningslära.

Öfverblick af undervisning om de sinnesslöas vård, sinnesslöbildningens historia i Sverige och i utlandet samt af de allmänna åsikterna om sinnesslöhetens orsaker och yttningar.

Allmän öfverblick af de sinnesslöas karaktärs- och själs-
egenskaper.

Sinnesslöundervisningens mål och anordning.

Det allmänna om talverktygen samt sättet för språk-
ljudens rätta frambringande.

Öfversikt af läroplanen för sinnesslöskolorna.

Kännedom om sinnesslöskolornas organisation och förvaltning samt de i riket gällande författningar om sinnesslöundervisningen samt

Skriftliga uppsatser öfver ämnen, hörande till sinnesslö-
undervisningen.

Med gillande af den utaf föreningens styrelse föreslagna stat och undervisningsplan anvisade Kungl. Maj:t för en tid af fem år från och med år 1898 ett årligt belopp af 9,400 kronor till ett af föreningen för sinnesslöa barns vård i Stockholm i hufvudsaklig öfverensstämmelse med nämnda stat och plan anordnad seminarium för utbildande af lärare för sinnesslöa barn med skyldighet för föreningen att underkasta sig den inspektion öfver anstalten, som Kungl. Maj:t kunde finna skäligt bestämma.*

År 1902 förklarade sig föreningen villig att äfven under åren 1903—1907 anordna en läroanstalt för utbildande af lärarinnor vid skolor för sinnesslöa, dock mot villkor att statsanslaget, som föreningen för ändamålet hittills uppburit, höjdes med omkring 3,000 kronor. Kungl. Maj:t ansåg skäligt att bevilja den äskade förhöjningen af statsanslaget.

* Kungl. Maj:ts bref till styrelsen för sinnesslöa barns vård ang. anslag till en läroanstalt för utbildande af lärare vid skolorna för sinnesslöa.

Den 24 mars 1898 utfärdade Kungl. Maj:t stadga angående afgangsexamen vid det ifrågavarande seminariet. Däri förordnades:

att med de elever, som genomgått den i nådiga brefvet den 28 maj 1897 föreskrifna teoretiska och praktiska lärokurs, afgangsexamen skall vid läsårets slut å seminariet anställas i närvaro utaf en af chefen för Kungl. ecklesiastikdepartementet förordnad sakkunnig;

att examen skall begynna med ett skriftligt prof, bestående af en uppsats öfver något till undervisningen och uppfostran af sinnesslöa barn hörande ämne, hvilket skall bestämmas af seminariets föreståndare, efter samråd med öfriga lärare, samt att uppsatsen skall utarbetas på lärorummet under lärares tillsyn;

att examen skall för öfrigt omfatta dels muntligt förhör såväl i kristendomskunskap, allmän undervisningslära och hälsovårdslära, som i de delar af läran om sinnesslöa barns vård, undervisning och uppfostran, som röra sinnesslöhetens orsaker och verkningar, undervisningens för sinnesslöa mål och anordning, talverktygen samt sättet för språkljudens rätta frambringande, läroplan för uppfostringsanstalter för sinnesslöa, dessa anstalters nuvarande organisation och förvaltning i Sverige samt där gällande författningar rörande sinnesslöas uppfostran; dels undervisningsprof, som skall anställas i den med seminariet förenade skolan och omfatta de där förekommande läro- och öfningsämnen; vid dessa prof skall hvarje elev undervisa minst i ett kunskaps- och ett öfningsämne;

att efter aflagd examen den examinerade skall erhålla afgangsbetyg från seminariet, hvilket skall upptaga vitsord öfver insikter

uti kristendomskunskap,

- » modersmålet,
- » allmän undervisningslära,
- » hälsovårdslära, samt
- » läran om sinnesslöas vård, undervisning och uppfostran; öfver färdighet uti handarbete och gymnastik;

öfver undervisningsskicklighet och öfver förmåga att vårda barnen och i öfrigt leda deras uppfostran samt öfver flit och öfver uppförande under den tid, de tillbragt vid seminariet;

att föreståndaren för seminariet skall, efter samråd med dess lärare, utfärda betyget, hvilket jämväl skall påtecknas af den, som af chefen för ecklesiastikdepartementet blifvit förordnad att närvara vid examen;

att vid bedömande af elevs kunskaper och undervisningsskicklighet skola användas vitsorden: berömlig, med utmärkt beröm godkänd, med nöje godkänd, godkänd och försvarlig; att såsom betyg för flit skola begagnas vitsorden: mycket god, god och mindre god samt som betyg för uppförande vitsorden: mycket godt, godt och mindre godt;

att seminariets styrelse skall minst en månad före afgangsexamen ingå till chefen för ecklesiastikdepartementet med anhållan om förordnande af sakkunnig att närvara vid examen, samt att styrelsen därvid skall anmäla, hvilka dagar examen skall äga rum;

att den, som erhållit förordnande att vid examen vara närvarande, skall senast en månad efter sedan denna ägt rum afgifva berättelse därom till ecklesiastikdepartementet.

Jämlikt Kungl. brefvet den 13 maj 1898 äger sakkunnig, som är närvarande vid afgangsexamen, för detta uppdrag åtnjuta resekostnads- och traktamentsersättning enligt bestämmelserna för tredje klassen i gällande resereglemente.

Äfven den inspektör, som chefen för ecklesiastikdepartementet skall förordna öfver de uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn och arbetshem för sinnesslöa, hvilka underhållas med bidrag af statsmedel, äger rätt till ersättning af statsmedel för fullgörande af sitt uppdrag. Genom Kungl. brefvet den 28 januari 1898 är nämligen medgifvet, att den person, som af chefen för ecklesiastikdepartementet förordnas att utöfva inspektion öfver uppfostringsanstalterna för sinnesslöa barn och arbetshemmen för sinnesslöa, må för detta uppdrag åtnjuta dels ett årligt arvode af 1,500 kronor, att uppbära med ena hälften i juni och andra hälften i december, dels också resekostnads- och traktamentsersättning för sina inspektionsförrättningar enligt bestämmelserna för 3:e klassen i gällande resereglemente.

För inspektören har chefen för ecklesiastikdepartementet utfärdat instruktion. Enligt denna skall inspektören hvart

tredje år afgifva berättelse till Kungl. ecklesiastikdepartementet om ifrågavarande uppfostringsanstalters och arbets-hems anordning och verksamhet.

Den inspektör, som Kungl. Maj:t förordnat öfver seminariet för utbildande af lärarinnor vid skolor för sinnesslöa, äger enligt Kungl. brevet den 22 november 1901 uppbära ett arvode af 300 kronor för år.

Ofvannämnda seminarium har fått rätt att liksom folkskolläro- och folkskolläroinneseminarierna kostnadsfritt erhålla den undervisningsmateriell, som för nedsatt pris genom ecklesiastikdepartementets försorg hålles folkskolorna till handa.

Slutligen må i detta sammanhang meddelas, att riksdagen från och med 1900 årligen beviljat ett anslag af 1,000 kronor att användas till resestipendier åt föreståndare, lärare och lärarinnor vid rikets abnormskolor (döfstumskolor, blindskolor och sinnesslöskolor). Till erhållande af dylikt stipendium må kunna anmäla sig lärare och lärarinnor vid abnormskola, hvilka tjänstgjort vid dylik skola minst 5 år och fortfarande äro vid sådan anställda.

För att det skall vara tillbörligt sörjdt för de sinnesslöas uppfostran och vård i ett land krävas tre slags anstalter: uppfostringsanstalter och arbetshem för de bildbara samt asyler (vårdanstalter) för de obildbara. Beträffande asyler hade kommitterade, som inkommit med förslag till ordnande af sinnesslöas undervisning, föreslagit, att staten skulle bidra med belopp, motsvarande halfva anläggningskostnaden för de för hvarje sådan asyl erforderliga byggnader. Men när Kungl. Maj:t, med anledning af kommitterades betänkande, framlade för riksdagen proposition om sinnesslöväsendets ordnande, förklarade Kungl. Maj:t, att frågan om inrättande af asyler borde för närvarande anstå. Men det dröjde ej länge, förrän motion väcktes vid riksdagen, att riksdagen måtte ingå till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda frågan om understöd af statsmedel för vård af obildbara sinnesslöa samt inkomma till riksdagen med förslag, som af denna utredning kan föranledas. Sedan vederbörandes utlåtanden blifvit inhämtade, framlade Kungl. Maj:t för riksdagen förslag om anslag af allmänna medel för

vård om obildbara sinnesslöa. Sedan riksdagen beviljat de äskade medlen, utfärdades den 31 december 1904 kungörelse i ämnet. Enligt denna må anstalt, som till vård mottager obildbara sinnesslöa, af statsmedel bekomma 250 kronor för hvar och en under året å anstalten vårdad obildbar sinnesslö. Anstalten må vara inrättad som själfständig eller ställd i samband med uppfostringsanstalt eller arbetshem för sinnesslöa. I senare fallet skola dock de obildbara inrymmas i särskilda lokaler. Af mindre bemedlade målsmän till sinnesslöa barn, som för vård är intagen på en anstalt för obildbara sinnesslöa, må ej tagas högre årlig afgift än 50 kronor.

Själfständig anstalt skall stå under medicinalstyrelsens öfverinseende och under tillsyn af inspektören för anstalterna för sinnessjuka; sådan anstalt åter, som är anordnad i samband med uppfostringsanstalt eller arbetshem, står under den inspektion, som är föreskrifven för dessa senare anstalter.

År 1903 funnos i vårt land 25 uppfostringsanstalter för sinnesslöa. Dessa voro anordnade i öfverensstämmelse med Kungl. kungörelsen den 10 juni 1904. De bestodo nämligen af försöksafdelning (profklass) och egentlig skolafdelning. Flertalet af dem voro därjämte utvidgade med en arbetshemsafdelning och några dessutom med en vårdafdelningsasyl. Utom dessa uppfostringsanstalter funnos 4 själfständiga arbetshem och 5 fristående asyler.

Antalet elever var år 1903 i skolorna 680, i arbetshemmen och arbetshemsafdelningarna 192 samt i asylerna 97. Uti de befintliga anstalterna kunde platser beredas för ännu 313 elever. För jämförelses skull meddela vi, att under år 1893 antalet platser i anstalterna för sinnesslöa uppgick till 458 och att i anstalterna voro intagna 438 sinnesslöa.

Undervisningen var dels teoretisk, dels praktisk. Den förra meddelades gemenligen på förmiddagarna under 3 å 4 timmar; den senare på eftermiddagarna under 2¹/₂ å 5 timmar. Den teoretiska undervisningen omfattade i profklassen: förberedande öfningar: kroppsöfningar (klappa i händerna, stampa, hoppa, sträcka och böja armarna m. m.), verksamhetsöfningar (stänga och öppna, tvätta sig, kläda af och på sig, borsta kläder m. m.), talöfningar (öfningar i andhämtning som i rent och naturligt uttal af språkljud, ord och kortare satser), öf-

ningar till uppöfning af de olika sinnesorganen (iakttagande och skiljande af färger, former, ämnen och ljud m. m.), åskådningsöfningar med anslutning till verkliga föremål, modell eller bild, skrif- och läsöfningar, räkneöfningar, barnsånger och visor. Den praktiska undervisningen omfattade i samma klass enklare arbeten (repling af lappar, flätning, sömnad på papper, uppträdande af pärlor, stickning, nystning, skosnörning m. m.).

I egentliga skolafdelningen undervisades uti kristendoms-kunskap, modersmål, räkning, geografi, historia och natur-kunnighet, sång, teckning, gymnastik, handarbeten (stickning, virkning, knyppling, flätning, knytning, sömnad, spånad, väfnad, stoppning och lagning m. m.), hushållsgöromål och sysslor, slöjd (korgmakeri, snickeri, svarfning, borstbinderi, bokbinderi m. m. samt trädgårds- och jordbruksarbeten). Alla dessa slag af handarbeten och alla dessa slöjdarter förekommo icke i hvarje särskild anstalt, utan några öfvades i en anstalt, andra i en annan.

Beträffande resultatet af undervisningen synes det i allmänhet hafva varit tillfredsställande, särskildt uti handarbete och slöjd.

Men ehuru väl det under de senare åren i vårt land vidtagits kraftiga åtgärder för förbättrande af de sinnesslöas belägenhet, återstår ännu mycket att göra för att dessa olycklige måtte erhålla en uppfostran, undervisning och vård, som motsvara tidens kraf. Vi vilja här nedan angifva några önskemål, hvilkas förverkligande under den närmaste framtiden synes oss vara af mycken vikt för att de sinnesslöa måtte erhålla en omvårdnad, som under nuvarande tidsförhållanden är tämligen tillfredsställande.

Vi vilja börja med det af föreningen för de sinnesslöas vård i Stockholm anordnade seminarium för utbildande af lärarinnor vid skolorna för sinnesslöa.

Lärarkrafterna böra ökas.

Seminariets elever få öfva sig uti att handleda och undervisa barn i den skola, som föreningen anordnat. Dessa öfningar ledas af de två ämneslärarinnor, som äro anställda vid

skolan, af dess lärare i slöjd och gymnastik samt af dess lärarinna i handarbete. Men då barnen vid dessa öfningar äro delade i grupper, som samtidigt undervisas i olika rum, kunna de ledande lärarinnorna ej vara närvarande vid elevernas öfningar så ofta och så länge, som önskligt vore. Lärarinneeleverna blifva sålunda alltför mycket lämnade på egen hand och få ej den tillsyn, som vore behöflig, för att de måtte få erforderlig ledning och omfattande anvisningar, huru de i särskilda fall böra gå till väga vid undervisningen och ledningen af dessa barn, som förete så många egendomligheter. Redan nu få lärarinneeleverna en god utbildning för sitt svårskötta kall, men de skulle få en ännu bättre, om vid seminariet vore anställd ännu en lärarinna, som med de nuvarande kunde dela arbetet. Härigenom skulle alltid en lärarinna kunna vara i tillfälle att vara närvarande vid, öfvervaka och leda de praktiska öfningarna.

Sålunda synes det mig, som om vid seminariet borde anställas ännu en lärarinna, och det förekommer mig, som om denna borde hafva samma behörighet, som fordras för att kunna anställas som lärarinna vid döfstumskola, enär många af de sinnesslöa barnen tala mycket illa, hvadan undervisningen i sinnesslöskolan i många stycken borde meddelas enligt de förfaringssätt, som användas i döfstumskolan. Den jämförelsevis unga sinnesslöskolan har åtskilligt att lära af den äldre döfstumskolan, som hunnit förvärfva många erfarenheter, som kunna komma den förstnämnda till godo.

En annan brist vid seminariet, som borde afhjälpas, är, att vi på vårt språk hafva så ringa litteratur rörande de sinnesslöa. Det skulle vara till stor vinst, om på vårt språk utgäfves sådana populärt skrifna afhandlingar om de sinnesslöa, som lärarinneeleverna med sin bildning hade förutsättningar för att kunna göra sig till godo. Men det är ej så lätt att skaffa dylik litteratur, emedan förläggare ej gärna inlåta sig på företag, som hota med förlust, och det kan ej förnekas, att det är förenadt med risk att utgifva sådana arbeten, hvarom här är fråga. De fingo sannolikt ej många köpare. Här borde staten gripa in genom att lämna åtminstone bidrag af statsmedel till betäckande af kostnaderna för utgifvande af ifrågavarande arbeten.

Vid all skoluppfostran är lärarens personlighet af största betydelse. Med all rätt säges, att han är skolans själ. Framför allt gäller detta, när fråga är om sinnesslöskolan. Det är därför af högsta vikt, att vid denna skola anställas personer, som icke endast hafva erforderliga insikter och tillfredsställande undervisningsskicklighet utan därjämte äro ädla personligheter, som eldas af kärlek till de vanlottade barnen och drifvas af nit för deras sannskyldiga bästa. Men vill man göra sig försäkrad om goda lärare vid ifrågavarande skolor, måste man ock sörja för att de erhålla en lön, som fullt motsvarar de löneförmåner, som lärarinnorna vid döfstumskolorna uppbära, samt en pension, som gifver dem hvad de behöfva för att under ålderns dagar föra ett, visserligen anspråkslöst men från näringsbekymmer fritt lif. Då kan man hoppas, att till inträde vid seminariet skola anmäla sig kvinnor med de egenskaper, som äro nödvändiga för att kunna blifva en god lärarinna vid en sinnesslöskola.

Ökade lärarkrafter, lämplig litteratur och tillfredsställande löneförmåner och pensioner åt lärarinnorna vid sinnesslöskolorna — se där hvad som i närmaste framtiden bör skaffas, för att dessa skolor må erhålla goda lärarinnor, hvilket är den viktigaste förutsättningen för att dessa läroanstalter skola kunna fylla sin uppgift.

Från seminariet gå vi öfver till själfva skolan och vilja då först tala om dess organisation.

För att uppfostringsväsendet för sinnesslöa skall blifva till fullt gagn och kunna motsvara de kraf, som ställas på det icke endast från nyttans synpunkt utan jämväl från människokärlekens, fordras tre slags anstalter: uppfostringsanstalt (skola), arbetshem och vårdanstalt (asyl).

I vårt land hafva vi visserligen alla tre slagen af sinnesslöanstalter men icke uti tillräckligt antal. I skolorna stå ännu tomma platser men icke så många, att alla bildbara sinnesslöa barn i skolåldern skulle kunna mottagas i uppfostringsanstalterna. Men hvarför anmälas icke alla dylika barn till intagning i skolorna? Anledningarna härtill äro flera. Åtskilliga föräldrar vilja ej erkänna för sig själfva och ännu mindre för andra, att deras barn är sinnesslött, och därför hålla de detta från läroanstalten och söka på annat sätt bi-

bringa det något vetande och gifva det någon hyfsning; andra föräldrar äro liknöjda och försumliga och låta det stackars vanlottade barnet växa upp nästan som ett djur; andra hoppas, att barnet vid äldre år skall blifva normalt och skjuta därför upp med att anmäla det till intagning i en skola, till dess det blir för sent; andra draga sig för de dryga kostnaderna, och slutligen kunna några ej besluta sig för att skicka sitt stackars barn till skolan, emedan de frukta, att lärarinnor och kamrater ej skola behandla det med tillräcklig ömhet.

Många bildbara sinnesslöa barn få sålunda växa upp utan att få lära sig något. Härigenom gör samhället sig skyldigt till en pliktförsummelse mot barnet, på samma gång som det tillskyndar sig själf t skada. Barnet har visserligen rätt till uppfostran, och det kan därigenom möjligen lära sig så mycket, att det kan åtminstone bidraga till sitt uppehälle. I alla händelser är det samhällets plikt såsom kristet att göra hvad det kan för att bereda äfven här ifrågavarande barn en så draglig tillvaro som möjligt.

Då fråga först väcktes om att obligatorisk undervisning måtte i lag föreskrifvas äfven för de sinnesslöa barnen, likasom förut blifvit gjordt för de döfstumma och kort därefter gjordes för de blinda, förklarade regeringen, att den nu ej ville förelägga riksdagen förslag härom, emedan många landsting ännu måste vidkännas stora kostnader för ordnandet af döfstumundervisningen. Det skälet torde numera ej vara hållbart. Visserligen blefve, om undervisningen blefve obligatorisk, uppfostringsanstalterna nödsakade att utvidga sig för att kunna mottaga alla barnen; men de finge ju också ökad bärkraft genom såväl förhöjdt statsanslag som rikligare inkomster från ett större antal betalande elever.

Vill samhället uppfylla sin plikt mot alla de bildbara sinnesslöa barnen, måste undervisningen göras obligatorisk. Det finnes intet skäl för att dessa skola behandlas mer styfmoderligt än de döfstumma och blinda.

Tiden synes oss sålunda nu vara inne för att göra undervisningen obligatorisk äfven för de bildbara sinnesslöa.

Äfven för det antal barn, som nu fostras i skolorna, hafva vi för få arbetshem och asylor. Alla de barn — åtminstone det stora flertalet af dem —, som intagits i skolorna,

borde, sedan de genomgått dessa, fortsätta i arbetshem. Visserligen få barnen redan i skolorna öfva sig uti handarbete, slöjd och stundom äfven i trädgårdsarbete o. d., men där lägges dock endast grunden till deras praktiska utbildning. Någon större skicklighet i det ena eller andra arbetet kan där ej förvärfvas. Därtill räcker ej tiden, och barnen hafva i allmänhet ej erforderliga krafter för utförande af »tyngre verkstads- eller landtbruksarbeten». Men kunna då ej barnen i hemmen eller i tjänst hos andra, sedan de lämnat skolan, på den grund, som i denna blifvit lagd, fullkomna sig i åtskilliga arbeten? Ytterst få torde kunna det; de flesta sjunka småningom tillbaka till det tillstånd, hvori de befunno sig vid inträdet i skolan. För att de skola kunna hålla sig uppe och fortfarande utveckla sig, behöfva de äfven efter slutad skolkurs kärleksfull omvårdnad, sakkunnig ledning och noggrann tillsyn. Sådant kan i de flesta fall beredas dem endast uti arbetshem. Vid flertalet af våra skolor har man anordnat så kallade arbetsafdelningar, som äro afsedda just för de barn, som afslutat skolkursen. Men dessa arbetsafdelningar kunna ej lämna plats åt alla, som borde i dem intagas. Dessutom synes det oss, som om själfständiga arbetshem bättre skulle kunna fylla sin uppgift än arbetsafdelningar. Det har med sig åtskilliga svårigheter att föra tillsammans sinnesslöa af så olika ålder som skolornas barn och arbetshemmens alumner. För öfrigt synes det oss, som om det vore ett vågadt experiment att i arbetsafdelningar och arbetshem hafva sinnesslöa af olika kön. Bäst torde vara att hafva särskilda arbetshem för män och särskilda för kvinnor.

Behovet af asylter är jämväl stort. De, som finnas, kunna på långt när icke rymma de sinnesslöa, som behöfva vård i för sådant ändamål anordnade anstalter. Huru svårt är det icke att bereda nödig vård åt en obildbar sinnesslö, helst om hemmet är fattigt! För att afhjälpa bristen på asylter har man vid skolorna beredt plats åt åtskilliga asylister. Men i skolan »verka dessa endast störande och hämmande». För öfrigt äro de stundom ett hinder för bildbara sinnesslösas intagning i skolan, enär denna kan mottaga endast ett visst antal.

Med hänsyn till organisation af sinnesslöanstalterna bör sålunda, enligt vårt förmenande, arbetet under närmaste framtiden hafva till mål:

- a) att undervisningen blir obligatorisk;
- b) att skolor inrättas i erforderligt antal;
- c) att arbetshem, särskilda för män och särskilda för kvinnor, anordnas till den omfattning, att alla, som genomgått skolorna, i dem kunna intagas;
- d) att så många asylter, som äro af nöden, för att alla obildbara sinnesslöa i dem kunna erhålla vård, inrättas.

I sammanhang med talet om sinnesslöanstalternas organisation vilja vi yttra några ord om frågan, huruvida dessa anstalter böra vara stora eller små. Redan bland de kommitterade, som hade i uppdrag att inkomma med förslag till ordnande af undervisningen och vården af sinnesslöa, voro meningarna i detta stycke delade. Både stora och små anstalter hade sina förespråkare. Slutligen enade sig dock kommitterade om att bygga på de befintliga förhållandena och föreslogo därför, att hvarje landstingsområde eller stad, som ej i landsting deltagar, skall för sig utgöra ett skoldistrikt, med rättighet för landstingsområde eller dylik stad att för ordnande af gemensam undervisning af sinnesslöa förena sig med ett eller flera andra sådana områden eller en eller flera dylika städer till ett skoldistrikt.

För närvarande utgöres flertalet skoldistrikt af endast ett landstingsområde: Stockholms län, Uppsala län, Östergötlands län, Norrköpings stad, Kristianstads län, Malmöhus län, Hallands län, Värmlands län, Örebro län, Västmanlands län, Kopparbergs län, Gäfleborgs län, Gäfle stad, Västernorrlands län och Västerbottens län. Skoldistrikt, som bestå af två landstingsområden, äro: Skaraborgs och Älfsborgs län, Blekinge och Gottlands län, Bohus län och Göteborgs stad. Växjö, Jönköpings och Kalmar län (Kalmar södra och norra landstingsområde) bilda ett skoldistrikt. Stockholms stad har ej anordnat någon särskild skola för sinnesslöa men har ingått öfverenskommelse med föreningens för sinnesslöa barns vård i Stockholm, att föreningen på vissa villkor skall i sin skola till vård och undervisning årligen mottaga minst sextio fattiga sinnesslöa barn från Stockholms stad. Malmö stad, Jämt-

lands och Norrbottens län hafva icke inrättat några anstalter för sinnesslöa.

Vi hafva sålunda både större och mindre anstalter för sinnesslöa. I jämförelse med många dylika anstalter i utlandet äro dock äfven våra större att betrakta som små. Våra tre största skolor voro år 1903 Smålands idiothem med 60 elever, undervisningsanstalten för sinnesslöa barn å Stretted (Mölnådal) med 58 och Johannisbergs anstalt för sinnesslöa med 54 elever. De minsta skolorna voro samma år: Anstalten »Ebenezer» med 5 elever samt skolan »Caroline von Vegesacks minne», Västerbottans läns uppfostringsanstalt för sinnesslöa och Norrköpings anstalt för sinnesslöa barn med vardera 12 elever.

Åsikterna om huruvida små eller stora anstalter äro att föredraga äro ännu delade. Somliga hålla före, att man kan utöfva ett kraftigare uppfostrande inflytande på barnen i små anstalter än i stora, emedan man kan gifva de små anstalterna karaktär af hem. Andra vilja visst icke förneka vikten däraf, att anstalten ter sig för barnet som ett hem, men de förmena, att det ej är antalet elever, som gifver anstalten prägeln af ett hem, utan att det som gör, att skolan kommer att likna ett hem, är den bland anstaltens personal rådande kärlekens och samdräktens anda. Men en sådan anda kan finnas likaväl i den stora som i den lilla anstalten. Vinsten af stora anstalter är, att de blifva billigare och att de kunna nå bättre resultat af undervisningen, emedan man i dem mera noggrant och ändamålsenligt kan indela barnen i för undervisningen lämpliga grupper och på det sättet se barnens individualitet till godo mycket bättre än i en liten skola, såvida man icke vid denna anställer ett jämförelsevis stort antal lärare.

Vid grundläggande af en skola för sinnesslöa bör man se till, att den omgifves af en tämligen stor trädgård, och när man inrättar ett arbetshem för män, bör man sörja för att det får till sitt förfogande så mycket jord, att ordentligt jordbruk kan anordnas. »Klart är», säga nämligen kommitterade,* »att i skolan tillfälle bör beredas alla dem, som visa

* Med kommitterade mena vi dem, som hade uppdrag att inkomma med förslag till sinnesslöas undervisning m. m. i vårt land.

anlag för ett handtverk, att däri utbilda sig. Men då erfarenheten ådagalagt, att endast få kunna förvärfva sig så stor skicklighet, att de som handverkare kunna förskaffa sig sitt uppehälle, är det af nöden att vid uppfostringsanstalterna hafva tillgång till arbeten, som äro mer lämpade för flertalet och som kunna erbjuda äfven de svagare en gagnande sysselsättning och utsikt att i framtiden kunna med eget arbete åtminstone bidraga till att förskaffa sig hvad till lifvets nödort hör. Sådana arbeten äro jordbruksarbeten, hvilka i allmänhet äro så enkla, att de af de flesta kunna utföras men dock öfva stort inflytande på de intellektuella krafterna. Därtill kommer, att de hafva stor betydelse i sanitärt hänseende samt utgöra ett värn mot de osedliga lustar, som ofta utgöra föremål för uppfostringsanstalternas bekymmer och som ej sällan hafva en eggelse i det stillasittande lif och den ensidiga verksamhet, som sysselsättningen med åtskilliga handtverk medför. Här af framgår önskvärdheten däraf, att uppfostringsanstalterna för sinnesslöa barn förenas med ett jordbruk, som är tillräckligt stort för att bereda dem af barnen, för hvilka jordbruksarbeten äro företrädesvis lämpliga, nödvändig öfning däri.»

Angående samma sak skrifver kommittéen för uppgörande af förslag beträffande abnormskolundervisningens ordnande i Finland i sitt år 1889 afgifna betänkande: »För elevernas praktiska utbildning hafva bland öfningsämnena upptagits handtverk och jordbruksarbeten. Det förefaller kommittéen själfallet, att tillfälle bör beredas alla dem, som visa anlag för ett eller annat handtverk, att häri utbilda sig. Det blir emellertid, såsom erfarenheten ådagalagt, jämförelsevis endast få, som häri kunna uppnå den skicklighet, att de på denna väg kunna grunda sin framtida existens. De flesta handtverk äro för sinnesslöa alltför komplicerade och kräfva af sina idkare en omdömesförmåga, som det stora flertalet af sinnesslöa aldrig kunna nå; dessutom fordras det, för att kunna upprätthålla konkurrensen med normala arbetare, energi och själfständighet långt utöfver hvad de flesta sinnesslöa kunna presteras. Under sådana förhållanden gäller det att finna arbeten, som äro lämpade för flertalet och kunna erbjuda äfven de svagare en gagnande sysselsättning och ut-

sikt till framtida utkomst. I dessa afseenden kunna jordbruksarbeten svårligen af något annat öfverträffas. Det gifves knappast något slag af arbete, som med större enkelhet i samma grad förenar egenskapen af lämpliga öfvergångar från lättare till svårare och mera komplicerade sysselsättningar och som därför såväl som dessa skulle ägna sig för olika grader af fysisk och psykisk utbildning, och som uppfostringsmedel äger naturens eget arbete med dess synliga resultat af arbetarens möda ett oskattbart värde. Jämför man åter jordarbeten med andra i hygieniskt afseende, så kan man för dessa äfven fysiskt svaga och slappa individer knappast tänka sig något sundare än efter hvars och ens krafter afpassad sysselsättning vid jordbruk. Betänker man än vidare, att andesvagskolan får sina flesta elever från landsbygden, från den kroppsarbetande klassens led — enligt år 1883 års statistik 94 % — och att dessa utan landtliga sysselsättningar under åttaårigt anstaltsuppehåll skulle blifva i hög grad främmande för sederna och lifvet i sin blifvande omgivning samt att de flesta senare vid landtbruket skola finna sin naturliga utkomst, så torde inses, af hvilken utomordentlig betydelse jordbruket är vid andesvaganstalterna. Men skola dessa fördelar ernås, så måste vid anstalterna verkligt jordbruk kunna bedrivas. En trädgård eller en bit ängsmark är härvid icke nog. Jordbruket vid andesvaganstalten får icke vara blott och bart ett pedagogiskt medel — såsom sådant kunde nog arbetet i en trädgårdstappa gå an —, utan arbetet skall vara ställdt så, att barnen verkligen kunna lära sig det de senare skola lefva af. Den, som haft något med andesvagas uppfostran att göra, vet, hvilken otrolig öfning det fordras, för att ett sådant barn skall uppnå färdighet äfven i de enklaste handgrepp. Och huru enkla än jordbrukarens arbeten kunna synas, så fordras dock årslånga öfningar, förrän den andesvaga i bondens tjänst kan göra sin kraft nyttig och användbar. Får han icke lära sig detta i anstalten, så är det fara värdt, att han senare skall få gå utan arbete, ty det finnes så många, som kunna göra det bättre och lättare än han. Den nödiga utbildningen härför uppnår man emellertid icke på ett litet inhägnadt jordområde, ty hvilken öfning kan man gifva ett större antal

elever vid arbeten, som äro undangjorda på en eller ett par dagar.»

Då den finska kommittéen skref detta, hade den afseende endast på skolor med åttaårig kurs. När barnen genomgått denna, skulle de återvända hem. Något annorlunda gestalta sig förhållandena, när den sinnesslöe, efter att hafva varit åtta år i skolan, intages i arbetshem, där han får förblifva, kanske så länge han förmår något arbeta. I detta fall blir det så mycket angelägnare, att tillfälle till sysselsättning med jordbruksarbeten finnes vid arbetshemmen. Men då kan det ock vara tillräckligt, att barnen i skolorna öfva sig med trädgårdsarbeten såsom en förberedelse till de större kraftkrävande jordbruksarbetena.

Med hänsyn till undervisningen i sinnesslöskolorna hafva vi ock att framställa några önskemål.

1. Undervisningen bör i allmänhet afse i första hand utveckling af själskrafterna. Några bestämda lärokurser för vare sig hela skolan eller särskilda klasser i denna böra ej uppgöras och föreskrifvas. Dock bör en läroplan uppgöras för hvarje skola. Denna bör angifva de områden af de särskilda läroämnena, inom hvilka undervisningen bör begränsas.

Barnen böra ej sammanhållas i fasta klasser utan böra få undervisas i ett ämne uti en grupp och i ett annat ämne i en annan grupp. Vid gruppernas indelning bör man taga hänsyn endast till barnens anlag, förmåga och utveckling.

Till examina böra ej inläras vissa pensa, för hvilka skola redogöras, utan de böra anordnas som vanliga lektioner, vid hvilka allmänheten får vara närvarande. Då böra ock framläggas skrif- och teckningsböcker samt handarbeten och slöjsaker.

Större vikt än hittills bör läggas på åskådningsöfningarna. Sådana böra förekomma hela skolan igenom och bedrivas efter en viss plan. Där så ske kan, bör man, sedan man behandlat ett föremål i skolan, föra barnen ut i naturen och visa dem själfva tinget. Har man t. ex. talat om ett berg och visat en bild af ett sådant, bör man sedan visa barnen ett berg ute i naturen. Åskådningsöfningarna böra förbindas med teckning.

Synnerlig uppmärksamhet bör ägnas åt handarbete och slöjd. De hafva, rätt skötta, stort uppfostrande inflytande. Beträffande frågan, om i sinnesslöskolan bör öfvas pedagogisk slöjd eller yrkesslöjd, synes det oss, som om den pedagogiska slöjden borde förekomma i skolans lägre klasser, yrkesslöjden åter i de högsta klasserna och i arbetshemmen. Därjämte förekommer det oss, som om den pedagogiska slöjden borde handhafvas af en pedagogiskt utbildad lärare eller lärarinna. Yrkesslöjden åter torde böra förehafvas under en yrkesmans ledning.

2. Lämpliga läsböcker för barnen böra anskaffas. För sinnesslöskolan finnas inga lämpliga läsböcker. Man måste använda dem, som äro afsedda för de normala barnen. Enligt vår mening skulle det i hög grad främja de sinnesslöas utveckling, om man vore i tillfälle att vid undervisningen få begagna böcker, som vore utarbetade med särskildt afseende på eleverna i sinnesslöskolorna. I läsböckerna borde intagas icke endast berättelser och andra stycken af allmänt innehåll utan äfven sådant ur historien, geografin och naturkunnigheten, som anses tjänligt att väcka barnens intresse, och att utvecklande och förädlade inverka på dem, äfvensom sådant, som kan vara till nytta för dem att veta.

Det är icke lätt att få sådana läsböcker till stånd. Ännu äro nämligen de få, som hafva det intresse för och den kännedom om sinnesslöskolan, att de därpå känna sig manade att utarbeta läsböcker för sinnesslöskolan. Därtill kommer, att förläggare icke äro benägna för att utgifva dylika böcker, för hvilka de ej kunna räkna på någon större årlig omsättning. De flesta barnen i sinnesslöskolorna äro fattiga. Därför bruka skolorna hålla dem med böcker. Skolorna skulle sålunda visserligen inköpa ett visst antal läsböcker, men då dessa finge begagnas endast i skolan och under lärarens tillsyn, skulle de kunna användas under flera år. Härpå måste blifva en följd, att omsättningen af böckerna blefve jämförelsevis ringa.

Det synes, som om staten borde vara skyldig att söka få till stånd lämpliga läsböcker för sinnesslöskolan. Har den vidtagit åtgärder för att den allmänna folkskolan måtte få en lämplig läsbok, bör den väl ock sträcka sin omsorg i detta

hänseende äfven till sinnesslöskolan. Staten torde bäst främja den sak, hvarom här är fråga, genom att utfästa ett pris för den, som inlämnade ett antagligt förslag till läsebok för sinnesslöskolan, samt genom att på ett eller annat sätt lämna understöd åt den, som ville förlägga boken.

Hvad vi häröfvan föreslagit, är ej något, som förut ej förekommit. Till uppmuntran för författandet och utgifvandet af lämpliga undervisningsböcker för folkskollärarseminarierna och folkskolorna i religion och moral, allmän historia, geografi och naturlära blefvo år 1846 belöningar utfästa af minst 300, högst 750 kronor, och för bestridande af härtill erforderliga kostnader anvisades räntan af Filenska donationsmedlen till folkundervisningens befrämjande. Vid riksdagen 1847 och 1848 beviljades 1,500 kronor för att befordra författandet och utgifvandet af lämpliga läroböcker för allmogen, och af Kungl. Maj:t utfästes belöningar för sådana skrifter, som till detta ändamål kunde befinnas tjänliga. Af de täflingsskrifter, som inlämnades, belönades två: lärobok i naturlära för folkskolan af N. J. Berlin och läsebok i naturläran för Sveriges allmoge af samme man.

År 1849 utkom d:r Mårten Luthers lilla katekes med förklaring af d:r Olof Svebilius och J. A. Lindblom jämte hjälpredda för menige mans barn vid inhämtandet af kristendoms-kunskapen. Ett försök för hemmet och skolan af J. C. Flodman. Detta arbete blef af Kungl. Maj:t belönadt med högsta priset bland täflingsskrifter för folkskolor och folkskollärarseminarier.

Hvarje år utgår af statsmedel till förläggare af läsböcker och undervisningsmateriell understöd antingen så, att en mellanavgift betalas för hvarje på folkskolebyrån rekvideradt exemplar, eller så, att en öfverenskommen summa lämnas på en gång under villkor, att boken till skolor försäljes för ett visst bestämdt pris.

Det är sålunda ej något nytt vi vilja att staten skall inlåta sig på, då vi föreslå, att regeringen på här ofvan angifna sätt måtte söka få till stånd en läsebok för sinnesslöskolor.

Inspektor för seminariet för utbildande af lärare vid skolor för sinnesslöa barn har ingått till Kungl. Maj:t med

underdånig anhållan, att Kungl. Maj:t måtte vidtaga åtgärder för anskaffande af en sådan läsbok, hvarom här är tal, och styrelsen för föreningen för sinnesslöa barns vård i Stockholm har tillstyrkt hvad inspektor föreslagit och därvid särskildt fäst uppmärksamheten på lämpligheten däraf, att ett pris utfästes för den, som inlämnade antagligt förslag till boken i fråga. Men Kungl. Maj:t har ännu icke vidtagit någon åtgärd för att sinnesslökolan måtte erhålla en lämplig läsebok.

3. Tjänliga handledningar böra utarbetas för lärarne.

För undervisningen i träslöjd borde t. ex. utarbetas en modellserie, med särskildt afseende fäst vid sinnesslökolor. Modellserien borde vara åtföljd af en bilaga, i hvilken alla de föremål, som ingå i modellserien, vore aftecknade. Till hvarje afbildning skulle höra enkelt affattade, fullständiga anvisningar om huru man bör gå till väga vid förfärdigandet af föremålen.

Äfven vid åskådningsöfningarna behöfver mången lärare en lämplig vägledning för att kunna tillfredsställande sköta dem. Åskådningsöfningarna ställa nämligen stora anspråk på läraren. »Först och främst», säger en lärarinna, hvilkens ord vi här i hufvudsak anför, »lflighet och intresse för att få det sinnesslöa barnet med, på det att det icke måtte sitta slött och ointresserad vid undervisningen. Sedan mycken omtanke och kunskap för att kunna begränsa ämnet efter barnets ståndpunkt. Läraren kan ej hafva tillräcklig kännedom om de saker han skall åskådliggöra för barnen. Ju säkrare han är, dess mer undgår han faran att förvrida deras uppfattning genom onödiga, oväsentliga sidoanmärkningar. Därför skulle det vara synnerligen betydelsefullt, om vi hade en vägledning för åskådningsöfningarna, som vore utarbetad uteslutande för sinnesslökolan, ett grundlag efter hvilket enhvar lärare kunde inskränka eller utvidga ämnet efter barnens uppfattningsförmåga. Denna bok skulle naturligtvis hafva särskild betydelse för den oöfvade läraren men visserligen äfven för dem, som varit längre med.»

Äfven i Danmark kämpar man med svårigheten att få lämpliga böcker för sinnesslökolan, emedan sådana hafva att påräkna en så ringa omsättning, att förläggare, som anmodas utgifva sådana, frukta, att de ej kunna få sina kostnader er-

sätta. Därför uttalar den lärarinna, hvars ord vi här ofvan anför, den förhoppningen, att de särskilda uppfostringsanstalterna för sinnesslöa i Danmark skola vara villiga att lämna bidrag till betäckande af kostnaderna för utarbetande och utgifvande af en vägledning för läraren vid åskådningsöfningarna. Vi tro ej, att ifrågavarande läroanstalter i vårt land med sina begränsade tillgångar skulle vara benägna att lämna dylikt bidrag, men däremot hålla vi före, att staten utan svårighet kan anslå de för ändamålet erforderliga medlen, och vi anse, att det är statens ovillkorliga skyldighet att göra hvad den kan för att sätta sinnesslökolan i stånd att tillfredsställande fylla sin uppgift.

4. Vid inspektionen af uppfostringsanstalterna för sinnesslöa borde den pedagogiska sidan mera tillgodoses, än hittills varit fallet.

Angående inspektionen af ofvannämnda anstalter yttra kommitterade: »Att den organisation af undervisningen för de sinnesslöa i vårt land, som kommitterade föreslagit, kräves en särskild tillsyn från statens sida, ligger i sakens natur. Inga formulerade bestämmelser, hur fullständigt och omsorgsfullt de än affattats, kunna ersätta det rent personliga inflytande, som inspektionen har att utöfva. Om på andra undervisningsområden ett dylikt inflytande är nödvändigt, gäller detta i ännu högre grad här. Anvisningar och råd såväl beträffande undervisningens lämpligaste anordnande och bedrivande som äfven i fråga om tillämpningen af stadgar och föreskrifter komma med visshet att alltsomoftast blifva för vederbörande behöfliga. Särskildt med hänsyn till det nära sambandet mellan de sinnesslöas kroppsliga hälsotillstånd och möjligheten af utveckling af deras själsförmögenheter är en inspektion här af nöden. Storleken af bidrag, som, enligt hvad här förutsättes, staten skall lämna till sinnesslöundervisningen, påkallar jämväl ett öfvervakande från statens sida, på det att dessa bidrag måtte medföra det gagn de äro afsedda att bereda. Både i pedagogiskt, hygieniskt och finansiellt hänseende har således statskontrollen här viktiga uppgifter att fylla.» »Kostnaderna för inspektionen måste, på grund af hvad kommitterade i afseende å dennas anord-

ning föreslagit, med hänsyn därtill att nu ifrågavarande skolors antal skulle blifva icke obetydligt större än döfstumskolornas, sättas högre än kostnaderna för dessas inspektion. Om inspektionen öfver sinnesslöskolorna jämte arbetshemmen fördelas på två personer, torde arfvodet för hvardera af dessa skäligen kunna bestämmas till högst 3,000 kronor. Inspektörens eller inspektörernas resekostnads- och traktamentsersättningar skulle, liksom döfstumskoleinspektörens, utgå af de under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslag till rese- och traktamentsersättningar.»

Bland kommitterade voro meningarna delade, huruvida inspektionen borde anförtros åt en läkare eller åt en pedagog. Flertalet kom under öfverläggningarna till den åsikten, att inspektionen borde anförtros åt en läkare just på den grund, att de sinnesslöa barnens kroppsliga hälsotillstånd spelar en så stor roll vid bedömande af huruvida det är någon förhoppning om att deras själskrafter kunna utvecklas och att de kunna förvärfva någon färdighet. Vidare ansåg man, att en läkare bättre än en pedagog kunde bedöma, om de hygieniska förhållandena vid anstalterna vore tillfredsställande och om i allmänhet barnen sköttes och vårdades på tillbörligt sätt. Från motsatta sidan invändes, att det sätt, hvarpå undervisningen handhades, vore af väsentlig betydelse för att arbetet med de sinnesslöa skulle bära någon frukt, samt att den läkare, som vore anställd vid skolan, kunde tillse, att de medicinska och hygieniska krafven komme till sin rätt.

Emellertid har chefen för ecklesiastikdepartementet alltid anförtrott inspektionen öfver de uppfostringsanstalter för sinnesslöa barn och arbetshem för sinnesslöa, hvilka underhållas med bidrag af statsmedel, åt läkare.

År 1898 utfärdade sagde departementschef instruktion för den ifrågavarande inspektören, och genom kungl. brefvet den 28 januari 1898 är medgifvet, att den person, som af chefen för ecklesiastikdepartementet förordnas att utöfva inspektion öfver uppfostringsanstalterna för sinnesslöa barn och arbetshemmen för sinnesslöa må för detta uppdrag åtnjuta dels ett årligt arvode af ett tusen fem hundra kronor, dels resekostnads- och traktamentsersättning för sina inspektions-

förrättningar enligt bestämmelserna för tredje klassen i gällande resereglemente.

Vi hafva fullviss kännedom därom, att inspektionen öfver de anstalter, hvarom här är tal, har utöfvats på ett utmärkt sätt, och att genom inspektörens ingripande åtskilliga förbättringar kommit till stånd beträffande såväl sinnesslöskoleväsendet i dess helhet som enskilda anstalter, men härvid torde dock den pedagogiska sidan ej hafva betonats lika mycket som den medicinska och hygieniska. Metoderna, som följas vid undervisningen, torde ej hafva varit föremål för så mycken uppmärksamhet som öfriga förhållanden vid skolorna. Det torde därför ej kunna undgå den sakkunnige iakttagaren, att med hänsyn till undervisningen och skolornas anordning från pedagogisk synpunkt åtskilliga brister förefinnas, som borde afhjälpas. Det synes oss därför, som om regeringen skulle handla välbetänkt, om den utan att göra några rubbningar i den nuvarande inspektionen uppdroge åt en pedagog, som något sysselsatt sig med sinnesslöundervisningen och hade intresse därför, att genom besök i de särskilda sinnesslöskolorna taga kännedom om undervisningen därstädes samt gifva vederbörande styrelser och lärare de anvisningar och råd han kunde finna behöfliga. En dylik inspektion behöfde ej årligen förekomma, utan det torde vara tillräckligt, om den företoges t. ex. hvart femte år.

Vi afsluta denna uppsats med den innerliga önskan, att alla vederbörande måtte ägna den omvårdnad om de sinnesslöas uppfostran, hvaraf den är i så hög grad förtjänt. Synnerligen önskvärdt synes det oss, att staten vidtager erforderliga åtgärder för att sinnesslöskolan måtte erhålla lämplig läsebok och andra behöfliga hjälpmedel vid undervisningen samt vakar öfver att den hos oss tämligen unga undervisningen af sinnesslöa ej måtte komma in på några afvägar.

Carl K--n.

17.

Lärarbildningen i Förenta staterna.

(På grund af iakttagelser under en studieresa sommaren och hösten 1904.)

Seminarierna i Westfield och Worcester.

(Forts. fr. sid. 136.)

Den lilla staten Massachusetts med sina 2,8 mill. inbyggare har för närvarande 10 seminarier för utbildande af lärare och lärarinnor. Det största af dessa är det förut omtalade i Bridgewater, som har öfver 250 lärjungar och således är mer än dubbelt så stort som våra folkskoleseminarier. De öfriga, ehuru hvart för sig icke så talrikt besökta, äro dock äfven de betydligt större än våra och tillföra skolan årligen ett mycket större antal lärarkrafter än dessa. Då Massachusetts har föga mer än hälften af Sveriges folkmängd, är ju nämnda förhållande ägnadt att väcka förvåning, men det får sin förklaring däraf, att man här såsom på många andra ställen i utlandet förser äfven skolornas lägsta klasser, de som motsvara vår småskoleafdelning, med utbildade folkskollärarinnor.

Äfven den, som mycket grundligt studerade vår i flera afseenden utmärkta pedagogiska utställning vid världsexpositionen i St Louis, erhöll därigenom ingen underrättelse om att några lärarbildningsanstalter existera i vårt land. Inom de amerikanska afdelningarna däremot erinrades man kraftigt ej blott om seminariernas tillvaro utan äfven om den stora vikt, amerikanerna lägga på lärarutbildningen, och den jämförelsevis höga ståndpunkt, anstalterna för densamma därstädes intaga. Här erhöles en god överblick öfver dessa anstalter och de hjälpmedel, som de förfoga öfver. Nästan hvarje stat hade sammanfört ett rikhaltigt material af upplysande bilder, visande seminariernas praktiska, tidsenliga byggnader och i dem inredda lokaler af olika slag, särskildt de synnerligen praktiskt inrättade laboratorierna, deras

utrustning samt åtskilliga scener från arbetet inom dem, vidare seminariebiblioteken med tillhörande lärum, anordningar för teckning, slöjd och gymnastik, öfningssskolorna och scener från verksamheten där m. m. Därjämte utställdes samlingar af elevarbeten ej blott i vissa öfningsämnen utan äfven skriftliga arbeten i flera kunskapsämnen. Särskildt intressant var det att ta del af de arbeten, som vid några seminarier utförts i barnpsykologi, ett studium hvari man i Amerika kommit längre än på något annat ställe i världen. Ändtligen utställdes redogörelser från hvarje seminarium beträffande dess organisation, inträdesfordringar, lärokurser, arbetsordning och detaljer rörande undervisningen m. m., äfvensom sammanfattande redogörelser och tablåer öfver lärarbildningens ställning i olika stater.

Hvart man vände sig, trängde sig det intrycket oemotståndligt på en, att man där ute gör allt hvad varmt intresse, omtanke och uppostring kunna göra för att åstadkomma så utmärkta anstalter som möjligt för utbildande af lärare och lärarinnor vid de allmänna skolorna, hvilka med skäl blifvit kallade nationens ögonsten.

Det fördelaktiga intryck, som utställningen sålunda skänkte rörande de amerikanska seminarierna, befästes ytterligare hos mig genom de besök, jag senare var i tillfälle att göra vid en del af dessa anstalter själfva. Det var med längtan jag motsåg höstterminens början vid seminariet i Westfield, där den äfven för svenska läsare kände professor Will S. Monroe verkar såsom lärare i psykologi och pedagogik. Han intar en mycket bemärkt plats bland Amerikas psykologer och har särskildt inom barnpsykologien utfört många värdefulla undersökningar, om hvilka han publicerat flera arbeten dels i sitt hemland, dels i Tyskland. Ej blott som författare utan än mer som praktiskt verksam lärare är han en af banbrytarne för ett för pedagogiken fruktbringande psykologiskt studium vid seminarierna. Det var också hufvudsakligen för att närmare lära känna denna hans verksamhet, som jag önskade besöka Westfield.

Nämnda plats är en liten fridfull stad på 12,000 invånare i en vacker trakt i västra Massachusetts.

Det är ett af de tre äldsta af denna stats seminarier, som 1844 flyttades till Westfield. Den nuvarande seminariebyggnaden, som uppfördes i början af 1890-talet, är afsedd för 175 å 200 elever. Utom en stor samlingssal, lärorum, rektorsexpedition, särskildt biblioteksrum och åtskilliga vanliga lektionsrum inrymmer den fyra större laboratorier för olika grenar af det naturvetenskapliga studiet, därjämte en mycket rymlig teckningssal, slöjdsal med fullständig uppsättning af materiell för träslöjd enligt det svenska nässystemet m. m. Den nioklassiga öfningsskolan har sin särskilda byggnad strax bredvid hufvudbyggnaden. För den fysiska uppfostran är sörjdt genom en stor gymnastiksal och rymliga idrottsplatser, anordningar för bad m. m.

För två år sedan uppfördes på statens bekostnad å seminariets tomt ett seminaristhem med plats för 70 lärjungar. Hemmet står under öfverinseende af rektor och under omedelbar ledning af en husmor. Det står elev fritt att antingen bo i seminariehemmet eller i privat familj i staden. Den, som föredrar det förra, äger välja en kamrat att bo tillsammans med. Hvarje sådant par får disponera tre rum. På allt sätt är det sörjdt för lärjungarnes trefnad. De bekväma och inbjudande elevrummen äro belägna i 2:a och 3:e våningarna. I första våningen träffa vi en stor gemensam matsal, kök, salong, mottagningsrum, ett välförsedt bibliotek med läsrum, sjukrum, toaletttrum m. m. För de elever, som vilja sy och laga åt sig själfva, finnas arbetsrum med symaskiner och annan nödig attiralj. Hemmet äger äfven en större sal, som kan användas för gymnastik, aftonunderhållningar o. d.

Afgiften för mat, rum och tvätt är för hvarje elev 160 dollars per läsår.

Nu till arbetet vid seminariet.

Inträdesfordringarna äro här såsom öfverallt i Massachusetts följande:

1. En ålder af minst 16 år för kvinnor och 17 för män.
2. Fysisk styrka och hälsa. Härpå lägges stor vikt, och äfven sedan inträde vunnits, är en fortsatt vistelse vid seminariet beroende på resultatet af de läkarundersökningar, som alltemellanåt verkställas.
3. Goda seder.

4. Kunskaper och färdigheter, vunna genom fullständigt genomgående af den på folkskolan byggda 4-åriga high school, eller också

fullt motsvarande kunskaper och färdigheter, förvärfvade på annat sätt.

Alla sökande undergå en noggrann inträdespröfning, som i de flesta ämnen är både muntlig och skriftlig.

Sålunda kvalificerade elever kunna genomgå seminariekursen på två år. Men då måste arbetet anses ganska strängt. Elever, som behöfva spara sig något, kunna utsträcka samma kurs öfver en något längre tid, t. ex. 2½ år. Någon kvarsittning såsom i våra skolor förekommer icke. Arbetet är anlagdt i så pass fria former, att den, som icke orkar med allt, som bjudes samtidigt, kan ta för sig något mindre i sänder och i stället utsträcka studietiden. Och skulle någon vid en termins slut visa sig icke nöjaktigt ha inhämtat terminskursen i något ämne, så är det tillräckligt, att han en annan termin gör om just det arbete, som var underhålligt.

Minimikursen vid detta seminarium omfattar följande ämnen:

1. Pedagogikens teori och historia jämte skollagstiftning, skolorganisation och skolhygien.
2. Psykologi.
3. Engelska språket och litteraturen.
4. Historia.
5. Geografi och geologi.
6. Fysiologi och biologi.
7. Fysik och kemi.
8. Matematik.
9. Teckning, slöjd, musik, sång och kroppsöfningar.
10. Praktiska öfningar i skolan jämte de olika ämnenas metodik.

En följd af de ovanligt höga inträdesfordringarna är, att de under n:r 3—9 nämnda ämnena redan vid inträdet äro så vidlyftigt och grundligt studerade, att något genomgående af kurserna i dem i deras helhet icke är behöfligt. Man väljer därför under den jämförelsevis korta seminarietiden ut vissa partier för ett studium, som är af mera själfständig art och ägnadt att bli särskildt fruktbringande såväl för elevernas egen utveckling som för deras arbete i skolan. För öfrigt nedlägges under seminarietiden det mesta arbetet på de under n:r 1, 2 och 10 uppförda ämnena.

Att närmare redogöra för studierna i alla de nämnda ämnena skulle bli för vidlyftigt. Jag utväljer några såsom exempel.

Psykologien var ju det ämne, hvars behandling jag först och främst ville lära känna här. Kurserna i psykologi äro så anordnade, att de föregås af den kurs i *fysiologi*, som meddelas af läraren i biologi. I denna fysiologiska kurs, som äfven medtar det oundgängligaste af anatomen och den allmänna hygien, ägnas först och främst en noggrann uppmärksamhet åt nervsystemet, hjärnan och sinnesfysiologien. Hjärnan af får, ryggmärg af kanin och dufva samt nerver af groda lämnas preparerade åt eleverna, som hvar för sig få under lärarens ledning dissekera dem och utleta jämförelser mellan hvad de finna hos dessa djur och de motsvarande företeelserna hos människan. Äfven enkla fysiologiska experiment anställas.

För öfrigt illustreras viktigare delar af anatomen genom preparat af vissa organ, förvarade i sprit, modeller m. m. äfvensom genom mikroskopiska undersökningar af vissa väfnader. Lärjungarne få biträda vid framställandet af preparaten och göra beskrifningar och teckningar öfver hvad de iakttaga.

På ofvannämnda kurs bygges sedan undervisningen i psykologi. Därvid kommer först en elementär kurs i allmän psykologi, behandlande enklare företeelser inom förnimmelse-, känslo- och viljelifvet. Som lärobok användes HALLECK: *Psychology and Psychic Culture*, en väl skriven bok på några hundra sidor. I öfrigt anlägges detta studium så, att lärjungarne ledas till att observera sitt eget själslif, analysera dess företeelser och gruppera de gjorda iakttagelserna för att sålunda själfva i någon mån finna lagar, som reglera det mänskliga själslifvet.

Därefter följer en kurs, som mera ingående sysselsätter sig med sådana psykologiska frågor, som äro af största vikt för pedagogiken. Härvid användes i detta seminarium ingen särskild lärobok, men prof. Monroe lämnar för hvarje lektion hektograferade grundlinjer samt hänvisar lärjungarne till studium af vissa partier af sådana arbeten som James' *Psychology*, J. Mark Baldwins *Elements of Psychology*, San-

fords *Experimental Psychology*, Hallecks *Education of the central nervous System*, samt Wundts psykologiska arbeten.

Slutligen förekommer en kurs i barnpsykologi. Denna inledes därmed, att eleverna uppmuntras till att hvar för sig återupplifva minnena från sin egen barndom och uppteckna det viktigaste häraf, hvarefter partier ur dessa uppteckningar föredragas och diskuteras i klassen. Man har funnit dessa öfningar vara ett godt medel att hos de vuxna eleverna öka intresset för företeelserna inom barnens värld. Det egentliga studium af barnen, till hvilket man sedan öfvergår, kallas i Amerika »child study», en benämning som är mera träffande än vårt uttryck »barnpsykologi». Det är nämligen barnens såväl fysiska som psykiska tillstånd och utveckling man vill lära känna. Lärjungarne få deltaga i vissa direkta undersökningar rörande barnens kroppsstorlek, vikt, styrka, deras olika sinnens skärpa, arten och omfattningen af deras föreställningar, deras minne m. m. I mån af tid och intresse samla de hvar för sig iakttagelser, som upptecknas och inlämnas till läraren. Till de från seminariet utgångna lärarne och lärarinnorna och i öfrigt till enhvar, som är villig och skicklig att ta befattning med saken, utsändes alltemellanåt frågor, berörande ett eller annat för pedagogiken viktigt barnpsykologiskt problem. Då svaren inkomma, få seminariets elever del af ett lämpligt antal af de värdefullaste. Ändtligen studeras barnpsykologiska arbeten af de förnämsta författarne på området, sådana som Preyer, Perez, Hall, Barnes, Baldwin, miss Shinn m. fl.

Afsikten med studiet är att hos de blifvande lärarne väcka sympati och förståelse för barnen och att lära dem känna de olika sidorna af barnens lif. Hvad man därvid hittills mest fäst sig vid är, som delvis redan är nämnt, deras fysiska hälsa och tillväxt, sinnesverksamheten, framför allt synen och hörseln, uppmärksamheten, intresset, tröttheten, minnet, olika åskådningstyper, fantasien, viljestyrkan, de moraliska och religiösa känslorna och föreställningarna m. m. Det är lätt att förstå sanningen af det påstående, som jag så ofta hörde där ute, att ett dylikt studium är ägnadt att göra läraren till en varmhjärtad och sakkunnig

vårdare och ledare af barnens kroppsliga och andliga utveckling.

Vid studiet af *naturvetenskaperna* åsyftar man först och främst en klar uppfattning af de fakta och lagar, som där möta. I så stor utsträckning som möjligt inhämta lärjungarne kännedom om dem genom egna iakttagelser i naturen och i laboratorier. För det andra handledas de i att rätt tolka sina iakttagelser och ur dem härleda de allmänna principerna. Amerikanerna framhålla med rätta, att på detta sätt förvärfvade kunskaper äro af vida större värde än abstrakt bokvetande. För det tredje uppvisas de bästa sätten att göra naturvetenskaperna fruktbringande vid undervisningen i folkskolan. Detta är den punkt, på hvilken fackläraren i seminariet och lärarne i dess öfningsskola räcka hvarandra handen för åstadkommande af en rationell undervisning i ämnenas metodik och en effektiv handledning vid elevernas praktiska öfningar.

För att möjliggöra sådana iakttagelser, som ofvan nämnts, anordnas ofta längre eller kortare exkursioner i det omgivande landskapet, och, som ofvan är angifvet, finnes för hvart och ett af de naturvetenskapliga ämnena ett stort och ändamålsenligt laboratorium, hvarest lärjungarne dels under lärarens ledning, dels på egen hand utföra sina arbeten.

I *geografien* anses vid detta seminarium studiet af jordens särskilda länder undanträtt vid inträdet. Vid seminariet förekommer däremot följande:

1. Studium af de olika kontinenternas terrängförhållanden, flodsystem och sjöar, hvilket allt steg för steg åskådliggöres genom teckning och modellering, som af lärjungarne utföres under lärarens ledning.

2. Studium af jordens rörelser, de viktigaste faktorer, som verka omdanande på jordytan jämte ett rätt ingående studium af klimatologien.

3. Studium af den geografiska fördelningen af mineralier, växter och djur samt deras betydelse för näringslivet.

4. Studium af jordens folk från geografisk synpunkt, af handel, samfärdsel och för olika länder karakteristiska näringskällor.

I samband med denna undervisning få lärjungarne lösa geografiska problem och utföra hvarjehanda praktiska uppgifter. Äfven för geografin finnes ett särskildt undervisningsrum, hvarest man städse har till hands de hjälpmedel, som för detta ämne äro af värde, såsom bilder, kartor, reliefer, produkter från främmande länder samt hvad som behöfs för modellering m. m.

Utrymmet tillåter ej någon redogörelse för de öfriga, redan nämnda ämnena, som ingå i den vid detta seminarium vanliga kursen.

Jag nämnde, att denna kurs kräver minst 2 år. Icke sällan stannar emellertid en elev, som genomgått densamma, ytterligare ett år för att dels idka mera omfattande studier i ett eller annat ämne, dels få en utsträckt praktik i öfningskolan.

För dem, som graduerats vid ett college eller universitet, finnes anordnad en ettårig kurs vid seminariet, upptagande mest praktiska öfningar samt studiet af metodik, pedagogik och psykologi.

Äfven lärare, som minst 3 år vistats ute i tjänstgöring, kunna här få genomgå en likaledes ettårig för dem afsedd kurs.

Men vi säga nu farväl till Westfield och göra ett besök vid *seminariet i Worcester*. Tillhörande samma stat och stående under samma styrelse som det nyssnämnda, visar det flera likheter med detta. Det äger samma förträffliga utrustning med afseende på lokaler, materiell, bibliotek och lärare, har samma inträdesfordringar och likadan inträdespröfning och erbjuder motsvarande utbildningskurser. Men i många detaljer äro anordningarna olika. Rektorer och kollegier vid de särskilda seminarierna röra sig nämligen med stor frihet inom de af lagen utstakade ganska vida gränserna, en omständighet som visat sig särdeles gynnsam för en lifskraftig utveckling. Det reglerande och sammanhållande bandet för alla statens seminarier utgöres af en ofta återkommande inspektion. Denna utöfvas af tvenne på området sakkunniga personer, hvilka för vissa år utses för detta ändamål af statens högsta skolstyrelse, State Board of Education, bland dess egna ledamöter.

Ehuru det ena seminariet erbjuder åtskilliga olikheter i förhållande till det andra äfven hvad undervisningen beträffar, vill jag icke trötta med att här ånyo ge mig in på tal om lärokurser utan vill i stället göra läsaren bekant med en och annan af de ofta rätt originella anordningar, som i öfrigt äro utmärkande för anstalten i Worcester.

I fråga om de praktiska öfningarna är afvikelsen från det annorstädes brukliga sättet mycket stor. Seminariet har ingen fullständig öfningsskola utan blott en afdelning för kindergården och en småskola. I dessa afdelningar hospitera eleverna i tur under en så lång tid, att de hinna bli väl förtrogna med barnen och arbetet. Hvarje vecka hålla lärarne i nämnda afdelningar konferenser med de hospiterande eleverna och ge äfven lektioner i metodik. Men någon praktik förrättas icke här. Detta sker i stadens folkskolor. Worcester är en stad med mer än 130,000 invånare och har öfver 500 lärare och lärarinnor. Bland dessa utväljer rektorn efter samråd med vederbörande förstelärare de allra duktigaste såsom handledare åt seminarieeleverna.

Under första hälften af andra seminarieåret hospitera eleverna flera i sällskap två timmar i veckan i nämnda skolor. Öfver sina iakttagelser skriva de redogörelser, hvilka diskuteras å seminariet. Efter denna förberedelse börja de sin egen tjänstgöring i den skolklass, som tillhör deras handledande lärare. Hvarje sådan handledande har blott en eller ett par elever anförtrodda åt sig. Under en termin äro nu eleverna nästan fria från allt arbete i seminariet och ägna sig så godt som uteslutande åt sin praktik. De vistas hela arbetsdagen i skolklassen och undervisa själfva något hvarje dag, till en början mindre, sedan mer, alltefter som deras färdighet ökas. Sedan de en period praktiserat i en klass, få de byta om handledare och klass, så att de bli bekanta med flera af skolans olika stadier.

Tvenne lärare från seminariet, hvilka där sköta metodik- undervisningen, gå ofta omkring i skolorna och åhöra de praktiserande eleverna samt konferera med dem och med handledarne, hvilka senare det åligger att mera i detalj ge en nödig hjälp och anvisningar och behöflig kritik.

Lördagen är fridag i stadens folkskolor (liksom i allmänhet i amerikanska skolor), men arbetet pågår då i seminariet. Då äro de praktiserande eleverna närvarande där, kollationera sina intryck med kamraterna, samlas kring metodiklärarne till gemensamma konferenser, erhålla undervisning i metodik m. m. samt studera i öfrigt i seminariets bibliotek. Äfven under de öfriga veckodagarna står nämnda bibliotek äfvensom seminariets rikhaltiga förråd af undervisningsmaterie till deras förfogande.

De elever, som önska en grundligare praktisk utbildning — och dessa äro numera flertalet —, utsträcka praktiken till ett helt år. För dem tar kursen vid detta seminarium minst 3 år, för de öfriga minst 2½.

Den här omnämnda anordningen af de praktiska öfningarna är, för så vidt jag funnit, mycket sällsynt vid amerikanska seminarier. I regeln ha dessa egna öfningsskolor med ett mycket stort antal afdelningar. I Westfield hade skolan 500 barn, fördelade på 14 afdelningar. Härigenom kunna äfven med uteslutande användning af den egna öfningsskolan och utan väsentlig fara för denna de olika eleverna erhålla mera öfning i undervisning, än hvad fallet är hos oss.

Hvar och en, som eftersträfvat lärarens ansvarsfulla kall, bör under sin egen utbildningstid praktiskt öfva sig i att styra sig själf. Detta är, torde man kunna säga, den ledande principen i fråga om disciplinen i ganska många amerikanska seminarier. Man behandlar därför eleverna med mycket förtroende, och en viss själfstyrelse lägges i deras händer. Särskildt det här ifrågavarande seminariet erbjuder intressanta exempel härpå. »Läroanstalten är icke utan lagar», yttrade dess rektor, »men det är lärjungarne, som genom uppmuntran och råd ledas till att vara sig själfva en lag.» De skola känna sig som fullt fria människor men med det ansvar, som hvilar på hvarje fri människa rörande hennes egen person och den gemensamma trefnaden och ordningen. Att detta är ägnadt att stärka den moraliska ambitionen och kraften, på samma gång det bidrar till att bereda en ljus och lätt arbetsatmosfär, är omisskänneligt. Öfverallt rådde en mönstergill ordning i smått och stort, hvarvid hvar och en med-

verkade, ej på grund af yttre tryck utan till följd af inre öfvertygelse och känsla för plikten och det passande.

Vissa bestämda funktioner hade också blifvit anförtrödda åt eleverna. Som exempel härpå nämner jag skötseln af seminariets omfattande bibliotek. För denna hade följande originella ordning blifvit införd.

Hela boksamlingen omfattar omkr. 14,000 band, af hvilka ungefär hälften äro af det innehåll, att de äro i jämförelsevis tråget bruk äfven bland eleverna. Denna del af biblioteket är placerad i 30 öppna bokhyllor och där tillgänglig för lärare och lärjungar under hvilken tid som helst dagen i ända.

Tre lärare biträda vid bibliotekets skötsel. Två af dem förse nyanskaffade böcker med etikett och nummer samt placera dem på behörig plats i hyllorna, hvarjämte de upprätta katalogen. Den tredje läraren har inspektion öfver hela biblioteket. Lärjungarne åter dela mellan sig den närmare värden om dess enskilda delar. Hvarje elev har på sin lott ett par hyllfack, för hvilkas böcker hon* är ansvarig. I hvarje fack står en pappskifva med specialförteckning öfver de böcker, som skola finnas där. Hvarje bok har bland andra etiketter äfven en, som anger, hvilket hyllfack den tillhör, och ett nummer, utvisande platsen i facket.

Böcker kunna antingen läsas på stället eller på kort tid tagas hem som lån. Den, som vill låna hem en bok, fyller i en lånesedel, hvarvid bl. a. äfven anges dagen, när boken kommer att lämnas tillbaka. Sedeln visas för någon af lärarne eller, om ingen sådan är tillstädes, för en kamrat. Den, för hvilken sedeln uppvisas, tecknar sina initialer å densamma. Därefter upphänges sedeln på en krok midtför det hyllfack, från hvilket boken är tagen.

Eleven, som har hand om en afdelning, skall dagligen tillse, huruvida alla böcker äro tillstädes och att de stå i rätt ordning. Om hon saknar något band, ser hon efter, hvem som lånat det, och när det bör vara tillbaka. Skulle någon glömma att på bestämd dag återlämna lånad bok, så framläggas hennes lånesedel på en plats, där alla kunna se den. Meningen är, att hon då skall märka sin försummelse

* Nästan alla de 140 eleverna i detta seminarium äro kvinnliga.

och skyndsamt göra rättelse. Uppfylls icke denna förhoppning, så göres anmälan hos någon lärare, som erinrar den försumliga därom, att på den åsyftade platsen ligger något, som påkallar hennes uppmärksamhet.

Det här i korthet omnämnda systemet har praktiserats i flera år, och man påstod, att det fungerade väl.

Seminariet i Worcester torde vara den första lärarbildningsanstalt, hvarest observationer och studier på barnpsykologiens område blifvit gjorda. På grund af impulser, utgångna från d:r Stanley Hall, gjordes början därmed redan 1884. Sedan har dessa studier oafbrutet fortgått efter en metod, som rektorn här vid seminariet E. H. Russell utfunnit, och som inom fackmännens krets är vida bekant under benämningen The Russell Method.

Seminariet tillhandahåller 7 slags blanketter, åtskilda genom olika färger och afsedda för olika slag af uppteckningar. Lärjungarne uppmuntras dels att söka erinra sig sin egen barndom och uppteckna sina minnen från densamma, dels att nedskrifva iakttagelser, som de osökt göra vid beröringen med barn, eller det de läsa eller höra andra berätta om barn. Intet experimenterande med barn förekommer, och iakttagelserna böra göras, utan att barnen märka det. Stor vikt lägges därpå, att uppteckningarna äro fullt tillförlitliga. Ej blott det ovanliga utan äfven de vanliga företeelserna äro värda att upptecknas. På blanketten ifylles noggrant tiden för observationerna, elevens namn, barnets namn, kön, nationalitet och ålder (i år och månader) samt, ifall eleven icke själf gjort observationen, noggrann uppgift på källan, hvarifrån den är hämtad.

Nämnda iakttagelser förekomma icke som klassarbete utan göres af enskilda elever hvar för sig. De äro heller icke obligatoriska. Dock har det visat sig, att de i så hög grad intresserat lärjungarne, att dessa med högst få undantag inlämna uppteckningar af det ena eller andra slaget. Ifyllda blanketter inkomma dagligen, så att hela antalet brukar stiga till omkring två tusen under ett läsår. I den mån de inkomma, framläggas de mest instruktiva på en plats, där hvem som är intresserad kan ta del af dem.

Men äfven egentlig undervisning i barnpsykologi meddelas. Den är obligatorisk, och till grund för densamma läggas dels undersökningar, som läraren i ämnet utfört, dels ett urval af elevernas ofvannämnda iakttagelser, dels slutligen en eller annan lämplig skrift.

Det största värde, som detta barnpsykologiska studium har i seminariet, ligger i den utvecklande verkan, som arbetet själf har på eleverna. Under sin tjänstgöring i skolan är en lärare i tillfälle att förvärfva erfarenhet, en sak som med allt skäl anses synnerligen värdefull. Men lärarerfarenheten får icke mätas efter tjänsteårens mängd. Intresset och förmågan att iakttaga, hvad som möter en, och att tillgodogöra sig dessa iakttagelser, kunna vara mycket olika hos olika personer, och därför blir också den erfarenhet, de samla, så olika till sitt omfång och värde. Kan seminariet under elevernas utbildningstid stärka denna förmåga och öka detta intresse, så har det därigenom gett dem en förutsättning mer för att bli vakna och duktiga lärare med en möjlighet till själfutveckling. Det är ur denna synpunkt, som det barnpsykologiska studiet vid seminarierna bör ses, och så har man också betraktat det vid det seminarium, jag nu talar om. Hufvudsyftet är därför att hos eleverna ingjuta ett sant intresse för barnanaturen, öfva dem i att iakttaga, hvad som möter dem i deras beröring med barnen, och leda dem till att rätt bedöma och tillgodogöra sig de gjorda iakttagelserna.

Vill man göra lärarens arbete i skolan verkligen uppfostrande för barnen, så är det ju äfven nödvändigt, att han känner naturen hos dem, som skola uppfostras, och förden-skull söker seminariet genom sin undervisning göra eleverna bekanta med resultat, som af barnpsykologiska forskare vunnits.

Ofta hör man dem, som utgått från detta seminarium, förklara, att barnpsykologien under studietiden varit ett af de mest intressanta ämnena, och att den beredt dem mycken hjälp under arbetet i deras egen skola.

Innan jag lämnar seminariet i Worcester, torde det vara skäl i att omnämna, hur man här söker bevara sambandet

mellan de utgångna eleverna inbördes samt mellan dessa och seminariet.

De flesta lärare och lärarinnor, som studerat här, ha sin verksamhet antingen i den jämförelsevis stora staden Worcester eller inom närliggande delar af staten Massachusetts. De ha därför lätt att besöka seminariet, om de så önska. Det visar sig också, att de äro ganska fästa vid den anstalt, som de en gång tillhört. I regeln ha de ljusa och angenäma minnen från densamma, och när de göra besök där, vill man att de skola känna sig välkomna och hemmastadda.

För att riktigt markera detta har man för de afgangnas räkning reserverat tre rum: en salong, en matsal och ett kök. Här äro de som hemma, kunna gå och komma så ofta de behaga, hålla sina möten o. s. v., ty de nämnda rummen användas icke för något annat ändamål än att vara samlingslokal för de forna eleverna. Dessa ha också själfva möblerat och prydt dem, en omständighet som i sin mån bidrar till att göra den kär för dem. Då en klass firar tioårsminnet af den dag, den trädde ut på lärarbanan, brukar den hugfästa detta minne genom att inköpa en eller annan nyttig sak eller något prydnadsföremål till sin klubblokal. Stundom slå sig några klasser samman om en dyrare sak. På det sättet hade t. ex. ett präktigt pianino åstadkommits.

De forna klasskamraterna bruka också troget hålla tillhoppa. Alltemellanåt samlas de här i sin lokal, hålla möte och samkväm, hvarvid de utbyta tankar och upplifva gamla gemensamma minnen. Så hjälpa de hvarandra att hålla sinnet friskt och spänstigt, hålla modet uppe under år af ofta nog ganska nötande skolarbete.

Alla de afgangna bilda en stor förening, nu uppgående till öfver tusen medlemmar. Denna håller årligen ett stort möte å seminariet, och den dagen är en högtidsdag för hela anstalten: både dess forna och nuvarande medlemmar.

Ej blott vid dessa större möten utan äfven vid de ofvan nämnda mindre sammankomsterna äro seminariets lärare och lärarinnor välkomna gäster. Så fortfara seminarielärarne att stå i beröring med sina forna lärjungar, och detta har visat sig vara af stor betydelse för båda parterna.

Äfven en annan omständighet är ägnad att bevara sambandet mellan seminariet och de från detsamma utgångna lärarne och lärarinnorna. Som ofvan nämndes, är lördagen fri i de flesta amerikanska skolor, och seminariet, där läsningen pågår, får då ofta besök af sina forna elever. Å andra sidan är måndagen fri i seminariet, och då kunna medlemmar af dess elev- och lärarkår göra kontravisit i skolorna.

(Forts.)

Otto W. Sundén.

Rättelse i häft 2:

Sid. 136 står terminsafgift i stället för årsafgift.